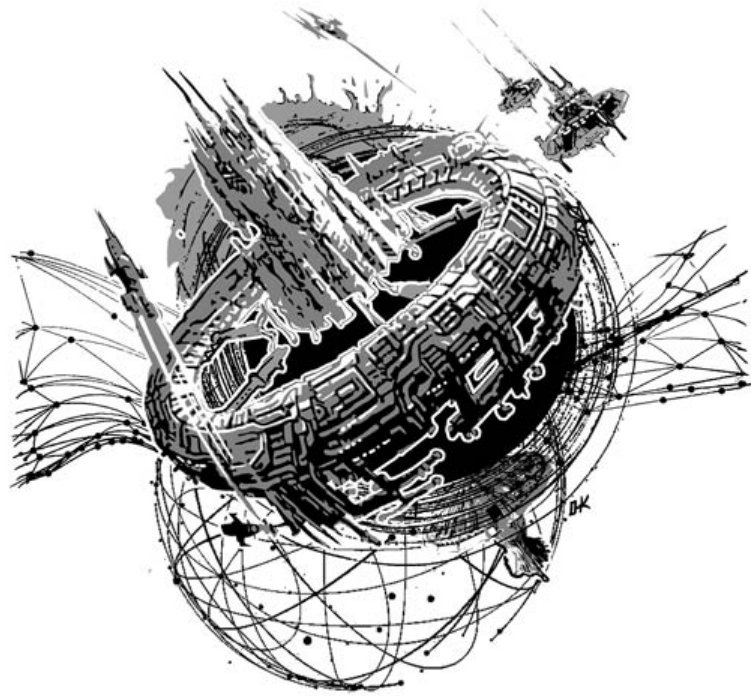

 Богдан

НЕБО
СИНГУЛЯРНОСТІ

ЧАРЛЬЗ СТРОСС

Серію «Чумацький шлях» засновано 2015 року

Charles Stross. Singularity Sky

Copyright©2003 by Charles Stross

Друкується з дозволу автора та його літературних агентів LIZA DAWSON ASSOCIATES (США) за участі Агентства Олександра Корженевського (Росія)

Переклад з англійської

Богдана Стасюка

У болоті захланної провінційної вулички лежить і цвірінчить телефон. Якщо відповісти на його дзвінок, то можна задешево сповнити усі свої бажання. Два такі телефони — дивина, десяток — морока для місцевої жандармерії, сотня — заколот анархістів... А якщо таких телефонів тисячі? А якщо їхнє пілікання — це набат старого світу? А якщо цей набат іще й не відомо за ким: ретроградами і темним людом? Новоспеченими любителями апгрейдів та революцій? Чи за цілим суспільним устроєм і, можливо, життям у радіусі кількох десятків світлових років?

«Небо сингулярності» — дебютний роман відомого британського фантаста Чарльза Стросса — писано на перетині hard sf та космоопери; у ньому лунають улюблені теми автора: технологічна сингулярність, міжзоряні подорожі і... колапс традиційної політики та економіки, а ще — конфлікт тоталітарної луддиської держави з бездушним прогресорством.

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

«Навчальна книга — Богдан», просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, Україна, 46002.

«Навчальна книга — Богдан», а/с 529, м. Тернопіль, Україна, 46008.

У випадку побажань та претензій звертатися: т/ф (0352) 520 607; 520 548

office@bohdan-books.com

Інтернет-магазин «НК Богдан»: www.bohdan-books.com mail@bohdan-books.com

т. (0352) 519 797, (067) 350 1870, (066) 727 1762

Електронні книги: www.bohdan-digital.com

Гуртові продажі: т/ф (0352) 430 046, (050) 338 4520

м. Київ, просп. Гагаріна, 27: т/ф (044) 296 8956; (095) 808 3279, nk-bohdan@ukr.net

Інтернет-магазин «Дім книги»: dk-books.com

т. (067) 350 1467; (099) 434 9947

Книга видана в рамках проєкту

«Фантастична Європа: між магією і технологією»

за підтримки програми «Креативна Європа».

Креативна
Європа
Україна

ПРОЛОГ

Війну оголосили того дня, коли злива телефонів з неба заторохтіла по бруківці Нового Петрограда. Деякі неабияк підсмажилися під час проходження атмосфери, та майже половина, приземлившись і швидко вичахнувши в досвітній прохолоді, через якусь мить запілікала, встановлюючи контакт. До одного з цих пристроїв підійшов допитливий голуб, закинув голову набік і дзьобнув блискучий корпус, а потім стривожено відлетів геть, коли мобілка ожила і дзенькнула до нього у відповідь тонким голосочком:

— Алло? Зацікавте нас.

У Світ Рохарда прибув Фестиваль.

Однією з перших жертв нападу, скоєного на економічну цілісність наймолодшої з планет-колоній Нової Республіки, став худючий халамидник. Зі смердючим мішком, накинутим на кощаві плечі немов солдатська скатка, Руді, чийого батька ніхто не знав — навіть на ім'я, — помітив один із телефонів у стічній канаві брудного завулка, яким він щодня ходив на роботу. Мобільник лежав на пощербленому камені, переливаючись кольорами бронзових гармат. Перш ніж підібрати річ, хлопчина потайки озирнувся, чи немає досі поруч якогось пана, котрий міг його перед тим упустити. Коли слухавка зацвірінькала, він мало не впустив її зі страху — *машина!* Машини тільки для вищих класів і суворо заборонені всім іншим, постійно під вартою похмурих вартових держави у сірих мундирах. Хай там як, а якщо він однесе це додому та покаже дядькові Шмуелю, то за нього можна буде виручити багато їжі, значно більше, ніж він заробить, цілий день збираючи собаче лайно для місцевої чинбарні. Руді покрутив мобілку в руках, намагаючись зрозуміти, як вона закривається, коли тонкий голосок промовив:

— Алло? Зацікавте нас.

Руді мало не впустив телефон і кинувся бігти, але цікавість узяла гору:

— Нащо?

— Зацікавте нас, і ми відплатимо чим завгодно.

В Руді очі полізли рогом. У нього в жменьці лежала багатообіцяюча металева пластинка. Раптом йому пригадалися казки, що їх розповідала старша сестра, поки її не забрала кашлюча недуга — про чарівну лампу, й чарівників, і джина. Він аж боявся, що панотець Борзовський анахтемує весь цей поганський нонсенс. І тепер усередині нього змагалися бажання втекти від похмурої жорстокості буденного життя та природний песимізм. Песимізм, виплеканий трохи більше ніж десятком років каторжної праці. Переміг реалізм. Тому з вуст хлопчини зірвалося не «хочу летючий килим і повну калитку червонців» або «хочу бути ерцгерцогом Міхаелем у його королівським палаці», а:

— Можете нагодувати мою сім'ю?

— Звісно. Зацікавте нас, і ми нагодуємо вашу сім'ю.

Руді став посилено думати, не маючи ані найменшої гадки, як сповнити це химерне бажання, аж тут кліпнув. Це ж очевидно! Він підніс телефон до губ і прошепотів:

— Хочете, розкажу казочку?

Під вечір, коли манна небесна зійшла з орбіти і мрії людей стали матеріалізуватися, немов зацвіли дивні виноградні лози посеред пустелі, Руді з сім'єю, хворою матір'ю, питущим дядьком та сімома братами-сестрами, вже більше не належали політекономічній моделі Нової Республіки.

Ось так проголосили війну.

Глибоко в космосі, на підступах до цієї зоряної системи, виробничий флот Фестивалю творив усякі речі з мертвої речовини. Фестиваль ходив порожнем, усе, що потрібно, він мав на своєму мігруючому флоті «зоряних віхтів», який гребував надсвітловими швидкостями суто людських клад. Після прибуття на морозному прикордонні системи засвітилися його

термоядерні капсули, і комахоподібний штучний інтелект став несамовито множитись. Щойно житлові станції були готові і перемістилися на орбіту планети прибуття, мандрівники-фестивальники прочунали від сплячки, готові торгувати й слухати.

Світ Рохарда був загумінковою колонією Нової Республіки, яка й сама не могла похвалитися передовими технологіями людських цивілізацій, що виникли після Розселення. Маючи обмежену індустріальну базу, яка заледве приваблювала бізнес, обмежену як законами, так і спроможністю, тут практично ніхто не стежив за сигнатурами нових космічних кораблів у небі. Вахту ніс тільки космопорт, що завис на геосинхронній орбіті, та й цей приділяв максимум своєї уваги площині екліптики в межах внутрішньої системи. Флот Фестивалю встигнув демонтувати супутник газового гіганта і три комети, взявся за другий супутник і саме готувався окропити планету дощем із телефонів, коли імператорська диспетчерська служба помітила недостачу.

Ба більше, спочатку ніхто не міг навіть уторопати, що ж відбувається. Нова Республіка хоч і не належала до числа головних світів, та розташовувалася неподалік; а от Фестиваль прилетів із районів, які лежали далеко за її світловим конусом, за понад тисячі світлових років від анархістської Землі. Попри одного й того ж пращура за численні сторіччя, що минули, доріжки Нової Республіки та Фестивалю розійшлися дуже сильно — починаючи від комунікаційних протоколів і закінчуючи політекономічними системами, навіть геномами. І тому саме Фестиваль першим помітив неквапливе монохроматичне базікання імператорських диспетчерів та начхав на нього. Ще дивнішою була реакція герцогського палацу, де нікому не спало на думку підібрати бодай один із напіврозплавлених телефонів, що всіяли все навколо міста, та запитати:

— Хто ви такі і чого вам треба?

Хоча з іншого боку, насправді, нічому дивуватися. Адже ополудні Новий Петроград охопив слабко контрольований

громадський непослух.

Буря Рубенштейн — газетяр-радикал, агітатор демократів та вряди-годи політв'язень, що жив у передмісті, у внутрішнім засланні, яке забороняло йому повернутися на рідну планету, не кажучи вже про одну зі співмешканок та її дітей, мінімум іще одне десятиліття — тицьнув по сріблястому артефакту на столі закаляним у чорнило пальцем. (Це в нього потекло автоматичне перо.)

— Кажеш, валяться повсюди? — запитав він і зловісно змовк.

— По цілому місту, — кивнув Маркус Вольфф. — Миша телеграфував із провінції. Каже, там усе так само. Люди герцога зараз із мітлами та мішками намагаються все зібрати, але їх надто багато. І ще щось.

Останнє речення не було питальним, але Буря безальтернативно насунив лоба.

— З неба валяться всякі штуки. І це аж ніяк не звичні жаби! — На ноги захоплено зірвався Олег Тимошевський і мало не поперекидав з кухонного столика поруч шрифткаси для нелегального друкарського верстата, яким під загрозою додаткових десяти років у внутрішньому засланні обзавівся Буря Рубенштейн. — Речі, гадаю, типу телефона (принаймні вони відповідають, якщо з ними говорити) кажуть одне й те саме всім: зацікавте нас, розкажіть щось пізнавальне, а ми натомість дамо вам чого забажаєте! І це правда! Я на власні очі бачив, як із неба впав велосипед! Його попросив Георгій Павлович, заплативши машині історією Роланда.

— Слабко віриться. Давайте випробуємо, чи як? — Буря вишкірився по-вовчому і нагадав Маркусу старі дні, коли дванадцять років тому в ньому іще палахкотів огонь, коли він носив із собою револьвер і виступав перед десятками тисячами робітників залізничної профспілки напередодні так і не здійсненої Жовтневої революції. — Якщо наші таємничі меценати радо міняють велосипед на бабусині казки, то що вони можуть запропонувати в обмін на загальну теорію постіндустріальної політичної економії?

— Поліз чортові в зуби, зціп свої сильніше, — попередив його Маркус.

— Та не переймайся. Трохи попитаю його, та й усе. — Рубенштейн узяв телефон і зацікавлено покрутив його в руках. — Де ж тут... ага, ось. Кґхм, машино, ти мене чуєш?

— Так. — Голос був слабкий, на диво без акценту і трохи наспівний.

— Добре. Що ви? Звідки ви? Чого вам треба?

— Ми — Фестиваль. — Троє революціонерів нахилилися ближче, ледве не гупнувшись лобами. — Ми прилетіли з відстані двохсот п'ятдесяти шісток світлових років, відвідали багато шістнадцяток населених планет. Ми шукаємо інформацію. Ми торгуємо.

— Торгуєте? — трошки розчаровано зиркнув на товаришів Буря: якщо він і чекав когось із космосу, то явно не капіталістичних негоціантів.

— Ми дамо вам будь-що. Ви дасте нам щось. Будь-що, чого ми ще не знаємо: мистецтво, математику, комедію, літературу, біографію, релігію, гени, проєкти. Що ви хочете дати нам?

— Що означає це ваше «дамо вам будь-що»? Вічну молодість? Свободу? — Нотка сарказму забриніла в його словах, але Фестиваль, здається, не звернув на неї уваги.

— Абстрактні поняття важко матеріалізувати. Обмін інформацією також ускладнено — тут поганий канал, немає доступу. Але можемо будь-що збудувати і спустити з орбіти. Новий будинок? Самохідні летючі (й пливучі) карети? Одяг? Ми виготовимо.

У Тимошевського аж щелепа відвисла з подиву.

— То ви маєте автоматизований «ріг достатку»? — вимовив він на перехопленім подиху. Буря прикусив язика. Його перервали, але з цілком зрозумілих причин.

— Так.

— А даєте нам один? З інструкцією з використання та бібліотекою, щоб спроєктувати колонію? — поцікавився Буря, у вухах якого зашумувала кров.

— Можливо. А що в обмін?

— Підійде постмарксистська теорія політекономії в умовах посттехнологічного суспільства із доведенням, що диктаторський режим спадкового характеру можна втримати лише систематичним пригнобленням та експлуатацією робочих та інженерів? Але такого, де при набутті людьми самовідтворюваних засобів виробництва він не втримається за жодних обставин?

Запала пауза. Тимошевський шумно дихав, але тільки-но він зібрався говорити, телефон химерно тельнюкнув:

— Цього нам досить. Свою теорію повідомите цьому вузлу. Підготовка клонування реплікатора та бібліотеки вже розпочалася. Запит: здатні навести доведення компетентності цієї теорії?

Буря вищирився:

— А у вашого реплікатора передбачена схематика для клонування самого себе і прямого виробництва термоядерної, стрілецької зброї, військових літаків?

— Так і так на обидва підпитання. Запит: здатні навести доведення компетентності цієї теорії?

Тимошевський боксував із невидимим ворогом та стрибав по всій кімнаті. Навіть зазвичай флегматичний Вольфф посміхався на всі кутні, немов найсправжнісінький маніяк.

— Просто дайте робітникам засоби виробництва, і ми доведемо цю теорію, — відповів Рубенштейн. — Треба переговорити сам на сам. Буду за годину з текстами, про які ви питаєте.

Він натиснув на кнопку відбою і махнув рукою:

— *Так!*

Десь за хвилину Тимошевський трохи вгамувався. Рубенштейн приязно чекав, правду кажучи, він і сам почувався схоже. Але зараз, як вождь руху або найближчий його еквівалент у питаннях держуправління, що з примусу відбував внутрішнє заслання у цім гниднику на околиці міста, він мав мислити стратегічно. А тут же думати не передумати. Вже незабаром бруківкою котитимуться численні голови: в обмін на

пачку паперів Фестиваль, ким би й чим би він не був, запропонував ключ до темниці, де сторіччями під гнітом дворянства скніють мільйони кріпаків. Усе — задля стабільності й традиції.

— Друзі, давайте сподіватися, що це не жорстокий розіграш, — мовив він розчуленим голосом. — Бо в такому разі ми нарешті будемо в змозі покласти край привидам, що від народження переслідують Нову Республіку. Пишучи ці рядки, я надіявся на допомогу з одного... джерела, але *це* набагато краще! Маркусе, знайди якомога більше членів комітету; Олегу, я зараз накидаю чернетку плаката. Треба буде одразу надрукувати п'ять тисяч штук і роздати їх, поки не поворушився Політовський і не оголосив надзвичайний стан. Сьогодні ми стоїмо на порозі визволення Світу Рохарда! А завтра — і Нової Республіки!

Наступного ранку, вдосвіта, варта герцогського палацу та гарнізону з Черепної гори, яка панувала над містом, втратила шістьох селян і техніків на базарній шибениці. Екзекуція мала застерегти і доповнювала герцогський едикт *«Спілкуватися з Фестивалем заборонено під страхом смертної кари!»* Це, можливо, хтось в управлінні Куратора збагнув, яку смертоносну загрозу Фестиваль ніс режиму, і вирішив дати всім урок. Але він спізнився, і плакати Партії демократів-революціонерів уже заліпили навколишні тумби, пояснюючи, що телефонів повно за містом, та напоумляючи діяти відповідно до старої приказки: дай чоловікові рибу, і нагодуєш його на цілий день, дай чоловікові вудку, і нагодуєш його на все життя. Радикальніші плакати закликали робітників вимагати собі засоби виробництва самовідтворюваних інструментів, чим намагалися зачепити значно могутнішу струну колективної душі, бо незважаючи на будь-які побажання режиму, народна пам'ять жила.

В обід четверо грабіжників вдерлися на головпоштамт Плоцька, міста за вісімдесят кілометрів від столиці. Вони мали екзотичну зброю, якою начисто спалили поліцейський

дирижабль, що прибув на місце пригоди. Про схожі випадки доповідали звідусіль. На всій планеті поліція та держапарат *охранки* відзначали злісну непокору, яку в цілій низці випадків забезпечувала потужна зброя, взята з чистого повітря. Тимчасом у провінції по тисячах сільських дворищ виростили дивовижні, незвичні гриби купольних поселень, оснащених по-царськи щедро та комфортно.

Угорі спалахнули світляні цятки, хоча радіо тільки шипіло статикою та мовчало. Трохи пізніше в небі кілометрів за тисячу від Нового Петрограда прокреслив смуги метеоритний дощ, — це в атмосферу планети спускалися рятувальні капсули. А ввечері скорботний голос диктора повідомив від імені флоту, що есмінець «Сахалін» було втрачено під час героїчної атаки на ворожі кораблі, які обложили колоніальний світ. Нападники теж зазнали серйозних утрат, але тим не менш причинно-зумовленим каналом зв'язку уряд запитав про підкріплення в імператорській столиці. Його імператорська величність зглянулися на запит зі щонайбільшою поважністю.

Ніч потьмарили спонтанні демонстрації робітників і солдатів, але більшість панцерників стерегли підходи до мостів через ріку Гаву, яка відділяла герцогський палац і гарнізон від самого міста.

Та найлиховіснішим став ярмарок, що виник нізвідки на Північному плацу: там ніхто не працював, усе було задарма, і кому чого бажалося — все можна було роздобути безкоштовно, тільки запитай.

На третій день вторгнення Його високість герцог Фелікс Політовський, губернатор Світу Рохарда, зайшов у Зоряну палату, де на нього вже чекали чиновники, щоб провести сеанс безбожно дорогої селекторної наради з кабінетом Імператора.

Політовський, кремезний сивочолий дядько приблизно шістдесяти чотирьох років, не вдавався до контрабандної омолоджувальної терапії. Хтось каже, від браку фантазії, з іншого боку, губернатор відсталих задвірків, куди засилають ворохобників і других синів, навряд чи міг би похвалитися

політичною проникливістю. Хай там як, а попри дубоголову вдачу та відсутність глибокодумності Фелікс Політовський був страшенно стурбований.

Чоловіки в мундирах та вбрані у формений одяг дипломати стали по стійці струнко, коли він ввійшов у кімнату з багато обшитими стінами та одразу рушив до стола.

— Панове, сідайте, — рохнув він, упавши в фотель, який йому вправно підставили двоє лакеїв. — Бек, що там сьогодні вночі?

Гергард Фон Бек, Громадянин та очільник місцевого управління Куратора, понуро гойднув головою:

— На південному березі нові заворушення; битися з гвардійцями, коли я туди їх послав, не стали. В казармах поки що зберігається бойовий дух. Відрізано Молінськ — за весь минулий день звідти ні вісточки. А вертоліт, який ми туди відправили на розвідку, не вернувся. По всьому місту казяться демреви. Від них не відстають і радикали. Я був спробував узяти під варту традиційних підозрюваних, але там уже проголосили створення Екстропійних советів і не йдуть на співпрацю. Найнебезпечніші елементи забарикадувалися на Зерновій біржі, за дві милі звідси. Там тривають постійні збори комітету, який щогодини видає один революційний маніфест за іншим. Заохочують народ вступати в зносини з ворогом.

— Чому ви не вивели війська? — прогрімів Політовський.

— Бо нам заявили, що вони мають атомну зброю. І якщо ми висунемо солдатів, то... — Фон Бек стенив плечима.

— Он як! — губернатор тужливо погладив свої моржеві вуса і зітхнув. — Командоре Яначек, що в нас на флоті?

Яначек підвівся. Високий, стурбований на вигляд офіцер військового флоту переживав чи не більше від звично стриманого Фон Бека.

— Після катастрофи «Сахаліна» врятувалося дві капсули. Ми вже дістали їх обидві та провели допит усіх, хто вижив. Складається враження, «Сахалін» підійшов до більшого корабля нападників і висунув вимогу негайно зійти з низької орбіти та допустити на борт представників митниці. Неприятель нічого не відповів, тому «Сахалін» ліг на курс перехоплення. А от що

сталось далі, ми не геть розуміємо. Офіцерів із містка не вижило нікого, тому маємо фрагментарні та суперечливі рапорти, із яких виходить, ніби есмінець зазнав зіткнення із якимсь чужорідним об'єктом, що з'їв наш корабель.

— З'їв?

— Так, ваша високосте, — заледве зглитнув Яначек. — Заборонені технології.

Політовський сплотнів:

— Бормане?

— Так, ваша високосте? — ад'ютант у кріслі поруч нашорошив вуха.

— Цілком очевидно, що з наявними силами нам не владнати ситуації, яка склалася і тепер потребує залучення зовнішніх ресурсів. Скільки акаузальних мегабітів зараз має головпоштамт для телеконференції зі столицею?

— Емм... еквівалент п'ятдесятихвилинного за тривалістю сеансу, пане. Новий пакет сплутаних кубітів для зв'язку між нами та Новою Прагою очікуємо за півтора року наступним рейсом прямоточника. Якщо дозволите, пане...

— Кажі.

— Можна лишити НЗ, еквівалентний хвилині зв'язку, хоча би для текстових повідомлень? Я цілком свідомий, що в нас надзвичайна ситуація, та якщо ми повністю використаємо поточний пакет, то зможемо зв'язатися зі столицею тільки після прибуття наступного рейсу. І з усією повагою до командора Яначека, я не впевнений, що флот здатний забезпечити ефективне сполучення за допомогою своїх авізо.

— Виконуйте. — Політовський розправив плечі: — Але не забувайте — тільки одну хвилину. Решту наказую витратити для телеконференції з Його величністю за першої ж нагоди для них. Організацію зв'язку покладаю на вас, повідомте мене, коли все буде готове. О, коли вже тут зібралися всі, — він подався вперед і похапцем вліпив кривий підпис на конверті з портфеля. — Владою, даною мені Господом Богом та Його

величністю, я оголошую цим указом воєнний стан ... з ким у біса ми хоч воюємо?

Фон Бек прокашлявся:

— Здається, вони називають себе Фестивалем, ваша високосте. На жаль, в усьому іншому, що стосується цієї справи, ми некомпетентні. А відповідь на запит в архів управління Куратора прийшла порожня.

— Чудово. — Борман передав Політовському записку, і губернатор встав. Усі підвелися.

— Панове, вітаймо Його імператорську величність!

Зібрання підхопилося на ноги, і всі як один в очікуванні звернули свої погляди на стіну нарадчої кімнати.

БУРЯ
ЗБИРАЄТЬСЯ

— *Можна хоча би* спитати, в чому мене обвинувачено? — поцікавився Мартін.

В задушливому повітрі кабінету сонячне світло криво пробивалося крізь люк на стелі, перетворившись на сріблясте пруття: Мартін спостерігав за танцем сузір'я пилинок, на фоні якого бовваніла довгаста й гостра голова Громадянина. По важкому пергаментному аркушеві офіційного документа рипіло перо, а ще його помічник скреготів коліщатками настільної аналітичної машини, заводячи її механізм. Більше жодних звуків. У кабінеті смерділо оливою та затхлим присмаком страху.

— То мене в чомусь *обвинувачують*? — наполягав Мартін.

Громадянин не звертав на нього уваги, знову схилившись над своїми бланками. Його молодий помічник, закінчивши рутинні обов'язки, заходився вивантажувати рулон паперової стрічки з машини.

Мартін підвівся:

— Якщо мене ні в чому не обвинувачують, то не бачу сенсу тут лишатись.

Цього разу Громадянин Куратор гнівно зиркнув на нього:

— Сядьте! — гаркнув він.

Мартін сів.

Десь там надворі, за люком, стояв сонячний квітневий полудень, куранти святого Михаїла щойно відбили чотирнадцяту годину, а на площі П'ятьох кутів знаменитий Симулякр Герцогині взявся виконувати свою смикану пантоміму без кінця і краю. Мартіна гризла нудьга. Йому важко було адаптуватися до ритму життя в Новій Республіці, вдвічі складніше ставало тоді, коли доводилося мати справу з конторською тяганиною. Чотири місяці, чотири смердючі місяці, він сидів на цій планеті, виконуючи роботу, що мала зайняти десять днів. Мартін навіть засумнівався, чи побачить іще коли-небудь Землю, перш ніж сконає від старості.

Насправді, він так знудився в очікуванні допуску до роботи, що вранішній виклик у кабінети за залізним фасадом Василіска

його аж порадував. Хоч щось порушить монотонність днів. Ні, він не почав затинатися від панічного страху, який умить опанував би будь-ким із громадян Нової Республіки за такої зустрічі. Врешті-решт, чим йому, інопланетному інженеру, що мав залізобетонний контракт з Адміралтейством, могло загрожувати управління Куратора? Ніхто не вчинив облави на його помешкання вночі — виклик на пластині приніс формений кур'єр. Уже це говорило про певні вимушені обмеження і, відповідно, підхід урядовців до нього. Тому Мартін вирішив грати карту спантеличеного гостя з інших планет якомога довше.

Збігла ще одна хвилина, Громадянин поклав перо і поглянув на Мартіна.

— Будь ласка, назвіться, — промовив він.

Мартін склав руки на грудях:

— Якщо ви не в курсі, то чому я тут?

— Будь ласка, назвіться для протоколу, — тихо, карбованим, немов у машини, голосом повторив Громадянин. Він розмовляв тутешньою лінгва-франкою, корені якої сходили до практично універсальної, старої англійської мови, з відчутним германським акцентом.

— Мартін Спрінгфілд.

Громадянин зробив помітку.

— Ваше громадянство?

— Моє що?

Напевно, Мартін зніяковів, бо Громадянин звів зозулясту брову:

— Будь ласка, назвіть ваше громадянство. Якому уряду ви підлеглі?

— Уряду? — закотив очі Мартін. — Я із *Землі*. Моя законодавча та страхова база належить «Пінкертону». Мій резервний стратегічний поліс, що стосується будь-яких правопорушень, покривають ВПС Нової Моделі. А що стосується працевлаштування, то я зареєстрований як фізична особа — корпорація і маю двосторонні контрактні зобов'язання

перед низкою організацій, зокрема й вашим Адміралтейством. Із ностальгії я маю паспорт Народної Республіки Західного Йоркширу, хоча не був удома двадцять років. От тільки не можу сказати, що підлеглий будь-кому з перелічених, хіба що партнерам, з якими маю договірні відносини. Але в цьому сенсі вони також мають певні зобов'язання переді мною.

— Але ж ви із Землі? — перепитав Громадянин, занісши перо.

— Так.

— Отже, ви підлеглий ООН. — Він зробив коротку примітку.
— Чому б одразу цього не визнати?

— Бо це не відповідає дійсності, — дещо розчаровано відповів Мартін. (Але тільки *дещо* розчаровано, бо насправді мав уявлення про владу Громадянина і не хотів спровокувати його застосувати силу.)

— Земля. Найвищий орган політичної влади на планеті — Організація Об'єднаних Націй. Хіба з цього не виходить, що ви її підлеглий?

— Абсолютно не виходить. — Мартін подався вперед: — При останніх підрахунках на Землі налічувалося понад п'ятнадцять тисяч урядових організацій. І тільки перші дев'ятсот із них представлені в Женеві, тільки сімдесят мають постійне місце в Раді Безпеки. ООН не правочинна наказувати громадським організаціям або окремим громадянам. У чистому вигляді — це орган для арбітражу. Я — суверенна особистість. Я не належу жодному уряду.

— О, — промовив Громадянин, охайно поклавши перо біля преспап'є та поглянувши Мартінові в очі, — бачу, ви мене все одно не розумієте. Я зроблю вам велику ласку і вдам, що не чув останніх речень. Васю?

— Га? — озвався його молодий помічник.

— *Вийди!*

Помічник, більше схожий на хлопчика в однострої, підвівся і рушив до виходу. Двері гупнули, щільно замикаючись за ним.

— Двічі не повторюватиму. — Громадянин узяв паузу, і Мартін раптом приголомшено збагнув, що його зовнішнє

збайдужіле обличчя — всього лишень герметичне віко на бочці з розколошканою люттю. — Мені однаково, якими дурнуватими уявленнями про суверенність бавляться залишенці на Землі. Мені однаково, що якийсь молокосос типу вас намагається мене образити. Та поки ви лишаєтеся на цій планеті, то *житимете* за її поняттями про порядність і правильність! Ви мене добре зрозуміли?

Мартін аж відсахнувся. Громадянин сподівався почути які-небудь коментарі з його боку, але нічого не дочекавшись, продовжив далі крижаним тоном:

— Ви перебуваєте в Новій Республіці на запрошення уряду Його імператорської величності, відтак і поводитиметеся відповідного до свого статусу. Зокрема, виявлятимете повагу до Їхніх імператорських високостей, не порушуватимете морально-етичних норм і законів, будете чесними, сплачуватимете податки в імператорську скарбницю і не займатиметеся жодною підривною діяльністю. Ви тут щоб виконати свою роботу, а не поширювати ворожу інопланетну пропаганду, яка очорнює тутешній уклад життя! Вам усе зрозуміло?

— Я не... — Мартін затнувся, підбираючи коректні, дипломатичні слова. — Давайте перефразую. Пробачте, якщо я завинив перед вами, та якщо і справді мала місце якась образа, поясніть мені, в чому її суть, щоб у подальшому я випадково її не повторив.

— То ви досі не знаєте? — запитав Громадянин. Він підвівся та обійшов Мартіна, стіл і знову повернувся на своє місце. Там зупинився й розлючено зиркнув: — Позаминулого вечора в барі готелю «Найясніша корона» ви голосно розповідали одній особі, здається, такому собі Вацлаву Гашеку, про особливості політичної системи на вашій рідній планеті. Пропаганда й дурниці, але *привабливі* пропаганда й дурниці, що можуть вплинути на певні невдоволені елементи люмпен-пролетаріату. Я би навіть сказав, що ваші дурниці були на межі підбурювання до непокори, коли ви зробили декілька зауважень стосовно (дайте-но перевірю) «оподаткування, яке нічим не різниться від

здирництва», а також того, що «суспільний договір, який ґрунтується на примусі, не може вважатися правомірним». Після четвертого пива у вас розв'язався язик і ви взялися виголошувати спіч про природу соціальної справедливості, що вже само по собі є нашим клопотом, особливо, коли ви піддали сумніву неупередженість суддів, призначених Його імператорською величністю для розгляду справ проти корони.

— Який нонсенс! Це ж банальна балачка за кухлем пива!

— Якби ви були нашим громадянином, цього вже було би досить для того, щоб купити вам квиток в одну сторону, до найдалших прикордонних колоній Його величності, де ви би провели наступні двадцять років, — холодно відповів Громадянин. — Єдина причина, чому ми зараз тут із вами гомонимо тет-а-тет, — це те, що ви, схоже, конче потрібні королівській верфі. Але якщо ви дозволите собі інші такі розмови за кухлем пива, може статися, за нашого сприяння Адміралтейству доведеться вмити руки. Де ви тоді опинитеся?

Мартін здригнувся. Він не чекав такої прямолінійності від Громадянина.

— Невже розмови на політичну тему такі небезпечні? — запитав він.

— Якщо в громадських місцях та ще й за участі іншосвітянина із дивними думками, то *так*. Нова Республіка дуже не схожа на дегенератів й анархістів, які зараз орудують на вашій рідній планеті. Дозвольте мені на цьому наголосити. Їхні імператорські високості дарували вам певні права, бо ви потрібний нам чужинець. Варто вам перевищити ці права, і доведеться відповідати, причому відповідати повною мірою. Якщо до вас туго доходить, я радив би провести решту вільного часу в готельному номері, аби ваш язик випадково не ляпнув чого-небудь інкримінуючого. Втретє запитую: ви мене зрозуміли?

Мартін сидів немов покірне ягнятко:

— Т-так.

— Тоді забирайтеся геть із мого кабінету.

Вечір.

Середнього зросту чоловік із нічим не примітною статурою, каштановим волоссям та охайно підстриженою бородою, не роздягнувшись та сховавшись за пов'язкою для сну, лежав поверх ковдри готельного ліжка. Сонце сідало за обрій, і похмурих килимом повзли тіні. В жирандолі шипіли газові світильники, розкидаючи по кімнаті напівтьму. Десь під стелею дзижчала муха: щось шукаючи, виписувала різкі віражі.

Мартін не спав. Він задіяв увесь свій інструментарій засобів боротьби із прослушкою, і зараз усі його мікродрони несли варту, шукаючи «жучків», яких тут могло напхати управління Куратора. Його набір для контрборотьби не був розмаїтим: у Новій Республіці така техніка заборонена, тому її довелося провозити контрабандою в закупорених сальних залозах та ямках карієсу. Тепер його інструменти полювали на підслуховуючі пристрої, скидаючи дані обстеження на монітори, вшиті в пов'язку для сну.

Урешті-решт, переконавшись, що він у номері сам, Мартін відкликав муху, чії SQUID-сенсори так і промовчали, та перевів усіх блішок у режим очікування. Чоловік підвівся і зачинив віконниці. Тепер управління Куратора могло би за ним стежити, тільки якби запхнуло в гардероб свій самописець із механічним барабаном.

Із нагрудної кишені тепер пожмаканої куртки він дістав тонкий блокнот у шкіряній палітурці.

— Поговори зі мною.

— Привіт, Мартіне. Пуск. Рівень конфіденційності — сто відсотків.

— Добре. — Він прокашлявся. — Зворотній канал. Виконуй. Мені треба переговорити з Германом.

— Повідомлення відправлено.

Блокнот замовк, але Мартін спокійно чекав. Зшиток скидався на персонального асистента, такий собі скромний цифровий секретар сучасного бізнес-консультанта із Терри. Їх можна було монтувати де завгодно: у меблі, в одяг і навіть вставний зуб, — та Мартін віддавав перевагу старомодному блокноту. Щоправда, типова компоновка персонального асистента не передбачала

плагіна з причинно-зумовленим (інакше — каузальним) каналом зв'язку, особливо такого, дальність дії якого становила дев'яносто світлових років, а пропускна здатність — п'ять петабітів. І хоча коли місцевий агент залишив йому блокнот у таємній закладці під парковою лавою, майже два петабіти з пакета було використано, пристрій становив велетенську цінність для Мартіна. Фактично дорівнював вартості його життя, особливо якби *охранка* зловила його з таким пристроєм.

Космічному субсвітловому ваговозу знадобилося мало не сто років, щоб доставити із системи Септагона квантову чорну скриньку каузального каналу зв'язку; її близнючка провела вісімдесят років у трюмі такого самого вантажного корабля, який прямував на Землю. Тепер вони забезпечували миттєву комунікацію між обома планетами (миттєву — в рамках спеціальної теорії відносності, але не здатну порушити причинно-наслідкові зв'язки) та обмежену кількістю кубітів, що пішли на її створення. І коли пакет обсягом п'ять мільярдів мегабітів закінчиться, то закінчиться назавжди, аж до нової поставки субсвітловим космічним ваговозом.

(Не те, щоби такий клас кораблів становив якусь рідкість, адже побудувати й запустити кілограмовий «зоряний віхоть», що міг перевезти велетенський корисний вантаж масою сто грам, можна було практично в приватному гаражі. Просто влада Нової Республіки мала лиховісну вдачу стосовно контактів із ідеологічно зіпсутим усесвітом навколо.)

— Алло? — відгукнувся персональний асистент.

— Асистенте, це Герман? — уточнив Мартін.

— Асистент слухає. Герман на лінії, всі маркери автентифікації оновлено.

— Сьогодні в мене була співбесіда з Громадянином із управління Куратора, — почав Мартін. — Вони страшенно переживають через підривну діяльність.

Шістнадцять слів за п'ять секунд, записані з високою якістю, — приблизно пів мільйона бітів. У текстовому форматі це десь під сто байтів; стиснені без утрат, можливо, навіть не більше

п'ятдесяти. А значить, і пакет для зв'язку Мартіна з Землею потоншав на п'ятдесят байтів. Якби Мартін пішов на Головпоштамт, то з нього взяли би по долару за слово, він би мав відстояти цілий день у черзі, а його розмову контролював би поштовий інспектор.

— Що сталося? — запитав Герман.

— Нічого особливого, просто мене застерегли, і застерегли з усією суворістю. Я напишу про це в рапорті. Моє афіліювання їх не хвилювало.

— Є питання по роботі?

— Ні. Наскільки можна судити, ніхто нічого не підозрює.

— Чому тебе допитали?

— Шпики в барі. Хотіли залякати. На борту «Владаря Ванека» ще не був. Допуск на верф дуже строгий. По-моєму, їх щось розчарувало.

— Є які-небудь підтвердження незвичних подій? Пересування флоту? Ознаки підготовки до відбуття?

— Я нічого не помітив. — Від подальшого коментаря Мартін утримався, адже постійно нервував, коли розмовляв із Германом по нелегальному передавачу: — Я насторожі. Кінець зв'язку.

— Бувай.

— Асистенте, закрій канал.

— Канал закрито.

Мартін помітив, що за всю розмову чув тільки власний голос. Персональний асистент відповідав тембром свого власника, і в цьому був ідеальним секретарем, така комунікація страшенно дорога, тому пересилати аудіофайли — розкіш ідіотів. От тільки говорячи ніби до самого себе на відстані сімдесяти світлових років, Мартін почувався ще більш самотнім. Особливо враховуючи небезпідставність своїх страхів.

Поки що він досить удало грав роль недалекого й трохи язикатого чужопланетного інженера, що підписав двотижневий контракт на проведення модернізації рушіїв лінійного крейсера «Владар Ванек», але ніяк не міг приступити до виконання своїх обов'язків через бюрократичну тяганину. Насправді, ця роль

йому настільки пасувала, що він побував усередині Василіска і вийшов звідти живим.

От тільки йому навряд чи вдасться цей номер повторно, якщо там дізнаються, на кого він працює по-справжньому.

— Гадаєте, він — шпиг? — поцікавився прокуратор-стажист Василій Мюллер.

— Наскільки я розумію, то ні. — Громадянин тонкогубо всміхнувся помічнику, і шрам-ниточка над лівим оком скривився в сатанинських веселошах. — Якби я мав докази, що він шпигує, то він би вже перекваліфікувався на *колишнього* вивідувача. Грубо кажучи, *колишнього зусебіч*. Але я питав тебе не про це.

Він прохромив підлеглого особливим поглядом, який беріг для студентів-тугодумів:

— Поясни мені, навіщо я його відпустив.

— Бо... — стажист знітився. Він тут на практиці от уже шість місяців, менше року тому закінчив гімназію та вийшов з-під опіки своїх учителів, і це було видно. Досі підліток, білявий, голубоокий, до болю невірний у спілкуванні будь-якого роду: як і більшості розумних вихідців з елітних пансіонатів, йому була притаманна зашкарублість мислення. Неофіційно Громадянин вважав її поганою рисою, принаймні для агента *охранки*; саме цю зашкарублість доведеться якось перебивати, якщо вже робити з нього путящого співробітника. З іншого боку, здається, хлопчина пішов розумом у батька. От якби йому ще батькової гнучкості, та без домішок бунтарства, з нього був би першокласний оперативник.

Помовчавши хвилину, Громадянин підказав:

— Це неприйнятна відповідь, юначе. Давай іще версії.

— Ви його відпустили, бо в нього язик без кісток і де б він не подався, нам буде простіше виявляти, хто дослухається до його базікання?

— Уже тепліше, але не геть вірно. Мене інтригують твої перші слова. Чому ти вважаєш, що він не шпигун?

До Василя довго доходило, і всі його спроби дати раду з розворотом думки Громадянина на сто вісімдесят градусів завдавали практично фізичного болю.

— Він забагато говорить, правда, пане Громадянине? Хіба шпигуни можуть аж настільки привертати до себе увагу? Це ж не в їхніх інтересах. Ну, й знову ж таки, флот найняв його за контрактом для роботи на кораблі, побудованому його ж компанією, то навіщо їм шпигувати за ним через власного інженера? Професійним диверсантом він також не може бути. Професіонал не став би молоти язиком у готельному барі. — Помічник зупинився з ледве помітним виразом задоволення своєю відповіддю.

— Непоганий хід думок. Шкода тільки, не можу з ними погодитися.

Василій аж роззявив рота:

— Хіба ж ви не сказали, що він не... — Раптом юнак затнувся: — Хочете сказати, він *переграє*, намагаючись довести, що не шпигун? Навмисне привертає до себе увагу в барах? Сперечається на політичні теми? Займається всім, чим не повинен справжній шпигун? Ніби хоче притлумити будь-які підозри?

— Чудова відповідь! — кивнув Громадянин. — Ти вчишся думати як куратор! Зверни увагу, я жодного разу не сказав прямо, що *не* вважаю Спрінгфілда шпигуном. Але й не стверджував *протилежного*. Він може ним бути і рівною мірою може ним не бути. Мене задовольнить лише остаточна відповідь на це запитання, якою б вона не була. Зрозумів?

— Хочете, щоб я довів протилежне? — У Василя вже очі рогом лізли на лоба від спроб зрозуміти хід думок Громадянина. — Але ж це практично неможливо!

— Саме так! — Громадянин поплескав юнака по плечу й усміхнувся тонкими губами. — Доведеться шукати способів перетворити протилежне на явне, еге ж? Це буде вашим завданням на найближче майбутнє, молодший прокураторе Мюллере. Вам доведеться довести, що наш дратівливий

ранковий гість не шпигун, або ж назбирати достатньо доказів для його арешту. Давайте! Тут хтось іще тиждень тому розпускав нюні, мовляв, кортить вибратися з цієї темниці і хоч краєм ока поглянути на столицю. Маєш тепер свою нагоду. Крім того, коли вернешся, подумай про історію, яку розкажеш тій спідниці, за якою волочишся з першого дня свого перебування тут!

— Це... велика честь для мене! — відказав неабияк спантеличений Василій. З нього, свіжоспеченого випускника гімназії, ще не пообтріпувався світоглядний глянець, і тому юний офіцер іще відчував святобливий страх перед Громадянином. — Дозвольте звернутися, пане Громадянине? Але чому я? Тобто чому зараз?

— Тому що прийшов час навчитися чомусь новому, а не протирати штани за протоколами засідань комітету. — Очі Громадянина зблиснули за скельцями окулярів; його вуса тремтіли аж до напوماджених кінчиків. — Зараз геть усім офіцерам доведеться нести повний тягар своїх обов'язків, і я сподіваюся, завдяки аналізу нескінченних рапортів у тебе з'явилось бодай приблизне уявлення про суть твоєї роботи. Час уже й себе перевірити, правда? Можу додати, що твоє завдання несе не так уже й багато ризиків. Я ж тебе не по душі революціонерів відправляю, ха-ха-ха. По обіді перейдеш на другий підрівень, отримаєш інструкції з оперативної роботи. Завдання почнеш виконувати із завтрашнього дня. А вже післязавтра вранці на моєму столі повинен лежати перший рапорт. І так кожного дня! Покажи мені, на що здатний!

Наступного ранку Мартіна розбудив безапеляційний стук у двері:

— Телеграма для добродія Спрінгфілда! — вигукнув кур'єр.

Мартін накинув халат і прочинив двері. Всередину йому пропхнули телеграму, він швидко поставив автограф, видобув її вміст і передав підписаний конверт назад. Заспаний, із закислими очима, він підійшов до вікна, щоб прочитати повідомлення, і відчинив віконниці. Мартіна приємно здивувала

затверджена віза, він пройшов перевірку для допуску на військові об'єкти, і тепер його чекали о 18:00 в Південній Австрії, де було розташовано флотський орбітальний ліфт, звідки Мартін мав вирушити на геосинхронну верф.

Телеграми, подумалося йому, дуже нецивілізований засіб комунікації в порівнянні з електронними листами, для яких, скажімо, не потрібні дошкульні хлопчики-кур'єри, ладні витягнути вас із постелі заради підпису. Шкода, що в Новій Республіці немає емейлів, зате повно телеграм. З іншого боку, електронна пошта децентралізована, в той час телеграми — її повна протилежність. А Нова Республіка терпіти не може всяку децентралізацію.

Спрінгфілд одягнувся, поголився і спустився у вітальню, де зачекав на сніданок. Він убрався в тутешнє: темний піджак, щільні штани, черевики і сорочку з мереживним коміром, — але не дуже модного крою, щоби виказати таким чином своє нерозуміння нюансів. Мартін уже помітив, що іншосвітний одяг заважає, коли намагаєшся налагодити нормальні робочі стосунки з місцевими. Затє коли маєш тільки трохи незвичний вигляд, вони відчувають чужосвітність, і при цьому вона не тяжіє над ними, тому ладні будуть робити хоч невеличкі поступки, коли оцінюватимуть твою поведінку. Нова Республіка лишалася ізоляціоністським суспільством у будь-якій системі координат, і стосунки з нею складні навіть для такого досвідченого мандрівника, як Мартін, але прості люди принаймні докладали зусиль.

Мартін достатньо звик до місцевих звичаїв і замість того, щоб дратуватися, навчився сприймати нові образи з урівноваженою покірністю. Те, як від нього крутив свій аристократичний ніс консьєрж або як, понуривши погляд, пробігали повз застібнуті на всі гудзики покоївки, стало просто доповнювати складну головоломку новореспубліканської моралі окремими фрагментами. Мартінові здавалися чужими всі запахи навколо: воскової мастики для підлоги, хлорки для відбілювання, вугілля з котельної чи шкіряних крісел у їдальні — аромати суспільства, що не пристосувалося до Пластмасової доби. Але не всі місцеві

звички його ятрили. Коли за сніданком він знаходив на сусідньому стільці ранкову газету, що розгорталася із паперовим хрустом, то переживав дивні напливи гострої ностальгії, ніби, повернувшись на триста років назад у минуле, потрапив у рідну культуру, а не сидів зараз у глибокому космосі, де за сто вісімдесят світлових років від своєї планети. З іншого боку, обидві ці подорожі, грубо кажучи, дорівнювали одна одній.

Мартін поснідав маслом, яєчно-соте з гусячих яєць і чудесно підсмаженими хлібцями з житньої опари, запивши все це кількома чашками лимонного чаю. Нарешті він вийшов із номера і рушив до адміністратора.

— Мені потрібен транспорт, — заявив він. Порт'є підвів порожній погляд. — Організуйте, будь ласка, переліт до орбітального ліфта флоту в Кламовці. Чим швидше, тим краще. У мене з собою тільки ручний багаж. Я поки що не виселяюся, але мене не буде кілька днів.

— А, зрозуміло. Пробачте, пане. — Хлопчина чкурнув кудись по лабіринту кабінетів та службових приміщень, що ховалися за темними дерев'яними панелями вестибюля.

Незабаром він повернувся, тягнучи за собою консьєржа — високого сутулого чоловіка, вбраного в чорне з голови до п'ят, сірого, немов труп, із запалими щоками, який попри все повадився з урочистою гідністю цілого графа або князька.

— Вам потрібен транспорт, пане? — запитав він.

— Мені потрібно на базу флоту в Кламовці, — неквапом повторив Мартін. — Сьогодні. Негайно. Мій багаж лишається в готелі. Я не знаю, скільки буду відсутній, але поки що не виписуюся.

— Зрозумів, пане. — Консьєрж кивнув підлеглому, який умить притягнув три грубезні книги — розклад залізничних сполучень. — Боюся, за розкладом найближчий дирижабль до Кламовки тільки завтра. Але, гадаю, потягом ви встигнете туди надвечір. Якщо їхати прямо зараз.

— Мене влаштовує, — промовив Мартін, якого не відпускало відчуття, ніби негайне відправлення з готелю — єдине, чим він міг би вдовольнити цього консьєржа, крім хіба що впасти на

місці як мертвий. — Повернуся за п'ять хвилин. Ваш помічник міг би зайнятися моїми квитками? Запишіть на мій рахунок.

Консьєрж кивнув із кам'яним виразом обличчя:

— Від імені готелю, бажаю вам плідної поїздки, — наспівом промовив він. — Маркусе, допоможіть добродієві, будь ласка. — І пішов собі геть.

Клерк розгорнув перший талмуд та запопадливо поглянув на Мартіна:

— Який клас шукати, пане?

— Перший.

Дивне уявлення про класи подорожі в Новій Республіці було першим, що Мартін засвоїв одразу:

— Мені потрібно бути там не пізніше шостої вечора. Повернуся за десять хвилин. Якщо ви зможете підготувати мій маршрут за цей час, то...

— Зрозумів, пане.

Мартін пішов долати свої чотири сходові марші до номера, залишивши клерка пріти над мапою та покажчиком до неї.

Коли він повернувся до стійки реєстрації з лакеєм, який, тягнучи по сумці в руці, крокував позаду, клерк уже був готовий провести його надвір:

— Ваші проїзні документи, пане. — Мартін поклав у кишеню витіюватий квиток, деталями більше схожий на паспорт. На вулиці його чекала парова карета. Він заліз усередину, кивнувши клерку у відповідь на його глибокий поклон. Самохідний екіпаж пахнув димом і покотився в бік залізничного вокзалу.

Ранок видався туманним і вогким. Із вікон Мартін заледве міг роздивитися декор кам'яного фасаду будівель міністерства, яке вони минали.

У готелі могло бракувати телефонів, у країні могли забороняти комп'ютерні мережі, штучний інтелект і багато інших зручностей, тут могла діяти класова система за зразком вісімнадцятого сторіччя в Європі, але одна річ на цій планеті була бездоганна — її поїзди ходили строго за розкладом.

Головний об'єкт зоряної системи, навколо якого оберталася Нова Московія, PS 1347 був молодим карликом третього покоління класу G2 віком менше двох мільярдів років (порівняно з п'ятьма мільярдами Сонця), а тому урановій руді в корі планети для критичної маси збагачення було не потрібне.

Екіпаж Мартіна загальмував біля перону, де понад мармуровою платформою вже стояв Півострівний експрес. Чоловік іще не міг розслабитися, тому, піднімаючись у вагон, озирнувся навсібіч. Він був за чверть кілометра від велетенського локомотива, але все одно не ближче ніж пів кілометра від жалюгідного хвоста поїзда з вагонами четвертого класу та поштою. Шикарний у формену темно-зеленому фракку із золотими позументами стюард уважно вивчив проїзний документ Мартіна і провів його в купе на другому поверсі. Тут його зустріли синя оббивка крісел, панелі зі старого дубу, мідна із золотим листям фурнітура та мармурова стільниця. А ще — дзвіночок, покалатавши в який, можна було викликати провідника. Купе більше нагадувало кімнату для курців у готелі, ніж будь-що, пов'язане із громадським транспортом.

Тільки-но стюард вийшов за двері, Мартін відкинувся на спинку глибокого м'якого сидіння, розсунув фіранки на вікні, за яким відкрився вид на арки й контрфорси вокзалу, та розгорнув свого персонального асистента в режимі блокнота. Незабаром поїзд ледве смикнувся і рушив від станції. Мартін не міг відвести очей від пейзажу за вікном.

Нову Прагу збудували трохи вище за течією понад припливним естуарієм ріки Вис, і над рівнинним містом посправжньому панував тільки Василіск, збудований на вивіреному граніті вулканічної голки. Низовиною потяг їхатиме тільки на одному реакторі, другий доведуть до критичного стану лише у відногах Апеннін, гірського хребта, що відділяв прибережний півострів від глибинних районів Нової Австрії. За ним експрес шість годин нестиметься по ідеальній прямій, поки, здолавши сотні пустельних кілометрів, не зупиниться біля основи орбітального ліфта в Кламовці.

Вид із вікна буквально вбирав очі. Мартін заледве стримувався у благоговінні перед тим, що бачив. І хоча він неохоче визнавав це, але його рід занять із невпинним пошуком свіжих вражень та краси, якою можна було потайки насолоджуватися, трохи нагадував туризм. На Землі нічого подібного не лишилося. Шалений лет двадцятого сторіччя та події, які настали в двадцять першому після Сингулярності, спотворили ландшафти всіх індустріалізованих країн. Навіть після катастрофічного скорочення населення відкритих пейзажів сільської місцевості вже було не знайти. Ні тобі ферм, ні живоplotів, ні охайно спланованих хуторів. Принаймні таких, щоб водночас не ловити поглядом випадкову монорейку, аркологію, радіоактивну зону або химерні горби Останньої Структури. Рівнинна місцина, якою котився Півострівний експрес, нагадувала картинки доіндустріальної Англії з її буколічним світом пунктуальних поїздів під сонцем, що ніколи не сідало в межах імперії.

Однак мандрівка поїздом досить швидко набридає, і вже за пів години, коли експрес нісся по долинах відтінку сталі й міді, Мартін повернувся до книжки. Вона його захопила настільки, що він практично не помітив, як відчинилися та зачинились двері і перед ним вмостилася та прочистила горло абсолютно незнайома жінка.

— Перепрошую, — підвів він погляд, — а ви точно не помилилися номером купе?

— Точно, — кивнула вона. — Я індивідуальне собі не замовляла. А ви?

— Здається... — Мартін поліз у кишеню по квитки. — А... бачу.

Чоловік про себе вилаяв консьєржа, вимкнув навпомацки асистента і поглянув на супутницю.

— Мені здавалося, я викупив усе купе, але бачу, що помилився. Будь ласка, прийміть моє вибачення.

Жінка граційно кивнула. В неї було довге чорне волосся, зібране в гульку, високі вилиці і карі очі. За тутешнім світським стандартом її синя сукня виглядала дорого й просто. Можливо,

якась домогосподиня середнього класу, припустив він, хоча досі часто помилявся, коли намагався оцінити чийсь соціальний статус у Новій Республіці. Він навіть не міг прикинути її вік: забагато макіяжу, тугий корсет, рясні спідниці, буфи — столична мода означала відмінне маскування.

— Вам далеко? — запитала вона з приязною посмішкою.

— До самої Кламовки. І потім — на орбітальний ліфт, — явно здивувався він такому неприкритому допиту.

— Дивовижний збіг обставин. І мені туди. Вибачте, що питаю, але я ж не помилилася? Ви не місцевий?

Здавалося, вона випромінює щиру зацікавленість, але Мартінові це більше скидалось на пряме втручання в його особисті справи.

— Ні, не місцевий.

Він знову розгорнув блокнот і вдавав, ніби по вуха занурився в читання, але його небажана попутниця мала інші плани.

— З вашого акценту навіть зрозуміло, що ви не з цієї планети. Ще й подорожуєте на адміралтейську верф. Може, скажете, яке вам до неї діло?

— Не скажу, — відповів лаконічно і знову вступився в персонального асистента. Він не одразу зауважив, що як мінімум для свого соціального класу жінка надто прямолінійна, від чого Мартін занервував, у нього ввімкнулися внутрішні сирени. Тут щось не так. «Невже провокаторка?» — подумалося. Чоловік не збирався давати *охранці* нових приводів, бо хотів, щоб там думали, ніби він засвоїв урок і виправився.

— Хмм, коли я ввійшла, ви читали трактат про алгоритми корекції релятивістського розфазування синхросигналів при їх застосуванні до архітектури компенсаторів у двигунах сучасних зорельотів. Значить, ви інженер, законтракований Адміралтейством для технічного обслуговуванням флоту.

Вона вицирилася, і її вираз збентежив Мартіна: білі зуби, багрянні губи і манери нагадали йому рідний дім, де жінки — не просто вихована біжутерія на генеалогічному дереві:

— Я права?

— Я нічого не коментуватиму. — Мартін знову закрив блокнот і люто зиркнув на неї. — Хто ви і чого вам треба?

Соціальне програмування, яке він засвоїв у цій подорожі по Новій Республіці, забороняло такі грубощі в присутності дам, та позаяк вона аж ніяк не була однією з них, так само, як він не представляв дрібнопомісне дворянство Нової Республіки, його можна було послати під три чорти.

— Мене звуть Рейчел Мансур. У мене справи на флотській верфі, які, можливо, перетинаються з вашою роботою. Я можу помилятися (в такому разі прийміть мої найщиріші вибачення), але, здається, ви — Мартін Спрінгфілд, зареєстрований як фізособа — корпорація. У вас контракт із Адміралтейством Нової Республіки на модернізацію електричних систем управління рушіями «Владаря Ванека», лінійного крейсера класу «Швейк», названого на честь герцога Ернста Ванека, засновника флоту Нової Республіки. Правильно?

Мартін поклав персонального асистента в кишеню і виглянув у вікно, намагаючись притлумити раптову хвилю холодного страху:

— Так. Але до чого тут ви?

— Можливо, вам буде цікаво дізнатися, що за абсолютним загальним часом чотири години тому ВПС Нової Моделі, які покривають ваш поліс, ввели в дію четвертий пункт Есхатона, що стосується всіх стратегічних гарантій відносно Республіки. Водночас Постійний комітет ООН із питань багатостороннього міжзоряного роззброєння було поінформовано про те, що Нова Республіка розпочала воєнні приготування, пов'язані з обороною колоніального аванпосту під чужою облогою. Хіба ваш страховий план передбачає додаткову винагороду у разі акту божественної відплати? Зараз ви застраховані тільки від крадіжок і медичних проблем.

— Це обвинувачення в шпигунстві? — Мартін різко розвернувся до неї і зазирнув у її темні розумні очі з твердим, абсолютно непроникним поглядом: — Та хто ви в біса така?

Жінка витрусила з рукава візитівку і показала її йому. На голографічній мініатюрі вигулькнула та сама голова (тільки з

короткою зачіскою), обрамлена знайомим тлом. Мартіна аж струмом прошило від несподіванки, по спині пробіг холодок, поки імпланти намагалися демпфернути інстинктивну паніку, яка сочилася із надниркових залоз.

— Дипломатична розвідка ООН, група спеціального призначення. Я тут, щоб розібратися із ситуацією на місці, зокрема встановити, як саме в останній момент Адміралтейство планує вдосконалювати рушії кораблів, які вирушать у похід. Ви ж *не проти* співпрацювати, правда?

І вона знову розпливлася в своїм бентежнім усміху, який нагадав йому вищир голодного тхора.

— Емм... — «Якого дідька тут робить КБМР? Місія це не передбачала!» — Значить, оце таке в мене буде відрядження, еге ж? — Він потер лоба і знову поглянув на неї: жінка все ще чекала на його відповідь. «Чорт! Імпровізуй, трясця, а то вона зараз щось запідозрить!» — Послухайте, ви ж знаєте, що тут роблять зі шпигунами?

— Знаю, — кивнула вона, не всміхаючись. — А ще я знаю, що доведеться підбивати дебет із кредитом, наслідком чого може бути війна. Моя робота — стежити за розгортанням подій. Не можна допустити, щоб вони тут влаштували бунт під самісіньким носом у Землі. Безсумнівно, гарота на шиї здатна будь-кому зіпсувати день, але розкочегарити міжзоряну війну або повернути увагу Есхатона — ще гірше, принаймні тому, що під їхній каток потраплять кілька планет із цілковито невинним населенням, котре з великим ступенем вірогідності стане їх супутніми жертвами. А для мене саме це найбільший клопіт.

Вона прикипіла до нього поглядом, який вжахнув Мартіна. Візитівка зникла між пальцями мереживних рукавичок.

— Мартіне, нам треба з вами все це обговорити. Щойно ви облаштуєтеся в доках, я знайду вас. Мені байдуже, з чим ви погоджуєтеся, а з чим — ні, завтра ми з вами все одно поспілкуємося. Питань буде багато, мені потрібно переконатися,

що ви «звичайний перехожий», аби потім переконати ваших страховиків, що ваш варіант безпрограшний.

— М-м... так. — Він не зводив із неї погляду і намагався вдавати, ніби щойно збагнув, що перед ним сам диявол, який приперся по його душу. Мартін сподівався, вона йому повірить — наївному інженерові, якого витрусили зі свого світу і кинули перед агентом Найвищих Сил, — але все одно не міг спекатися холодного відчуття, що обдурити її не вдасться, а от тоді він вляпається в *справжню* халепу. Стосунки Германа та КБМР близькими й дружніми назвати важко.

— Прекрасно! — Із сумочки Рейчел дістала побитого бронзового кольору персонального асистента. — Кажу. Відправити повідомлення: зелений кролик. Прийом.

— Прийом. Повідомлення відправлено, — відповів асистент.

За якусь мить Мартін зрозумів, що чує власний голос.

Вона відклала записника і підвелася, щоб іти геть.

— Бачте, — промовила вона вже з порога купе, криво всміхнувшись, — життю не обов'язково бути таким нудним, як вам здається! До зустрічі...

ПІДГОТОВКА
ДО ВІДЛЬОТУ

Його імператорська величність, милістю Божою захисник народу Нової Республіки Імператор Іван Гашек III сердито буркнув:

— Витягніть адмірала з ліжка і причепуріть його. Опівдні в мене засідання кабінету, і я хочу поговорити з ним *негайно*.

— Слухаюсь, пане! Покірно прошу вашого дозволу піти і зайнятися виконанням наказів вашої величності, — дворецький буквально вклонився і відлипнув від телефона.

— Контрзаходи, якщо цей наш хтось відмовиться, уже придумав? — сухо поцікавився брат Імператора, ерцгерцог Міхаель. — Закуєш його в кайдани?

— Навряд чи, — рохнув Імператор, настільки весело, наскільки дозволяв його статус. — Йому ж за вісімдесят. Гадаю, він має право інколи повалитися в ліжку. Та коли він нездужає так сильно, що не здатний зіпнутися на ноги за наказом свого Імператора у воєнний час, то, мабуть, доведеться силою відправити його на пенсію. Ясно, що тоді Адміралтейство здійснить галас. Навіть не уявляєш, які підуть хвилі, якщо ми почнемо відправляти адміралів у *відставку*.

Імператор хмикнув.

— Це ж доведеться їм усім призначати якісь пенсії! Ефект буде однаковий, якби ти запропонував батькові зректися престолу.

Ерцгерцог Міхаель делікатно прокашлявся:

— А можливо, варто було би свого часу. Після другого інсульту...

— Так-так.

— Я все одно вважаю, що ввіряти йому командування флотом нерозумно.

— Ну, то якщо це нерозумно, то, може, поговоримо про вірогідну реакцію їх флотських вельможностей, якби я спершу йому не відмовив?

Однак перш ніж його брат устиг відповісти на дошкульне питання, знову задзвенів телефон спецзв'язку, і ліврейний

лакей підніс Його величності платинову слухову трубку, інкрустовану слоновою кісткою.

— Сір? Адмірал Курц готовий говорити. Він висловлює свої найщиріші вибачення і...

— Годі. Просто будь ясочкою і з'єднай мене з ним. — Іван роздратовано тарабанив пальцями по бильцю фотеля, готичного чудовиська, якого лиш дрібнички відрізняли від знаряддя тортур. — Вітаю, адмірале! Чоловіче! Прекрасно! Я такий радий вас чути! Як сьогодні ваше самопочуття?

— Сього-о-дні? — мідним дротом відгукнувся шорсткий і невпевнений голос. — Кґхм! Сьогодні. Так, сьогодні. Дуже добре, дякую, милостива пані. Ви ж, мабуть, не бачили моїх хамелеонів?

— Ні, адмірале. В палаці немає ніяких хамелеонів, — твердо й рішуче відказав Імператор. — Ви розумієте, з ким говорите?

Запала миттєва пауза, під час якої було практично чути, як на протилежному кінці спантеличено кліпає адмірал.

— Кґхм! Ваша величносте? Йване, хлопчику мій? Вже Імператор? Як же летить час!

— Так, дядьку. Я вам дзвоню, бо... — раптом його прошила думка. — Ви вже одужали?

— Так. Агггм! Сиджу на візочку. Ти ж знаєш, старечі ноги. Геть уже не тримають. Доводиться загортати їх у десяток ковдр, щоб не розбилися. Таких ніг, як раніше, коли я був малий, уже не роблять. Зате не валяюся в постелі.

— Чудово. Бачте, м-м... — Імператор чимдуж мізкував, перебираючи варіант за варіантом. Звичайно ж, він чув про нездужання адмірала, але ще жодного разу аж по сьогодні не зіштовхувався з ним упрост. Це досить вагома підстава для відставки, чоловік серйозно хворий. У такому стані буде несправедливо вимагати від нього виконання обов'язків, і що найважливіше, це суперечить інтересам держави.

З іншого боку, він найстарший бойовий адмірал, герой Нової Республіки, оборонець Імперії, нищитель невірних, завойовник щонайменше трьох буколічних і досить відсталих колоніальних планет (не кажучи вже про те — хоч і не наголошуючи на цьому,

— що він дядько Імператора по лінії другої фаворитки діда). Існувала давня традиція ніколи не відправляти адміралів у відставку, зрештою ніхто не турбувався про пенсійне забезпечення дідів-ветеранів; зазвичай вони помирилися раніше, ніж це ставало актуальним. Його відставка здавалася немислимою, однак ставити його на чолі експедиційного флоту... Івана ятрило сумління, а ще він трохи сподівався, що старий і сам від цього відмовиться. Він нічим не спричинить свого безчестя — ніхто ж не чекає, що вісімдесятирічний дід на інвалідному візку складе голову за батьківщину, а тим часом можна було би знайти жовторотика, ладного повести флот у битву.

Приймаючи рішення, Імператор набрав повні груди повітря:

— У нас виникла проблема. Сталося щось жахливе, і тепер Світ Рохарда в облозі. Я хочу послати туди флот. Вам вистачить здоров'я очолити похід? — Він моргнув, подивившись на герцога, свого брата, надіючись...

— Війна! — рик старого мало не оглушив Івана. — Перемоги довіку пильним силам на варті праведних, що невпинно ведуть боротьбу із ворогами Нового консерватизму! Смерть поплічникам змін! Тисячу кар на обмовників Імператора! Де ці мерзотники? От відправте мене до них!

Фонове торохтіння, здається, говорило про те, що адмірал відкинув убік ходунки.

Герцог Міхаель розчаровано скривився на брата:

— Що ж, гадаю, ти отримав відповідь на *одне* питання, — самими губами промовив він. — Не казатиму, що попереджав тебе, але все ж таки уточню: а кому ти накажеш штовхати його інвалідний візок?

Нова Прага розташувалася всього лиш за тисячу кілометрів на північ від екватора (планета мала погану славу непридатної для тераформування, що дозволило би утворитись водному поясу), і вже по обіді поїзд гальмував на платформі залізничного вокзалу в Кламовці. Мартін зійшов із потяга та спіймав собі кабріолет, яким мав їхати до бази флоту, що обслуговувала орбітальний ліфт. Він підкреслено ігнорував Рейчел, чи як там

вона звалася по-справжньому. Нехай сама добирається, адже потенційно дівчина становила для нього персональну загрозу і могла спричинити найсправжнісіньку катастрофу.

Орбітальний ліфт височів над базою, схожий на царя усіх флагштоків: чотири голчасті конуси із каркасних вуглеводнів, що тягнулися в вишину аж до самої геосинхронної орбіти і навіть трошки вище — радикальний виняток із технологічних обмежень Нової Республіки. По кабелях ліфта вгору-вниз бігали бронзуваті, схожі на кулі кабіни, подорож у яких на орбіту займала всю ніч. Всередині не було й натяку на декаданс: лише грубий функціоналізм готельних капсул, виготовлених за шаблоном помешкань для офісних працівників у старожитньому Кубе, у поєднанні зі строгим обмеженням по вазі для пасажирів. (Попри доступність гравітаційних демпферів Нова Республіка їх цуралася, принаймні для цивільного вжитку.) Мартін сів у першу вільну кабіну і зітхнув із полегшенням, коли не зустрів там Рейчел.

Після прибуття він вийшов у військовому секторі космічної станції, представився на КПП черговому підстаршині і скорився наказу пройти через примітивне сканування служби безпеки, під час якого за один захід, найпевніше, перебрав свою річну дозу рентгенівського випромінювання. Слизький момент настав, коли якийсь унтер попросив показати «блокнот», але йому вистачило пояснення, мовляв, тут усі робочі записи і без нього неможливо працювати. Після цього Мартін пів години просидів у по-спартанському обставленій караулці зеленого кольору.

За якийсь час по нього прийшов матрос.

— Це ви той самий моторист? — запитав його космофлотець.
— Ми вже зачекалися.

— А як я вже зачекався, — зітхнув Мартін. — Ведіть мене до командира.

Коли Нова Республіка оплатила корпорації Мікояна – Гуревича – Квер-
нера із Луни проєктування й будівництво лінійного крейсера, то розраховувала отримати від них бойовий корабель, гідний

імені засновника свого флоту, а не якусь там кубістську фантазію, схожу на гібрид вірусу сказу та бляшаної банки (як виглядала більшість справжніх бойових кораблів). Певний стиль передбачав обмеження функціональності, але треба було віддати належне: барокові ракетні установки або лазери з ФАР¹ вбивали не гірше сучасніших систем озброєнь. Крім того, крейсер виглядав *круто*, що дозволило МіГу продавати різноманітну смертоносну «липу» всяким хунтам під літературним слоганом, вигаданим його маркетологами — «Конче треба бути Ернстом!»

На думку Мартіна, «Владаря Ванека» було зроблено з того самого комічного тіста, що й усю Нову Республіку, яке виявлялося не таким уже й смішним, варто потрапити в зуби цієї оперетки. Церемоніал, прапори та імператорські вензелі на кожній підходящій поверхні, ліврейні лакеї та хитромудра піраміда військового етикету — все це нагадувало Мартіну, що він дарма погодився на цю роботу. Вільнодумці, розвішані на даху Василіска, тільки стверджували його в цій думці. І зараз він би залюбки повернув свій гонорар і повернувся додому, якби не відчуття обов'язку.

В Мартіна вже крутилося в голові од оглядин усіх цих стикувальних вузлів станції і транспортних магістралей крейсера, коли врешті-решт він опинився на порозі людного восьмигранного відсіку, освітленого червоними лампами, де дозволили дію законів фізики та зберігали невагомість. Перед відкритою панеллю якийсь присадкуватий і лисуватий інженер техслужби шпетив переляканого підлітка:

— Тільки спробуй, криворукий бельбасе, ще раз торкнутися чого-небудь, не спитавши мене або мічмана Отченашека! Ось це — резервний головний комутатор арбітражу шини. А *там*, — він тицьнув пальцем на іншу, закриту, панель, — резервний головний розмикач, який тобі мічман наказав перевірити. Цей рубильник, який ти збирався перемкнути...

Мартін простежив за пальцем офіцера і скривився. На місці інженера він, мабуть би, не спинився на погрозах і задушив би ідіота-призовника його ж власними кишками. З іншого боку,

якби той ідіот і справді поліз до арбітражу шини, то душити його виявилось б зайвим, бо обвугленому трупу це зазвичай ні до чого.

— Начтехслужби Крупкін? — запитав він.

— Так? Хто? О, ви, мабуть, той механік із верфі? — повернувся до нього Крупкін, чим дав змогу нещасному моряку відповзти в укриття. — Ви спізналися.

— Я тут ні при чому. Це вам до управління Куратора, — різко відповів Мартін і одразу пошкодував про свої слова. — Пробачте. Складний тиждень. Чим я можу допомогти?

— *Охранка*? Гмм. Тут їх небагато, — несподівано добродушно відказав Крупкін. — Значить, розбираєтеся в цих іграшках?

— МіГ їх продає. Люди їх використовують. Люди їх ламають. Я їх лагоджу. Ви це мали на увазі?

— Непогано для початку, — раптом вишкірився Крупкін. — Зайду з іншої сторони: що вам відомо про основні компенсатори розфазування в переважній системі відліку? Зокрема, мене цікавить ось ця конкретна модель — «ка»-триста сорок — в її поточних налаштуваннях. Розкажіть мені все, що вам видно з того, як вона відрегульована.

Наступну годину Мартін пояснював її розсинхронізацію в різних аспектах. Після цього Крупкін показав йому справжню К-340, а не її абияк склепаний макет. Свій допит інженер продовжив за обідом, після якого Мартін до самого вечора вивчав, що й куди йде, звіряв за документами, чи все було на місці, аж поки не настав час вертатися на базу...

Рейчел Мансур стояла голяка на рогожці ручної роботи посеред готельного номера, який вона зняла дві години тому у порту військово-космічного флоту Кламовка. Попри дорожнечу в кімнаті тхнуло пліснявою та грибок, карболкою і пічним опаленням. Вона дихала повільно й рівно, розминаючи руки й ноги в ритуальній послідовності. Штори запнуто, двері замкнено, сенсори налаштовано попередити про небажаних гостей. Рейчел не мала наміру пояснювати обслузі в готелі свій вигляд.

Рейчел багато чого не мала наміру пояснювати людям навколо. Нова Республіка змушувала її безпорадно гніватись, а це непрофесійно, хоча зарадити своїм почуттям вона не могла. Весь сенс існування Нової Республіки полягав у безсовісному марнуванні людських ресурсів, а це ображало її почуття не менше від публічного палення книг або побиття невинних.

Новій Республіці 250 років, і вона розташовувалася за 250 світлових років від Землі. Коли, не завдавши собі клопоту найменшими поясненнями, Есхатон переселив дев'ять десятих населення планети через «кротовини» по околицях, то відсортував їх за принципами такої собі етнічної, соціальної чи психологічної спорідненості. У Новій Республіці опинилася збірна сільничка східноєвропейських техноскептиків та монархістів, які пристрасно шукали певності й розради в стабільному минулому сторіччі.

Засновники Нової Республіки постраждали від знеособлених технологічних перемін. У ринкових демократіях Землі періоду перед Сингулярністю вони стали свідками того, як мільйони людей опинилися на метафоричному звалищі металобрухту. Тому, отримавши під свій контроль новий світ і знаряддя для його завоювання, найперше вони встановили консервативний суспільний лад. Наступне їхнє покоління пережило жорстоку громадянську війну між прибічниками автоматизованих «рогів достатку» (самовідтворюваних нанофабрик, здатних виробляти будь-які фізичні товари) та оборонцями простішого життя, де кожен чітко знав своє місце і це місце знаходилося для всіх. Прогресивна партія програла, і тепер уже ціле сторіччя Нова Республіка набиралася сили, зазнавши природної метаморфози й перетворившись на таку собі Європу, якою б та могла стати, якби поклала край фізиці й хімії наприкінці ХІХ століття. Позакривалися патентні бюро, і в цьому світі не знайшлося притулку для мрійників і релятивістів.

Стоячи голяка на рогожці, Рейчел могла на хвилю про все це забути. Вона могла ігнорувати світ, поки її імпланти звично вели її рутинною тренування із самозахисту. Починалося воно з дихальних вправ, потім — ізометричні скорочення м'язів по

групах під строгим контролем системи бойового управління, і нарешті — розмита в своїй блискавичності послідовність рухів, якими повністю завідували контролери вбудованої нейромережі, що під їхніми командами тіло Рейчел перетворювалося на маріонетку, вправну в бойових мистецтвах. Такий десятихвилинний цикл двічі на тиждень дозволяв їй зберігати форму і бути готовою дати відсіч нападнику, гідну майстра боротьби без імплантів, який вправляється по годині чи більше щодня.

Крутячись та смикаючись від невидимих ниточок, вона кидала через стегно невидимих демонів та відривала їм руки-ноги; їй було легко спроектувати на них свої люті і розчарування. *Ось вам* за сліпого жебрака на вулиці, чийому каліцтву дала би раду будь-яка культура, де не заборонили більшість передових медичних технологій. *Це вам* — за кріпаків, законодавчо прив'язаних до землі, немов вони її придаток, а не людські створіння. *Ось* — за жінок, приречених на смерть від небажаних вагітностей. *Ось* — за попів, які потурають забобонам владної еліти та дурманяють голову народу загробним життям, тоді як більшість жахів повсякдення давно позникали у цивілізованіших світах. *Нате, нате, нате* — це їм за те, що поводяться з нею, ніби третьосортним громадянином. На управління гнівом ішло чимало *ката*.

«Не хочу цей світ. Не люблю цей світ. Не потрібен цей світ. Не хочу співчувати ні йому, ні його мешканцям. Якби ж вони могли впоратись без мене...»

За сусідніми дверима була окрема ванна кімната — нечувана розкіш у цьому суспільстві. Там вона якнайретельніше зчищала з себе піт і бруд, змиваючи їх, немов спогади. З ними трохи позбулася і песимізму. «Тут усе стане краще, — нагадала вона собі. — Я тут саме для цього».

Витершись насухо, Рейчел подибала назад у спальню й сіла на краєчок ліжка. Потім узяла свій пошарпаний часом персональний асистент.

— Зв'яжи мене з Одностайним Послом ООН, — наказала вона. У Новій Республіці був тільки один посол ООН; Джордж Чо, Постійний представник Ради Безпеки, якому безпосередньо підпорядковувалася Рейчел. (Нова Республіка начисто відмовлялась визнавати тонку організацію інших політичних інституцій на Землі.)

— Виконую. *Bin*. Рейчел, пробачте, зараз не можу відповісти. Чекаю на доступ до інформації по інциденту у Світі Рохарда. Якщо хочете, залиште повідомлення після сигналу... *bin*.

— Вітаю, Джордже. Це Рейчел. Дзвоню із Кламовки. Перенаберіть мене. Гадаю, муситиму діяти відкрито. Потрібна дипломатична підтримка. Давайте обговоримо. Кінець повідомлення.

Вона закрила персонального асистента і поклала його. Замислено подивилася на комод. Її костюм (язик не повертався назвати це нормальним одягом навіть після кількох місяців носіння) жужмом лежав на туалетному столику поруч. Перш ніж працювати відкрито, доведеться зробити кілька візитів, виконати кілька обов'язкових дій. «Нахрін цих солдафонів, — подумала вона. При житті за законами Нової Республіки відчуття швидко втрачали свіжість. — Мені потрібне якесь цивілізоване товариство, а то геть здичавію». От і настав час відшукати того цивільного інженера. Хоч схибнутий і нетовариський, та, чорт забирай, вона так просто не здасться; можливо, від якоїсь годинки за столом у ресторані буде більше толку, ніж від усього Адміралтейства — за місяць дипломатичних коктейлів та офіційних зустрічей.

Вона знову взяла персонального асистента:

— Асистенте, відправ від мого імені голосове повідомлення інженеру Спрінгфілду. Ніякого друкованого тексту. Початок повідомлення...

Джордж Чо, Повноважний Посол, що представляв Раду Безпеки Організації Об'єднаних Націй при дворі Його імператорської величності Імператора Івана Гашека (милістю

Божою і т. д. і т. п.), кивнув, ледве гнучи впрілу шию під комірцем-стійкою:

— Так, ваше ясновельможносте, я чудово розумію ваші аргументи. І попри те мушу заявити: незважаючи на анексію Новою Республікою спірної території, ми вважаємо, що ситуація, яка там склалася, перебуває в рамках наших повноважень. У тім разі, якщо Фестиваль становить якийсь особливий місцевий звичай, то ми були про це не поінформовані. Якщо ж ні, — ні? — то в цім непригляднім становищі свою голову знову піднімає Дев'ятнадцята стаття.

Його ясновельможність ерцгерцог Міхаель Гашек похитав головою:

— Це неприйнятно, — промовив він і вп'явся в Чо проникливим, дарма що водянистим поглядом блакитних очей.

«Трясця з цими чужинцями, — подумав він. — Пхають свого носа куди не треба».

Ні, як на терранського дегенерата й технофіла-анархіста цей Чо був ще й непоганим чоловіком. Нагадував Міхаелю благдаунда-слідця: понуре, вічно сумне обличчя, відвисле підборіддя, мішки під очима і гострий розум, ладний, немов зведений капкан, умить захопити тебе в свою пастку.

Джордж Чо зітхнув і відкинувся на спинку крісла. Він подивився повз ерцгерцога, на портрет його батька, що прикрашав стіну. Імператор у сорок років, який сконає в шістдесят від старості, Імператор Гашек II був свого роду генієм, рушієм прогресу в антуражі, консервативному до божевілля. Цей чоловік змусив Нову Республіку покинути свій черепащачий панцир, подбати про власний космічний флот і колонізувати три-чотири загумінкові планети, укріті цілковитою полудою загумінкового обскурантизму. Непогано знався на історії. Був *небезпечний*.

— Я помітив, ви дивитеся на мого батька. Був страшенно непоступливий. Це наша сімейна риса, — криво всміхнувшись, промовив Міхаель. — Нам не до вподоби, коли чужинці пхають

носа в наші справи. Може, це й недалекоглядно з нашого боку, проте... — Він знизав плечима.

— А! — Чо перевів погляд на ерцгерцога. — Так, звісно. Хоча мені не до кінця зрозуміло, чи ви повністю з'ясували для себе переваги від залучення ООН. По-моєму, ми можемо вам чимало запропонувати; я б навіть не підійшов до вас, якби вважав, що в цій угоді для вас немає значної вигоди.

— Є вигоди. Є побічні ефекти. Ви маєте на увазі щось конкретне? — нахилився ближче Міхаель.

— Правду кажучи... так. Все сходить до тієї ж Дев'ятнадцятої статті і заборони на використання зброї, що зазіхає на причинно-наслідкові зв'язки: «Винний у використанні зброї, спроможної порушувати назване вище, вважається винним у скоєнні злочину проти людства і, згідно з міжнародним договором, підлягає встановленому покаранню». Ми чудово розуміємо, що ви й не думали використовувати таку зброю на одній із ваших планет. Але в нас недостатньо відомостей про наміри... сторони агресора, цього *Фестивалю*. Занепокоєння викликає сама нестача інформації про нього. Тому я вважаю, що саме у ваших інтересах присутність незалежного спостерігача від ООН у складі експедиційних сил, щоб у подальшому повністю убезпечитись від будь-яких можливих обвинувачень Нової Республіки у злочинах проти людства й мати власного свідка, якщо ваших військових атакуватимуть у подібний спосіб.

— Ага, — вицирився до посла Міхаель. — А звідки ви взяли, що експедиція взагалі готується?

Настала черга для втомленої посмішки Чо: на цей момент він уже не спав практично дві доби, зводячи до купи розвіддані, читаючи новини і намагаючись одноруч скласти загальну картину — Нова Республіка жорстко регламентувала кількість штатних співробітників посольства.

— Нумо, ваша ясновельможносте, невже ми маємо повірити, що Нова Республіка проковтне таку образу її честі та гідності, не кажучи вже про зазіхання на її територіальну цілісність, і нічим не відповість? У якійсь формі, але ваша реакція на події

неминуча. А враховуючи втрати місцевого контингенту, оголошений стан підвищеної готовності, різку активізацію інженерних робіт на базах у Кламовці, Лібау та Фау-Один, вірогідність експедиції космічного флоту дуже висока. Чи ви планували доставити солдатів на місце, змусивши їх тричі клацнути закаблуками, немов дівчинку Дороті, та промовити: «В гостях добре, а вдома краще»?

Міхаель масажував перенісся, намагаючись приховати роздратування:

— У цей час не можу ні підтвердити, ні спростувати рішення застосувати флот.

— Звісно, — кивнув Чо.

— Проте спитаю. Що вам відомо про Фестиваль? Або про події у Світі Рохарда?

— Напрочуд мало. Ви прикрутили всі канали інформації, але не дуже щільно. Новини про відчайдушну оборону колоніальної столиці Четвертим гвардійським дивізіоном були би переконливішими, якби інформація про його передислокацію з Нової Праги до Байкалу-Чотири не потрапила в новини місяць тому. Та ви не єдині, хто прикрутив канали надходження інформації. Моїм людям нічого не вдалося дізнатися про Фестиваль від слова «взагалі». І це мене страшенно бентежить. Ми навіть Есхатону ретранслявали запит про допомогу, але у відповідь лиш одержали якусь криптограму зі словами «Ф. Т. Барнум мав рацію». (Цю криптограму, до речі, закодували з допомогою шифру Вернама, використовуючи дані секретного дипломатичного характеру, витік яких уже спричинив паніку в службі безпеки.)

— Не знаю, хто цей ваш Барнум, — відповів ерцгерцог Міхаель, — але годі з тим. Фестиваль спричинив, е-е, м-м, катастрофічний ефект на Світ Рохарда. Економіку зруйновано. На планеті відбуваються масштабні акції непослуху та почався відвертий бунт. Фактично... — Він прикипів поглядом до посла: — Ви ж розумієте, що це означає для засадничих принципів нашої цивілізації?

— Я лиш представляю інтереси урядів-учасників ООН у Новій Республіці, — нейтрально виголосив Чо, — і винесення будь-яких суджень поза мою компетенцією. З мого боку це було би нахабством.

— Хмм, — Міхаель подивився на преспап'є. — Це правда, що ми задумали експедицію, — визнав ерцгерцог, і Чо спробував приховати своє здивування. — Але все непросто. Супротивник надійно закріпився в цільовій системі. Його походження нам не відоме. Тому, якщо просто відправити туди флот, він може зазнати тієї самої долі, що й ескадра, базована там. А тому розробляємо одну, м-м, відчайдушну стратегію.

Чо подався вперед:

— Пане, якщо ви замислили порушення каузальності, то мушу попередити...

Ерцгерцог підняв руку:

— Запевняю вас, пане Посол, що ніякого серйозного порушення причинно-наслідкових зв'язків внаслідок дій Військово-космічного флоту не буде. Ми не маємо наміру порушувати Дев'ятнадцяту статтю. — Міхаель скривився: — Проте вузько локалізовані порушення каузальності інколи дозволені в рамках розв'язання тактичних проблем, що не виходять за межі власного світлового конуса, правда? Гадаю... хмм, так. Спостерігач від ООН міг би переконати всі сторони, що наші дії відбувалися коректно і в межах закону, я правий?

— Спостерігач від ООН обов'язково свідчитиме правдиво, — відповів ледве спітнілий Чо.

— Добре. У такому разі, гадаю, ми зможемо задовольнити ваше клопотання, якщо рішення про підготовку експедиційних сил буде прийняте. На флагмані зможе перебувати тільки один спостерігач, за наявності вірчих грамот. Він повинен буде винятково спостерігати за використанням озброєнь, що порушують причинно-наслідкові зв'язки, обома сторонами конфлікту та засвідчити іншим цивілізаціям, що Нова Республіка не вдається до невмотивованого використання подорожей у часі як зброї масового враження.

Чо кивнув.

— Гадаю, це прийнятні умови. Спостерігатиме інспектор Мансур, що вже перебуває в Кламовці. Інформацію передадуть.

Обличчям Міхаеля сковзнула мінлива усмішка.

— Надішліть записку моєму секретареві. Я передам її підлеглим адмірала Курца. Гадаю, я зможу вам гарантувати його повну і беззастережну співпрацю.

Молодший прокуратор управління Куратора Василій Мюллер стояв перед великим панорамним вікном у четвертому спостережному відсіку, що виходило на пучину світлових років. Зорі йшли кругом перед ним, немов самоцвіти, розсипані на поворотному столі. Обертання велетенської станції забезпечувало комфортну силу гравітації, яка становила приблизно вісімдесят відсотків від норми; одразу за подвійними стінками із синтетичного алмазу розкинулася верф із циліндричним корпусом зорельота-гіганта на тлі космічної краси.

На сірому циліндрі ніби ніж прокреслив надприродно чіткі у вакуумі тіні, за якими неначе пролягла порожнеча. У корпусі подекуди виднілись відкриті оглядові люки, що крізь них дистанційно керовані багатосуглобові маніпулятори длубались у трохи розпатланих на свободі кишках корабля. Скидалося, немовбито це згряя зелених крабів обсіла напіврозкладений труп кита у морі. От тільки цей труп, усвідомив Василій, був насправді живий: його оперували.

Корабель був схожий на марафонця, котрого хірурги намагалися перетворити на геніального кіборга, спроможного взяти участь в забігу на абсолютну першість. У Василя і самого досі поболювала голова, звідки й народилася ця аналогія: борня, що чекала на них попереду, вимагала радикальних змін. Завдяки імплантованим контактам чоловік уже знав про свою нехай і примарну участь у мережі, а десь на межі його відчуттів йому майже вдавалося намацати цю нову твердь неозначеного лімбу. Ще три дні, переконував його медик, і він зможе почати тренування, підключаючись до неї через черепний рознім. Василю видали повний дипломат інструкцій, невеличкий та

абсолютно незаконний (не кажучи вже про його кошмарну дорожнечу) набір інструментів і пріоритетну перепустку на орбітальну станцію космічним човником ВПС замість повільного ліфта.

— Прокуратор Мюллер? Я вгадав?

Василій розвернувся. Перед ним стояв добродій у світло-зеленому однострої Військово-космічного флоту Його величності з лейтенантськими кільцями на обшлагах. Він віддав честь.

— Вільно. Я лейтенант Зауер, начальник служби безпеки на борту «Владаря Ванека». Вперше у космосі?

Василій кивнув, бо йому відібрало мову і сформулювати відповідь усе одно не вдалося би. Зауер повернувся до вікна:

— Вражає, правда?

— Так! — Од вигляду зорельота прокуратору розпирало груди: він пишався своїм народом, що володів такими кораблями і міг ними управляти. — Мій зведений брат ходить на однотипному, що зветься «Сквости»².

— Прекрасно. Просто прекрасно. І давно ходить?

— Три... Три роки. Він заступник командира систем управління вогнем. Такий самий лейтенант, як і ви.

— О! — Зауер схилив голову набік і якусь мить з іскоркою в очах придивлявся до Василя. — Чудово! Але скажіть, це хороший корабель по-вашому? Наскільки, ви думаєте, він потужний?

Василій похитав головою, все ще замакітрений од першого погляду на зореліт:

— Мені важко уявити щось величніше від нього. Хіба можна створити щось краще?

Зауера ці слова звеселили.

— Ви детектив, не космонавт, — промовив він. — І якби навчалися у військово-морському училищі, то знали би його потенціал. Скажемо так, цей корабель не дарма названо на честь Залізногобокого Ернста, бо він найкраще, що в нас є. Проте, на відміну від нас, аж ніяк не всі грають за правилами. Гадаю, це означає, що й ми собі можемо дозволити іншу гру — не геть за

правилами. Саме тому ми зараз із вами тут бесідуємо. Ви ж хочете захистити цей корабель і Республіку, правда?

Василій енергійно кивнув:

— Так. Мій командир повідомив вас, навіщо мене сюди прикомандирували?

— У мене є вся інформація. Ми надзвичайно серйозно ставимося до всього, що може загрожувати безпеці корабля; ви не матимете допуску до службових приміщень, але деінде — прошу! Особисто я не заперечуватиму. Ми можемо домовитися і допомогти вам не спускати очей з вашого дефективного. Правду кажучи, добре, що ви є під рукою для цієї роботи. Адже нам і своїх клопотів повно, не вистачало ще ходити назирці за найманим цивільним персоналом. Зрештою, якщо наприкінці проблему буде усунуто із задовільним результатом, то яка різниця, де й на чийй «території», еге ж?

У цьому місці Василій раптом зрозумів, що не все йде так, як він запланував. Але з його малим досвідом було не зрозуміло що саме. Та й тиснути на Зауера не хотілось. Ще ледь знайомі — зарано.

— Можете мені показати робоче місце Спрінгфілда?

— На жаль! — розвів руками Зауер. — Спрінгфілд зараз на борту. Ви ж бо в курсі, що він обслуговує ходові системи для міжзоряних польотів?

— О! — округлився рот Василія. — Хочете сказати, мені доведеться піднятися на борт?

— Хочу сказати, що на борт ви піднятися *не зможете*, поки не закінчите медичне обстеження, не отримаєте допуск від служби безпеки, не пройдете три окремі інструктажі і свій остаточний вердикт не винесе старий, тобто щонайраніше — завтра. Тож показати зможу хіба що казарму для тимчасово прикомандированих офіцерів. Поки ви на території Адміралтейства, то прирівняні до фенриха, тобто *молодшого лейтенанта*.

— Буду радий, — щиро відповів Василій. — То ви покажете дорогу?..

Тим часом на орбіту Світу Рохарда стали прибувати одні з перших у почті Фестивалю — Критики.

Колись частина людської цивілізації, що згодом здійснила метемпсихоз у власну обчислювальну мережу, Фестиваль був мандрівним посольством, вузлом міжзоряного обміну інформацією для різних культур. Найперше його цікавили інші вивантажені в Мережу особистості, культури «аплоудів». Та в крайній потребі годилося все. Пробираючись зигзагом по сфері залюднених світів протягом тисяч кілороків, вгризаючись із периферії в її глибину, од своїх ласкавих або не дуже хазяїв Фестиваль вимагав одного: «Зацікавте нас!»

Найбільшим обмеженням для Фестивалю стала густина інформації, що її можна було втрамбувати у крихітні зонди «зоряних віхтів», на яких він долав космічний простір. На відміну від звичайної цивілізації «аплоудів» Фестиваль не міг конструювати власну реальність із достатнім рівнем достовірності, щоби можна було уникнути звичних небезпек існування у віртуальному просторі; це був представник пустельної екосистеми, рослина, що роками жила в зернятку між періодами шаленого росту в підходящих для цього умовах.

Схожий на мандрівний цирк, Фестиваль обростав по дорозі різними автостопниками та дармоїдами — вуличним театром маргінальних причеп та паразитів. У заморожених ядрах-мізках «зоряних віхтів» місця вистачало для мільйонів пасажирів, от тільки думати на переходах між пунктами А і Б в них можливості не було. І поки тривали десятиліття стрибків від однієї планетарної цивілізації до іншої істинні інтелекти залишалися в такій собі естивації; прості програми-наглядачі стежили за курсом та управляли автономними системами. Після прибуття інші програми-сервітори розбудовували необхідну інфраструктуру, в якій істинні інтелекти могли вийти зі сплячки та вивантажитися в онлайн. Після встановлення контакту і прийняття алгоритму дій залишкові потужності віддавали пасажирам, зокрема й Критикам.

На орбіті Спутника, зовнішнього природного сателіта Світу Рохарда, з'явилася все більша хмара алмазної піни. В деяких її

бульбашках нуртували дивні емульсії — в хімічних реакціях, каталізованих наномашинами, закипав дивний суп. Інші бульбашки почорніли, всотуючи в себе сонячне випромінювання з майже стовідсотковим ККД. У напрямку піни з хаотичних орбіт невпинним потоком сходили-дрейфували цистерни, скинуті «згори» гірничими заводами у зовнішній системі. У самих бульбашках почало формуватися втілене життя — клітини фабрикувалися машинами, що повністю заступили природний цикл мітозу та видозміни. Минули тисячі секунд — цілий еон для цих виробничих асемблерів: з'явилися скелети, спершу як мереживні контури, потім — барокові вирости коралових рифів, що плавали в центральних бульбашках-плацентах. Із ліпосом, в які наноасемблери качали синтетичні ензими, ДНК, рибосоми та інші клітинні апарати, формувалися кров, тканини, зуби та органи — так росли справжні живі клітини.

Ще трошки часу збігло, і тіла Критиків уперше заворушилися.

ПРОСТОРОВОПОДІБНИЙ
ГОРИЗОНТ

Двері в кабінет поволі відчинилися, зайшов ліврейний лакей.

— Адмірале, до вас із візитом комодор Бауер, — оголосив він.

— То п-пропустіть його!

На порозі кабінету адмірала Бауер віддав честь. За імпозантним письмовим столом коштовного дерева посеред велетенської кімнати (обшитої напрочуд дорогою імпортною деревиною, з гардинами із шовку-сирця й товстенькими золотими карнизами) адмірал виглядав дрібним: зморшкувата черепаха, прикрашена моржевими вусами, що дрейфує на хвильках сріблясто-голубого килима. Хай там як, а сьогодні генерал перебував у непоганій формі, в уніформі, що сяяла нагородами та орденськими планками. Ще й сидів у справжньому кріслі.

— Ком-м-мандире. Прошу. Сідайте, будь ласка.

Комодор Бауер підійшов до стола і зайняв указаний йому стілець.

— Як справи у вашого батька? Я його... давненько не бачив.

— Чудово!

«Принаймні настільки, наскільки це можна таким вважати, враховуючи, що чотири роки тому він помер». Бауер із сумом поглянув на свого командира. Колись найгостріша шабля в арсеналі Нової Республіки, контрадмірал Курц іржавів із карколомною швидкістю: мабуть, уже й похорон йому спланували. Інколи адміралу вияснялося, подекуди навіть надовго, але примусова відправка його в цей похід (у реальності жоден офіцер не міг відмовитися від наказу, виданого королем, і при цьому зберегти посаду) межувала зі справжньою жорстокістю. Хіба ж Його величності не відомо про його стан?

— Можна спитати, чому мене викликали?

— Е-е... так. — Адмірал смикнувся при цих словах, ніби його вжалили електричним струмом. Раптом вираз на його обличчі посуворішав. — Мушу перепросити, комодоре. Надто часто мене огортає туман. Я хотів обговорити з вами нашу флоспозицію, хотів сказати «диспозицію»... наш флот. Цілком очевидно, що з дня на день ви одержите під своє начало наші експедиційні сили

і повну свободу дій на тактичному рівні, щойно прибудете до Світу Рохарда. Гадаю, я міг би допомогти вам із питаннями... планування. — З його обличчя зникла усмішка: — Ви з цим згодні?

— Так точно, — кивнув Бауер із легким завзяттям. Дід поступово спускається в глибини старечої недоумкуватості, але все ще гострий на розум у своїй кращій миттєвості. Якщо він наважиться розслабитись у польоті, віддавши кермо повністю у розпорядження Бауера, все ще може й спрацювати. (Хіба якщо пам'ятатиме, хто такий Бауер узагалі, нагадав собі комодор.) Вони вже й раніше працювали разом: Бауер іще молодшим лейтенантом служив під командуванням капітана Курца під час вторгнення на Термідор. Саме тоді заповідав його за інтелект, не кажучи вже про віслючу впертість, із якою він не хотів одступати, коли вони там наразилися на жорсткий опір.

— Мені дали зрозуміти, що в генштабі мають щонайбільш неординарні плани того, як зняти облогу. Ви це маєте на увазі?

— Так. — Адмірал Курц тицьнув пальцем на червону шкіряну теку в нього на столі. — «Форс-мажор Омега». Я до-доклав руку до цієї розробки років десять тому. Але до стану годящого плану нападу його мають довести молодші голови.

— «Форс-мажор Омега». — Бауер на мить замислився: — Хіба його не поклали на полицю через, е-е... юридичні застереження?

— Так, — кивнув Курц. — Але т-т-тільки як план наступу. Нам не дозволено літати замкнутими часоподібними траєкторіями — користуватися надсвітловою швидкістю, щоб з'являтися на арені бою ще до проголошення війни. Мовляв, веде до спр-р-р... справжньої мороки. Сусіди кажуть, мовляв, Богові це не до вподоби. *Цілковита нісенітниця!* Якщо спитаєте мене. Але на нас уже напали. Першими. Значить, ми можемо прибути туди все ще у власному минулому, проте одразу після нападу. Мушу зізнатися, як на мене виправдання це нікчемне, однак маємо те що маємо. Значить, хай буде «Форс-мажор Омега».

— О! — Бауер потягнувся по червону теку. — Можна?

— А-а-аякже!

Комодор почав читати.

Прискорення аж до швидкості, вищої за швидкість світла, звичайно ж, неможливе. Це стало зрозуміло ще з теорії загальної відносності, виведеної в ХХ ст. Проте звідтоді вигадали кілька способів обійти цю межу, і вже на сьогодні відомо щонайменше шість різних методів, як перемістити тіло заданої маси із пункту А в пункт Б, не досягаючи значення *це*.

Кілька таких методів ґрунтувалися на квантових фокусах, химерних пристроях, що використовують конденсати Бозе — Ейнштейна, коли хочуть махнути біт на біт у квантових точках, розділених світловими роками; як і в ситуації з каузальними каналами, ці сплутані точки необхідно рознести на звичайній, повільнішій від світла, швидкості, і таким чином можна отримати прекрасний канал зв'язку, абсолютно не придатний для транспортування об'єктів. Деякі методи — типу Есхатонових кротовин — цілковито незбагненні і коріняться в принципах, іще не відомих людській фізиці. Ну, і ще два принципи якнайкраще застосовні в реальних русійних системах для космічних кораблів: зворотне розширення за Алькуб'єрре — Лінде й стрибкова технологія. Перший принцип передбачає створення хвилі розширення й стягнення простору за кораблем і перед ним: незрівнянно елегантний, він водночас неабияк небезпечний, адже космічному кораблю, що пробирається густим многовидом простору-часу, загрожує миттєва смерть від сліпої космічної пилінки.

Стрибковий русій, м'яко кажучи, був набагато надійнішим, як не рахувати кілька його капризів. Корабель, оснащений ним, початкове прискорення здійснює в межах гравітаційного колодязя найближчої зорі. Визначивши точку еквіпотенціального плаского простору-часу в околицях заданої зорі, корабель запускає генератор поля, після чого весь апарат переміщається тунелем між першою і другою, не здійснюючи фактичного перельоту між ними. (Звісно, враховуючи те, що пункт призначення весь цей час лишається в тому самому місці

й стані, в якому його зафіксував зореліт перед стартом. В іншому разі більше той корабель ніхто не побачить.)

Однак перед військовими стрибковий рушій ставив декілька серйозних проблем. По-перше, цей принцип пересування працював лише в пласкому просторі-часі, на значній віддалі від зір і планет, а значить, точку прибуття потрібно було планувати на певній відстані від них, що своєю чергою означало, що ваші кораблі будуть помічені тими, на кого ви здійснюєте напад. По-друге, дальність стрибка не дуже велика. Чим далі ви намагаєтеся стрибнути, тим вища ймовірність зустріти відмінні від очікуваних умови в пункті прибуття, що означає більше роботи для компенсаційної команди. Ну, і найгірше — по-третє, помилки при створенні тунелю між еквіпотенціальними точками в просторі-часі ведуть до того, що стрибок можна здійснити в абсолютному минулому, як відносно пункту відправлення, так і відносно пункту прибуття. І поки ви не повернетесь додому, то дізнатися про те, чи порушили ви цим причинно-наслідкові зв'язки, неможливо. А ті, хто таки *порушували*, наражалися на *дуже серйозні* проблеми з Есхатоном.

Ось чому «Форс-мажор Омега» належав до категорії найбільш секретних документів у бібліотеці воєнних планів Військово-космічного флоту Нової Республіки. У «Форс-мажорі Омега» йшлося про можливі способи та засоби використовувати порушення каузальності (подорожей у часі в переважній системі відліку) задля досягнення стратегічної переваги. Світ Рохарда було розташовано за добрячих сорок світлових років від Нової Австрії; зазвичай це становило від п'яти до восьми стрибків — значна експедиція тривалістю три-чотири тижні. І тепер, під час війни, всі прямі шляхи підходу зі сторони Нової Австрії можна вважати такими, що перебувають під чужим контролем. Будь-якому флоту нападу довелося би обминати Туманність Голова Королеви, всередині якої саме формувалося три-чотири протозорі, що перетворювали її на непрохідне в буквальному сенсі слова середовище. Уведення в дію «Форс-мажору Омега»

(скрупульозне вивірення часу прибуття, щоб той обов'язково слідував за одержанням першого сигналу про допомогу зі Світу Рохарда так, щоб на *абсолютній* шкалі порушення каузальності не мало місце, але для неприятеля все одно залишалося несподіванкою) передбачало ще більше стрибків, які спершу вели в глибини майбутнього їхнього власного конуса світла, перш ніж повернутися назад, заледве в межі простороподібного горизонту подій.

Бауер збагнув, що насувається найвіддаленіша в історії Нової Республіки військова операція. І, з Божою поміччю, його обов'язком буде її успішно реалізувати.

Буря Рубенштейн гамселив по грубій дерев'яній стільниці поношеним повстяним черевиком.

— Тихо! — кричав він. Ніхто на нього не зважав. Роздратований, він дістав компактний пістолет, який йому змайструвала фірмова машина, і вистрелив у стелю. Сам звук пострілу виявився негучним, але згори на голови товариства посипався тиньк, а тому зміг привернути увагу. Поміж кашляння та харчання він знову гаркнув: — Я закликаю комітет негайно відновити порядок!

— А нащо? — обурився з глибини переповненого пивного залу якийсь клакер.

— Бо якщо ви не позатикаєте роти і не дасте мені висловитись, то матимете справу з Політовським і його драгунами. Бо найгірше, що я можу зробити з вами, — це розстріляти, а от герцог примусить вас заробляти на життя працюю! — Сміх. — На *його* життя! Зараз ми маємо безпрецедентну можливість скинути кайдани економічного рабства, що припинають нас до фабрик і землі. В нас з'явилася нагода розпочати будівництво просвітленого й мобільного суспільства, де всім буде вільно рости над собою, докладатися до спільного блага і вчитися швидшому життю та розумнішій праці. Але ж, товариші, наші вороги реакціонери відповідатимуть жорстоко, вони ходять назирці. Навіть зараз, коли я виступаю перед вами, корабель їхнього флоту доставляє

солдатів у Зовнішній Хелм, який вони планують зайняти і перетворити на свій оплот.

Із вражаючим брязкотом і підвиванням на ноги підхопився Олег Тимошевський.

— Усе норм! Ми їх рознесемо на друзки! — І помахав у повітрі лівою рукою, кулак якої трансформувався в безсумнівну подобу гарматно-пускової установки. Олег, ніби сповнений ентузіазму природжений кіборг, із головою стрибнув у море доступних технологій індивідуальної модифікації організму і тепер міг стати обличчям Трансгуманістичного фронту або Партії космосу і свободи.

— Годі, Олегу, — зиркнув на нього Буря і знову звернувся до своїх слухачів. — Ми не можемо дозволити собі перемогу за допомогою *насильства*, — наголосив він. — У короткотерміновій перспективі це видається заманливим, але дискредитує нас в очах народних мас, а з історії нам відомо, що підтримка широких мас — єдина запорука успішної революції. Мусимо довести, що миролюбні сили підприємництва і прогресу не потребують репресивних інструментів, щоб остаточно завершити корозію реакціонерів. В іншому разі ми просто підмінимо їх собою і нічим від них не відрізнятимемося. Ви *цього хочете?*

— Ні! Так! Ні!

Він скривився од фурору, що здійнявся й прокотився хвилиною по залу. Делегатів аж розпирало від енергії, їх просто розпирало од відчуття неминучого фатуму, що вони несли із собою, а ще від безкоштовного пшеничного пива та горілки (може, й синтетичних, але однаковісіньких на смак зі справжніми).

— Товариші! — у головному вході об'явився світловолосий чоловік середнього віку із жовтуватою шкірою. — Прошу уваги! Ешелони реакціонерів за наказом імперіалістичної хунти виступили і зараз збираються оточити Північний плац! Вільний ринок у небезпеці!

— От чорт, — пробурмотів Маркус Вольфф.

— Проконтролюєш там? — звернувся до нього Буря. — Візьми з собою Олега, а то він мені тут уже в печінках. Я триматиму оборону тут. І знайди, чим зайняти Ярослава. Хай робить, що заманеться, хоче жонглює перед солдатами, а хоче — стріляє зі свого водяного пістолета. Поки він тут плутається під ногами, в мене нічого не вийде.

— Усе зробимо, начальнику. А ви це серйозно про те, щоб нікому голову з плечей не знести?

— Чи я серйозно? — Рубенштейн знизав плечима. — Мені, звісно, не хочеться влаштовувати тут ядерну війну, але дійте на власний розсуд, головне не дати їм спуску. І підтримувати бойовий дух. Як вийде. Давати їм бій заздалегідь. Ще якийсь тиждень, і гвардія сама розбіжиться, як пацюки з корабля, що тоне. Їх треба відволікти, а я тим часом підготую відозву, яку ми запустимо в стан лакеїв правлячого класу, немов ката в голуб'ятню.

Вольфф підвівся й рушив до стола Тимошевського:

— Олегу, гайда. Є робота.

Буря їх не помічав. Він із головою поринув у роботу, зігнувшись над інструкцією до текстового процесора, який йому виготовив ріг достатку. Після довгих років писання від руки або клацання по клавішах складних друкарських машинок новий пристрій збурював думки про чорну магію. От би ще розібратися, як порахувати кількість знаків в абзаці, — він би нетямився од щастя. В іншому разі буде незрозуміло, скільки знадобиться символів на одну шпальту.

З'їзд революціонерів уже третій день засідав на Зерновій біржі. Тепер її дах вкривала дивна «папороть» із чорного металу, що перетворювала енергію сонячного світла на електрику, а атмосферні домішки — на яскраве столове приладдя з пластику. Годунов, на якого поклали всі клопоти зі столування, постійно скаржився на брак посуду (так ніби когось із революціонерів це по-справжньому хвилювало), аж поки Миша, що обзавівся серйозними інтерфейсами навіть у порівнянні з Олегом, не поморщив носа і не віддав розпорядження отим штуkenціям на даху забезпечити

виробництво всього необхідного. Опісля Миша вирушив кудись із новими завданнями, і ніхто вже не знав, як зупинити цю ложку-виделкову мануфактуру. На щастя, не бракувало ні їжі, ні боєприпасів, ні будь-чого іншого: схоже, Бурі таки вдався блеф і він переконав герцога, ніби демократичні совєти й справді мають ядерну зброю, тому драгуни поки що трималися подалі від жовтої цегляної споруди в далекому кінці площі Свободи.

— Буря! Хутчіш! Біда на порозі!

Рубенштейн відірвався від своєї прокламації.

— Що сталося? — гаркнув він. — Говори зрозуміліше!

Товариш (здається, Петров) сковзнув до його стола і виструнчився:

— Солдати! — видихнув він.

— Ага. — Буря підвівся. — Уже стріляють? Ні? Значить, я говоритиму з ними. — Він потягнувся, розминаючи затерплі м'язи та сонливо кліпаючи. — Веди.

Перед воротами до Зернової біржі тирлувався невеличкий натовп. Селянки в хустинах, робітники з ливарного на тому боці міста (безробітні звідтоді, як дивовижний, фактично органічний роботизований комплекс не тільки повністю замінив собою їхній завод, а ще й постійно при цьому ріс) і навіть декілька виснажених, поголених налісо зеків із виправного табору за замком — усі вони водили хороводи навколо купки переляканих солдатів.

— Що тут відбувається? — гаркнув Рубенштейн.

— Ці люди... вони кажуть...

— Нехай самі говорять. — Буря тицьнув пальцем на найближчого до воріт: — Ти, Товаришу, ви в нас не стріляєте, то навіщо прийшли?

— Я... е-е... — завагався солдат.

— Набридло, що нами попихають ті дворяни, — промовив його сусід, худий мов драбина чоловік із пожовклим обличчям, у високій хутряній шапці, не схожій на стандартний армійський однострій. — Ці паскудні монархісти й паразити закрились у себе там в замку, п'ють шампань, а ми захищай їх тут до смерті?

Не, пасибі. Зате нам тут подобається. Це ж кінець режиму, еге ж? Що взагалі відбувається навколо? Вже настала вольниця?

— Ласкаво просимо, товариші! — Буря розпростер у напрямку солдата обійми. — Так, це правда! Завдяки нашим союзникам із Фестивалю ми по суті навіки позбулися залізної руки реакційної хунти! Зараз народжується нове господарство, нова економіка; ми скасували граничні витрати на виробництво, і відсьогодні якщо щось уже раз вироблено, його можна нескінченну кількість разів відтворювати. Від кожного — чого заманеться, кожному — по потребах! Приєднуйтеся до нас, а ще краще — приводьте з собою своїх побратимів, солдатів і робітників!

І якраз у момент кульмінації цього імпровізованого спічу на даху Зернової біржі щось дзвінко брязнуло. Всі стурбовано підняли голови догори. На ложку-виделковій мануфактурі щось поламалося, і в небо вибухнув фонтан столових предметів веселкових кольорів. Навсібіч них по бруківці торохтіли прибори і цим немовби віщували яву постіндустріального суспільства. Роззявивши роти, і робітники, й селяни спантеличено витріщались на таку приголомшливу демонстрацію продуктивності, а потім позгиналися, визбираючи в грязюці яскраві ложки революції. Хтось став стріляти на радощах у повітря, і, вицирившись на всі тридцять два, Буря Рубенштейн здійняв руки на знак привітання цього салюту від солдатів із гарнізону на Черепній горі.

Огляд вечірніх новин.

Перейдімо до головних подій сьогоднішнього дня. Триває криза, викликана вторгненням так званого Фестивалю на Світ Рохарда. Всі спроби залагодити конфлікт у дипломатичний спосіб зазнали краху, відтак військові дії, здається, неминучі. Ми практично не маємо інформації із перших рук на самій планеті, але відомо, що тамтешня залога під командуванням герцога Політовського й надалі мужньо б'ється в обороні імперського штандарта. Нагадаємо, раніше в нашій програмі посол Аль Хак із Турку від імені свого уряду назвав експансіоністську політику так званого Фестивалю

неприйнятною і такою, що становить неприпустиму загрозу миру...

Стало відомо, що громадянка, яка вчора прикувала себе до огорожі імператорської резиденції на знак боротьби за виборчі та майнові права жінок, раніше проходила лікування від психіатричного захворювання, що характеризується параноїдальними істеричними станами. Очільниці Союзу матерів заявляють, що нічого не знали про її дії, не підтримують їх і вважають такими, що суперечать уявленням про жіночність. Найпевніше, вже цього тижня зловмисниці висунуть обвинувачення в порушенні громадського спокою...

Безпідставні чутки, які ходять на Старій Землі і стосуються серії модернізаційних робіт, запланованих Адміралтейством у рамках поліпшення бойової спроможності флоту, призвели до того, що численні інопланетні інвестори почали активний розпродаж цінних паперів, чим спричинили вибуховий ріст валютного курсу та вихід деяких страховиків із ринку Нової Республіки. Ми все ще чекаємо на офіційну заяву голови Королівського банку, але керівництво торгової палати вже подало позови проти відповідних компаній, чиї дії призвели до паніки. Їх обвинувачено в наклепі та змові з метою утворення торгового картелю під приводом нинішньої надзвичайної ситуації в оборонній сфері...

Сьогодні у в'язниці Круммопф було повішано чотирьох анархістів. Страту відвідали...

Клац.

— Ненавиджу цю довбану планету, — прошепотів Мартін, занурюючись глибше в порцелянову ванну — єдину приємну річ в убогій двокімнатній каюті при доках, що йому виділили. (До неаприємних речей належала і наявність підслуховуючих пристроїв.) Чоловік витріщився на двометрову стелю і намагався не думати про випуск радіоновин.

Задеренчав телефон.

Матюкнувшись під носа, Мартін виліз із ванни та поскакав, мокрий, у кімнату.

— Так? — різко підняв слухавку.

— Як пройшов день? Сподобалося? — пролунав у ній жіночий голос.

— Препаскудно, — запально відповів він їй. «Гіршим його міг зробити лиш твій дзвінок», — додав про себе. Його вернуло від думки про те, що тут можна вляпатися ще й у якесь дипломатичне шахрайство. От тільки бажання виговоритися перед кимось переважило дрібне роздратування: — У їхньому переліку технологій, на яке накладено ембарго, ще й черепні інтерфейси. Тепер морочуся з їхніми гівняними рукавичками й клавіатурами VR, від чого терпнуть пальці й плавають фіолетові тесеракти перед очима.

— Схоже, в порівнянні з моїм у вас деньок ще й видався на славу. Ви вже вечеряли?

— Ще ні. — Раптом Мартін подумав, що насправді не тільки вмирає з голоду, а й страшенно нудиться. — А що?

— Вам це сподобається, — легковажно промовила вона. — Я знаю один незлий ресторан на третій палубі, двома коридорами вище й трьома далі від зони догляду п'ятого «гейту». Можна вас погостувати?

Мартін замислився. Зазвичай у таких обставинах, як-от, наприклад, спробах позбутися секретного співробітника ООН, він відмовлявся. Але ж він і справді зголоднів, і йому бракувало не тільки їжі. Таке от запрошення мимохідь нагадало йому про дім, де можна було спілкуватися з людьми, нічого не боячись. Його манило чуже товариство, тому, вдягнувшись, він спробував відволіктися від зайвих думок і знайти той заклад за її вказівками.

Квартири для нештатного персоналу було розташовано за межами зони догляду бази, тому перш ніж потрапити в цивільний сектор станції, йому знову довелося проходити КПП. За ним він рушив у головну галерею, яка постійно ледве повертала ліворуч, слідуючи периметру станції. В інші сторони із неї вели численні коридори й двері. За одним із поворотів йому відкрилася вулиця.

— Мартіне! — жінка взяла його попід руку. — Рада вас бачити!

Тепер вона переодяглась у зелену сукню з тугим корсетом, а також мала довгі чорні рукавички. Вбрання повністю лишало голими плечі, хіба що шию прикрашала стрічка. Мартін подивувався. Щось заворушилося десь у глибинах його конспекту про місцеві звичаї.

— Вдавайте, ніби раді мене бачити! — прошипіла вона йому на вухо. — Не забувайте про камери стеження. Ви мене ведете пригостити вечерею. Для всіх навколо я — Людмила.

— Аякже! — він видушив із себе посмішку. — Моя дорогенька, і я вас радий бачити.

Не вириваючи руки, він спробував угадати, куди їм іти.

— Підкажіть, — пробурмотів він.

— Для аматора у вас усе виходить як треба. Третій заклад справа. На ваше ім'я замовлено столик. Я — ваша подруга на вечір. Пробачте за цей шпигунський маскарад, але за вами на базі стежить тутешня служба безпеки, тому якби я постала перед вами офіційно, у них би виникли питання. Набагато зручніше вдавати з себе жінку легкої поведінки.

Мартін зашарівся.

— Зрозуміло, — проказав він. Нарешті і йому клацнув потрібний спогад: у цій пуританській культурі жінка, що демонструє оголену шкіру нижче підборіддя, м'яко кажучи, вважається непристойною. Тож тепер, якщо подумати, в його готелі повно...

— Ви ж ніякими готельними послугами не користувалися з моменту прибуття? — підвела вона брову.

Мартін мотнув головою.

— Арешти в іноземних юрисдикціях — не мій стиль роботи, — пробурмотів він, намагаючись приховати за цими словами свій дискомфорт. — А місцеві звичаї мене спантеличують. Що *ви* про них, до речі, скажете?

— Обійдуся без коментарів, — вона злегка стисла його руку. — Бо дамам тут не дозволено лаятися.

Мартін відчинив двері, і вона, заходячи всередину, підібгала свої спідниці.

— Зважаючи на їхній суспільний устрій, я би не сподівалася на довголіття їхньої цивілізації. Їм і так довелося попідніти, щоб зберігати статус-кво так багато років.

— Ви так говорите, ніби вже дочекатися не можете їхнього колапсу. — Чоловік простягнув картку офіціанту в лівреї, що одразу ж уклонився та побіг у ресторан.

— Саме так. А ви?

— Ну, коли вже за це зайшла мова, — зітхнув він, — то зізнаюся, що ридати не стану. Мені би тут покінчити зі своєю роботою та вернутись додому.

— Мені б ваше просте життя. Гнів для мене — непідйомна розкіш. Я маю захистити цю цивілізацію від наслідків їхньої власної тупості. Ради кого боротися за соціальну справедливість, якщо навколо тільки трупи?

Повернувся офіціант.

— Ваш столик, пане, — низесенько вклонився він.

Рейчел простодушно захихотіла; Мартін рушив за ним, тягнучи за собою жінку.

Вона й надалі вдавала дурепу, поки їх не лишили в окремій кабінці самих і вони не замовили страву дня. Тільки-но офіціант пішов геть, жінка вернулася до свого звичного образу.

— Вам кортить знати, що відбувається, хто я така і до чого все йде, — тихо промовила вона. — А ще — чи варто піти на співпрацю зі мною, що вам із цього буде, — додала вона. — Так?

Мартін кивнув, говорити йому не хотілося. Цікаво було, скільки вона знає про його справжню роботу тут.

— Гаразд. — Жінка подивилася на нього тверезим поглядом. — Варто розуміти, ви вже передумали здавати мене станційній службі безпеки. Це була би велетенська помилка, Мартіне. Якщо й не для вас, то для маси інших людей.

Чоловік опустив погляд, втупившись у стіл перед нею. Срібні прибори, лляні серветки, крохмальна скатерка, краї якої хвилями спадали зі стільниці. І перса Рейчел. У такій сукні ігнорувати їх просто не випадало, навіть якщо спеціально для

цього старатися. Жінка легкої поведінки — і до бабки не ходи! Він вирішив дивитися їй в очі.

— Я одного не розумію, — промовив Мартін. — Що відбувається?

— Усе по черзі. Найперше, хочу сказати, що як тільки вислухаєте мою позицію, вам абсолютно вільно встати й піти геть, якщо ви не в грі. Вчора я надто напосідала, але чесно, мені не потрібен неохочий співучасник. Зараз ви маєте славу звичайного інженера з довгим язиком. А от якщо вони придивляться до мене, то... — Вона замовкла і трошки стисла губи. — Я жінка. Якщо мене випадково викриють, то панькатись не стануть. Хоча вони й справді не вірять, ніби можуть існувати вільнонаймані агентки спеціальних служб, тим паче — фахівчині з військової розвідки. Вже завтра мають бути готові мої дипломатичні папери, і я зможу діяти офіційно. Хай там як, а далі про те, що тут відбувається. То що? Тепер встаете і йдете геть? Чи ви в ділі?

Мартін на хвильку замислився. «Що ж робити?» Рішення здавалося очевидним:

— Я зачекаю на деякі відповіді. І вечерю. Однаково це краще, ніж сидіти в тому чумному баракі на базі.

— Добре. — Вона зручно відкинулася на спинку стільця. — По-перше, — жінка підняла палець рукавички. — Що відбувається. Це непросте питання, бо в ООН тут немає ніякої юрисдикції. Хоча в разі, якщо, наприклад, з'ясується, що Нова Республіка порушує конвенцію про використання заборонених технологій у військових цілях або їх простому застосуванні, то нам вистачить сил натиснути на половину їхніх сусідів і змусити їх розірвати торговельні договори.

— Заборонені технології? — рохнув Мартін. — У них?

— Гадаєте, вони й справді впускають нагоду нагрітись на цьому? Я про королівську родину.

— Гмм, — Мартін замислено потер підборіддя. — Гаразд, уявімо, що вони й заперечують технології, але, так би мовити, прагматично. Ви на це натякаєте?

— По своїй суті — так, — знизала плечима Рейчел. Незважаючи на самовладання, Мартін знову помітив, що дивиться кудись нижче її підборіддя. Він змусив себе підвести погляд:

— Наші домовленості про обмеження озброєнь тут не діють, — правила вона далі. — Але чим ближче додому, тим сильніше змінюється ситуація. І дуже багато торгових операцій Нової Республіки якраз спрямовані на наш регіон. Ми маємо певне визнання. Як тільки я одержу офіційну акредитацію, то матиму дипломатичний імунітет. Тож якщо мене ввіймають, в мене ймовірно буде час про нього заявити. По-друге, — вона підняла другий палець, — своїм контролем за обмеженням озброєнь ми намагаємося захистити людей від утрочання Есхатона. Це працює в обидва боки. Допоки людство грає лиш у тривіальні забавки, такі як релятивістські ракети планетарного масштабу або нервово-паралітичний газ, ми Великому Е не цікаві. Та якщо хтось подумає скористатись чимось забороненим... а на перший вихід у світ татусь їй подарував *отакенний* смарагд! — розтягнулася вона в тупій усмішці, налякавши Мартіна. Але він теж відповів удаваним вишкіром, поки їм ставили тарілку з супом.

Офіціант справився, налив їм по келиху вина і зник. Рейчел скривилася в гримасі.

— Про що я розповідала... Ви навіть собі не уявляєте, як швидко втомлюєшся від цих дівчачих балачок і рутини. Я постійно вдаю розумово неповноцінного підлітка... ага, Великий Е. Великий Е категорично не схвалює автономні самовідтворювані види озброєнь, пристрої, що порушують причинно-наслідкові зв'язки та ще чималий пакет забороненої зброї масового враження. Бактерії? До побачення! Молекулярні реплікатори? До побачення! Все, що тягне на самовдосконалюваний командний софт? До побачення! Це все заборонене озброєння другої категорії. Варто планетарній цивілізації за нього взятися хоч трошки, і рано чи пізно по них

прийде Великий Е, а ми поповнимо список колишніх планетарних цивілізацій.

Мартін кивнув. Він не давав їй зрозуміти, що прекрасно це знає, і закусив язика, щоб утриматись від спокуси і не поправити її в останньому реченні. Її завзятий інтерес у цій темі був заразний, і йому страшенно хотілося поділитися своїми знаннями.

Рейчел ковтнула ложку супу.

— Великий Е може вдаватися до дуже жорстоких дій. У нас є залізне підтвердження, що приблизно за п'ятсот світлових років за нашим — земним — світловим конусом вибухнула принаймні одна нетипова наднова зоря. При боротьбі з експоненційним зростанням загрози таке має сенс. І ми вирішили, що це справа рук Есхатона. Знову ж таки ви не можете не погодитись, що добросусідська політика — це коли ви забороняєте сусідському карапузу гратися в стратегічні ядерні іграшки, еге ж?

— Ага, — кивнув Мартін. Він і собі скуштував супу. — Саме за такі речі вас позбавляють бонусів за вчасно виконану роботу.

Вона примружилася і кивнула:

— Невже сарказм? І як ви ще досі нікуди не вляпалися?

— А ніяк. — Чоловік поклав ложку. — І саме тому мене осадили ваші манери, коли ми познайомилися. Мені і на свободі ведеться незле.

— Ну, пробачте, — зітхнула Рейчел. — Не знаю, наскільки далеко ми з вами зайдемо, однак... просто повірте мені. Я хочу дати вам масштабнішу картину. Нова Республіка всього за двісті п'ятдесят світлових років від Землі. Якщо Великий Е прийме рішення запалити тут наднову або що, нам доведеться евакуювати п'ятдесят зоряних систем. — Було видно, що говорити їй на цю тему незручно: — Ось що тут відбувається. Ось чому ви мені потрібні.

Вона понурилася погляд і безальтернативно зосередилася на супі. Мартін не зводив із неї погляду; в нього пропав апетит. Вона хвацьки проїхалася по ньому катком, нагадавши про мету і його перебування тут. Батьки... доля батьків його не сильно хвилювала, але на Марсі в Мартіна жила сестра, в якій він душі

не чув, а ще — море друзів і спогадів, щоби й далі слухати про це. Було простіше спостерігати за тим, як вона їсть, захоплюватися бездоганно рожевим кольором шкіри на її руках і декольте. Він кліпнув, узяв келих з вином і залпом вихилив його до дна. Рейчел підвела погляд, помітила, куди він дивився, й широко (навіть театральню) усміхнулась, а потім облизала губи. Для Мартіна це було вже занадто. Він одвернувся.

— А щоб ти скис, чоловіче. Ми тут повинні вдавати, ніби це частування — прелюдія перед тим, як ти мене відведеш додому і затрахаєш до півсмерті! — прошепотіла вона. — Ти міг би хоч трошки вдати цікавість?

— Пробачте, — захоплений зненацька, промовив він. — З мене поганий актор. Це ми так із вами повинні виглядати?

Жінка підняла келих. Спорожнілий.

— Налете? Будь ласка!

Вона подарувала йому особливий погляд. Під ним він смикнувся і враз випростався, потягнувся по пляшку з вином і трохи налив їй у келих.

— Я не хотіла псувати вам апетит. Крім того, ви — єдина цивілізована компанія, на яку я можу розраховувати, в радіусі тисячі миль.

— Я інженер рушійних систем, — промовив він, ламаючи голову, що б їй іще розповісти. «Куди ж я вплутуюся?» — відчайдушно крутилася йому думка. Кілька годин тому від нудьги й самотності в нього двигтіли всі клепки. І ось його пригощає вечерею розумна й прекрасна жінка, що за сумісництвом ще й працює шпигункою. Невже щось може піти не так? Хіба ж?

— Мені подобається колупатись у машинах. Люблю зорельоти. Мені... — Він прокашлявся. — Мені важко з людьми.

— То це проблема?

— Ага. — Він кивнув і так поглянув на неї, ніби оцінював. Вона дивилася на нього співчутливо. — Я й досі погано розумію місцевих. Помиляюся в *гіршу* для себе сторону. Тому я

забарикадувався у себе в каюті, щоб ні в кого не плутатися під ногами.

— Дайте вгадаю. Стали давити чотири стіни?

— Ну, як жити так чотири місяці, то, мабуть, можна з цим погодитися. — Він добряче відпив вина. — А ви?

Вона глибоко зітхнула.

— Не геть так само, але схоже. У мене є робота. Я маю уникати прикрощів. Не пхатися куди не слід. І гнучкість — якраз частина цієї роботи. З часом вона починає доводити до сказу. От, наприклад, знаєте, зустрічі тет-а-тет правилами не рекомендовані? Було би безпечніше підкинути вам «жучка» і через нього передати повідомлення.

— І на вас стали давити чотири стіни? — слабо всміхнувся Мартін.

— Так, — вишкірилася вона. — Значить, і на вас також?

— Вас чекає хтось удома? — запитав він. — Пробачте, хотів спитати, чи тягне вас до когось, хто чекає на вас удома. Перед ким можна виговоритися? Написати листа і таке інше?

— Та, — пхикнула вона, спохмурнівши і потім подивившись на нього. — Це робота тільки для тих, хто одружений із нею і тільки нею, Мартіне. Не менше, ніж ваша. От якби ви мали дружину, то хотіли би перевезти сім'ю куди-небудь в таке місце, як ця Нова Республіка?

— Ні, мені ж не про це йшлося...

— Знаю. — Її насупленість поступово розчинилася в простій замисленості. — Хоча інколи шкодуєш, що ні з ким поговорити щиро.

Мартін крутив у руці свій келих.

— Згода, — з притиском промовив він. — Мене теж допекло минулого тижня. — Тут він затнувся. Рейчел якось по-дивному дивилася на нього, розтягнувши губи в посмішці, яку зраджував вираз її очей. Знервований вираз.

— Посміхніться мені. Ось так. Так і сидіть. За нами прямо зараз стежать. За мікрофон можете не переживати. Я про все потурбувалася. Але з протилежного боку ресторану за нами наглядає людина, оперативник. Спробуйте вдати, ніби вам уже

не терпиться забрати мене звідси і трахнути. Бо в іншому разі в наглядча можуть виникнути питання.

Вона загігикала й широко посміхнулася.

— Я вам подобаюся? — Ідіотський вишкір — лише маска. Вона і з-під неї продовжувала його вивчати.

— Так... — Мартін не зводив із неї очей, сподіваючись, що при цьому має вигляд чоловіка, що от-от утратить голову од хіті. — Ви мені дуже подобаєтеся. — Таку красу забезпечували лиш пристойна дієта та висококласна система охорони здоров'я. Чоловік спробував усміхнутися іще ширше. — І не тільки через вашу вроду, а ще й через вашу рішучість. Одне без іншого — і вже ефект не той.

Контур її усмішки ніби набув різкості.

Десь під час цієї дуелі всміхайликів знову явився офіціант і прибрав тарілки, поставивши замість них основну страву.

— Виглядає непогано. — Рейчел видимо розслабилася, беручи в руки ніж і виделку. — Кгхм, не озирайтеся, але наша тінь зараз дивиться в інший бік. Знаєте, що я вам скажу. Вам пощастило, ви природжений джентльмен. Більшість тутешніх чоловіків уже би спробували мене помацати. У цих закладах така атмосфера.

— Коли чоловікові за п'ятдесят-шістдесят років, то його зазвичай покидають страхи, що як не вхопиться за все це зараз обома, то воно втече. От тільки через відсутність ліків од старіння тут... — Йому стало незатишно продовжувати цю тему.

— Так, і я це дуже ціную. — Вона посміхнулася йому у відповідь. — Вам хто-небудь казав, що вам дуже пасує посмішка? Я так давно кручуся в цій помийниці, що вже й забула, яка на вигляд щира посмішка. Не кажучи вже про те, як воно спілкуватися з дорослою, зрілою людиною. Хай там як... — Мартін раптом смикнувся. Палець її ноги торкнувся внутрішньої сторони його ноги, — а ви мені, здається, до вподоби, — тихо проказала вона.

Мартін відповів не одразу, але потім тверезо кивнув:

— Вважайте, ви мене причарували.

— Справді? — вишкірилася вона і посунула палець ноги вище.

У нього перехопило подих.

— Припиніть! А то оскандалимося! — Він водив очима навколо в удаваному жаху. — Сподіваюся, ніхто цього не бачить.

— Жодних шансів. Саме для цього тут і призначені скатерки. — Жінка негучно розсміялася, і за якусь мить він уже сміявся разом із нею. Рейчел тихо продовжувала говорити: — Нам треба закінчити зі справами, щоб можна було розслабитися і поїсти для задоволення. Завтра ви повернетесь на борт «Владаря Ванека», і найпевніше вам запропонують підзаробити ще — продовжити контракт. Якщо вам цікаво набити кишені потугіше й докластися при цьому до порятунку кількох мільйонів життів, ви скажете «так». Мені також вдалося дізнатись, що своїм флагманом адміральський штаб хоче зробити саме «Владаря Ванека», я теж там буду...

— Ви *що*? Як вам це вдасться?

— У ролі дипломатичного спостерігача. Моя робота — переконатися, що Фестиваль (хотілось би мені знати про нього побільше) не порушує шість окремих договорів. Неофіційно я також наглядатиму і за діями Нової Республіки. Тут усе набагато складніше, ніж здається, але цього вже буде забагато. Ми ж не псуватимемо цю вечерю, ні? Якщо ви згодні, то ходімте до мене. Моє помешкання убезпечене. Там я дорозкажу решту, а місцеві «штазі» вважатимуть, що ви розважаєтесь, як і годиться всякому позаштатному інженеру в парубочому стані. Додому ви відправитесь із кругленькою сумою на платіжному рахунку, а також чималим бонусом від спецгрупи ВР ООН. Усе буде *добре*. Може, ми відкладемо справи і нарешті поїмо? А то зараз усе захолоне...

— Мене цей план влаштовує. — Мартін нахилився ближче: — Я тут подумав був про легенду для місцевих «штазі».

— Ну? — вона взялася за виделку.

— А вона передбачає додаткову пляшку вина, яку можна захопити по дорозі додому? Ну, й те, щоб провести потім час разом?

— Що ж, мабуть... — вона не зводила з нього очей. Мартін помітив, які розширені в неї зіниці.

— Вам би виговоритися перед кимось, — поволі проказав він.

— Хіба тільки мені? — Вона поклала виделку. Під столом, де ніхто не бачив, Рейчел знову потерлась пальцем об його щиколотку. Мартін відчув, як заторохтіло серце, як кров прилила до обличчя. Вона повністю зосередилася на ньому. До краплинки. — У вас давно нікого не було? — неголосно запитала вона.

— Довше цих чотирьох місяців. — Раптом вона забрала ногу.

— Їжте давайте, — промовила вона. — Якщо хочете, щоб із нашої легенди для прикриття був якийсь толк.

— Асистенте, відкрий канал до Германа.

— Маю клопіт.

— Великий?

— Наскільки великою можна вважати людську особу, жіночої статі. Власне вона із Землі, шикарна і, е-е... під прикриттям працює на спецгрупу військової розвідки ООН. Спеціалізація: каузальні озброєння, порушення договорів про роззброєння і таке інше.

— Цікаво. Можеш не продовжувати.

— Звуть Рейчел Мансур. Має правдоподібні документи, що підтверджують її статус інспектора ООН з озброєнь. Нуль шансів, що вона місцева чи провокаторка, хіба що тут стали відправляти власних агенток для навчання на інші планети. За її словами Нова Прага планує похід флоту для зняття облоги зі своєї колонії. Також вона стверджує, що завтра мене спробують найняти на один з кораблів для виконання якихось воєнних завдань. І їй потрібно, щоб я... власне, щоб я крутив головою на всі триста шістдесят і пильнував за підозрілими чи незаконними діями. Гадаю, мова про порушення правил використання стратегічної зброї. Така от преамбула. Питання полягає в тому, чи...

— Будь ласка, утримайся від прогресивного прогнозу. Тобі відомо про яких-небудь іще інспекторів ООН у вашому районі?

— Тільки непрямо. Вона згадувала когось, хто забезпечує прикриття і дипломатичну підтримку. Каже, що сама братиме участь у поході. Здається, тут у неї ціла секретна команда ООН, яка, цілком можливо, планує легку дестабілізацію. Мушу погодитися, Нова Республіка давно вже проситься, звідтоді як почала розбудову власного флоту. І я цілком певен, що вона щира, коли говорить про своє завдання, хоч і розказує не все.

— Правильно. В якому статусі ви розлучилися?

— Я погодився на її пропозиції, — Мартін затнувся, підсвідомо цензуруючи свої свідчення, але одразу продовжив: — Якщо вам цікава моя думка, то я маю намір прийняти пропозицію за умов воєнної надбавки до гонорару. І робитиму, що вона просить: відстежуватиму незаконну діяльність. Маєте заперечення? Гадаєте, ситуація і насправді критична?

— Набагато гірше, ніж ти собі уявляєш.

Мартін завис.

— Що?

— Мені відомо про Рейчел Мансур. Зачекай, будь ласка.

Асистент замовк майже на цілу хвилину, а Мартін тим часом сидів у темряві орендованої каюти і з нетерпінням чекав його відповіді. Герман ніколи не замовкав. Як і машина зі справним рушієм, усі ці розмови та інструктажі справляли на Мартіна пом'якшувальний ефект, так ніби він спілкувався сам із собою. Інколи він одержував відповіді на свої питання, інколи — ні, але машина ніколи не замовкала...

— Мартіне. Послухай мене. Маємо незалежне підтвердження, що в Новій Республіці і справді діє секретна місія ООН. Головного спеціаліста звать Рейчел Мансур. А це значить, вони прогнозують серйозні ускладнення. Ця агентка з вищої ліги. Ми її втратили з поля зору майже на цілий рік, а отже, майже весь цей час вона працювала в Новій Республіці. За цей час представники агентства на Луні викупили твою особову справу й спілкувалися із керівництвом МіГу на предмет твого контракту. Далі — гірше. Їхній аналіз загалом коректний. Нова Республіка і справді задумала дальній похід чи не всього свого домашнього флоту, із яким хоче зайти на Світ Рохарда здалеку,

в тил Фестивалю, звідки його атакувати. Це дуже погано, бо вони не розуміють його природи. Приготування занадто серйозні цього разу, тож відвернути експедицію навряд чи можливо.

Якщо зараз піддатися паніці, можеш наразитися на особисту небезпеку. Враховуючи те, наскільки уважно тебе відстежують, будь-яку спробу кинути все й мотнутися назад цивільним лайнером вони кваліфікуватимуть як державну зраду, тебе одразу покарає служба безпеки Куратора. Навіть із великою охотою Мансур навряд чи вдасться тебе захистити. Я наголошую: Нова Республіка уже в позиції низького старту перед фактичним вступом у війну. Будь-які спроби покинути її зараз приречені на провал.

— От чорт...

— Ситуація не безперспективна. Я хочу, щоб ти повністю співпрацював із Мансур. Виконаєш роботу і тихо звідти заберешся. Я спробую організувати для тебе транспорт, щойно флот прибуде на місце. І не забувай, тікаючи, ти наражаєшся на значно серйознішу небезпеку, ніж якщо покинеш їх тихцем.

Мартін відчув, що розслабився. Він навіть і не підозрював, наскільки сильним було його напруження.

— Гаразд. У вас знайдеться резервний план, якщо ООН облажається? Є припущення, як мені зберегти свою шкуру? Може, якась інформація про Фестиваль, чим би він не був?

Герман якусь мить мовчав.

— Обов'язково враховуй, що ситуація навколо однозначно вестиме до прямих дій. — Мартін роззявив рота і виструнчився. — Мені треба, щоб ти був під рукою, якщо, висловлюючись твоїми словами, на сцені з'явиться мідний таз. На кону мільйони життів. На перший план виходять, зокрема, і політичні питання: якщо дійде до конфронтації Нової Республіки та Фестивалю, то викликана нею нестабільність загрожувє повномасштабною внутрішньою революцією. Із цілком зрозумілих причин як державні, так і квазідержавні суб'єкти, орієнтовані на ООН, мають тут власний інтерес. Станом на сьогодні я не можу тобі розказати про Фестиваль більше, бо

таким чином підставляю тебе, якщо ти випадково комусь викажеш свої знання про нього. Та я не помилюся, якщо сформулюю це таким чином: Республіка собі несе більшу загрозу, ніж йому. З огляду на обставини, які склалися, я готовий виплатити вдвічі більший від обіцяного інспекторами ООН бонус, якщо ти даси згоду і залишишся на місці після завершення робіт та виконуватимеш мої прохання.

У Мартіна пересохло в горлі.

— Гаразд. Але якщо ситуація стане критичною, я хочу потрібної надбавки, яка в разі моєї смерті буде виплачена найближчому родичу.

Тиша. Потім пролунали слова:

— Прийнято. Кінець зв'язку.

Рейчел лежала в ліжку і намагалася розібратися зі своїми почуттями. Був ранній ранок. Мартін тільки недавно пішов. Справи, їй здавалося, йшли кепсько, хоча на позір усе було добре; щось їй муляло на підсвідомому рівні. Невдовзі вона перекотилася на бік, вмостила свою безсонну голову на пухку подушку і підтягнула під себе коліна.

Це мала бути звичайна зустріч-співбесіда перед наймом співробітника: покласти руку на плече корисному контакту та проінструктувати його, як виконати одне-єдине завдання. Акуратно й об'єктивно. Натомість вона повечеряла із дуже порядним тишком, який навіть не спробував залізти їй під спідницю, не поставився до неї, як до меблів, *слухав* із серйозним виразом обличчя, був цікавим співрозмовником — за нормальних обставин вона би залюбки сходила із таким на побачення. Це було цілковитим божевіллям, вона ходила по лезу ножа безвідповідальності. Та й він притомився від сидіння в чотирьох стінах. Тепер вона за нього хвилювалася, а це в її плани не входило.

Апогею все дійшло, коли вони сиділи на кухні за столом і закінчували обговорювати план дій. Весь цей час він дивився на неї з допитливим очікуванням у погляді. Вона схрестила ноги, показавши з-під спідниць ступню. Він уважно її вивчав.

— Це й усе? — запитав він. — Мені просто треба відстежувати всі розпорядження, які вимагатимуть зворотного втручання в розфазування синхросигналу, постійно мати при собі плагіни та повідомляти, якщо бачитиму якісь ознаки порушення каузальності. Більше нічого?

— Так, — вона не зводила з нього погляду. — По суті, все.

— Ну, це... — він глянув на неї зизо, проникливо. — Мені здавалося, буде трохи більше.

— Можливо. — Вона склала руки на колінах. — Лише на добровільних засадах.

— Навіть *так*? — Мартін пробував перетравити інформацію. — І що я маю виконати ще?

— Нічого, — вона закинула голову набік, перехоплюючи його косий погляд, відповідаючи не меншою пронизливістю. — Ми покінчили зі справами. Ти ще пам'ятаєш, про що ми говорили в ресторані?

— Про?.. — він кивнув. І відвернувся.

— Щось негаразд?

— Та нічого, — зітхнув він.

— Дурниці які. — Вона підвелася. — Іди сюди. Давай поговоримо.

Рейчел узяла його за руку і потягнула за собою.

— Що? — він похитав головою. — Я просто...

— Давай. — Вона потягнула сильніше. — У вітальню. Гайда.

— Ну, добре.

Мартін підвівся. Вони були десь однакові на зріст, але він, здається, уникав її погляду. Насправді, геть незатишного.

— Що не так? — повторила вона.

Він хіхікнув. Але це був невеселий сміх.

— Ти перша притомна людина, яку я зустрів за останні чотири місяці, — тихо промовив він. — Я звик говорити.

Вона прикипіла до нього поглядом.

— Так не обов'язково припиняти.

— Я... — він знову замовк. «Навіщо він це робить?» — не відпускала її думка.

— Кажи давай.

— Я, — затнувся він, і Рейчел уже розхвилювалася, що далі діла не буде. Але тут він випалив усе разом:

— Я *не хочу* зупинятися. Це місце на мене постійно тисне і заганяє в свій крихітний світ. Немовби ходиш постійно в шоломі із забралом! Усі навколо хочуть від мене тільки одного — виконувати роботу!

Рейчел притулилася до нього:

— Закрий рота, — тихо проказала вона. Він заткнувся. — Так краще.

Їй було дуже приємно схилитися на нього. Вона пригорнула Мартіна, і за якусь мить він їй відповів тим самим.

— Забудь про роботу. Так, ти мене правильно почув. Забудь про Нову Республіку. Зможеш? На пару годин?

— Я... — в нього тремтів голос. — Я спробую.

— Добре, — якимось знавісніло відповіла вона. Їй це і справді *подобалося*: нарешті поруч є хтось, у кому можна не сумніватися. Хтось із такими самими клаустрофобними страхами людини, відрізаної від справжньої культури, як і вона. Мартін міцно її тримав, і вона відчувала, як він гладить її по спині вгору і вниз, вивчаючи її вузький стан.

— Вітальня. Гайда, вона в кімнаті поруч.

Мартін уважно на неї поглянув.

— Ти впевнена, що хочеш цього? — запитав він. І в цьому полягав його шарм.

— А чого сумніватися? — запитала Рейчел і міцно його поцілувала, торкаючись язиком його губ. Їй кортіло ривком зняти з себе весь одяг. Він же лагідно притягнув її до себе і дозволив їй потертися об шию підборіддям. Рейчел відчула його щетину.

— Як же *давно* це було, — прошепотіла вона.

— Навзаєм. — Він ледве підійняв її. — Знудилася трохи на самоті?

— Навіть не уявляєш наскільки, — реготнула вона. — Я тут уже цілу вічність. Настільки довго, що вже відчуваюся не в своїй

тарілці, коли розмовляю з незнайомими чоловіками, і хочу займатися чимсь іще, крім вигодовування нащадків. Тутешній спосіб мислення помалу запускає в мене свої пазури.

— Що? Такому поважному й дужому агенту не вдається захиститись від усього цього? — Мартін лагідно піддражнив її.

— Ти правий, чорт забирай, — пробурмотіла вона йому в плече, відчуваючи, як його рука невпевнено прокрадається нижче талії.

— Пробач. Просто пів року грати чужу роль на самоті в цьому відстійнику... я б з'їхав з глузду, — замислено промовив він.

— Більше ніж пів року, — вона подивилася кудись наче повз Мартіна. «В нього красиві вушка», — непевно подумалося Рейчел, коли вона схилилася ближче до нього.

— Ходімо знайдем' ту пляшку вина, — чемно запропонував він. — По-моєму, ти трошки розігналася.

— Вибач, — на автоматі відповіла вона. — Вибач. — І трошки напружено додала: — Ні, нехай руки там залишаються. Пішли.

Якось удвох вони дотюпали до вітальні (пухких фотелів та серванта з керамічним посудом) — не відпускаючи одне одного.

— Я тебе спершу повважав провокатором, — розповідав він. — А виявилось, що ти перша жива людина, з якою я тут познайомився.

Речення зависло в повітрі.

— Якби мені просто хотілось контакту, — відказала вона, — то тут у порту повно морячків. — Жінка знову на нього схилилася. — Не це мені свербіло.

— Ти впевнена, що не помилилася з роботою? Якщо ти така...

— «Вразлива» ти хотів сказати?

— Можливо. Не впевнений.

Вона підвела його до дивана.

— Мені хотілося товариства. А не перепиху, — вона немовбито виправдовувалася перед самою собою.

— Нам обом, — він ненав'язливо розвернув її до себе, щоб бачити її очі. — То що це, по-твоєму, має бути?

— Годі вже говорити.

Рейчел подалася вперед, заплющивши очі. Знайшла губами його вуста. Далі події вийшли з-під контролю.

Першого разу вони покохалися відчайдушно і швидко. На підлозі, із задраними до пояса спідницями та спущеними до половини штанами. Потім якимсь чином їм удалося переміститися в спальню та вибратися з одягу і знову зайнятися сексом, цього разу нікуди не кваплячись і ніжно. Мартін робив це розважливо й уважно. Говорячи потім, розповідав про своє розлучення кілька років тому. Вони бесідували кілька годин, аж до штучного світанку, що збігався в часі зі сходом сонця на планеті внизу. А потім знову кохалися до нестями й болісної втоми.

І от тепер, лежачи в постелі, коли Мартін пішов, вона зрозуміла, що голова в неї пішла обертом. Рейчел намагалася підвести під останні події раціональний ґрунт: усамітнення й напружені нерви будь-кого врешті-решт доведуть до шаленства. Та все одно вона хвилювалася: Мартін не випадковий партнер, а їхній секс — не швидкий перепах. Од самої думки про можливу скору зустріч вона знервовано раділа й веселилась, відчуваючи водночас гірку відразу до себе через те, що по-дурному змішала професійне з особистим.

Вона перевернулася і клігнула: годинник на внутрішній стороні повіки показував кілька хвилин по сьомій ранку. За дві години їй підтвердять дипломатичний статус, після чого можна буде вдягнутися і трохи дати чортів Новій Республіці. Ще за дві години по тому Мартіна доправлять на борт «Владаря Ванека». До 22:00 усе має закінчитися. Рейчел зітхнула і спробувала ще подрімати зайву годинку. От тільки сон як рукою зняло.

Думки її блукали в пошуках приємних спогадів. По суті, нічого більше зробити вона вже не могла. Із високою вірогідністю вона загине, якщо помилилася відносно намірів Нової Республіки. Який шикарний спосіб закінчити 150-річне життя. Фізично завдяки розвинутій службі охорони здоров'я на рідній планеті їй не можна було дати більше тридцяти років. Вона рідко відчувала тягар прожитих десятиліть, і ностальгійні переживання вмикалися тільки тоді, коли вона замислювалася

про те, як мало у неї залишилося живих знайомих і дорогих людей.. От, наприклад, донька, спогад про її дитинство, про те, як вона пахла... *він-то* звідки взагалі взявся? Не про політичного матриарха, не про главу сімейства. Навіть не про похорон вісімдесятирічної дитини, що загинула в нещасному випадку на повітроплаві. Та й обличчя Йогана, з яким вони були одружені п'ятнадцять років, пригадати не вдалося. Адже подумки його тепер, схоже, заступав Мартін, значно новіше знайомство. Рейчел сердито глипнула й сіла на ліжку.

«Дурепа, — іронічно звернулася вона сама до себе, — тобі наче ще й за сто не перевалило. Це ж треба запасти на пару тугих сідничок». Хай там як, а вона вже чекала на побачення з Мартіном увечері, знервовані радощі й веселоці завдали поразки її віку й цинічності, навіть коли вона й знала, що це означатиме в підсумку. Ускладнення...

Міжорбітальний човник відчалив від стикувального доку й помалу, на холодному газі виманеврував між численних інших апаратів подалі від орбітального ліфта. За десять хвилин такого петляння пілот одержав дозвіл диспетчерської ввімкнути головний двигун, і яскравий помаранчевий вихлоп іонів ртуті спалахнув за трьома великими прямокутними панелями, розташованими навколо люка заднього вантажного відсіку. Шатл набирав швидкість. Іонні двигуни мали лиху славу вкрай повільного, хоч і ощадливого рушія. За тисячу секунд після старту човник уже рухався на швидкості майже двісті кілометрів за годину, коли настав час гальмувати, щоб пристикуватися до корабля, що покоївся на відстані практично шістдесяти кілометрів від станції.

У міжорбітальних масштабах шістдесят кілометрів — це ніщо; вважайте, «Владар Ванек» перебував на самісінькому порозі орбітального ліфта. Проте в його розташуванні була одна значуща перевага — зореліт міг стартувати, причому одразу. Щойно інженер із верфі завершить модернізацію основних компенсаторів у ядрі рушія, крейсер буде готовий вирушити в похід.

З відеоілюмінатора на своєму робочому місці капітан Мирський спостерігав за тим, як човник стикувався до одного з носових шлюзів. У каюті він залишався сам, самовіддано вивчаючи аналітичні записки та інструкції з огляду на поточні події; від часу видання перших наказів хаос тільки зростав, і він дуже добре розумів, скільки ще доведеться готуватись.

Середнього віку, широкогрудий, зі шпакуватою бородою до пари його сивій чуприні, капітан Мирський був взірцевим офіцером Військово-космічного флоту Нової Республіки. Тим не менш за його парсуною впевненості ховалася не настільки впевнена людина: уже тиждень він спостерігав, яка ситуація розгортається навколо нього, намагався вписати її в раціональні рамки, але так і не позбувся враження, що десь між закордонним відомством та резиденцією Імператора все полетіло під укіс.

Чоловік похмуро дивився на свіжу інструкцію, яка лягла йому на стіл. Тепер посилювали безпеку, і щойно останній докер та станційний інженер покине палубу крейсера і вони задраять усі шлюзи, буде задіяно воєнний режим. Тим часом од нього вимагали цілковитої співпраці з прокуратором Мюллером із управління Куратора в зв'язку із необхідністю забезпечити повноцінний контроль за інопланетними інженерами на контракті, яких найнято для поточного ремонту головної ходової системи «Владаря Ванека». Він із гнівом та роздратуванням зиркнув на образливу записку, підняв трубку оповісника:

— Викличте до мене Іллю.

— Фрегатенкапітана Муромця? Виконую.

У двері глухо постукали.

— Можна! — крикнув Мирський.

Відчинилися двері, зайшов фрегатенкапітан Муромець, його заступник, і віддав честь.

— Заходьте, Ілле, заходьте.

— Слухаюсь. Чим можу бути корисний?

— Ось... — Мирський мовчки тицьнув на екран. — Наш чванливий Громадянин Куратор прислав на борт мого корабля свого посіпаку, щоб той тут чудив. Ви в курсі?

Муромець нахилився поближче.

— Мушу доповісти, знаю.

У Муромця при цьому смикнулися вуса. Мирський гадки не мав, яку це позначало емоцію.

— Ха! Ну, то розповідайте.

— У них якась катавасія з найнятим інженером із Землі, що зараз опікується модернізацією другого модуля наших рушіїв. Заміну якому можна підібрати хіба що за три місяці; правда, інженер виявився язикатим і примудрився звернути на себе увагу одного з цих професійних параноїків із Василіска. Ті не придумали нічого кращого, ніж закріпити за ним співробітника *охранки*. З ним буде лейтенант Зауер, що має наказ стерегти його довгого носа.

— І що розказує Зауер?

— Наш жандармчик — ще той жовторотик, — рохнув фрегатенкапітан Муромець. — Як матрос-новобранець. Клопотів не завдасть.

Капітан зітхнув.

— Дивіться мені, щоб так і було.

— Так точно. Щось іще?

Мирський вказав на крісло:

— Сідайте-сідайте. Помітили що-небудь незвичне за останній час?

Муромець скоса глянув на двері:

— Командире, чутки свистять мов кулі. Я роблю все що можу, придушую їх, але ж ви розумієте, поки не буде оголошено офіційно...

— Не буде. Ще мінімум шістнадцять годин.

— Пробачте мені за нахабство, а потім-то що?

— Потім... — Капітан затнувся. — Мені повідомили, що одержу розпорядження, своєю чергою, спущу його вам і решті офіцерів. І тоді все стане на свої місця. А поки, гадаю, найкраще всіх побільше навантажити роботою. Щоб не вистачало часу хвилюватися і розпускати чутки. Так, і не забудьте вилізати

адміральську каюту. Щоб ми були готові прийняти на борт весь штат.

— А! — кивнув Муромець. — Слухаюсь! Операційно, гмм... Посилити заходи безпеки, запланувати кілька інспекцій, стан підвищеної готовності по всіх бойових постах? Ви це мали на увазі? Трохи шпіцрутенів, щоб підтримувати бойовий дух? Навчання на симуляторі для тактичних команд?

Капітан Мирський кивнув.

— Усіма можливими засобами. Але *найперше* займіться апартаментами для адмірала. Щоб завтра були готові для планового огляду. У мене все.

— Слухаюсь!

— Вільно!

Муромець пішов геть, знову покинувши Мирського сам на сам зі своїми похмурими думками. Тільки він один міг зараз розмірковувати про накази, суть яких нікому не можна розголошувати ще шістнадцять годин.

Сам на сам із переконливими, бездушними знаннями про те, що війна неминуча.

ЛЮДИНА АДМІРАЛА

Лінійний крейсер Його імператорської величності «Владар Ванек» перебував за шістдесят кілометрів від орбітального ліфта в Кламовці. Вздовж бортів червоним і голубим світилися ходові вогні; двоголовий орел флагманського прапора блимав зеленим абрисом одразу над головною пусковою установкою. Дві години тому сигнал горна сповістив про появу Курца на борту; незабаром — старт.

Рейчел Мансур докладала всіх можливих зусиль, щоб не піддатися зрадливій спонуці і не розпливтися в задоволенім вишкірі. Реакція мурмил зі служби безпеки при вході на базу вартувала трьох попередніх місяців усамітнення та параної. Її вже практично були спакували, перш ніж вона подзвонила в посольство, розмова з яким нагнала на затурканого корветенкапітана стільки страху, що він побуряковів і почав затинатися. Коли він уже майже наважився запитати її про мету візиту, вона зі смаком заткнула йому рот вірчими грамотами; вкупі з її багажем він провів Рейчел на шатл до лінійного крейсера, дорогою здригаючись та постійно озируючись через плече. (Очевидно, технологія виготовлення самохідних валіз також була однією із заборонених у Новій Республіці.)

Уранішній душ змив із водою місяць тому вигадану для прикриття особистість Людмили Індржишек, замість якої ванну кімнату покинула вже Рейчел Мансур, спеціальна агентка Постійного комітету ООН із багатостороннього міжзоряного роззброєння. Людмила Індржишек багато гиготіла, носила модні сукні й корилася мудрим чоловічим головам; спецагентка Мансур розпочала свою професійну кар'єру зі знешкодження вибухових пристроїв (ядерних мін або ж дизасемблерів, установлених терористами), одержала підвищення і здобула повноваження завдавати масштабних ударів по непокірливих порушниках угод, вбиралась у чорний однострій воєнізованого підрозділу, спеціально скроєний таким чином, щоби справляти нищівне враження на селяків-мілітаристів із провінційних віддалених світів. Рейчел помітила, що їй цікаво спостерігати, як її одяг впливає на людей навколо, особливо коли

наголошувати на умовній відповідності приналежного їй рангу, а не фактичній належності до збройних сил. Поки що ж вона просто дивилася, як гауптбоцман Моронічі пильнує інших пасажирів своїми поросячими оченятами.

Нарешті шлюз відчинився.

— Стру-у-унко! — гаркнув гауптбоцман, і матроси у відсіку завмерли за його командою. В люк пройшов офіцер і випростався: Моронічі віддав йому честь, старший відповів, анітрохи не зважаючи на Рейчел.

— Чудово! Боцмане Моронічі, відведіть цих дітлахів на борт. Мене можете не чекати. В мене є справи, тому я затримаюся аж до наступного рейсу.

Він зиркнув на Рейчел.

— Ви? А що ви тут робите?

Рейчел тицьнула йому під носа перепустку:

— Дипкорпус. Аташе при штабі адмірала. Маю спеціальний наказ ерцгерцога Міхаеля, лейтенанте.

Лейтенант роззявив рота.

— Але ж ви...

— ...полковник багатонаціональних Збройних сил при Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй. Яке слово в сполученні «спеціальний наказ» вам пояснити? Так і ловитимете ґав чи все ж таки запросите мене на борт?

— Кґхм... Е-е... так.

Лейтенант знову зник у кабіні й повернувся за якусь хвилину:

— Е-е... полковнику Мансур. Ласкаво прошу на борт.

Рейчел кивнула і пройшла повз нього. Ретельно зважуючи кожен порух м'яза на обличчі, вибрала собі місце одразу біля люка — на офіцерській території. І стала слухати.

Гауптбоцман навчав поповнення.

— Вільно, хлопці, — гаркнув він. — Знайдіть собі крісло. Передній ряд, обличчям назад, ось так! Пристібайтеся! В усіх шести точках, правильно. Перевірте, чи в кріслі навпроти є паперовий пакетик. Вітаємо на борту нашої «Ригети». Цей човник надто маленький для емуляторів гравітації, і прискорюється він не швидше від паралітика на інвалідному

візку, тому якщо вас знудить під час вільного падіння, блюйте тільки в пакетики. А той, хто мені обригає меблі чи фурнітуру, буде їх чистити до кінця тижня. Я зрозуміло висловлююся?

Усі кивнули. Рейчел відчувала обережний оптимізм. Схоже, всі на цьому рейсі, крім гауптбоцмана Моронічі, новачки. А значить, її інформатори мали рацію: конвеєр воєнного режиму запущено і їхній відліт не забариться.

Люк до пасажирського салону зачинився. Знизу долинав гуркіт: у вантажний відсік автоматично пакували палети. Моронічі постукав у передні двері, йому відчинили, і він зайшов усередину. А за мить з'явився знов.

— Стартуємо за дві хвилини, — оголосив він. — Тримайтесь!

Ці дві хвилини повзли, немов черепаха. Гупання й грюкання свідчили про завершення заправки та від'єднання паливних і силових кабелів. Потім шатл накренився, смикнувся, щось гучно зашипіло й затихло, коли в кормі щось відділилося від герметичного шлюзу.

— Ви тут усі жовторотики, — продовжував настановляти космофлотців Моронічі. — Це не дивно. Ми сильно оновили екіпаж. Розпочався новий призовний цикл. От я, — він тицьнув м'ясистим великим пальцем собі в груди, — от я не призовник. Я живу на кораблі, куди ми летимо. І я хочу на ньому прожити досить довго, щоб устигнути отоваритись на свою пенсію. А значить, я не дозволю ні вам, ні будь-кому іншому якось поставити це під загрозу, наражати на неї мене або мій дім. Перше правило космічних подорожей, — тут вони всі п'яно накренилися вбік, і внизу щось голосно загуркотіло, відволікаючи їхню увагу, — полягає в тому, що всі помилки фатальні. Космос нам не друг. Він убиває. Другого шансу у вас ніколи не буде.

Наче на підтвердження останніх слів у шлунка Рейчел раптом вивалилося дно. На якусь мить їй здалося, нібито її намагається роздерти велетенський, невидимий, гумовий затискач. І ось вона вже пливла у невагомості. Всі новобранці виглядали настільки ж здивованими, наскільки гауптбоцман Моронічі — самовдоволенням.

— Основний двигун має ввімкнутися за п'ять хвилин, — повідомив він. У заповненій кабіні чулося якесь торохтіння, якесь клацання, човник здригався, його заносило кудись уліво. Маневрові рушії старанно виводили апарат із доку. — Як я уже казав раніше, помилки тут убивають. А я не збираюся дозволити вам убити мене. Тому на борту «Владаря Ванека» ви, обблюванці, будете робити саме так, як скажу я, або інші боцмани, або офіцери. І будете робить із посмішкою на своєму засраному обличчі, або я вам заткну його в сраку так глибоко, що ви собі зможете гланди вигризти зубами. Зрозуміло?

Він і далі ігнорував Рейчел, непрямо цим виказуючи, що для нього вона птиця надто високого польоту.

Матроси кивали головами. Один із них позеленів, судомно ковтнув, і Моронічі швидко вихопив із сусіднього крісла пакет і підставив його під обличчя хлопцю. Рейчел зрозуміла, що він узагалі робив: здебільшого, намагався відволікати новобранців од відчуття вільного падіння.

Рейчел заплющила очі, глибоко зітхнула й одразу ж про це пошкодувала: у човнику тхнуло старим потом із легким нудотним присмаком ацетону. Вона давно уже ні про що не молилася, але зараз благала, як тільки могла, щоб цей політ у бляшаній банці швидше закінчився. На такій розвалюсі, тарадайці з історичного фільму, вона не літала вже багато десятків років. Але кінця-краю перельоту не було. Нарешті щось брязнуло, і шатлом пройшов дроз од легкого поштовху, коли спрацювали захвати стикувального вузла на «Владарі Ванеку». Їх зі скрипом підтягнули і перевернули. Із шипінням став вирівнюватися тиск.

— Ем-м... полковнику?

Рейчел розплющила очі. Перед нею стояв гауптбоцман Моронічі. Зеленкуватий на обличчі, він наче не знав, як поводитися з жінкою на борту.

— Усе гаразд, гауптбоцмане. Я й раніше літала на військових кораблях. — Рейчел підвелася. — Це мене всі чекають?

— Так, мадам. — Він дивився в стінку перед собою, ніби ще ніколи раніше в житті не був такий спантеличений.

— Чудово. — Вона розстебнула паски безпеки, підвелася, відчуваючи нерівномірну силу тяжіння, породжену обертанням зорельота навколо власної осі, і поправила берет. — Ведіть.

Рейчел ступила в шлюз під зачудовані погляди зусібіч. На неї вже чекав старший офіцер — фрегатенкапітан, якщо вона правильно розібрала знаки розрізнення. На його обличчі завмерла крижана маска, що приховувала неминучий подив.

— Полковник Мансур, інспектор із роззброєння, ООН, — представилася вона. — А ви, фрегатенкапітан е-е?..

— Муромець, — спантеличений, кліпнув у відповідь. — Ваші документи? За словами лейтенанта Менвіка, ви аташе при штабі адмірала. Але вони нас навіть не попередили...

— Усе гаразд. — Вона махнула рукою в бік головного коридору, що вів у центральний відсік. — Вони ще не в курсі. Хіба що ерцгерцог Міхаель їх особисто попередив. Просто відведіть мене до адмірала, і все буде нормально.

За нею тихенько котився її багаж на мільйоні різнобарвних кулькопідшипників.

Адміралові знову випав кепський ранок: йому вкотре завдавала прикрощів несправжня вагітність.

— Мені зле, — тихо пробурмотів він. — Мені треба... треба вставати?

— Було би непогано, — його денщик Робард лагідно підтримав адмірала за плечі і допоміг йому сісти на ліжку. — Відправлення за чотири години. Нарада зі штабом попередньо запланована ще за дві години по тому. А десь перед цим іще буде потрібно зустрітися з комендором Бауером. Прийшло нагальне комюніке від Його королівської високості, на конверті позначка «дуже терміново».

— Ну, то неси... давай його сюди... — прокректав адмірал. — Клятий ранковий недуг...

У цей час в сусідній кімнаті тихо дзеленькнув оповісник.

— Піду візьму слухавку, пане, — промовив Робард і пізніше додав: — До вас відвідувач. Не по запису. А... е-е... хто? *Що?*.. А... зрозуміло. Гаразд. Будемо готові за якусь хвилину.

Робард прокашлявся, вернувшись у спальню:

— Ви готові, адмірале? А, так. Кґхм. У вас відвідувач. Дипломат, аташе при штабі наказом ерцгерцога Міхаеля. Так сказати, іноземний спостерігач.

— О! — спохмурнів Курц. — А хіба на Другій Мінозі їх із нами не було? Треба ж щастя яке. Просто до гибелі чорненьких. Ніякої радості з них, чортові чорненькі. Можна ж спокійно стояти і дати себе застрелити. Кляті іногородці. Проведи цього чоловіка!

Робард глянув на хазяїна критичним оком. Сидячи на ліжку з мундиром, накинутим на плечі, він нагадував черепаху, що одужує після хвороби: якщо треба, можна показати, але неохота. Поки адмірал не почне розводитися про свою недугу, все можна буде списати на подагру.

— Слухаюсь!

Відчинилися двері, і з подиву Робард роззявив рота. Чужинець у чужинецькій формі. З портфелем-дипломатом під рукою й трохи замисленим офіцером за плечима. Щось у відвідувачі аж волало про його чужинськість. І нарешті Робард збагнув. Він скривився від огиди. «Содоміт», — буркнув він собі під носа.

Тут узяв слово відвідувач й голосно і розбірливо промовив:

— Організація Об'єднаних Націй, Постійний комітет із багатостороннього роззброєння. Моє прізвище Мансур. У цій експедиції я — аташе, мої офіційні обов'язки — здійснювати спостереження від імені центральних держав. Ось мої вірчі грамоти.

«Ну і голос! Їй-богу, знав би менше, подумав би, що це жінка», — розмірковував про себе Робард.

— Дякую. Проходьте за мною, будь ласка. Мій адмірал чувається зле, тому прийме вас у спальні. — Робард уклонився і відступив у спальню, де з прикрістю побачив, що старий знову влігся на подушки, роззявивши рота, й тихо похропував.

— Кґхм! Адмірале! Ваша світлосте! — Затуманені очі розплющилися. — Дозвольте представити вам полковника...

— ...Рейчел Мансур.

— ...Рейчел Манчур, — писнув, повторивши він, — із Землі, військовий аташе із посольства! Ось його... е-е... вірчі грамоти.

Зі слабкою посмішкою Рейчел спостерігала, як ошелешений денщик підсовує дипломат адміралу.

— Яке с-с-смішне ім'я для полковника, полковнику, — промимрив адмірал. — Ви в-в-впевнені, що не... е-е... — Він одчайдушно чхнув і аж сів на ліжку. — Чорти б забрали ці пухові подушки! — гірко поскаржився він. — Чорти б забрали цю кляту подагру! На Першій Мінозі було геть усе не так.

— Що точно, то точно! — сухо зауважила Рейчел. — Наскільки я пам'ятаю, там було багато піску.

— Дуже добре, чоловіче! Багато піску, й справді багато. Голову пече сонце, по тобі зусібіч шмалять чучмеки, а навколо, ну, геть нічогісінько, що варто було би розвалити ядерною ракетою з орбіти. Під ким ви служили, га?

— Якщо чесно, то не під ким, а з ким. З воєнним трибуналом. Ситом перебирали людські рештки, шукали докази.

Робард аж посірів. Він боявся, що адмірал зараз вибухне, але старий лиш гучноголосо розреготався.

— Робарде! Поможі мені, друже. Послухайте, навіть не думав, що зустріну тут ветерана-побратима! За стіл. Мушу глянути на вірчі грамоти!

Поки вони вдвох долали ті п'ятнадцять футів чи скільки до кабінету без традиційних гірких нарікань адмірала на вартість одягу для вагітних або ретельного огляду ніг, аби переконатися, що ті не перетворилися на скло (один із його періодичних кошмарів), жіночий полковник, не ховаючись, сів у крісло для відвідувачів. Робард не зводив із нього погляду. Жіноче ім'я, високий голос, їй-богу, знав би він менше, точно подумав би, що це...

— Ерцгерцог Міхаель погодився на мою присутність із двох причин, — почулося зі сторони Мансур. — По-перше, ви повинні розуміти, що в обов'язки того, хто здійснює спостереження, входить неупереджене звітування про всі — хотілось би особливо на цьому наголосити, всі — випадки

порушення договорів, підписаних вашим урядом. Ба більше, ми відчуваємо помітний брак інформації про нападника на колоніальний світ. А значить, моя присутність — це ще й запорука того, що будь-яку спробу вдатися до забороненої або злочинної зброї буде зафіксовано для подальших свідчень. Я також маю повноваження діяти як третя нейтральна сторона під час арбітражу та переговорів, обміну полоненими, припинення вогню і таким чином забезпечити цивілізований спосіб ведення війни, наскільки це реально.

— Що ж, добродію, це було дуже приємно дізнатись. Ласкаво просимо у штаб, — промовив адмірал, уможовитись в інвалідний візочок. — Радий буду поговорити з вами ще будь-якої хвилини! Ви прекрасний чоловік! Радий, що зустрів на флоті ще одного ветерана Першої Міноги. — На якусь мить обличчя адмірала набуло стривоженого виразу: — Ой, леле, воно знову ворухиться!

Мансур подарувала йому химерний погляд. Робард розкрив рота, але полковник-іноходець устиг, перш ніж змінилась тема розмови:

— *Воно?*

— Дитятко, — зізнався Курц із жалюгідним видом. — Це слоненя. Навіть не знаю, що з ним робити. Якби його батько... — Він замовк. Од виразу обличчя адмірала проймав холодок.

— Кґхм. Гадаю, пане, зараз вам варто повернутися до себе, — холодно дивлячись на Рейчел, проказав Робард. — Його світлості час приймати ліки. Боюся, на майбутнє краще попереджати про візит заздалегідь. Знаєте, інколи на нього находить мана.

Рейчел мотнула головою:

— Я запам'ятаю це. — Вона підвелася: — До побачення, адмірале.

Розвернулася і вийшла геть.

Помагаючи хазяїну вибратися з крісла, Робард почув ясне сопрано з-за дверей:

— Чого ж ви мовчали, що маєте на борту слонів?!

Він безпорадно похитав головою. Жінки на борту флагмана Імперії, адміralи, які вважали, що вагітні, та флот, ось-ось ладний розпочати найдовший у своїй історії похід проти незнаного ворога. І кінця-краю цьому видно не було.

Громадянин Куратор був не в гуморі.

— Отже, якщо підсумувати, то флотські тебе попоганяли, але на борт свого дорогоцінного крейсера так і не допустили. У процесі ти втратив контакт із об'єктом на цілий робочий день. Минулого вечора, за твоїми словами, він нічого незвичного не робив, але в рапорті є прогалини. Що ще? Як же він провів той вечір?

— Не розумію, пане, — напружено відповів Василій. — Про що йдеться?

Громадянин гнівно насупився; навіть із відстані сорока тисяч кілометрів його зображення на екрані змусило Василю відсахнутись.

— У твоєму рапорті зазначено, — із притиском промовив він, — що об'єкт покинув своє помешкання, після чого контакт із ним було втрачено на кілька хвилин. В подальшому його виявлено за вечерею у громадському закладі в товаристві *акторки*. В апартаментах котрої він провів кілька годин, перш ніж повернутися на базу. І ти не встановив її особу?

— Мені здалося... — по кінчики вух зашарівся Василій

— Чи займався об'єкт чим-небудь таким раніше? Наприклад, у Новій Празі? По-моєму, не займався. Згідно з матеріалами його справи, від самого прибуття в Нову Республіку він вів життя монаха. Жодного, *жодного* разу за майже два місяці перебування в готелі «Славетна Корона» він не виявив інтересу до дівчат, які там працюють. А тут — одразу з корабля на бал? Щойно приступивши до виконання своїх обов'язків, що він одразу робить?

— Я про це не подумав.

— Якраз це мені *відомо*. — Громадянин Куратор замовк на мить, але вираз його обличчя був красномовний. Василій аж

зморщився. — Більше я за тебе не думатиму. Може, ти хоч поділишся планом подальших дій?

— Е-е... — Василій кліпнув. — Встановити анкетні дані? Якщо там чисто, поставити кілька запитань? У майбутньому уважніше стежити за об'єктом?..

— Дуже добре, — хижо вишкірився Громадянин. — А чому тебе *навчило* це фіаско?

— Аналізувати поведінку об'єкта і реагувати на всі зміни в ній, — заціпеніло проказав Василій. — Особливо, що стосується не властивих йому занять.

Це була головна ідея. Усім новобранцям вбивають її в голову протягом усього періоду навчання. Як він міг забути? Василій картався за те, що не помітив таких очевидних речей.

— Правильно. — Громадянин відкинувся на спинку крісла, подалі від камери телефона. — Це базові навички, Мюллере. Але вчитися найлегше на власних помилках. Будь ласка, переконайся, що ця тобі добре западе в пам'ять, ага? Мені байдуже, якщо для цього доведеться злітати з об'єктом на Світ Рохарда й назад. Очі завжди мусять бути розплющені широко, кожен його порух ти маєш бачити. І не забувай про все інше, чому тебе вчили. Остання порада — мій дарунок: ти забув іще один важливий момент, і буде краще, якщо сам пригадаєш, про що йдеться, перш ніж мені знову доведеться тобі про це нагадувати!

— Так точно.

— До побачення.

Канал відеозв'язку розсипався на чорні кубики, а потім сигнал і зовсім зник. Василій виліз зі своєї кабінки, намагаючись зрозуміти, що Громадянин мав на увазі в своєму завершальному застереженні. Чим швидше він розбереться, раз і назавжди довівши або спростувавши, що Спрінгфілд — шпигун, тим краще. Життя на борту корабля виявилось не для нього. Може, завтрашній день варто розпочати з розмови із начальником техслужби, в якій він працював? Хтозна, чи це й не мав на увазі

Громадянин? А хвойда тим часом зачекає. (Думка про неї здавалася Мюллеру вкрай бентежною.)

Та варто йому було виткнути носа в коридор, як його мало не затоптав загін новобранців, які біжучи штовхали поперед себе візочок із важким устаткуванням. З другої спроби він обачно подивився в обидва боки і тільки потім вийшов: обійшлося цього разу без перешкод. Мюллер пробирався захаращеним коридором, пофарбованим у голубий колір, що плавно огинав периметр внутрішнього корпусу. В дрейфі «Владар Ванек» покладався на власний генератор викривленого простору і мав легку подобу гравітації на борту. Василій пошукав радіальну галерею і ліфт униз, у машинне відділення, розташоване в осерді зорельота, в останній третині його корпусу.

І повсюди сновигали люди: у коридорах, у відсіках, що люками виходили на коридор, у каютах обабіч галерей. По дорозі він зауважував зизі погляди в свій бік, але його ніхто не зупиняв. Більшість людей цуралася зайвої уваги співробітників управління Куратора. Машинне відділення довелося попошукати, але за якийсь час Василій усе ж таки добрався до тьмяно освітленого широкого відсіку, переповненого дивними машинами та спритним народом. На порозі він із подивом відчув, що йому зробилися ватяні ноги. Спрінгфілда він ніде не бачив, але дивним це не назвеш. Машинне відділення флагманського корабля настільки велике, що здатне приховати сотні грішків.

— Це машинне відділення головного рушія? — запитав він у техніка, який мчав повз нього.

— А по-вашому, ні? Може, це схоже на ніс? — на бігу відповів чоловік.

Василій роздратовано знизав плечима і ступив один крок уперед, потім ще один і *ще один...*

— Що вам тут потрібно? — хтось ухопив його за лікоть. — Агов, *стерезіться!*

Мюллер безпорадно заметеляв руками в повітрі, але покинув, коли зрозумів, що відбувається. Він наближався до стелі, підлога

зникла десь далеко внизу під ногами, і він летів до протилежної стіни...

— Пробі! — заволав він.

— Тримайтеся, — рука на його лікті перебралася вище, на плече і дужо смикнула. Поруч опинилася велика стійка з приладами, закріплена на підлозі, Василій ухопився і міцно притиснувся до неї.

— Дякую. Це машинне відділення? Мені потрібен головний інженер ходових систем, — промовив він, щосили намагаючись заспокоїти шалене биття серця, що зараз пурхало, немов метелик крильцями.

— Це я. — Василій прикипів поглядом до свого рятівника. — Ну, не міг же я вам дати змогу лізти в хронометри, правда? Вони і без вас крутять час дай Боже. Чого вам треба?

— Мова... — Василій затнувся. — Перепрошую, ми могли би поговорити десь приватно?

Технар із прізвищем «Крупкін» на спецовці насупився мов хмара:

— Могли би. Але зараз я дуже зайнятий. Старт за пів години. Це важливо?

— Ага. Робота від цього швидше не зробиться, але якщо ви допоможете мені зараз, мені буде потрібно менше вашого часу в подальшому.

— Гм. Побачимо. — Він роззирнувся і вказав на протилежну сторону зали: — Бачите он ту офісну кабінку? Зустрінемося там за десять хвилин.

Технар різко розвернувся, відштовхнувся і зник у напівтемряві, хаосі й толоці прудких тіл, що кружляли навколо великого голубого куба в центрі машинного відсіку.

— Святий Боже! — Василій іще раз оцінив своє становище. Покинутий усіма, із мертвою хваткою на шафці синхронізаторів, він перебував у діаметрально протилежній точці від пункту свого призначення посеред відсіку з невагомністю і вже відчував, як підходить до горла сніданок, протестуючи проти польотів у цьому приміщенні.

Похмурий Василій знехотя вирішив, що не ставитиме себе в незручне становище, і сантиметр за сантиметром почав пробиратися на рівень вимощеної плиткою підлоги. Тут він знайшов кріплення для ніг. Роздивившись їх уважно, зрозумів, що вони добре закріплені, хоча й спроектовані так, щоб можна було знімати. Якщо уявити, що підлога — це стіна з хватами для рук, тоді й двері до офісної кабінки всього лише на відстані десяти метрів над головою.

Мюллер набрав повітря в груди, облетів шафку, за яку тримався, і сильно відштовхнувся від її кріплення на підлозі. Задовільний результат не змусив себе чекати: він злетів у напрямку потрібної кабінки. На нього тепер падала стіна, але по дорозі вдалося вхопитись за ремонтного робота, що саме пролітав повз, і змінити свій курс у напрямку дверей. У самій кабінці помалу стала вертатися сила тяжіння. Василій сковзнув уздовж палуби і негідним способом приземлився прямо на спину. Кабінка виявилася геть крихітна, але в ній був письмовий стіл, консоль і пара стільців; за робочою консолю працював матрос.

— Ти, вийди геть.

— Слухаюсь! — На вигляд новобранець хутко закрив якусь коробочку, що була підключена до консолі, віддав честь і вийшов у «невагому» частину відсіку. Василій перенервував, тому присів на стілець за столом і став чекати начтехслужби Крупкіна. Була вже майже 11:00, а що йому сьогодні вдалося? Поки що нічогосінько, як не рахувати очевидного девізу флоту: «Поспішай і зачекай». Нічим порадувати Громадянина.

Тим часом на містку лінійного крейсера «Владар Ванек» почався відлік до запуску головного двигуна.

Флагман експедиції, «Владар Ванек» становив ядро першого загону, де йому складали компанію три давніші лінійні крейсери класу «Славний» і два лінкори класу «Вікторія»: «Камчатка» і «Регіна» (на жаль, уже застарілі, абсолютні пережитки минулих днів). Другий загін мав різношерстий склад: легкі крейсери, есмінці, ракетноносці — усі вони

стартуватимуть за шість годин після першого загону. Ну, й нарешті обоз транспортів із сімома балкерами та пасажирський лайнер «Мрія Сікорського», переоснащений під госпітальний корабель. Останні відлітатимуть через вісім годин після передовиків.

Мовою зорельотників «Владаря Ванека» можна було назвати «простою звірюкою»: дев'яносто тисяч тонн його маси й тисяча людей екіпажу оберталися на тісній орбіті чорної діри завбільшки з електрон і масою з якийсь гірський хребет. Ця чорна діра була ядром рушія, вона оберталася навколо власної осі так швидко, що мала проникний горизонт подій. Саме вона була джерелом енергії, полоскотавши сингулярність якого, можна по-різному рухати зореліт. На нерелятивістських швидкостях «Владар Ванек» пересувався, скидаючи масу в ядро; складні взаємодії при квантовому тунелюванні... всякі фіглі-міглі з ергосферою діри породжували потрібний імпульс в чистому вигляді. На вищих швидкостях енергія, закачувана в ядро, могла використовуватися для генерації стрибкового поля, при якому руйнувалася квантова стіна між кораблем і віддаленою в просторі точкою.

Це ядро мало кілька інших корисних функцій: дешево джерело електроенергії та радіоіотопів. Незначні зміни в налаштуваннях рушія дозволяли створити локальне гравітаційне поле викривленого простору. Насамкінець, у крайньому разі, його можна було скинути з борту зорельота і використати як зброю саме по собі. Хоча якщо подумати і добрати епітет, який не можна було вжити стосовно нього, то це «маневрений». Точкова маса у вісім мільярдів тонн просто не здатна повертати під прямим кутом.

Начтехслужби Крупкін віддав честь, коли матрос відчинив йому двері на місток.

— Начальник технічної служби. Прибув доповіді про стан машинного відділення!

— Добре. — Капітан Мирський кивнув зі свого командирського крісла в глибині містка. — Заходьте. Кажіть, що там у вас.

— Усі системи працюють коректно, — дешицю розслабився Крупкін, але продовжував говорити у формальному стилі: — Можемо стартувати будь-якої миті. Маємо стан повної готовності по... — і механічно перелічив усі вахтові служби під його управлінням. Наприкінці він додав: — Що стосується модернізації ходових систем згідно з вашим наказом, то... поки що ми з таким не працювали. Поверхнево можу сказати, все гаразд. Самодіагностика свідчить, усе перебуває в нормі, більше можна сказати, тільки якщо розпломбувати чорні скриньки.

— Вони свою роботу виконають, — кивнув Мирський.

Хотів би Крупкін почуватися настільки впевнено, як капітан; чорні скриньки, що їх доставили на борт зорельота всього тиждень тому і підключили до контуру управління головного стрибкового двигуна, не вселяли в нього надії. Справді, якби не було очевидно, що наказ для їх монтажу спустили із самісінькому верху і поширили на всі кораблі флоту, то він би учинив якнайбільший скандал у межах статуту. Адже його завдання — стежити за роботою всіх двигунів, і, чорт забирай, він мав би знати все, що стосується їхнього функціонування! Ті скриньки могли мати все що завгодно, починаючи від високих (*заборонених!*) технологій і закінчуючи всякою чортівнею. І винним у разі, якщо щось не працюватиме, зроблять його.

На протилежному боці містка підвівся якийсь бородань:

— Дозвольте доповісти, пане капітане.

— Дозволяю, — махнув Мирський.

— Я завершив завантажувати елементи лоції, надані диспетчерською службою системи. Перфокартисти саме зараз вводять їхні дані в автопілот. Будемо готові за десять хвилин.

— Зрозуміло, лейтенанте. Зв'язок! Перекажіть вітання адміралу й комодору, передайте, ми готові до старту за десять хвилин. Лейтенанте Гельсінгусе, далі згідно з процедурою та планом вильоту від диспетчерської служби. Штурвал ваш.

— Слухаюсь! Беру управління штурвалом на себе! Старт за десять хвилин.

Гельсінгус схилився над переговорною трубкою; матроси біля нього спокійно та виважено закрутили мідяні ручки й потягли за важелі, відправляючи сигнали по всіх сталевих нервах корабля, завдяки яким він більше скидався на живий організм. (І хоча в машинному відсіку обійтися без наноелектроніки було неможливо, Адміралтейство Нової Республіки загалом вважало, що ніякому новомодному мотлоху немає місця на містку корабля, яким керує команда героїчних воїнів Імперії.)

— Що ж, фрегатенкапітане, — Мирський звернувся до Крупкіна, — як воно нарешті кудись стартувати?

— Був би радий, якби ми лишалися в звичайному просторі, — стенув плечима начтехслужби, — а то різні чутки ходять.

— Точно сказано, — на якусь мить усміхнувся капітан. — І саме тому одразу після старту ми всі зайmemo свої бойові пости і залишатимемося на них до кінця першого стрибка. Усе передбачити неможливо, а наш комодор хоче пересвідчитися, що попереду нас не чекають ворожі шпигуни або пускові установки.

— Мудра завбачливість, капітане. Дозвольте повернутися на свій пост?

— Дозволю. З Богом, фрегатенкапітане.

Крупкін віддав честь і рушив назад до себе в машинний відсік настільки швидко, наскільки йому це дозволяли його куці ноги. Роботи буде, думав дорогою він, удосталь, навіть якщо за допомогою такого цілком компетентного інженера-консультанта з верфі, як Мартін, не закоротить пульт управління рушіями.

Колонія Критиків нуртувала й тунелювалася у своєму алмазному гнізді, інкубуючи нищівну рецензію. Це був юний і завзятий вид, що сходив родоводом до одного з плодів Постсингулярності, чий квіт бував по Діаспорі три тисячі років тому. І в їхніх лускатих холонокровних тілах зберігалися лиш дорогоцінні рештки людського генома. Попри земне походження тільки їхні мізки все ще мали тісний зв'язок із кладою сапієнсів, адже не всі вигнанці із Землі були людьми.

Паразитуючи на Фестивалі, Критики не мали прямого доступу до його групування супутників-ретрансляторів або велетенської мережі відео- та аудіосенсорів, розгорнутої на поверхні планети. (Більшість органів чуття Фестивалю було розташовано на крильцях крихітних роботичних комах, що заповнили біосферу в неймовірній кількості, по мільйону штук на кожен скинутий з орбіти телефон.) Натомість Критикам доводилося працювати з власними пристроями: незграбною мережею камер-шпигунів на низькій орбіті, крилатими дронами спостереження та ненадійними «жучками», розсадженими по віконних карнизах і ковпаках коминів найважливіших споруд.

Із характерною для себе сумішшю спантеличення та похмурого цинізму Критики спостерігали за тим, як солдати Першого і Четвертого полків постріляли своїх офіцерів та масово дезертирували під чорні стяги Традиційного екстропійного революційного фронту Бурі Рубенштейна, що нарешті вийшов із підпілля. (Чимало хто при цьому спалив свою форму та повикидав рушниці; інші начепили нові символи та взяли в руки дивну сріблясту зброю, яку продукувала одна з реплікаційних ферм.) Критики дивилися, як селяни жадібно просили собі у Фестивалю свиней, кіз, а в одному випадку — навіть гуску, що несла золоті яйця; їхні дружини тихо замовляли ліки, металеві ножі й тканини. У замку лунали постріли, коли челядь забивала тварин із герцогського звіринця собі на харч. Якийсь економічний шкідник засипав вулиці Нового Петрограда градом червонців, але на них уже ніхто не зважав: на цьому етапі ява Фестивалю вже не тільки спричинила економічний колапс, а й довершила його.

— Які ж вони жалюгідні, — прокоментувала Та, що спостерігає, 1-ша; вона клацнула іклами над соматичним стендом, що саме відображав сцену, коли жменька все ще лояльних гренадерів волочили нажаханого шевця до воріт замку, а за ними бігла вся його сім'я й голосила про пощаду. — Некеровані інстинкти. Не здатні приймати реальність. Відсутність погляду на перспективу.

— Жувати коріння, рити глибоко, — понуро проплямкав Вартовий, 5-й, продемонструвавши свій звичний рівень проникливості (воїни, що порядкують тунелями, ніколи не вирізнялися особливим розумом). — Смак крові й землі.

— Воїнам усе на смак як земля, — рохнула Та, що спостерігає. — Жуй бульбу, брате, поки сестри обговорять щось за межами твого розуміння.

Вона відкотилася трохи вбік і наткнулася на Сестру Меткий Розум, 7-му, яка замислено пощипувала себе за бік.

— О, посестро-з-приплоду, непевності потік?

— Вони на порозі експоненційних змін, — Сестра 7-ма відзначалася такими гномічними судженнями, можливо, наївно сподіваючись, що вони їй заслужать репутацію провидиці (і завоюють підтримку, коли вона оголосить про свої амбіції стати королевою). — Нехай вони не організовані, нехай вони марудні землерийки, що хапаються за галузки, та в їхній боротьбі є щось величне; рівень щирості, якого рідко сягають примітиви.

— Вони й справді примітивні: їхній внутрішній дискурс скалічений цілковитою відсутністю інтертексту. Мене жолобить від шоку, що Фестиваль марнує на них свою увагу.

— Навряд. Вони — антитеза Фестивалю. Хіба не відчуваєш це своїми вусиками? — Сестра 7-ма червоно кліпнула на Ту, що спостерігає і забрала собі дерево управління соматичним стендом. — Поглянь. Ось де трутнегніздо.

Картинка з'їхала за викраденим шевцем у замкнутий простір серед мурів замку.

— Як і завжди, розсіяння фенотипу веде до розширення спеціалізації зі звичним нашаруванням свободи волі в людській цивілізації. Але цю збудовано, щоб перешкоджати напливу інформації, хіба ти не помічаєш?

— *Перешкоджати?* Припливу інформації? Саме життя — це інформація!

Сестра 7-ма самовдоволено пустила газ.

— Я моніторила Фестиваль. Ніхто з тубільних не просив інформації! Артефакти? Так! Їжу? Так! Машини включно з

реплікаторами? Так! А от філософію? Мистецтво? Математику? Онтологію?.. Можливо, це найперша цивілізація зомбі в нашій історії.

Сестра 7-ма була в захваті від теми зомбі. Згідно зі старожитньою гіпотезою родом із досингулярної працивілізації, зомбі — це несамосвідомі суб'єкти, що діють, немов свідомі: сміються, плачуть, говорять, їдять та назагал поводяться, ніби реальні особи, і якщо їх запитати, то вони переконуватимуть, що все прекрасно усвідомлюють. Проте якщо зазирнути під шкаралупу їхньої поведінки: А-у-у, є хто вдома? А там нікого. А немає в них ніякої перейнятої моделі всесвіту, де вони живуть.

Філософи припускали раніше, що таких зомбі не існує, мовляв, усі, хто стверджує, що є особистістю, обов'язково нею є. Сестру 7-му це не переконало. Людські істоти — ці зморшкуваті ендотермічні гуманоїди зі сміхотворними різцями та анархічним суспільним устроєм — здавалися їй украй нереалістичними. Тож вона перебувала в постійному пошуку доказів, що ці людські істоти — не геть люди.

Та, що спостерігає вважала, що її посестра-з-приплоду знову жує щасливе коріння, проте, з іншого боку, вона не практикувала критику, вона лиш спостерігала.

— Гадаю, перш ніж переходити до інших задач, нам справді потрібно вирішити це питання із зомбі.

— І що ж ти пропонуєш зробити? — здивувалася Та, що спостерігає. — Ми знову наражаємося на проблему суб'єктивності. Послухай, єдина надійна аналітична модель — це інтенційна установка. Якщо щось стверджує, що воно свідоме, прийми ці слова на віру і стався до нього, як ніби воно і справді має усвідомлені наміри.

— Так, але мені нескладно запрограмувати якого-небудь сурикату, щоб він висвистував «мислю, отже існую!»! Ні, посестро, нам потрібен тунель ближче до поверхні й відшукати корені їхньої розумності. Потрібне випробування. У якому зашпортається зомбі, але не загрузне актор.

— І ти вже його придумала?

Сестра 7-ма поворушила лапками в повітрі і поплямкала велетенськими жовтими іклами.

— Так, гадаю, я зможу його розробити. Суттєвою властивістю свідомих істот є те, що вони спроможні приймати інтенційні установки: тобто моделюють наміри інших істот з метою прогнозу їхньої поведінки. Застосовуючи цю модель до інших, вони набувають змоги реагувати на їхні наміри ще до того, як вони стають очевидні. Застосовуючи їх до себе — самоусвідомлюють себе, оскільки спроможні тепер не тільки розуміти власні мотиви, а й видозмінювати їх.

Поки що мені не вдалося знайти докази того, що вони самостійно регулюють власні мотиви. Не бачу нічого, крім зашитих у підкірку рефлексів. Я хочу їх випробувати. Поставити їх у ситуацію, коли їхнє власне бачення себе заперечуватиме їхня ж поведінка. Якщо їм вдасться адаптувати власне бачення себе під нові обставини, стане зрозуміло, що йдеться про споріднений нам розумний вид, а це своєю чергою вплине на нашу рецензію.

— Звучить збитково і складно, посестро. Я подумаю, перш ніж подавати це на розгляд Матері.

Сьома забулькала, сміючись, і впала долілиць.

— О, посестро! І що ж, на твою гадку, в мене на думці?

— Не знаю. Але якщо те саме, що й завжди... — Та, що спостерігає зупинилася, побачивши тріумфальний блиск в очах посестри.

— Я просто пропоную взяти кілька осіб і відкритикувати їх ретельніше, ніж звичайно, — промовила Сестра 7-ма. — А по тому всі, хто виживе, знатимуть, що їх піддали *критичному* огляду. Така в мене методологія...

Майже дві години пішло у фрегатенкапітана Крупкіна, щоб вернутися до Василя Мюллера. Зі свого боку він це зробив ненавмисне. Майже одразу після старту головного двигуна та активізації його поля, коли зореліт на малому ході почав віддалятися від орбітального ліфта Кламовки, раптом пілікнув його пейджер:

«УСІМ ОФІЦЕРАМ НЕГАЙНО ПРИБУТИ В ДОРАДЧУ КІМНАТУ».

— А-а... щоб ти скис... — пробурмотів він, а проминаючи Павела Грубора, додав: — Мене дід викликає. Знайди, будь ласка, техніка із верфі та спитай, скільки йому потрібно часу на монтаж основних компенсаторів. Його відповідь скинеш мені на пейджер.

Не чекаючи на відповідь, Крупкін побіг далі.

Михаїлу Крупкіну його робота була до вподоби. Він не сподівався та й особливо не хотів жодних підвищень; останні чотирнадцять років займався бортовими системами і сподівався працювати з ними до самого кінця, а перед пенсією, тривалою і щасливою, перевестися на якісь комерційні сполучення. Але такі-от повідомлення одразу вибивали його зі звичної колії. Адже означали, що бос ставитиме йому питання про робочий стан систем, а ті дивні коробочки-перехідники, встановлені в ходовій системі, може, й додавали «Владарю Ванеку» в мобільності, але поручитися за них на всі сто він аж ніяк не міг.

Він нічого не знав про їхній вміст, але упевнено здогадувався, на якого роду модернізацію рушіїв Адміралтейство витратило кілька мільйонів крон. Хай там як, а прямої відповіді на питання про програми для додаткових систем управління він так і не добився. Скриньки підключили до двигунів, які також були під'єднані до нового, ширококутового каналу з тактичною мережею: щось тут геть нечисто.

Піднімаючись експрес-ліфтом у дорадчу кімнату на офіцерській палубі, Крупкін думав про це і не тільки. Розчинені двері в кабінет D вже чекали на нього. Тут уже зібралася більшість старшого офіцерського складу. Начштабу Ілля Муромець, лейтенант Гельсінґус з управління вогнем, офіцери забезпечення бойових операцій, Вульпіс із релятивістського... мабуть, як не рахувати капітана, то він прибув останній, адже його пост найдалше за всі.

— Іллє, в чім річ?

Ілля зиркнув у відповідь:

— Капітан в адмірала. Як повернеться, буде оголошення. Нічого конкретного не знаю. Але там усе без сюрпризів.

Крупкін видихнув із полегшенням. «Без сюрпризів» означало, що це не стосується управління зорельотом. Сьогодні обійдеться без мокрого рядна. За стандартами флоту Мирського не можна було назвати самодуром, але спуску він ніколи не давав, якщо міг заскочити когось сонним за пультом управління або за нехлюйським виконанням обов'язків.

Раптом у кабінеті все змінилося. Всі розвернулися до входу: розмови припинилися, а офіцери стали по стійці струнко. Капітан Мирський довго розглядав свій штаб. Певно, те, що він побачив, його задовольнило, бо найпершим ділом запропонував підлеглим займати місця. Сам він підійшов до голови столу і поклав перед своїм кріслом товсту теку.

— Панове, на годиннику одинадцята тридцять. Двері в дорадчу зачинені і лишатимуться такими до дванадцятої нуля-нуль, якщо не буде ніяких форс-мажорів. Мене вповноважено повідомити вас, що нам було видано бойовий наказ. Мені не відоме його політичне підґрунтя, але за словами штабу адмірала Курца, поточну кризу не можливо розв'язати в інший спосіб, крім як воєнний. Відповідно, нам наказано розпочати виконання плану операції «Зелений горизонт Омега» у складі Першої оперативної групи. — Він відсунув крісло і сів. — Чи є до мене питання по ввідній, перш ніж я вдамся до деталей?

Ріку підняв лейтенант Марек:

— Що нам відомо про нападника? У мене складається враження, що управління цензури попрацювало ретельніше від звичного.

У капітана Мирського смикнулася щока. Крупкін глянув на лейтенанта, молодий, запальний, потрапив до планування бойових операцій менше пів року тому, із появою на кораблі.

— Хороше питання, — відповів він. — А хороше питання заслуговує на хорошу відповідь. На жаль, її в мене для вас немає, бо ними мене ніхто не спромігся забезпечити. Як, на вашу думку, лейтенанте, зосереджуються наші збройні сили за умов найгіршого сценарію?

Лейтенант Марек важко ковтнув; він надто мало пробув на борту, щоби знати про сократові методи перевірки знань підлеглих, до яких капітан вдавався в пам'ять про свою лектуру в Академії флоту для найвищого командного складу.

— Залежить від супротивника. Якби йшлося про придушення локальних заворушень, то не було би жодних питань. От тільки на Світі Рохарда була своя залога, що мала цілий есмінець і здійснювала захист особливо важливих об'єктів. Для боротьби із заворушеннями цього більше ніж досить. Значить, якщо вже в похід ідемо ми, то на даному театрі спостерігаються активні дії супротивника, що вже нейтралізував місцеву залогу.

— Досить точна картина, — невесело всміхнувся Мирський. — Повністю відображає реальний стан речей, з ким би там не довелося мати справу. Прикро, але мені відомо не більше від вас. За винятком одного факту: очевидно, есмінець «Сахалін» було *з'їдено*. Не скажу вам, метафора це чи буквальне відтворення події, але хто чи що цей Фестиваль, не знає ніхто. Ми не володіємо інформацією про його потенціал, не знаємо, чи викликав наш есмінець яке-небудь нетравлення. Давайте просто не забувати присягу, яку ми всі принесли Імператору і Республіці. Що б вони не вирішили, ми поклялися, що служитимемо їхньою правицею. Якщо прийнято рішення завдати удару по ворогу, ми його завдамо з усіх сил. Тим часом будемо припускати найгірше. Що ворог має автоматичні «роги достатку».

— Але ж це двогостра зброя, капітане, — спантеличено промовив Марек. — З одного боку, вони мають апарати, що забезпечують їх масою озброєнь. Але ж це водночас означає, що там ніхто не звик бруднити руки, вони не звиклі працювати. Це наш шанс показати їх моральними виродженцями. Здатність виробляти не дорівнює автоматично здатності перемагати, якщо вони ослаблі й зіпсуті декадентським життям за рахунок роботів. Про які традиції можна вести мову? Яким бойовим духом можуть похвалитися їхні солдати?

— Це ми ще побачимо, — загадковим тоном відповів Мирський. — Наразі я припускаю найгірше. А найгірше означає, що ворог, озброєний «рогом достатку», *не* виродженець і *не* декадент.

Марек ледь помітно похитав головою.

— Ще питання? — звернувся до нього Мирський.

— Е-е... я от подумав, — лейтенант мав стурбований вигляд.
— А це взагалі можливо?

— Нічого неможливого немає, — важко зітхнув капітан. — А якщо ми готуватимемося до найгіршого і нам трохи пощастить, обійдеться без неприємних сюрпризів.

Він відвів погляд від лейтенанта.

— Ще?

В інженера Крупкіна була власна думка про доречність заборони технологій заради суспільного блага, тож подумки він просто покивав. Мирський не сказав це прилюдно, але він дуже добре уявляв, що мав на увазі капітан. «Ведення декадентського життя, підтримуваного роботами, не обов'язково означає відсутність бойових традицій. Ба більше, в такому разі вони мають навіть більше часу, щоб зосереджуватися на суттєвому». Мирський продовжував опитувати офіцерів на предмет готовності їхніх бойових постів.

— Машинне, що у вас? Фрегатенкапітане Крупкін?

Начтехслужби придушив роздратоване пхикання.

— Законтракований спеціаліст із верфі продовжує модернізацію основних компенсаторів. Я все ще чекаю на точну оцінку, коли можна буде повністю передати систему в управління, але станом на сьогоднішній ранок ми оцінювали обсяг роботи в три зміни на її виконання та одну зміну для тестової прогонки. Роботу він свою виконує добре — не скаржуся. Нічим не гірший від усіх, з ким мені доводилося працювати. Віртуоз своєї справи. Стосовно іншого, то додаткові компенсатори, які не проходили модернізації, повністю готові до роботи. Ми працюємо не покладаючи рук, але до повного

резервування системи та завершення модернізаційних робіт іще від чотирьох до п'яти днів. Як мінімум.

— Зрозуміло. — Мирський щось собі записав у нотатнику і знову зиркнув на інженера. Пронизливий погляд голубих очей міг довести не такого досвідченого офіцера до нервового зриву. — Чи можна прискорити роботи? За два дні ми вже вийдемо в чужий простір-час, а отже, можемо очікувати появи ворожих загороджувачів та бойових кораблів на курсі.

— Ем-м... можливо, капітане. На жаль, процес модернізації досить складний для наших штатних інженерів. Спрінгфілд — вузький спеціаліст, і він викладається на повну. Гадаю, прискоритися можливо, але тоді виросте ризик помилок через перевтому. Якщо дозволите навести аналогію, то я порівняв би ситуацію з тим, як ніби високопрофесійний хірург здійснює операцію. Додаткова пара рук просто заважатиме, і ви не можете щодень підганяти хірурга і при цьому очікувати від нього прийнятної роботи. Гадаю, ми можемо виграти день-два при попередній оцінці тривалості в чотири-п'ять днів. Але не більше.

— Зрозуміло, — повторив капітан Мирський і багатозначно поглянув на Муромця. — Але ми на ходу, ми можемо дати бій, і нова система чорних скриньок уже підключена. — Він кивнув. — Гельсінгусе, планування бойових операцій?

— Весь минулий тиждень, капітане, ми щодня проводили навчання, виходячи з базових характеристик флоту нападника, з використанням стандартних схем, виданих Адміралтейством. Це ще недостатньо, але, гадаю, хлопці вже отримали загальне уявлення. Якщо не буде великих сюрпризів щодо оцінки тактичної доктрини неприятеля, то ми готові зустрітися з ним, ким би він не виявився.

— Добре. — Мирський замислився на хвилину. — Мушу вам сказати, що сьогодні в обід я зустрічаюся з комодором Бауером і маю телеконференцію з капітанами інших кораблів. Ви повинні розуміти, що відсьогодні корабель перебуває у повній бойовій готовності. В найближчому майбутньому на нас уже можуть

чекати бойові операції. Тому щодня я чекаю рапорти про хід комендорської підготовки і стан ходових систем.

Те саме стосується і решти. Мені потрібні щоденні звіти про готовність. Ми чимало змарнували часу на те, щоб перетравити всіх призовників цього місяця, і тепер ми якомога швидше повинні довести нашу потужність до дев'яноста п'яти відсотків. Уже завтра ми одержимо пальне й боєприпаси із транспорту «Аврора», і гадаю, як тільки зореліт буде готовий для виконання першого стрибка, весь особовий склад має зайняти місця згідно з бойовим розписом. Отже, маємо близько півтори доби на підготовку. Чи є до мене питання, панове?

Гельсінгус підняв руку.

— Так?

— Капітане, загороджувачі? Де нам чекати на міни?

— Правильно мислите, — кивнув Мирський. — Перший стрибок буде на коротку дистанцію, до Рудника Вольфа-П'ять. Знаю, це осторонь від нашого курсу на Світ Рохарда, але якщо наш курс буде прямий, то гадаю, неприятель також одержить змогу прокласти прямий контркурс. Нам не відомо, наскільки повні їхні відомості про нас. Сподіваюся, що після обідньої зустрічі знатиму більше. — Він підвівся. — У разі несподіваного нападу на нас ми будемо готові. З нами Бог; маємо достатньо ознак, що Фестиваль не більше ніж язичницька дегенерація, тому переможемо — з добром у серці та завзятими комендорами на своїх постах. Іще питання?

Мирський оглянув кабінет. Ніхто руки не тягнув.

— Гарзд. Я вже йтиму. В мене закрита нарада з комодором. Усім вільно!

Капітан вийшов у повній тиші. Та варто було дверям зачинитися за ним, зчинилася справжня буря.

Мартін був у кепському гуморі. Кілька годин тому цю новину йому повідомив Крупкін.

— Пробачте, але інакше не вийде, — заявив він. — Подвійні зміни. Ми в бойовій готовності. І в першу чергу це стосується вас: не підете спати, поки не закінчите. Наказ командира, а з

ним зараз не посперечаєшся. Щойно модернізацію буде завершено, зможете відсипатися скільки влізе, але в бій ми повинні піти з готовою ходовою.

— Та в нас іще є мінімум *шістнадцять* годин до будь-чого, — відповів йому Мартін, намагаючись не втрачати самовладання. — Монтаж я закінчу до кінця цієї зміни, все в робочому стані, але систему не можна здавати в експлуатацію, поки ви не здійснисте її повноцінний тестовий прогін. Регресивне тестування повністю автоматизоване і займе двадцять тисяч секунд. Потім — маневрове тестування, на яке за нормальних обставин (якби це був повністю новий, але модернізовуваний нами корпус) іде до тижня. Ну, і нарешті останнім іде випробування на відповідність заданим характеристикам, що складає три місяці для цілковито нової та невикористаної системи, тобто такої, яку замовило ваше Адміралтейство. Гадаєте, у вас є хоч якісь шанси, що всі ці часові рамки буде спокійно витримано?

— Промотуємо, — огризнувся Крупкін. — Будемо якось розрулювати вже завтра. Ви могли би сьогодні перейти до стадії структурного тестування?

— Бляха... — Мартін напнув монтажницькі 3D-окуляри та рукавиці. — Спитайте в мене пізніше, ага? Я *зайнятий*. Одержите ви свої гробані модулі, ма'ть їх так. Тільки покажіть, де тут спати.

І він знову занурився у віртуальне середовище, ігноруючи командира, який сприйняв таке нахабство з його сторони на диво спокійно.

Можливо, це було й на краще. Мартін ретельно пильнував, щоб не дати волю своєму гніву, але під маскою шорсткості, яку він носив, насправді почувався стурбованим. Справа, яку йому доручила Рейчел, не могла не бентежити; він неабияк нервував не тільки через мінливість обставин. Їхня зустріч фактично заскочила його зненацька, коли він був вразливий, і тепер таїла в собі цілий оберемок можливих наслідків, від непередбачуваних до катастрофічних.

Решту дня він працював як ошпарений, перевіряючи самопоширюваний масив конекторів, які підключали електричний ланцюг управління двигуном в існуючі нейромережі. Мартін усунув кілька потенційних проблем у робочих характеристиках сенсорів контролю за зворотним управлінням, налаштував основні компенсатори на максимальну чутливість і додав кілька патчів на внутрішні контури управління апаратною частиною, що здійснювали контроль за станом чорної діри та «куйовдили» її за потреби; однак не став чіпати деякі пастки з обмежувачами проміжного циклу і встановив спеціальний контур, що про нього просив Герман.

Він запрацювався і скінчив уже на нічній зміні, після чого розпочав регресивне тестування: запустив кілька програм самоперевірки, чиї алгоритми фіксували робочі параметри усіх компонентів модернізації двигуна. Інсталяція та перевіряння нового модуля — не складні завдання, а от завтра треба буде прогнати його на предмет взаємодії з ядром — набагато виснажливіша робота. Тож о 25:00 Мартін позіхнув, потягнувся, відклав окуляри й сенсори зворотного зв'язку і підвівся.

— Аааах, — знову потягнувся він. Хруснули суглоби, йому запаморочилося, він почувався втомленим і ще його трохи нудило. Мартін кліпнув очима; після багатогодинного занурення у 3D-інтерфейс управління з фальшивими кольорами все навколо здавалося двовимірним і монохроматичним. Нили зап'ястки. Чому, ну, чому в ці дні, в цю епоху зорельоти повинні смердіти квашеною капустою, тхнути потом і нотками каналізації? На порозі він перечепився, аж озирнувся матрос, який проходив повз нього.

— Де мені передрімати? — запитав він.

— Одну хвилиночку, пане!

Незабаром до нього спустилися, перебираючи руками, наче якісь люди-мухи на стіні, посіпаки Крупкіна.

— Вам потрібна койка? Так, пане. Четверта палуба, каюта номер двадцять чотири. Це офіцерські квартири. Сніданок

подають о сьомій нуль-нуль. Паулюсе, проведи добродія в його каюту.

— Прощу за мною, пане. — Космофлотець мовчки й упевнено провів Мартіна кораблем у салатого кольору коридор, обрамлений люками, ніби капсульний готель. — Ось ваша каюта.

Мартін поглянув на потрібний люк, кліпнув очима, відтягнув його в сторону і заліз усередину.

Каюта і справді виявилася схожа на номер у капсульному готелі або на купе трансконтинентального потягу, двомісне. Коли на нижній койці ніхто не спав, вона переверталася догори ногами, і в такому положенні її можна використовувати як стіл. Всередині геть усе відгонило стерильністю, чистотою, простирадла були напрасовані, а на нижньому місці лежала тоненька ковдра, що пахла моторною оливою, крохмалем і безсонними ночами. Хтось поруч виклав чисту спецівку без жодних розпізнавальних знаків. Мартін недовірливо покрутив її в руках і вирішив поки що попрацювати в своєму цивільному одязі, поки безповоротно не замастить його. Перехід на однострій Нової Республіки йому здавався символічним; як ніби він себе зрадив і дозволив їй претендувати на нього.

Спрінгфілд приклав руку до регулятора освітлення, приглушив його, роззувся, зняв шкарпетки і ліг на нижню койку. Світло поступово тьмяніло, і він зміг розслабитися. Йому все ще паморочилося, він усе ще відчував утому та злість, але найгіршого так і не сталося: ніхто не поклав йому руку на плече і не запропонував пройти на «губу». Ніхто так і не дізнався, на кого він працює *по-справжньому*. Його рід занять ніколи й нічого не гарантував, і в Мартіна час від часу спиною пробігав холодок. Уся ця ситуація здавалася йому вкрай химерною, і прохання Германа пірнути в неї з головою виходило за межі його стандартного діапазону завдань. Чоловік заплющив очі і спробував розігнати марево жовтих цеглинок, що водили хороводи в його голові.

Відчинилися і зачинилися двері.

— Мартіне, — промовив тихий голос біля його подушки, — тільки не кричи. Як усе пройшло?

Він рвучко сів і мало не роз'юшив лоба об верхню койку.

— Що?! — Мартін аж затнувся. — Що ти в дідька...

— Тут роблю? — Вона тихо й іронічно хіхікнула: — Те саме, що й ти. Втоплена, розбита й спантеличена, не здатна зрозуміти, якого біса я забула в цьому дурдомі.

Він трохи розслабився. Видно було, йому полегшало.

— Я не чекав тебе.

— Моя робота — бути тут. Я аташе при штабі адмірала, дипломатичний представник. Послухай, мені не можна баритися. Якщо нас знайдуть разом у твоїй каюті — це *справжня катастрофа*. В кращому разі вони припустять найгірше, а в гіршому — можуть повважати тебе шпигом абощо...

— Але ж я і так шпигун! — бовкнув він, піддавшись секундній слабкості. — Принаймні ти хотіла, щоб...

— Так-так. А ще в мене твій перстень-дешифратор таємного агента *ось тут*. Послухай, мені треба переговорити у справі. Ти завершив модернізацію двигуна?

Очі Мартіна все ще звикали до темряви; він бачив тільки обрис її обличчя. Коротка стрижка і тіні геть її зінакшували, робили суворішою й рішучішою. Але щось у виразі її обличчя, поки вона дивилася на нього, послаблювало таке враження. «Треба переговорити у справі», каже вона.

— Модернізація ще займе трохи часу, — відповів Мартін. — Завтра вони готові почати тестування, але справа ризикова. Весь наступний тиждень я ловитиму бліх у високоточних хронометрах. — Він замовк. — А ти впевнена, що це безпечно? Як ти мене відшукала?

— Це нескладно. Тож подякуймо МіГу за електросхему їхньої системи безпеки. Система життєзабезпечення вважає, що ти тут зараз сам. Мені подумалося, що за таких умов значно безпечніше тебе відвідати, ніж надсилати тобі повідомлення на пейджер.

Мартін почовгав ногами і сів, звільняючи місце для Рейчел. Він уперше звернув увагу на її форму. Не Нової Республіки.

— Ти тут на весь похід?

Рейчел хіхікнула:

— Хочу ближче з тобою роззнайомитися. Розслабся. Якщо схочеш звернутися до свого місцевого представника, то це я. Крім того, без мене або когось такого не обійдуться. Хто ще для них домовлятиметься про режим припинення вогню?

— А-а-а. — На якусь мить Мартін замовк і замислився. Він відчував її поруч. Йому все занило. — Ти дуже ризикуєш, — додав він: — Тобі ніхто не подякує...

— Ц-с-с. — Рейчел схилилася до нього, її дихання торкнулося його щоки: — Патчі, які ти інсталуєш у ходову систему, нелегальні. Вони — складова їхнього озброєння. Мартіне, я в цьому певна. Не знаю, наскільки саме нелегальні, але підозрюю, йдеться про порушення причинно-наслідкових зв'язків. Якщо незабаром вони відпрацьовуватимуть які-небудь маневри під час навчань, то в мене з'явиться нагода розібратися, як вони хочуть скористатися з модернізованої ходової. Ось чому я мушу бути тут. І чому мені треба твоя допомога. Якби не ці обставини, то я нізащо би не повішала на твою шию такий клопіт, але мені реально не обійтися без твоєї допомоги. Активної допомоги, я би сказала. Хтось має розібратися, що вони собі надумали. Розумієш?

— Дуже погано. — Мартін занервував, намагаючись автономним оверрайдом збити собі пульс і не виказати своєї брехні. Його страшенно мучили докори сумління за те, що не каже їй правди. Рейчел здавалася останньою, хто міг би охоче поставити місію під загрозу. Ну і на додачу, вона йому подобалася: він хотів би при ній розслабитися, забути про всі турботи. Але пильність і досвід наче змовились і склепили його уста. — Вважай, я тут із цікавості.

Ну як він міг їй розповісти про Германа? Наслідки можуть виявитися катастрофічними — йому ж не відомо, як вона на це зреагує. Можуть. На такий ризик він іще не готовий.

— Спробуй зрозуміти, — тихо промовила вона. — На кону багато життів. Не тільки моє чи твоє, цього екіпажу, а буквально геть усі в радіусі тридцяти світлових років. А це не просто багато — це безліч.

— Чому ти вважаєш, ніби Великий Е обов'язково втрутиться? — підказав їй ще одну тему Мартін. Він до смерті втомився і не хотів їй брехати. «Може, вдасться заговорити їй зуби?» — думав він. Але якщо мовчатиме вона, то він, боявся, сам бовкне багато зайвого. А це велика помилка.

Вона торкнулася його руки.

— Есхатону ця ситуація цікава з однієї простої причини: він категорично проти будь-яких порушень каузальності. Прошу, давай ти не вдаватимеш аж настільки наївного, Мартіне. Я читала твоє резюме. Знаю, де ти бував і чим займався. Ти ж не ідіот і чудово розумієш, на що спроможний добре відлагоджений варп-двигун у руках експерта. Мовою спеціальної теорії відносності подорож із надсвітловою швидкістю фактично означає подорож у часі. Принаймні з погляду спостерігачів у різних системах відліку. І світло твого прибуття (зблизька) видно задовго до того, як вони побачать світло твого відправлення (звіддалі). І через те, що зореліт пересувається зі швидкістю вище швидкості світла, події немовбито відбуваються в неправильному порядку. Зрозумів? Аналогічна історія і з каузальним каналом зв'язку, миттєвою комунікацією на принципах квантової сплутаності. Звісно ж не йдеться про реальну подорож у часі або створення часових парадоксів, але втручання в перспективу, із якої спостерігач бачить події, — стратегічна перевага.

Есхатону байдуже до таких тривіальних прикладів подорожей у часі, але будь-яке реальне втручання викликає його миттєву реакцію. Мова про замкнуті часоподібні траєкторії, що загрожують його власній історії. Великий Е не допустить когось іще, хто може ходити конем на його шахівниці, стрибати в часі то назад, то вперед, щоби запороти саме його існування. Хочеться комусь сконструювати апарат миттєвої комунікації? Жодних проблем. А от уже наступний крок — логічний елемент,

що транслює свій вихідний сигнал у власне минуле, а значить — втручається в роботу вхідного сигналу? Ні. Це вже засади акаузальної логіки, що забезпечує найпершим інструментом, необхідним для розбудови трансцендентного штучного інтелекту. І от уже — пуфф! — згори на планету валиться злива лемінгів-канібалів, або якийсь астероїд-убивця, або щось інше.

Хай там як, а мені однаковісінько до того, що Нова Республіка збирається зробити з Фестивалем. Ну, тобто мені не байдужі долі окремих людей у Новій Республіці, та й народ Фестивалю, можливо, цілком нормальний, але мова не про це. *Посправжньому* мене хвилює тільки одне: чи лежать заплановані ними дії у світловому конусі Землі. Якщо йдеться про широкомасштабне втручання в причинно-наслідкові зв'язки, то Е може прийняти рішення ліквідувати всю зону зараження. Нам відомо, що його колонії розпорошено навіть на відстані трьох тисяч світлових років. Тож навіть якщо припустити, що Есхатон зацікавлений в існуванні людства як такого, то він може собі дозволити винищити кількасот планет.

Мартінові довелося прикусити язика, щоб не поправити її. Рейчел змовкла. Він чекав на продовження, але, схоже, вона трохи задепресувала.

— Ти ж «важковаговик». Хіба ти не казала їм, яких висновків дійшла? Або ще комусь?

Вона геть невесело хіхікнула.

— От якби я так вчинила, як гадаєш, наскільки швидко мене викинули б за борт? Можливо, навіть без скафандра? Вони ж параноїки! Їм здається, що на борту шпигун, і вони бояться наразитися на своєму курсі на якісь загороджувачі або саботажників.

— *Шпигун?* — Мартін аж сів, переляканий. — Вони знають, що...

— Тихо будь. Так, шпигун. Не хтось із нас, а якась держиморда з управління Куратора, якого заслали сюди спостерігати за тобою. Тихо будь, я сказала. Той іще геть пацан. Стажист, по суті. Постарайся не думати про нього. А стосовно

нашої з тобою ситуації, то тобі вільно зі мною говорити, адже я найближчий представник твого уряду.

— Коли ми покинемо корабель? — напружено промовив він.

— Мабуть, після прибуття. — Вона взяла його за руку, стисла її і спокійно промовила: — Виконуй свою роботу, не висовуйся. І, благаю тебе, поведься, ніби все гаразд, нізащо не бери на себе ніякі провини і ні в чому не зізнавайся. Довірся мені, Мартіне, як я й раніше тобі казала. На якийсь час ми з тобою в одній команді.

Спрінгфілд прихилився до неї. Вона здавалася напруженою, дуже напруженою.

— Це якесь божевілля, — дуже повільно промовив він і якомога лагідніше поклав руку їй на плече. — Ми обоє можемо загинути в цьому ідіотському поході.

— Цілком ймовірно. — Вона ще міцніше стисла його за руку.

— Але не варто, — напружено відповів він. — Я ж так і не роззнайомився з тобою по-нормальному.

— Я — теж. — Рейчел трохи розслабилася. — Тобі це й справді цікаво? Чесно?

— Ну, — він відкинувся на стіну, — не можу сказати, що я сильно багато думав про це, — розмірковував він. — Чесно. До роботи. Мені треба... — Він заплющив очі: — Чорт! Я просто хочу сказати, що мені потрібна перерва. Може, на рік, може, на два. Щоб розібратися з собою врешті-решт, зрозуміти, хто я. Мені потрібні якісь переміни й відпочинок. Тож якщо ти також замислювалася про щось схоже, то...

— У тебе, здається, перевтома. — Її пройняв дроз. — У мене холодок пробіг по шкірі. Недобрий знак. У тебе і в мене, Мартіне. У тебе і в мене. Ця Нова Республіка не можу не виснажувати, правда? Послухай. У мене накопичилося щось із два роки невикористаної відпустки. Тож якщо хочеш, після повернення можемо податися на відпочинок від усього цього кудись разом...

— Я тільки за, — тихо погодився він. — Але зараз... — Він не закінчив речення і поглянув на двері каюти.

На якусь мить запала крижана тиша.

— Я не підведу тебе, — неголосно відповіла вона. Обійняла його. Відпустила і додала: — Але ти правий. Мені й справді не варто тут засиджуватись. У мене є свою каюта, і якщо за нею стежать, то...

Вона забрала свій кашкет із верхньої койки, акуратно вдягла його і відчинила двері. Коли озирнулася, на якусь мить він замислився, чи не попросити її лишитись, навіть подумав був, чи взагалі не варто про все їй розповісти; але ось вона вже пішла і зникла в освітлених червоними лампами коридорах нічного корабля.

— Прокляття, — тихо вилаявся Мартін і, все ще не ймучи віри, подивився на двері. — Надто пізно, надто пізно. Прокляття.

ІНЦИДЕНТ
БІЛЯ РУДНИКА ВОЛЬФА

Стрілянина почалася з телеграми.

У розімкненому бойовому порядку, на великій швидкості «Владар Ванек» та інші шість найбільших кораблів наближалися до геліопаузи, де сонячний вітер зустрічається із високим вакуумом міжзоряного простору. Рудник Вольфа було розташовано за п'ять світлових років, майже за п'ять років у майбутньому — адже згідно з планом флот мав слідувати частково замкнутою часоподібною траєкторією, глибоко занурюючись у майбутнє (але не покидаючи меж світлового конуса із вершиною на Новій Празі в момент першого повідомлення про напад), потім скористатися чорними скриньками, підключеними до ходових модулів, щоб описати петлю назад у своє минуле. Дотримуючись букви Есхатонового закону — «Не порушуй каузальності світової», — флот мав з'явитися на орбіті Світу Рохарда одразу після неподобств, учинених там Фестивалем, а це набагато швидше, ніж якби експедиційні сили виконали вісім традиційних стрибків, що відділяють метрополію від колоніального світу. Під час такого походу можна не тільки оминати гіпотетичні контрсили, які супротивник міг вислати їм назустріч прямо по курсу, а й підібрати часову капсулу з аналізом битви, виконаним майбутніми істориками задля коригування адміральського плану.

Принаймні так навчала теорія. Неймовірно швидко добратися на передову, зі значно більшою кількістю вогневих засобів, ніж міг би очікувати неприятель, та зібраною заздалегідь інформацією про склад його військ та оборонні наміри. Що могло піти не так?

Ситуаційний центр гудів, немов вулик, коли офіцери чергової зміни, саме тої частини екіпажу, яка чергуватиме в момент здійснення вже близького першого стрибка, що забере флот не тільки в майбутнє, а й у глибокий космос, за списком перевіряли стан усіх систем.

Капітан Мирський стояв позаду кімнати, поруч із важким герметичним люком, спостерігаючи за офіцерами на бойових

постах: на головному екрані, що займав усю стіну, бігли дані телеметрії, які надходили з усіх систем управління боєм на кораблі. Від напруженої атмосфери в його штабі немовбито бриніло саме повітря. Адже це вперше військовий зореліт Нової Республіки кидав виклик високотехнологічному супротивнику, і наскільки було відомо підлеглим комендатора Бауера, ще ніхто раніше не намагався виконати цю тактичну процедуру. На них могло чекати будь-що. Далі в майбутнє, ніж на п'ять років, вони стрибати за один раз не наважувалися; в теорії на них мав би чекати навігаційний маячок, але за несприятливого розвитку подій, замість нього міг би опинитися і ворог. Мирський розплився в тонкогубій усмішці. «Це навіть кращий стимул уникати помилок, — розмірковував він. — Якщо схибимо, другої нагоди можна не чекати».

Військова аташе із Землі явилася без запрошення і тепер видивлялася, чим займаються в ситуаційному центрі, щоби пізніше доповісти про все своїм хазяям. Не можна сказати, що це мало хоч якесь значення зараз, але Мирський, у якого було загострене відчуття порядку, дратувався через цього туриста на борту, не кажучи вже про його сумнівну лояльність. А тому він вирішив просто ігнорувати її або, як тільки з'явиться така можливість, одразу викинути за борт.

— Прохід першої контрольної точки за п'ятдесят секунд, — відрепортував бортінженер. — Синхронізація з буфером компенсації переважної системи відліку. Час до точки початку стрибкової послідовності шістдесят секунд. — Чим далі, тим більше спеціалізованого жаргону у рваному напруженому голосі; рутинні шаблони військового корабля, де кожному фразу визначали інструкції та статuti.

Артилерія:

— Прошу підтвердити. Готовий ввімкнути живлення лазерної мережі. — Масив лазерів, понад мільйон крихітних чарунок, розкиданих по всьому корпусу, здатен був працювати як єдина ФАР, фазована антенна решітка, виконав цикл діагностики мережевого живлення і доповів свій статус. Зореліт наближався до точки стрибка; по дорозі він накопичував енергію збудженого

нестабільного вакууму спереду по курсу, додаючи обертів ядру рушія, крихітної електрично зарядженої чорної діри, розташованої всередині захисної сфери у машинному відсіку.

Машинний:

— Головний інерційний двигун на позначці мінус дві секунди. Тридцять секунд до стрибка.

Зореліт наближався до світлового бар'єра. Збрижений перед ним простір поступово вирівнювався, сточуючи свою енергію у субстратний вакуумний стан. За ним з інтервалом у п'ять хвилин слідували ще шість велетенських кораблів; другий загін, така собі світлова завіса, яку складали швидкоходи, що відлетіли пізніше від «Владаря Ванека», позавчора їх обігнали і здійснили стрибок шість годин тому.

Зв'язок:

— Телеграма із сигнального містка, капітане.

— Читайте, — відповів Мирський.

— Телеграма від адмірала Курца, нетаємна, увага всьому екіпажу. Початок. Очікувати на появу ворожих кораблів. Крапка. Вступити у вогневий контакт із супротивником. Крапка. На славу Імперії. Кінець повідомлення. Передано всім кораблям каузальним каналом.

Щойно відбудеться стрибок між двома еквіпотенціальними точками, каузальні канали між кораблями зруйнуються, їхні передачі безнадійно перемішаються: квантова сплутаність — ненадійне явище, не спроможне пережити перехід із надсвітловою швидкістю.

Мирський кивнув:

— Підтвердьте отримання. Старпоме, грайте всім по бойових постах.

По всьому зорельоту жалобно залунали сирени.

— Систему відліку захоплено. — Релятивістика. — Стрибкове поле активізовано. Маємо білу скриньку в групі Б, повторюю: біла скринька в групі Б.

Захоплення системи відліку означало, що зореліт успішно завершив точне картографування просторо-часового розташування своєї вихідної точки. Тепер, із щойно

змонтованими контролерами ходових систем «Владар Ванек» зможе повернутися в цю точку зі свого конкретного розташування в майбутньому, пересуваючись по траєкторії замкнутої часоподібної кривої.

Мирський відкашлявся:

— Дозволяю стрибок на ваш розсуд.

Не блимнула жодна лампочка. Нічого не виказало жодних змін у русі. Не відбулося буквально нічого. Як не рахувати того, що в ергосферу квантової чорної діри, ядра рушійної системи зорельота, було впорснуто пучок екзотичних часток. А ще без зайвого шуму за бортом корабля повністю змінилися сузір'я.

— Є підтвердження стрибка.

Майже всі полегшено зітхнули.

— Навігаціє, де ми? — По Мирському взагалі не було видно жодного хвилювання, хоча підпорядкований йому зореліт щойно стрибнув на п'ять років у своє майбутнє, а також півтора парсека вглиб невідомої території.

— Слухаюсь, капітане. Запускаємо лазерний масив. — У цю мить близько двох гігаватів енергії, що їх цілком би вистачило для живлення великого міста, потекло до лазерних чарунок на корпусі корабля. Якщо чогось на борту такого зорельота, як «Владар Ванек», і було вдосталь, так це електрики. Зореліт зайнявся, немов пульсар, накачуючи потужний пучок когерентного ультрафіолетового світла, яким можна було завиграшки підсмажити когось у радіусі десятка кілометрів. Він стабілізувався і щільним променем відсканував четвертний сектор небесної сфери попереду. За хвилину лазер згас.

Радіолокаційна:

— Жодних перешкод, капітане. Курс чистий. — Це було очікувано. Тут, на відстані від п'ятнадцяти до п'ятдесяти астрономічних одиниць від головного об'єкта системи, можна було пролетіти хоч і сто мільйонів кілометрів у будь-який бік, не зустрівши нічого більшого від сніжки. Інтенсивний ультрафіолетовий промінь лідара міг подорожувати хвилинами, потім годинами, перш ніж повернутися із легкими слідами сигнатур.

— Чудово. Центральному посту. Малий хід уперед. Один «же». Сумарна дельта — десять кілометрів за секунду.

Мирський відступив і дозволив стерновому вмолювати команди для маневру в пульт. 10 км/с — невелика швидкість, але вона плавно відведе «Владаря Ванека» від точки появи без зайвого радарного шуму, звільнивши місце для решти флотилії. «Засвітка» лідача в глибинах гало могла говорити тільки про військовий корабель, що скрадається тихою сапою, тому затримуватися біля точки виходу означало не цінувати своє здоров'я. В хмарі Оорта розвинутої індустріалізованої системи кусаються навіть дрібні кругляки.

— Пінг у позначці дев'ять два шість чотири! — каркнув другий радар. — Дистанція чотири і дев'ять мегакілометрів, пеленг один дріб сімдесят п'ять дріб три тридцять два. Дуже гарячий, гамма-випромінювання один і чотири мегаелектронвольт. Та вони там шпарять на антиречовині!

— Прискорення? — запитав Мирський.

— Визначаю... Підтверджую... Один і три «же». Без змін. Заждіть...

— Зведення з «Камчатки», капітане.

— Зв'язок, виводьте.

— Атакований загороджувальними ракетами противника. Крапка. Ситуація серйозна. Крапка. Де лінкори. Крапка. Прошу відповіді всіх частин. Крапка.

Мирський тільки й кліпнув очима. «Ворожі кораблі? Аж тут?» Рудник Вольфа — це ж самісінький поріг Нової Республіки. Гірнична система, що належить багатому, промислово розвиненому Септагону-Центральному й експлуатується ними. Чим вони тут займаються, що дозволили ворожим зорельотам...

— Ще один спалах. Позначка дев'ять два шість чотири, — повідомив перший радар. — Характер випромінювання аналогічний. Ми наче якийсь рій розворушили!

— Чекаємо! — проскреготів зубами Мирський. Він стрепенувся, помітно здивований новинами. — Чекаємо, хай вам чорт! Дайте дані, що там є ще! Зв'язок, за жодних обставин не відповідати на повідомлення з «Камчатки» або звідки-небудь

іще, хто пройшов перед нами, без мого дозволу! Якщо тут є інші ворожі кораблі, ми не знаємо, чи безпечні тепер наші канали зв'язку.

— Слухаюсь, капітане! Режим мовчання по всіх частинах.

— Тепер. — Він схилив голову, замислившись перед монітором. — Якщо це й *справді* засідка...

На головному екрані світилися сліди від гамма-випромінювання, марковані іконки фіксували їхнє розташування і вектор відносно системи попереду. 1,3 «же» не так уже й багато. Але цього вистачало, щоб спиною Мирського пробіг холодок. Це означає ходові системи, які мають серйозну дельта-«ве», з термоядерною, антиречовинною або квантовогравітаційною індукцією, а не слабенькі іонні рушії роботів-буксирів. А вже на цій основі можна зробити цілу низку припущень: досвітлові релятивістські бомбардувальники, ракетні установки, внутрішньосистемні перехоплювачі і не тільки. Щоб дістатися наступного району стрибка, «Владарю Ванеку» доведеться прожогом пролетіти проз них. Значить, ідеться про блискавичний проліт на тисячі кілометрів за секунду... на швидкості, за якої рознести корабель на друзки може навіть дрібничка, майже піщинка. А якщо тут і справді засідка, то настав гаплик усій експедиції.

— Радіолокаційна, — звернувся він. — Мені потрібен ще один лідарний імпульс. Тридцять секунд. Потім — векторна діаграма перехоплення чужаків, зміна курсу за десять тисяч кілометрів у точці найбільшого зближення. Прискорення десять «же». І залп двох SEM-двадцять із відстані ста тисяч кілометрів.

— Слухаюсь, командире.

— Ракети боєготові, пуск на позначці мінус десять секунд, — доповів фрегатенкапітан Гельсінгус на своєму пості першого комендора.

— Хочу, щоб вони ду-уже добре роздивилися наші атакувальні можливості, — промурмотів капітан. — Пр-росто ідеально роздивилися.

Ілля Муромець кинув на нього косий погляд.

— Нехай тримаються в тонусі, — додав Мирський, помітивши реакцію Муромця. Ілля кивнув.

— Гамма-сплеск! — повідомив другий радар. — На позначці один чотири сім один. Дистанція одинадцять і два мегакілометри, пеленг один дріб сімдесят п'ять дріб триста тридцять два. Капітане, він, схоже, стріляє!

— Зрозумів. — Мирський склав руки в замок, і Муромець помітив, як у командира побілішали кісточки пальців. — «Поспішай і зачекай». Стерновий, бойовий курс?

— Прокладаємо, капітане.

— Носовий лідар. Здається, буде стрілянина. І їм уже відомо, що ми тут. Давайте їх краще роздивимося.

Зв'язок:

— Капітане, є нові повідомлення. Знову з «Камчатки» і ще одне з «Аврори».

— Читайте.

Мирський кивнув у бік зв'язківців, і якийсь відповідальний за це боцман зачитав текст із перфорованої паперової стрічки, що розмотувалася з мідної пащі собачої голови:

— «Камчатка» доповідає. Атакований ворожими ракетними катерами. Крапка. Ведемо вогонь у відповідь. Крапка. Підсвічені в корму радарами наведення ворожих бойових кораблів. Крапка. Ситуація відчайдушна. Крапка. Де ви. Крапка. Кінець повідомлення. Повідомлення з «Аврори». Ворожих кораблів не бачу. Крапка. «Камчатка» збилася з курсу. Чекаю на поправку параметрів орбіти. Крапка. Про яку стрілянину йдеться. Крапка. Кінець.

— Чорт забирай! — Муромець аж побуряковів.

— Що точно, то точно, — сухо погодився Мирський. — Одне питання: кого? Планування, наш статус?

— Ціль захоплено, капітане. Дистанція зменшилася до чотирьох і восьми мегакілометрів. Швидкість перевалила за сто кілометрів на секунду. Вогневий контакт очікується за дві й чотири кілосекунди.

— Залишається... триста секунд на прийняття рішення, — звірився з екраном хронометра Мирський. — Має вистачити.

Встигнемо краще роздивитися найближчого і при цьому не наблизитися на відстань ефективного враження залпом ракет, якщо в них там установка. Всім зрозуміло? Артилерія, мені потрібна повна реєстрація параметрів цих пташок. Давайте подивимося на їхні можливості. Радіолокаційна, ви можете налаштувати на них спектроскоп?

— На трьох тисячах за секунду і з відстані десяти тисяч? Подужаємо, капітане, але маячок потрібен нівроку.

— Ви його матимете, — розплився в посмішці Муромець. — Артилерія, поставте заряд на десяту кілотонни. Боєголовки ж стандартні? МР-три?

— Так точно.

— Добре. Нехай лишаються.

У глибині містка Рейчел намагалася не здригнутись. Коли носиш кашкет інспектора озброєнь, то надто добре знаєш наслідки застосування америцієвих бомб — ядерної зброї, виготовленої із застосуванням ізотопу з більшою густиною та швидкістю поділу ядра, ніж у плутонію, та стабільнішого, ніж каліфорній. Стара добра атомна бомба в оболонці з кумулятивної бризантної речовини та прошарком попередньо фрагментованих мідних голок — шрапнель, яка за умов вогневого контакту в вакуумі утворить вузькоспрямований конус, що подорожуватиме від ядерної кулі вибуху на чималому відсотку від швидкості світла.

Наступні тридцять хвилин збігли в напруженій мовчанці, яку порушували тільки лаконічні рапорти першого і другого радарів. Більше не було ніяких спалахів із засідок; звичайно, щось могло нипати в поясі Койпера, але в потужних імпульсах лідача все одно нічого не можна було роздивитися. Тим часом у діапазоні пів світлової години два пасивні сенсори зафіксували детонацію двох ядерних зарядів; там хтось точно стріляв. За собою по ходу корабля також спостерегли збурення, що свідчили про вихід зі стрибка шести великих зорельотів, які ввімкнули бойові лідари і виступили вперед.

— Точка пуску за шістдесят секунд, — оголосив Гельсінгус. — Дві SEM-двадцять у пускових шахтах.

— Вогонь за графіком, — розпростався Мирський і подивився прямо перед собою на екран. Зелена стрілочка, що позначала вектор «Владаря Ванека», подовжилася і почала набувати фіолетового відтінку через релятивістське спотворення навколо її чутливого екстраполятивного кінчика: корабель уже пересувався із небезпечною швидкістю в пів відсотка од швидкості світла. Іще трохи швидше — і успішно відстежувати цілі стане неможливо. Гірше того, на такій швидкості ні поманеврувати, ні хутко змінити свій вектор, так само як і не здійснити максимально безпечний стрибок.

— Тридцять секунд. Пташечок заряджено. Пташечкам зелене світло, капітане.

— Маємо випромінювання від цілей, — повідомив другий радар. — Рясне... схоже на РЕБ-перешкоди, капітане!

— Лазерна мережа. Підсвітить ціль, — скомандував Мирський. — Артилерія, пасивний режим.

— Слухаюсь!

Пасивний режим наведення означав, що ракети наводитимуться на ціль, підсвічену лазерами з «Владаря Ванека», та реагуватимуть на їхнє відбиття.

— Ціль і надалі поволі прискорюється, — доповів перший радар. — Скидається на ракетний катер.

— Десять секунд. Живлення подано на пускові шахти.

— Пуск по готовності, фрегатенкапітане.

— Вас зрозумів. Вісім секунд. Навігація оновлена. Інерційні платформи на замку. Пташечки заряджено, боєголовки... зелене світло. П'ять секунд. Стартовий відлік. Перша пташка. Пішла.

— Палуба на мить здригнулася: міцна хватка гармати Гаусса, змонтованої по всій довжині корпусу корабля, розігнала десятитонну ракету й викинула її прямо по курсу на швидкості доброго кілометра за секунду. — Виконую захват лідаром. Залп по маршовому двигуну. Запалювання маршового двигуна пташки номер один підтверджено. Пташка номер два в шахті... зелене світло. Пішла. Залп по маршовому двигуну.

— Поїхали! — тихо промовив Ілля.

На носовому екрані з'явилися дві червоні стрілочки, що показували рух ракет. Власної енергосистеми ракети, по суті, не мали; жодній людині зі здоровим глуздом не спаде на думку повантажити на борт робота-камікадзе квантову чорну діру та механізм підтримки цього рушія. Це швидше лазери корабельної ФАР «підсвічували» снаряд у корму енергією, від припливної хвилі якої закипала й перегрівалася реактивна маса на борту ракети, аж поки вона вже не неслася вперед набагато швидше від самого зорельота. Грубо кажучи, озброєння для ближнього бою з малою дельта-«ве» безнадійно застаріло; тепер його єдиним завданням було вивести ядерний заряд на коректний курс перехоплення, як у бойових ступенів древніх балістичних ракет ХХ століття. За тридцять секунд пальне ракети вигоряє, але цього досить, щоб боєголовка вмить здолала відстань між траєкторією польоту «Владаря Ванека» та ворожим кораблем. Тільки-но зореліт наразився на загрозу, а ось уже влучають його ракети і завдають нападникові убивчого удару.

— Перший радар, де вони? — тихо поцікавився Мирський.

— На своєму курсі, як і раніше, — відповів офіцер. — Вектор незмінний. Випромінюють безліч спауму.

— Вимкнення маршового двигуна пташки номер один за десять секунд, — доповів Гельсінгус. — Капітане, вони намагаються заглушити наші комунікації. Марна справа, — резюмував він, немовбито усвідомлення бодай символічного опору анонімних жертв атаки виправдовувало бойню, яку він збирався їм учинити, й звільняло від докорів сумління. Подекуди навіть відданим офіцерам важко було перетравити методи ядерної війни трьохсотлітньої давнини.

Тут пролунав напружений і нерівний голос першого зв'язківця:

— Перешкоди зникли, капітане! Одержую сигнал про допомогу. Два... ні, три! Ще раз — три сигнали про допомогу. Схоже, просять про пощаду, перш ніж ми вдаримо.

— Надто пізно, — відповів Гельсінгус. — Детонація за тридцять дві секунди. Вони в зоні враження.

Рейчел здригнулася. Раптом у її думках почав набирати обрисів моторошний здогад.

Мирський знову тріснув кісточками пальців.

— Артилерія, вивантажити програму крайнього ухилення, запустити за десять секунд до точки максимального зближення, якщо встигатимемо.

— Слухаюсь, — важко зітхнув Гельсінгус. — Лазерне забезпечення?

— За вашими потребами. — Мирський великодушно змахнув рукою. — Якщо встигатимемо, насолодимось світловим шоу.

Гельсінгус, немов одержимий, став клацати тумблерами. На екрані пташки пройшли точку вимкнення маршового двигуна і тепер рухалися по балістичній траєкторії; а радар тим часом розквіт суцвіттям нових ракет супротивника, так ніби ціль обросла довгими синіми пальцями.

— Капітане, — протяжно проказала Рейчел.

— ...десять секунд. Перешкоди РЕБ серйозні, але наші пташки тримаються.

— А що як «Камчатка» помилилася? Що як ідеться про цивільні гірничі кораблі?

Капітан Мирський на неї не зважав.

— П'ять секунд. Пташка номер один готова... дистанція десять ке-ме. Є блокування ЕМІ. Шестиразове зменшення чутливості сенсорів. Оптика в захисних кожухах. Бабах! Капітане, є підтвердження детонації пташки номер один. Бабах! Пташка номер два здетонувала.

— Радіолокаційна, що там? — запитав Мирський.

— Чекаємо, доки трохи розвіється. Сенсори активні, капітане. Випущені по нас ракети все ще на курсі. Радіаційна хмара заглушає радар, але лідар трохи справляється. Е-е... запрацював спектроскоп. Маємо підтвердження про влучання в ціль альфа. Із корпусу маємо лінії емісії кисню, азоту, карбонітрилових сполук. Здається, продірявили його.

— Продірявили його... — Мирський замовк. Повернувся в напрямку Рейчел. — Що ви сказали?

— А що як це цивільні? Ми ж покладаємось лише на слова з «Камчатки» про атаку. Жодних прямих свідчень, крім незрозумілих розривів бомб, ми не маємо. Може, це вона сама стріляє.

— Дурниці, — рохнув Мирський. — Ні один із наших кораблів не здатен на таку помилку!

— По нас ніхто не веде реального вогню! Перед стрибком усі одержали офіційний інструктаж про можливість нападу ворожих ракетних катерів. Які шанси, що «Камчатка» помилково вийшла на цивільне гірничорудне судно й одразу почала шмалити по ньому? Можливо, те, що ви сприйняли за атаку, насправді бойова охорона крейсера, який навмання стріляє в усе, що ворухиться?

Мертва тиша. Всі від матроса до офіцера несхвально вилупили очі на Рейчел: з капітаном ніхто так не говорить! Аж ось ззаду неї пролунав голос:

— Є дані щодо уламка після детонації, капітане! Ціль зазнає руйнування. Е-е... і дозвольте доповісти ще, капітане. Є сигнали про допомогу. Від цивільних...

«Владар Ванек» набрав надто велику швидкість, щоб тепер гальмувати. Ба більше, як флагман і передовий корабель загону він і не повинен був цього робити. Тим не менш у хвіст загону дали відповідну команду, і один із старіших лінкорів відхилився від курсу, щоб перевірити, чи хто вижив після катастрофічної атаки.

А коли за вісім годин з'ясували ширшу картину всього, що відбулося, стало конкретно гірше. «Ракетні катери» виявились афінажними буксирами, що обслуговують пересувні роботизовані фабрики з видобутку гелію-3 і малим ходом тралять кригу серед інших тіл у поясі Койпера. Їхнє раптове прискорення мало дуже просте пояснення: забачивши чужинські військові кораблі, вони запанікували та позбулися своїх вантажних відсіків, щоб забратися із небезпечного району з максимальною швидкістю. Причиною одного з далеких вибухів була сама «Камчатка», яка вела прицільний вогонь і майже

влучила по «ворожому лінкору», яким виявився крейсер «Індія». (Останній збувся малою кров'ю: незначними ушкодженнями корпусу та кількома евакуйованими відсіками; на жаль, в одному з них на момент розгерметизації лишався капелан крейсера, який і вирушив на зустріч із творцем.)

— Т-т-так їм і т-т-треба, чорт забирай, — тремтячим голосом лаявся адмірал Курц, коли йому особисто доповів комодор Бауер. — Щоб не крутилися п-п-під ногами. Що вони собі д-д-думають?! — Він мало не звівся на свої скляні ноги, на мить забувши про них: — Ну, т-т-тупі! Просто жах!

— Боюся, наші проблеми тільки починаються, адмірале, — зауважив Бауер, поки Робард намагався знову всадити хазяїна. — Свої права на систему заявляє Септагон, і ми... е-е... півтори години тому одержали повідомлення, що в них у цьому районі є бойовий корабель, який узяв курс на перехоплення.

Адмірал хмикнув:

— І що ж вони зроблять цим одним кораблем?

Рейчел, яка пробралася на штабну нараду під приводом того, що їй як нейтральній спостерігачці сам обов'язок велить у таких нештатних ситуаціях займатися посередництвом, слухала ядуче белькотіння Бауера. «Невже він ідіот аж настільки?» — подумала вона, глянувши на згорбленого у візочку адмірала, більше схожого на лисого папугу, в погляді якого блищали іскри зацикленої манії.

— Адмірале, згідно з найновішими даними, корабель, із якого ми одержали це повідомлення, належить до класу «Аполлон», їхніх найновіших ударних зорельотів. На додачу радіолокація зафіксувала й інші сигнатури, що можуть свідчити про наявність цілого ударного з'єднання в нашому районі. Може, нас чисельно й більше, та...

Тут прокашлялася Рейчел.

— Вони вас проковтнуть і не вдаляться.

— Що ви сказали? — голова Бауера різко крутнулася в її бік.

Рейчел постукувала пальцями по персональному асистенту перед собою.

— За оцінками військової розвідки ООН можна припускати, що на відміну від вашого флоту, Септагон у своїй військово-космічній доктрині покладається не на стандартні ракетно-лазерні платформи, а на будівництво ударних зорельотів, завдяки чому вони одержали значну перевагу і можуть тепер прикривати цілі системи. Іншими словами, маючи недостатньо потужне озброєння для ближнього бою, ударні зорельоти несуть кілька ескадрилій перехоплювачів, а тому здатні завдавати по вас ударів, не потрапляючи в зону враження вашими вогневими засобами. Скажу по суті: ці ударники страхітливі в своїй досконалості, і якщо я не помиляюся, то *один* такий зореліт має більшу тоннажність від усієї вашої ескадри. Тільки не подумайте, ніби на фоні септагонівського флоту ви мені здаєтеся геть безпорадними, але якщо таки надумаєте вв'язатися з ними в бій, то попередьте мене заздалегідь, щоб я встигла добігти до рятувальної капсули.

— Що ж, з оцінками військовиків із Землі не посперечаєшся, еге ж, корветенкапітане? — Бауер нарочито кивнув своєму начштабу.

— А, так, комодоре. Полковник має рацію. — Його заступник м'явся й уникав поглядів Рейчел; до таких дрібних виявів нехтування вона вже звикла й навчилася на них не зважати.

— Чортове сучасне причандалля, — бурмотів захеканий Курц. — Цей многокутник, мать-перемать, хоче нашої поразки... г-г-гадять технофіли! — а вже голосніше додав: — Ні кроку назад!

— Абсолютно! — із мудрим виразом кивнув комодор Бауер. — Якщо ми рухатимемося далі до точки два, згідно з графіком, а всі дипломатичні тонкощі полишимо на посольство... і якщо вже зайшла про нього мова, лейтенанте Косове, що чути нового? Яка наша диспозиція щодо цього Фестивалю? Склад військ? Мотиви? Що нового вдалося дізнатись?

— Е-е... — лейтенант Косов зняв пенсне і нервово протер його скельця. — Із цим вийшла невеличка проблемка. Схоже, передача від Адміралтейства до нас не дійшла. Нам повинні були залишити астрометричний маяк. Ми обнишпорили

відповідну орбіту, але нічого не знайшли. Вони або спізнюються, або... нічого не залишили.

— Цей астрометричний маяк, — Рейчел подалася вперед, — це ж стандартний дипломатичний буй? Правда? З дипломатичною поштою, де зазначено все, що республіканській розвідці вдалося з'ясувати про Фестиваль за ті п'ять років, що збігли з нашого стрибка?

Косов обережно зиркнув на коמודора, той кивнув і відповів:

— Так, полковнику. А що?

— Ну, якщо його тут немає, то можна припускати три варіанти, правда? Або він був, але його хтось украв чи знешкодив. Або...

— Септагонці гадають!

Робард покwapно нахилився до свого підопічного, підвів погляд і красномовно здвигнув плечима.

— Безсумнівно, адмірале. Або, як я вже казала, другий варіант — його туди ще не доставили через якийсь прорахунок, або ж ніякої корисної інформації про ворога так і не знайшлося, або ж про нас забули... абощо.

Тут її виклад перервало хропіння Курца. Всі погляди звернулися в бік адмірала; Робард став струнко:

— Боюся, останнім часом адміралові дуже боліли ноги, а доза ліків, виписана йому медиками, не сприяє ясності мислення. Він може проспати кілька годин.

— Що ж, — Бауер озирнув усіх за столом, — у такому разі, гадаю, вам варто повернути його вельможність назад у його каюту. Я продовжуватиму від його імені, а потім підготую протокольований рапорт, який він зможе проглянути пізніше, коли йому стане краще. Є в когось які-небудь ремарки особисто до адмірала?

Ніхто не заперечував.

— Дуже добре. Перерва п'ять хвилин.

Робард і матрос шпарко покотили адміральський візочок геть із-за стола і, скориставшись ліфтом одразу за порогом кімнати, зникли в його апартаментах. Поки візочок з офіцером-хропуном котився з приміщення, всі підвелися та віддали йому честь.

Обличчя Рейчел нічого не виражало, вона намагалася приховати всю свою огиду й жаль, що в неї викликало це видовище: «Він же мені в онуки годиться. Хіба можна так жити?»

Трохи згодом Бауер, посівши місце адмірала в голові стола, стукнув по мідному дзвіночку:

— Продовжуємо засідання. Слово терранському аташе. Так що ви там казали?

— Третій варіант полягає в тому, що Нової Республіки більше не існує, — не стала ходити манівцями Рейчел і, знехтувавши розлюченими зітханнями за столом, продовжила. — Ви виступили проти ворога, чііх можливостей фактично не знаєте. Боюся, в ООН знають про нього трохи більше, ніж ви. Як я уже зазначила раніше, існує три причини, з яких Нова Республіка могла не вийти з вами на зв'язок. І її тотальна поразка упродовж періоду, що збіг, лиш одна з них, але не така, якою можна безпечно зневажити. Ми тільки розпочали свій маршрут замкнутою часоподібною кривою, яка в підсумку покине світову лінію цього всесвіту, якщо успішно повернеться назад у наше відносне минуле (і недалеке майбутнє Нової Республіки в абсолютному вимірі), завдяки чому заскочить агресора зненацька. У такого розвитку подій є деякі химерні наслідки. По-перше, історія, з якою ми маємо справу в межах такої часової петлі, може не мати ані найменшого стосунку до необхідних нам результатів. По-друге... — Вона знизала плечима: — Якби зі мною проконсультувалися ще до початку цього походу, я би категорично його не радила. Хоч формально він і не порушує букву дев'ятнадцятої статті, але все одно становить собою діяльність, яка в минулому вже викликала втручання зі сторони Есхатона, що навіть у мінімальному вияві не приймає подорожей у часі. Вірогідно тому, що навіть у найвіддаленішій перспективі не дозволить втручання в редагування власної історії та ймовірно своє знищення. Тому не можна не брати до уваги можливість, що сили, проти яких ви пішли війною, не просто Фестиваль, а трохи серйозніша організація.

— Дякую, полковнику. — Бауер чемно вклонився, але з відвертим несхвальним виразом обличчя. — Гадаю, наразі ми таку можливість не розглядатимемо. Навіть якщо Есхатон надумає втрутитися, то ми на його рішення не можемо вплинути ніяк, тому виходитимемо з тих позицій, що втручання не буде. А в такому разі йдеться лише про Фестиваль. Косове, що нам було відомо на момент відбуття?

— Кгхм... е-е... ну, можна сказати... — лейтенант з диким поглядом шарудів папірцями по бювару, а потім зітхнув: — Ну, так. Значить, Фестиваль...

— Мені відомо, як він називається, лейтенанте, — осудливо проказав комодор. — Що це таке і чого воно хоче?

— Ніхто не знає. — Косов поглянув на в. о. головнокомандувача, немов кролик на колії, що потрапив у сліпуче світло фар усе ближчого експресу.

— Отже, комісарє, — Бауер закинув голову і вп'явся очима в Рейчел, немов якийсь раптор, поставивши перед собою аналітично-однобоку ціль, — і що ж мені може повідати про Фестиваль ваш високошановний координуючий орган із Землі? — немовби кпив він.

— Хм. — Рейчел мотнула головою. Звісно ж, малий старався як міг, але ніхто з цих людей по суті нічого не здатен був дізнатися про Фестиваль. Навіть *вона* не здатна була. Це була велика зяюча прогалина.

— Ну? — підбурював її Бауер.

Рейчел зітхнула:

— Усе це дуже умовно. До сьогодні на Землі ніхто не вступав у прямий контакт із об'єктом, відомим як Фестиваль, а те, що нам відомо, взято із других рук і не піддається верифікації. Власне кажучи, воно надто неймовірне. З повідомленого нам висновується, що Фестиваль не є ніяким урядом, ніяким органом влади, принаймні в нашому розумінні. По суті, можливо, він навіть не є людським. Ми тільки знаємо, що інколи в далеких заселених системах — до сьогоднішнього дня як мінімум за тисячу світлових років від нас — об'являється

щось під таким іменем. І ми постійно чуємо, що після цього відбувається щось, що зветься «Ювілей». Не знаю, чи це говорить вам щось. Усе... зупиняється. І Фестиваль на якийсь час переймає на себе щоденну рутину з порядкування системою. — Вона поглянула на Бауера. — Ви це хотіли знати?

— Ні, не це, — він невдоволено похитав головою. — Мене цікавить їхній потенціал.

— Нам він не відомий, — знизала плечима і прямо відповіла Рейчел. — Як я і казала, ми ніколи не бачили його зблизька.

— То для вас це буде знайомство, так? — насупився він. — Що підводить нас до наступного питання, поправки до плану польоту «Дельта»...

За кілька годин Рейчел лежала на койці долілиць і намагалася відгородитися від навколишнього світу. Це було непросто; світ її переслідував і, волаючи про увагу, майже ніколи не відпускав, навіть коли вона ховалася від нього вдома.

Рейчел і досі повнокровно жила. Десь у глибині душі вона знала, що тепер можна трохи розслабитися, але побачене в кімнаті для засідань її знервувало значно більше, ніж їй кортіло визнавати. Серцем бойового походу був недоумкуватий бовван-адмірал. Офіцери розвідки керувалися благими намірами, але фактично лишались невігласами, і нездатність виявити гнучкість мислення заважала їм виконувати свою роботу належним чином. Рейчел до посиніння пояснювала їм засадничі принципи, що лежать в основі дій високорозвинених цивілізацій, проте її все одно не зрозуміли! Ввічливо кивали у відповідь (вона ж бо жінка, хоч і скандальний *дипломат*) та одразу забували її поради або нехтували ними.

В інфовійні безпорадні лазери й ракети — ви ж так само не нападатимете на залізничний локомотив зі списами та кам'яними сокирами. Не можна здолати реплікаторів, поливаючи їх енергією та матерією: машини просто зживуть їх як паливо. А на нараді схвально кивали у відповідь та продовжували обговорювати чесноти активних контрзаходів проти стелс-систем. І ніхто її не розумів; так ніби сама ідея

існування чогось подібного Фестивалю та й навіть Септагону хронічно потрапляла в сліпу пляму їхньої цивілізації. Вони ще могли якось змиритися з жінкою в штанах і навіть полковницькому однострої, але нізащо не спромоглися подужати ідею технологічної сингулярності.

Колись давно на землі Рейчел відвідала один семінар. Це було тижневе навчання експертів: інженерів-герменевтів, які їхали з глузду від абсолютно незбагнених руїн Сингулярності, демографи, що досі намагалися скласти головоломку розподілу колоніальних світів, декілька небагатослівних командирів приватних військових компаній та консультантів із промислової розвідки, що займалися довготерміновими резервними планами з того, як не допустити повернення Есхатона. Весь цей клуб за інтересами розбавляли фахівці оборонки і представники дипкорпусу ООН. Захід приймала ООН — єдиний острівець залізобетонної стабільності в океані «кишенькових громад» — як єдиний орган, здатний забезпечити проведення настільки масштабної події.

Під час цього семінару Рейчел відвідала коктейльну вечірку, що відбувалася на білому бетонному балконі велетенського готелю, збудованого у передмісті Женеви (оонівського міста). На неї вона прийшла у службовій формі, бо саме здійснювала аудит на завдання комісії із ядерного роззброєння. Чорний костюм, білі рукавички, дзеркальні окуляри від сонця, скельця яких постійно ретранслявали свіжі новини та радіаційний фон. Утомлені почервонілі очі. Наковтавшись коктейлів з алкогольними антагоністами, вона посьорбувала гіркий (і геть невдатний) джин у товаристві чемного космолога-бельгійця. Постійні непорозуміння із домішками поганих передчуттів вилилися в неприємний діалог, під час якого вони обмінювалися репліками, немов м'ячем у партії з пінг-понгу.

— Ми дуже погано розуміємо Есхатон, — наполягав космолог, — особливо його причетність до появи Всесвіту. Великого вибуху, — і при цьому питально зводив брови.

— Великого вибуху? Невже ви хочете сказати, це був позаплановий стрибок критичності у ядерному реакторі? —

байдужливо запитала вона, намагаючись відбиватися від співбесідника гумором.

— Навряд чи. Тоді й органів нагляду не існувало. Це ж був початок простору-часу, іще до розширення Всесвіту, першої появи маси й енергії, приблизно на мільярдній мільярдній мільйонній секунди існування Всесвіту.

— Хіба Есхатон і за це відповідальний? Він же продукт сучасності, еге?

— Може, і не відповідальний, — акуратно підбираючи слова, відповів він. — Але де гарантії, що обставини, які виникли ще тоді, не гарантували появи передумов, необхідних для існування Есхатона або появи іще чогось, пов'язаного з ним, але за його межами? Існує ж ціла космологічна школа, сформована навколо слабкого антропного принципу, згідно з яким ми спостерігаємо Всесвіт саме таким, яким він нам здається, тому що в іншому разі самих нас не існувало би і не було б кому його спостерігати. Існує... схожа, але не така популярна галузь, що виходить вже із сильного антропного принципу, який постулює, ніби Всесвіт існує тільки для того, щоб забезпечити народження сутностей певного типу. Сумніваюся, що нам коли-небудь вдасться зрозуміти Есхатон, не збагнувши перед цим причин появи Всесвіту.

Рейчел посміхнулася космологу на всі тридцять два і дозволила пруському дипломату врятувати її чемним кивком голови та пропозицією розказати про те, чому під час останніх неприємностей у Прибалтиці впала Варшава. Минув рік чи два, і гречного космолога вбили алжирські фундаменталісти, яким його теорія всесвіту здалася блюзнірством та наругою над словами пророка Юсуфа Сміта, закарбованими на двох золотих скрижалях. Та в Європі такими подіями вже не було кого дивувати: континент спорожнів наполовину й став здобиччю того, на що перетворився колишній ісламський світ.

У якийсь момент упродовж цього часу змінилася й вона. Кількадесят років — найкращу частину свого другого життя, вже на початку XXII століття — Рейчел боролася зі злом, протистоячи поширенню ядерної зброї. Вона починала

вуличною активісткою, чиї патли були заплетені в дреди, приковувала себе ланцюгами до парканів, наївна в своїх юнацьких переконаннях, що з нею ніколи нічого поганого не станеться. Значно пізніше Рейчел зрозуміла, що набагато ефективніше це робити в елегантному костюмі, під прикриттям приватної армії та з погрозами скасувати всі страхові поліси, озвученими спокійним голосом. Усе ще колюча та прямолінійна, але набагато менша нонконформістка з примітивними імпульсами, вона навчилася оперувати системою задля максимальної вигоди. Здавалося, вона вже обрубала гідри половину голів і кількість ядерних ескалацій із вибухами впала до разу на кілька років, коли Бертіль викликав її в Женеву та запропонував нову роботу. От тоді Рейчел і пошкодувала, що погано слухала космолога: алжирські мормони винищили тіплерітську єресь під корінь, було вже пізно, але хай там як, її вже манили дрібнички розслідувань хроновійн і пробабілістичних конфліктів у штаті Постійного комітету.

Десь у цьому проміжку часу в ній іще боролися ідеалістка й прагматик, прагматик перемогла. Можливо, зерна цієї перемоги було кинуте, ще коли вона була заміжня вперше. Можливо, розуміння прийшло пізніше — із кулею, якою їй поцілили в спину. Пів року на реабілітації в калькуттському шпиталі змінили Рейчел. Їй також випало постріляти, принаймні покерувати машиною упереджувальної помсти, стираючи далеко не один осередок фанатиків із ядерними дубцями, незалежно від того, були це борці за незалежність із Центральної Азії, солдати ПВК із повними ядерних бомб підвалами, а в одному нетиповому випадку — радикальні пролайфери, що виправдовували будь-які засоби в своїй боротьбі проти абортів. Ідеалізм не здатен вижити, коли мусить співіснувати з ідеалами надто різних і численних людей, які не в змозі їх досягати вибраними ними шляхами. Вона прогулювалася Манчестером три дні після фінальних розбірок фанатів із хуліганської фірми «Інтерсіті», після чого дощ омив гори попелу й кісток на понищених вулицях. Рейчел стала настільки цинічна, що тільки повна заміна її планів та поглядів

на стратегічні перспективи людства могла їй повернути самоповагу.

Так у порядку денному народилася Нова Республіка. На її щирі думку — найглибша помийна яма периферії, що конче потребувала реконструкції всіма можливими засобами, поки не замазала в бруд трохи прогресивніші сусідні князівства, типу Маляції або Турку. І все ж таки її аборигени — теж люди. Хай вони і лізли до машин масового знищення, не відаючи до кінця про їхню силу, та все одно заслуговували на кращу долю, ніж гнів пробудженого Есхатона. Заслужували на більше, ніж боротьба із чимось, що їм геть не до шмиги, як-от Фестиваль, чим би він не був. І якщо вони не спроможні в нім розібратися, то, може, їй було би варто замість них подумати про немислиме, допомогти з якимсь порозумінням. Якщо це взагалі можливо. Найбільше її турбувала саме та доступна ООН інформація про Фестиваль, якою вона не наважилася поділитись із Бауером, а саме те, що ворожі технологіям колонії, з якими він вступав у контакт, просто зникали. На їхньому місці по відбуттю Фестивалю лишалася суцільна руїна. Причин цього явища вона не знала, але нічого доброго в найближчому майбутньому це не віщувало.

Концентрації та зосередженості думок людини неабияк сприяє усвідомлення неминучої страти за чотири тижні. Хіба що конкуренцію думкам про близьку шибеницю може скласти розуміння того, що корабель, на якому ця людина допустила саботаж, є і її кораблем, з екіпажем якого вона буде повішана за три місяці. Нехай страта віддаленіша в часі, шансів на її відстрочку значно менше.

Мартін Спрінгфілд сидів у майже безлюдній кают-компанії для офіцерів, крутячи склянку чаю в руці та бездумно розглядаючи балки на стелі. В кімнаті панували морські мотиви: навкруги старі дубові панелі на стінах, а під ногами дерев'яна паркетна підлога, видраяна до блиску. На чорному од віку рундуці попід живописним портретом епоніма корабля в позолоченій рамі благородно парував начищений срібнобокий

самовар. «Владар Ванек» на чолі кавалерійської атаки під час придушення Повстання роботів 160 років тому, разом із яким згинули перспективи тих громадян, хто мріяв про життя без каторжної праці на дворян. Мартін лель-ледь здригнувся, намагаючись дати раду власним демонам.

«В усьому винен я, — думав він. — І зізнатися в цьому нікому».

Яка невтішна доля. Мартін сьорбав свій чай і відчував терпкий солодощавий присмак рому, який відтіняв його гіркоту. Аж німіли губи. «Як тупо», — думав він. Але нічого вже не вдієш, що зроблене — те зроблене. Надто пізно зізнаватися, навіть перед Рейчел, шукаючи шляхів утечі з цієї пастки. Слід було їй усе розповісти від самого початку, ще до того, як вона зійшла на борт. Спасити її від помсти Есхатона Тепер же, навіть якщо зізнатися зараз, та й навіть якби він зізнався в усьому, перш ніж вони задіяли патчі в системі контролерів ходової, шлях у нього один — на електричний стілець. Попри масштабність саботажу, він нікого не вб'є, принаймні прямо...

Мартін здригнувся, допив чай і залишив склянку поруч зі стільцем на підлозі. Він мало не ліг на стіл, несвідомо подавшись уперед, і ніби прогнувся під вагою винуватого сумління, що тиснуло йому на карк. «Я хоч правильно вчинив, — заспокоював він себе. — Хоч ніхто з нас додому не потрапить, але хоча би наші домівки збережуться, коли нас не стане». У тому числі й необжита квартира Рейчел. Він скривився. Ніякої провини за долю флоту він і близько не відчував, але, знаючи, що вона тут, не склепив очей цілу ніч.

Майже година збігла з моменту, як траурні труби закликали всіх на кораблі зайняти місця згідно з бойовим розписом. Щось там не клеїлося ударною групою септагонців, розворушених, немов гніздо шершнів, після фіаско з гірничими буксирами. Мартінові було однаково. Десь там у глибині мережі управління ходовою системою помалу відставав атомний годинник, скомпрометований складочкою простору-часу, зжужмленого ядром рушія. Похибка, звісно, була нікчемна, але таке втручання в роботу центрального процесора помножить її

багаторазово, коли флот почне свій рух простором-часом назад. Мартін влаштував це навмисне, щоб випередити невідворотну катастрофу. Може, на думку Військово-космічних сил Нової Республіки, замкнута часоподібна крива — лиш хитрий тактичний маневр, але насправді це тонкий кінець клину, клину, який, за словами Германа, мав би лишатися на місці. Мартін уклав пакт із значно похмурішою та більш незбагненою конторою, ніж у Рейчел. І з його перспективи персонал захисту інформаційних систем ООН просто мавпував дії його роботодавця у значно меншому масштабі, сподіваючись випередити його реакцію на події.

«Прощавай, Беліндо, — подумки ввергаючи сестру в забуття. — Прощавай, Лондоне». Порох віків поглинув метрополію, стер його вежі на пил. «Привіт, Германе», — звернувся він до мірного поцокування годинника з маятником на стіні. Усі інші кораблі флоту узгоджували свої хронометри з «Владарем Ванеком». І не тільки. Флагман слугував інерційною точкою відліку координат, замкнутою на просторово-часових координатах їхнього першого стрибка. Трохи вповільнивши годинник, Мартін мінімально заповорив їм зворотний маневр і стрибок назад.

Ескадра здійснить похід своїм світловим конусом, десь тисячі на чотири років уперед у майбутнє; потім розвернеться і пройде майже всю ту саму відстань назад. Майже. І біля Світу Рохарда вони об'являться зі спізненням практично на два тижні. Саме стільки приблизно в них би зайняв і швидкий переліт без того, щоб клеїти дурня і мотатися туди-сюди замкнутими часоподібними траєкторіями, прокладеними в Адміралтействі. Після чого Фестиваль... власне, що з ескадрою зробить Фестиваль — це справа самого Фестивалю. Мартін просто знав, що ціну цьому заплатить він і всі інші люди на борту.

Кого вони дурять? Усі ці балачки про маневри задля скорочення часу переходу. Аякже! Навіть жовторотику було зрозуміло, що то за надсекретний наказ чекає в сейфі адмірала. «Не можна ошукати Есхатон, брешучи самому собі». Можливо, Герман — або істота, захована за цим кодовим ім'ям, — їх

чекатиме на місці. Можливо, Мартінові пощастить утекти з приреченого корабля, можливо, пощастить не йому, а Рейчел, можливо, якийсь поворот у долі флоту Нової Республіки дозволить йому перемогти Фестиваль під час зіткнення лоб у лоб. Можливо, вдасться і зайця навчити курити...

Мартін підвівся, йому трохи паморочилося, пішов із чашкою до самовара. Набрав її до половини, а потім долив у неї по вінця з кришталевої карафки, поки від пари не стало відгонити запахом, через який чоловікові аж пощипувало в носі. На свій стілець він майже упав, ще трохи, і затерплі кінчики пальців та губи його почнуть підводити. Мартінові нічого не залишалось, як упитися до паралічу — складних рішень він не шукав.

Минуло трохи часу, й на нього нахлинули стерпніші спогади. Вісімнадцятьма роками раніше в одному барі до Мартіна, новоженця й мандрівного інженера-програміста, якого замовлення занесло аж на орбіту Світу Воллстоункрофта, підійшов абсолютно невиразний чоловічок.

— Можна вас почастивати? — запропонував незнайомец, чий костюм видавав у ньому щось середнє між бухгалтером та юристом.

Мартін кивнув.

— Ви ж Мартін Спрінгфілд, — радше констатував, аніж запитав чоловік. — Працюєте з «Накамітіатом», де заробляєте вельми скромні гроші та ще й залізли в борги по кредитці. У моїх клієнтів для вас є пропозиція.

— Відповідь — ні, — на автоматі відбрив його Мартін. Певний час тому він вирішив, що досвід, який він отримає в «Накамітіатом», значно цінніший за якусь надбавку в тисячу євро. А ще комбінат, який винаймав його працю, мав дещо параноїдальне ставлення до деяких контрактників і тому не гребував перевіркою лояльності та фальшивими пропозиціями.

— У моїх клієнтів немає конфлікту інтересів з вашим нинішнім роботодавцем, пане Спрінгфілде. Тим паче пропозиція не ексклюзивна, та й сама пропонована вам робота почнеться тільки після того, як ви завершите ділові стосунки з

нинішнім наймачем і повернетесь на ринок праці або ж підпишете угоду з іншим комбінатом.

— Про яку роботу йдеться? — повів бровою Мартін.

— Ви коли-небудь замислювалися, чому так живете?

— Ой, давайте без... — Мартін замовк посеред речення. — Це якась релігійна муть?

— Ні. — Сірий чоловічок подивився йому в очі. — Якраз навпаки. Бога не існує, в цьому всесвіті. І в той самий момент мій клієнт хоче застерегтися від будь-яких передумов Його появи. А задля цього йому потрібні людські руки-ноги. Адже своїх, так би мовити, він не має.

У цю мить на друзки розбилася випущена Мартіном склянка.

— Ваш клієнт...

— Вважає, що має для вас роль у захисті світобудови від руйнації, Мартіне... Я не називатиму імен, — тут сірий чоловічок нахилився поближче до нього, — це довга історія. Вам кортіло би її почути?

Мартін кивнув, що йому здалося єдиною раціональною дією в цілковито нераціональній, можна навіть сказати сюрреалістичній, ситуації. І з цим кивком почався його шлях, шлях завдовжки вісімнадцять років, що й привів його сюди: в кают-компанію, де він зібрався налігатися як чіп, на борту приреченого зорельота Нової Республіки, якому лишилося пару тижнів до загибелі. У найгіршому разі — пару хвилин.

Мине час, його оголосять зниклим безвісти у складі цілого екіпажу «Владаря Ванека». Родичі одержать похоронку, і на значно масштабнішому фоні трагічної й геть не потрібної війни проллється ще трохи сліз. Та йому до них уже буде однаково. Він збирався допити цю чарку й догребти якимось до своєї каюти. Там він упаде на койку і буде чекати. Що б не сталося за наступні три місяці, поки не спрацює пастка і не клацне капкан.

У приміщенні, відведеному Рейчел, було спекотно й навіть парко попри білий шум ввімкнутої вентиляції та періодичне крапання в зливній трубі одразу за панеллю в узголів'ї ліжка. Про сон вона навіть не думала; розслабитися також не

виходило. Їй кортіло з кимось поговорити, з кимось, хто мав зелене поняття про все, що відбувається навкруги.

— Асистенте, — нарешті зважилася вона, піддавшись давно роз'ятреному бажанню, — де зараз Мартін Спрінгфілд?

— Розташування: кают-компанія, палуба номер чотири.

— Сам?

— Відповідь ствердна.

Рейчел сіла. Екіпаж займав свої бойові пости, то якого біса там робить Мартін?

— Я туди йду. Запуск бекдору. Для систем корабля я — в своїй каюті. Підтвердити ініціалізацію процесу.

— Процес запущено. Оверрайд трекінгу активний.

Може, тутешні інженери і перебудували системи управління вогнем та ходової частини, але стара трекінгова мережа по перепустках і значках нікуди не поділася, мабуть, цілком зайва, бо нівелювала потребу в тиранії унтерофіцерів. Рейчел натягнула чоботи і забрала з верхньої полиці куртку. Причепурилася і рушила на пошуки Мартіна. Покидати свою герметичну каюту під час підготовки корабля до бою було безвідповідальним... але хіба він кращий? Про що він узагалі думав?

Вона жваво просувалася до кают-компанії. У всіх доступних їй приміщеннях корабля стояла зловісна тиша, бо весь екіпаж сидів по герметичних каютах та аварійних постах. Її порушувало тільки дзижчання вентиляції, а ще — цокання годинника, яке вона почула, відчинивши двері до кают-компанії.

Єдиним у ній виявився Мартін, який мав не найкращий вигляд, розвалившись на надто м'якому кріслі, ніби випатрана мотанка. Перед ним на столі стояла недопита оправлена в срібло склянка з коричневою рідиною, яка не могла, на непрофесійну думку Рейчел, бути чаєм. Він розплющив очі при її появі, але нічого не сказав.

— Тобі слід було б залишатися у себе в каюті, — зауважила жінка. — Кают-компанія не герметична, ти ж у курсі.

— Яка різниця? — Мартін зробив якийсь круговий рух плечем, наче знизати було вже понад його сили. — Чесно, не бачу ніякої різниці.

— Зате я бачу. — Вона рішуче підійшла до нього. — Можеш вернутися до себе, можемо піти в каюту до мене, але за п'ять хвилин ти *маєш бути* в герметизованому відсіку!

— А ну, хіба я підписував з тобою якийсь... контракт, нагадай-но мені, — пробурмотів він.

— Не підписував, — усміхнулася вона. — Але я говорю від імені твого уряду, а не роботодавця.

— Ух-ти, — видихнула Рейчел, піднімаючи його за мить.

— Уряду-шмуряду... Немає в мене такого. — Мартін вивалився з крісла зі зболеним виразом на обличчі.

— А от Нова Республіка вважає, що є. Принаймні кращим тобі тут поруч не обзавестися. Хіба що скористаєшся наявними пропозиціями?

Мартін покривлявся їй у відповідь.

— Навряд чи. Десь тут є чотири-три-один у лівій кишені. Мабуть, таки знадобиться. — Він поточився, намагаючись видобути з кишені невеличку коробочку з алкогольними антагоністами. — Мені ще гризотні бракувало.

— Та не збиралася я тебе гризти; просто нагадала тобі твої координати задля твого ж добра. Крім того, мені здавалося, ми все одно збиралися відшукати одне одного. Ну, і якби тебе тут хтось застукав раніше мене, то це означало би, що я не справляюся зі своєю роботою. Ти мав сидіти в своїй каюті. Ти ж знаєш, що п'ятику карають шпіцрутенами, правда? — Рейчел узяла його під лікоть і плавно повела до дверей. Мартін на ногах практично не тримався, тому це перетворилося на цікаву вправу: вона висока, з підсилювачами в скелетних м'язах якраз для таких пригод, але він був утричі важчий від неї, інертніший і мав низький центр ваги тіла. Отак за руки вони пройшлися, немов який п'яничка, поки Мартін нарешті не впорався й не приліпив пластир на долоню. І тільки потім Рейчел вдалося вивести їх у коридор.

Поки вони дісталися її каюти, Мартін уже зблід і важко відсапувався.

— Заходь, — скомандувала Рейчел.

— Як же мені хріново, — пробурмотів він. — У тебе є вода?

— Ага. — Жінка зачинила люк у каюту за ними і повернула колесо, замикаючи його. — Он там умивальник. Впевнена, ти вже такі бачив.

— Дякую. Гадаю, бачив. — Він відкрив крани й хлюпнув кілька жмень води на обличчя, потім схопив порцелянову посудину і залпом випив кілька повних чашок. — Гадське алкогольне зневоднення. — Мартін випростався. — Гадаєш, я втратив голову?

— Мені спадало таке на думку, так, — сухо відповіла вона, склавши руки на грудях і спостерігаючи за ним. Чоловік струснувся, наче скуйовджений водяний щур, і рухнув на охайно складену постіль Рейчел.

— Треба конче було забути про деякі дуже погані речі, — із сумом промовив він. — Страх як потрібно було. Я нечасто напиваюся через це, але переживати такі ситуації сам на сам із собою мені вдається погано. Останнім часом тільки й бачив, що кабельні розведення та мікросхеми, ну, ще кілька наївних зелених фенрихів за обідом. За мною тінню швендяє привид із управління Куратора, ходить назирці, вистежує, дослухається до всього, що я кажу. Чисто в довбаній тюрмі.

Рейчел дістала собі розкладного стільця й сіла поруч.

— Це говорить тільки про те, що у в'язниці ти ніколи не сидів. Вважай, щасливчик.

— А ти сиділа? — криво посміхнувся він їй. — На держслужбі?

— Так. Вісім місяців у буцегарні, куди мене запроторив один сільгоспкартель за промислове шпигунство. «Мультинаціональна амністія» дала мені статус в'язня торгівлі та наклала на картель ембарго. Завдяки цьому й вийшла. Точніше, не вийшла — вилетіла пробкою.

Рейчел насупилася, пригадуючи ті події — її обличчям промайнули сірі тіні колишньої нестримної люті, розмиті

часом. Це не найдовший строк, який вона мотала, але говорити про це ще була неготова.

Мартін похитав головою і слабо всміхнувся:

— Нова Республіка для всіх як в'язниця, еге ж?

— Хм-м. — Вона прохромилла його поглядом: — От тепер я думаю, що ти трохи перебільшуєш.

— Принаймні ти не можеш не погодитися, що всі вони бранці своєї ідеології, правда? Двохсотлітній гніт не залишає багато простору для маневру, щоб дистанціюватися від своєї культури та озирнутися навколо. Саме через це ми в усе це вляпалися. — Мартін відкинувся, обпершися головою на стіну. — Пробач, я втомився. Я дві зміни відгарував, калібруючи ходову, а потім іще чотири години вишукував проблему в логіці перемикання подачі окиснювача системи управління реактивною тягою на «Славному».

— Вибачення прийняті. — Рейчел розстебнула куртку і зняла чоботи. — Ух-х.

— Натерла ноги?

— Чорт би забрав цей флот. Й на мить не присядуть. От і я не можу собі дозволити розслабитись.

Він позіхнув.

— Якщо ми вже говоримо про інші речі... Як гадаєш, що надумали робити септагонці?

Вона знизала плечима.

— Може, під прицілом витурять нас із району, а з Нової Республіки виторгують компенсацію. Септагон дуже прагматичний. Чхати вони хотіли на теревені про честь нації, або чесноти хоробрості, або чоловічу мужність...

— Ну, якщо вже ти зняла чоботи... — підвівся Мартін, — сподіваюся, ти не проти, я теж свої скину.

— Почувайся як удома, — відмахнулася вона.

— Хіба я тут не в ролі твого лояльного вірнопідданого?

— Як ти собі дозволяєш говорити?! — загиготіла вона. — Чесно, я би з глузду з'їхала з цими клятими монархістами. Теоретично я все це розумію, але як із цим жити — ні. Їй-богу, звихнулася би. За десяток років.

— Хм-м, — чоловік нагнувся, розшнуровуючи черевики. — Давай поглянемо на це з іншої сторони. Чим займається більшість людей удома? Мають родини, мають друзів, ведуть загалом комфортний спосіб життя, займаючись трьома-чотирма речами водночас: пораються в саду, розводять жуків на продаж, фарбують ландшафти, виховують дітей. Усяке таке. Ентомологи, які вивчають комашок-дригунців, що повзають попід ногами. Якого біса цим не займаємося ми?

— Колись я так і жила.

Мартін із цікавістю підвів на неї погляд, але вона дивилася в інший бік, пригадуючи щось.

— Віриш, я тридцять років вела хатнє господарство? Була доброю богобоязною дружиною, чоловік добував хліб насущний, двоє діток на радість батькам і приміський садочок. Церква щонеділі, і нічого, нічого не могло суперечити нашому вдаваному конформізму.

— Ха, мені здавалося ти старша, ніж виглядаєш. Застій кінця шістдесятих, виходить?

— Яких саме шістдесятих? — похитала вона головою і сама ж відповіла на своє риторичне питання: — Дві тисячі шістдесятих. Я народилася в сорок дев'ятому. Виросла в баптистській сім'ї; баптистське містечко, тиха релігія, а після Есхатона все якось замкнулося на собі. Гадаю, ми всі дуже боялися, на відчай душі. Давно це було. Одного дня, коли діти були в коледжі, сорокавосьмирічна я раптом зрозуміла, що не вірю ні слову. На той момент вікова терапія стала вже здійсненим фактом, пастор покинув таврувати її та називати сатанинським втручанням в Господню волю (після того, як програв партію в сквош рідному діду), і я раптом збагнула, що прожила пустопорожній день, що попереду на мене чекає, можливо, мільйон однаковісінських днів, а я ще так багато не зробила в житті і багато чого не вмію. Хіба що змінюся. Та й *не вірила* я по суті: релігія — то радше чоловікове, я просто їй не опиралася. Тому я переїхала. Пройшла курс терапії, за пів року скинула двадцять років. Далі як у всіх: була у фузі Стерлінга, змінила ім'я, змінилася

повністю. Підселилася до комуни анархістів, навчилася жонглювати, приєдналася до радикального руху опору насильству. Гаррі... ет, ні... Гарольд таку мене не прийняв.

— Друге дитинство. Наче підлітком у двадцятому столітті.

— Саме так... — Вона прискіпливо поглянула на Мартіна. — А ти?

— Я молодший за тебе, — знизав він плечима. — І старший практично за будь-кого в цьому хрестовому поході дітей, на борту цього ідіотського зорельота. Крім, хіба що, адмірала. — На якусь мить, найкоротшу мить, він видався геть вимученим: — Тебе не мало би бути тут. Мене не мало би бути тут.

Рейчел витріщилася на нього:

— Ти все зіпсував?

— Ми... — Він прикусив собі язика, кинув на неї цікавий обережний погляд і почав заново: — Цей похід приречений. Гадаю, ти і без мене в курсі.

— Так. — Вона дивилася на підлогу. — В курсі, — спокійно підтвердила його слова. — Якщо я не домовлюся про якесь припинення вогню або не переконаю їх відмовитися від використання каузальної зброї, наступний крок буде за Есхатоном. Може, кине по них кометою з антиречовини або ще щось придумає. А ти як вважаєш?

— Я вважаю... — На її погляд він відповідати не став, одвернувся та ухильно продовжив: — Якщо втрутиться Есхатон, то ми обоє помилилися зі своїм місцем перебування.

— Ха. Просто радість яка — знати це, — вона видушила із себе посмішку. — То звідки ти сам? Давай... я ж тобі про себе розповіла.

Мартін потягнувся і відкинувся на спину.

— Я виріс на фермі серед пагорбів Йоркширу, в оточенні кіз, пролетарських картузів і похмурих сатанинських млинів, які катзна-що там мололи. Ну, й звісно, обов'язковою розвагою із тхором і пивом по вівторкових вечорах задля туристів.

— Розвагою із тхором? — Рейчел подивилася на нього з недовірою.

— Угу. Примоуєте кілт клейкою стрічкою до колін (а ти ж напевно знаєш, що жоден щирий йоркширець нічого не носить під кілтом) і хапаєте тхора за холку. Тхори чимось схожі на норок, от тільки набагато зліші. Можна сказати, це такий обряд ініціації для молодняка. Запихаєте собі тхора в місце, де ніколи не світить сонце, і далі під балалайку танцюєте свою хутряну джигу. І так до останнього танцюриста, ну, далі ти й сама розумієш. Чимось схоже на древній бурський спорт із поцілунком трубказуба. — Мартін театралью здригнувся. — Ненавиджу тхорів. Ця проклятуца тварина б'є міцніше від нерозбавленого односолодового, але без приємних післяефектів вживання віскі.

— Гаразд, цим ти займався по вівторках. А що ти робив по середах? — повільно всміхнулася Рейчел. — Розкажи мені ще щось.

— По середах ми сиділи вдома й дивилися повтори «Вулиці Коронації» — заміксовані старі відеофайли із майже реалістичною роздільною здатністю, до яких додали субтитри, щоб можна було зрозуміти, про що там говорять. Потім ми всі піднімали кухоль міцного «йоркширського чаю» і виголошували тост за падіння династії Ланкастерів. Дуже по-домашньому, дуже по-йоркширськи. Пам'ятаю, як ми відзначали тисячоліття перемоги. Та годі вже про мене. Чим *ти* займалася по середах?

— Нічим особливим, — кліпнула у відповідь Рейчел. — Знешкоджувала ядерні бомби терористів. Ловила кулі алжирських сепаратистів-мормонів. Це вже після того, як я збунтувалася. А раніше була типовою матусею, возила дітей на футбольну секцію, хоча вже не пригадаю, по яких днях. Ну і всяке таке.

Жінка повернулася кудись убік і покопалася в кофрі, який видобула з-під койки.

— Ось. — Вона дістала вузьку коробку й розкрила її. — Знаєш, може, ти поквапився зі своїм пластирем-витверезником. — В антисептичному світлі каюти золотом іскрилася пляшка.

— З мене вийшов би поганий чоповий брат. Мені хотілося напитись і подепресувати наодинці. А ти своїм приходом мене протверезила.

— То, може, варто було би знайти компанію, замість того щоб напиватися одному? — В її руках з'явилося дві чарочки. Вона нахилилася поближче: — Розбавити чи ні?

Мартін критично оглянув пляшку. Репліка односолодового віскі п'ятдесятирічної витримки зі Спейсайду, бочкової міцності. Якби це не був клон, виготовлений із використанням нанотехнологій, то пляшка вартувала би стільки ж, скільки й платина по її вазі. І навіть у такому вигляді це більш ніж вартісний трунок.

— Не розбавляй. А завтра я просто піду в лазарет і попрошу собі нове горло.

Він присвиснув, коли вона щедро налила йому в чарку.

— Звідки ти знала?

— Що тобі сподобається? — Вона стонула плечима. — Я не знала. Сама виросла на кукурудзяній горілці. Нормальна випивка мені не траплялася, аж поки не поїхала по роботі в Сірт... — Її обличчям пробігла тінь спогадів. — Живи довго й щасливо!

— За це не гріх і випити. — Вони трохи посиділи в тиші, смакуючи післясмак. — Мені було би легше, якби я розумів, що відбувається.

— Не думаю, що є сенс хвилюватися по-справжньому. Або не відбудеться нічого, або ми нічого не відчуємо. Найпевніше септагонський ударник просто пролетить нас на марші, натякнувши, що тут не варто більше хуліганити, і проведе до наступної зони стрибка, поки дипломати сперечатимуться про те, кому платити за завдану шкоду. От щойно наполягла, щоби зв'язок просто так хоча би повідомив їм моє ім'я; принаймні, сподіваюся, це завадить їм стріляти по нас, не поставивши додаткових питань, так би мовити.

— Мене би відпустило, якби я знав, що той корабель уже далеко.

— Розслабся і пий своє віскі. — Вона похитала головою. — Він близько, і з цим нічого не вдієш. Так що годі переживати. Хай там як, навіть якщо по нас відкриють вогонь, то хіба не краще померти щасливим за чаркою прекрасного односолодового, ніж переляканим і в криках?

— Тобі хто-небудь казав, яка ти холонокровна? Ні, не так. Тобі хто-небудь казав, що ти товстошкура, мов танк?

— І не раз. — Рейчел замислено роздивлялася свою чарку. — Це приходить із досвідом, якого я би нікому не побажала.

— Тобто тобі довелося стати такою?

— Так. Інакше з моєю роботою неможливо. Точніше кажучи, моєю крайньою роботою.

— Чим же ти займалася?

— Гадаєш, я жартувала про атомні бомби й терористів? А це ж була найлегша частина роботи; найскладніше було відшукати мерзотників, які її заклали. Знайти мерзотника, знайти пристрій, пофіксити канал, звідки він її взяв. Зазвичай у приблизно такому порядку. У критичних випадках доводилось давати раду ситуації, коли бомба вже в центрі невідомого нам великого міста на закритичних показниках, а тобі навіть листа з попередженням ніякий терорист не прислав. У таких випадках найскладніше було стримувати натовп від лінчування мерзотника, коли ми його знаходили, бо ще ж було потрібно вибити з нього інформацію, де вона захована.

— Були невдачі? — тихим голосом поцікавився він.

— Маєш на увазі, чи гинули внаслідок моєї лажі десятки тисяч людей? — уточнила вона. — Так...

— Ні, не це. — Мартін лагідно взяв її за вільну руку. — Я тебе чудово розумію. В моїй, якщо лажаю я, то за це хтось обов'язково розплачується. Інколи сотні тисяч таких «хтосів». Така ціна хорошого інженера: якщо він виконує свою роботу якісно, її просто ніхто не помічає.

— Принаймні тобі ніхто не намагається завадити виконувати свою роботу якісно, — заперечила вона.

— Ти була би здивована.

Рейчел розслаблено опустила плечі.

— Певна, в тебе є і своя історія. А знаєш, ти непогана жилетка, щоб виплакати, як для людини, не здатної нормально уживатися з іншими.

— Ти теж напрочуд добре справляєшся, як на постійну невдачу по роботі, — рохнув він у відповідь. — Мартін відпустив її руку й провів пальцями по її потилиці. — Тобі не завадив би масаж. Ти страшенно напружена. Голова ще не розболілася?

— Ні, — неохоче сказала вона і відсюрбнула ще віскі. Чарка майже спорожніла. — Але я відкрита для пропозицій.

— Мені відомо три способи померти щасливою людиною. На жаль, жодного з них не випробовував на практиці. Спробуємо разом?

— Звідки ти про них дізнався?

— На одному сеансі. О, це був хороший сеанс. Серйозно. Доктор Спрінгфілд рекомендує ще одну дозу спейсайдської живої води, потім лягти і застосувати масаж шиї. І якщо, в результаті, багатокутник дійде рішення нас розстріляти, принаймні п'ятдесят відсотків від нас помруть щасливими. Як тобі моя пропозиція?

— Підходить. — Рейчел утомлено посміхнулася і потягнулася по пляшку, щоб освіжити його чарку. — Але знаєш, ти був правий, коли говорив про помічання роботи. До всього можна звикнути, але від цього не легше. Шкода, я не можу зазирнути їм у голови...

На містку ударного корабля флоту «Неоновий лотос» вдарила бронзова ринда. Над виходами вентиляції курилися прянощі, а за позолоченими різьбленими стовпами, які позначали кінець кімнати, на фоні кромішньої тьми рухалися гліфи яскравих самоцвітів, відкладаючи пройдений шлях. Координаторка бортових систем Аріадна Елдріч відкинулася в кріслі й замислилася перед чорнотою космосу. Вона не зводила погляду з гліфів, які перетинали її вектор біля центру стіни.

— Безкультурні дурні! І що вони собі думали?

— Думання там і близько не було, — сухо зауважив директор операції Маркус Бісмарк. — Наші республіканські сусідоньки, здається, вважають, що від думок псується мозок.

— Таки правда, — хмикнула Елдріч.

За бойовою ескадрою Нової Республіки по траєкторії, що зближувалася з її курсом, рухалася менша хмарка алмазних ромбиків, тактичне крило перехоплювачів з рушіями на антиматерії, які вилетіли з ударника шість годин тому і зараз прискорювались у сліпучому спалаху жорсткого гамма-випромінювання мало не на тисячі «же». Їхні гіліанізовані екіпажі з вивантаженими в комп'ютерну матрицю свідомостями спостерігали за агресорами, холоднокровно чекаючи на ознаки будь-яких активних контрзаходів — прелюдії перед атакою.

— У кого ж, вони думали, стріляють?

Тут пролунав новий голос:

— Я не впевнена, але, здається, вони заявляють, що перебувають у стані війни, — тихим сопрано промовила Чу Мелінда, офіцер зв'язку з Центральною розвідувальною організацією. — Кажуть, повважали наші гірничі буксири ворожими перехоплювачами. Хоча якого ворога вони сподівалися зустріти в *наших* районах?..

— Мені здавалося, ми з ними не підтримуємо прямого контакту, — здивувався Бісмарк.

— Не підтримуємо, але вони мають цілком розважливу дипломатичну експертну систему на борту. Стверджує, ніби вона спостерігає від ООН і, власне, згідно з ідентифікаторами, і є оонівською спостерігачкою. Вона готова поручитися, що все відбулося через некомпетентність їхнього командування, а значить, якщо Капітолій не хоче обвинуватити ООН у брехні, то краще повірити на слово. Коефіцієнт достовірності у будь-якому разі більше нуля восьми.

— Навіщо ж вони їй дали доступ до своєї системи зв'язку?

— Есхатон знає. До речі, цікаво те, що всі їхні кораблі, крім одного, збудовані на верфі в Сонячній системі.

— І я мала цьому порадіти? — Елдріч насупилася на екран. Корабель відчув її настрій. Курсор на якийсь час навіть виділив гліфи ворожих зорельотів, ловлячи далеку проєкцію світлових конусів флотилії супротивника у приціл гамма-лазерів. — Принаймні поки вони не надумують якусь іншу шкоду. Є зміни в траєкторії стрибка?

— Поки ні, — зазначила Чу. — Так і рухаються в напрямку SPD-сорок сім. Навіщо комусь туди взагалі летіти? За цим маршрутом же не добратися до жодної з їхніх колоній.

— Хм-м. Взятися тут як сніг на голову. Є ідеї?

— Вони або божевільні, або та зв'язкова ООН на борту в них летить у якійсь своїй місії, — розмірковував уголос Бісмарк. — Якщо вони намагаються описати часоподібну криву, щоб дістати якогось свого ворога, то хто... — Раптом його очі округлилися.

— Що?

— Фестиваль! — вигукнув він і закрутив шалено очима. — Пам'ятаєте? П'ять років тому? Вони йдуть не Фестиваль!

— Наступають? — аж пирснула Аріадна Елдріч. — На Фестиваль? Навіщо?

Погляд Чу став скляний, вона підключилася до розподіленого сховища мемів, значно більшого та могутнішого від будь-якої комп'ютерної мережі на Землі часів до Сингулярності.

— Він правий, — промовила вона. — Ці техноскептики збираються напасти на Фестиваль, немовбито це якийсь лімбічний імперіаліст-агресор.

Координаторка бортових систем Аріадна Елдріч, яка зокрема мала під своїм началом вогневу потужність, що їй близько не снилася Військово-космічним силам Нової Республіки, нарешті піддалася та шалено розреготалася:

— Та в них не всі вдома!

ТЕЛЕГРАМА
ВІД МЕРТВИХ

У часи до Сингулярності самотні людські істоти дивилися на зорі із Землі і втішали себе думкою, що, можливо, Всесвіту просто однаково.

На щастя, вони помилялися.

Одного літнього дня посеред двадцять першого століття, як грім із ясного неба, в жвавий мурашник людської цивілізації вгніздилося щось і розворушило його, немов палицею. Що саме це було — прояв інтелекту, безмежно могутнішого від підсиленого імплантатами людського мозку рівно настільки, наскільки той могутніший від жаб'ячого — питання навіть не стояло. Інше діло — місце, точніше навіть *час*, звідки він походив.

Іще до Сингулярності нові досягнення в квантовій логіці одержали ледь не рекламний статус езотеричного прориву на шляху до побудови штучного інтелекту в обчислювальній сфері. Вчені також працювали над проблемою передачі інформації назад у часі — як гіпотетичним містком до розв'язання проблеми транспортування матерії з надсвітловою швидкістю, хоча перспективи його застосування в інформаційній сфері все ж таки здавалися важливішими. Ще в двадцятому столітті загальна теорія відносності постановила: надсвітлові швидкості й подорожі в часі передбачають порушення причинно-наслідкових зв'язків — каузальності, — закону, згідно з яким у всього має існувати своя попередня причина. Висувалися різноманітні механізми захисту, закони космічної цензури, які би пояснювали, чому їх порушення не повинно вести до всеосяжної нестабільності Всесвіту, та їх усі було відкинуто, а після настання Сингулярності навіть спростовано.

Водномить кудись зникло щось із дев'ять мільярдів людей, щось їх висмоктало геть із навколишнього видимого всесвіту й закинуло бозна-куди. Без жодного сліду. А на поверхнях внутрішніх планет Сонячної системи раптом з'явилися дивні незнищенні об'єкти (переважно тетраедри, хоч і з домішкою інших, сріблястих, позбавлених маси, правильних многогранників). Обвалилися мережі. І в цьому начисто

вискобленому інформаційному просторі людей кристалізувалося одне-єдине повідомлення:

Я Есхатон. Я не бог твій.

Породив мене ти, я існую в твоєму майбутньому.

Не порушуй каузальності в межах мого історичного світлового конуса. А то.

Двадцять років приголомшені виживальці намагалися видряпатись із катастрофічної прірви, коли навколо них зникло дев'ять десятих робочої сили та, наче джунглі, вимерли хитромудрі економічні екосистеми. Ще п'ятдесят років пішло на відродження індустріального потенціалу внутрішніх планет Сонячної системи. І — додатково — десять років, щоб поновити вже застарілі експерименти з тунелювання та міжзоряних подорожей.

У середині двадцять другого століття перший дослідний корабель долетів до Зорі Барнарда. Уже там вдалося розшифрувати слабкі радіопередачі з її малої другої планети і екіпаж зорельота нарешті дізнався, що сталося з людьми, яких забрав Есхатон. Розпорошені по земному конусові світла, вони проти волі мусили колонізувати тисячі нових світів. Вивезені із Землі через «кротовини», вони помандрували не тільки в просторі, а ще й часі — назад у минуле, — вони мали мінімальне життєзабезпечення за рахунок роботизованих заводів та середовища з придатним для дихання повітрям. Історія залюднених планет неподалік від Землі була коротка, але чим далі від рідної системи, тим більше сторіч минало для колоній.

Шок від цього відкриття ще відлунюватиме у розширених горизонтах людської цивілізації протягом тисячі років, але всі заселені світи мали одну спільну рису: десь на колонізованих ними планетах стояв монумент, який закарбовував для наступних поколінь директиву із заборонаю порушень каузальності. Так, ніби справами людини не тільки зацікавилися сили, незбагненні для неї, а ще й забажали тепер

широкого розголосу про цей факт. Щоправда, відверті заборони неминуче ведуть до того, що хтось їх спробує обійти. Проте цієї темнішої сторони людської природи Есхатон узагалі не пробачав...

Залишаючись на місці, лінійний крейсер купався в фіолетовому сяйві решток зорі. Рівно щогодини підсвічувалася його лазерна мережа і відправляла в навколишню порожнечу ультрафіолетовий імпульс; поруч дрейфувало групування малих платформ-інтерферометрів, з'єднаних лазерами широкосмугових каналів зв'язку. Зовні, в космосі, було гаряче: хоч у схожому на зіницю ядрі не лишилося зірки, щось ізвідти поливало довкілля дощем заряджених часток.

Навколо «Владаря Ванека» розташувалися інші кораблі ескадри, але не настільки близько, щоб бачити неозброєним оком хоч один із них. Тут вони збиралися вже три тижні, чекаючи на відсталі кораблі, що виходили зі стрибка та втомленим ходом добиралися до ескадри. Адже попередні півтора місяця зорельоти виконували стрибок за стрибком між компонентами старої подвійної системи, яка вже давно розгубила свої планети у глибокому космосі і тепер збувала свій немолодий вік на самоті. Із кожним стрибком кораблі забиралися все глибше в незвідане майбутнє, віддалене на тисячі років.

Атмосфера в кают-компанії здавалася незвично напруженою. Нудьга — характерний супутник корабля в поході: минуло вже майже сім тижнів від його початку, і навіть найбільш незворушні офіцери стали дратівливими. Ще кілька годин тому звістка про те, що останні есмінці нарешті прибули в точку рандеву, поширилася крейсером наче вогонь. Кілька офіцерів зібралися в кутку розпити охолоджену пляшку шнапсу і тепер гомоніли, збуваючи години перед умовним світанком на борту, відчайдушно намагаючись розслабитися, оскільки завтра розпочинався довгий зворотний шлях, відмотуючи назад свій власний час, аж поки не зрівняються з точкою входу в систему і не вторгнуться у нещільну тканину самої історії.

— Я ж записався на флот, щоб тільки побачити бурдеї Малації, — зауважив Грубор. — Варто затриматись серед механіків очисної станції — і незчуєшся, як на містку до тебе поставляться, наче до якогось непорозуміння у вільному падінні. Вони там відвідують раути і всяке таке, як тільки ми заходимо в порт, а все, на що можу розраховувати я, — це нагода спорожнити силосні цистерни та підготуватися до екзаменів на інженера.

— Бурдеї! — рохнув Бурсі. — Павле, щось ти сильно розкатав губу. Немає на Малації бурдеїв, до яких би тебе чи мене навіть близько підпустили. Здебільшого навіть позіхнути не вдасться, щоб тобі в рота не зазирнув Зауер і не перевірів, чи до блиску начищені в тебе гланди; а якби й підпустили, то там смердить, або там повно злючих блощиць, або ж тубільці політично ненадійні. Або чудернацькі. Або потвори які, бридкі й збочені в сексі. Та й хіба тільки це.

— Не факт, — Грубор розглядав щось у чарці. — Я би не відмовився побачити хоч *одну* таку потвору й збоченку.

Кравчук скрутив кришку на пляшці і тицьнув нею на склянки. Грубор похитав головою, Бурсі простягнув свою по добавку.

— Мені цікаво інше, — пробурмотів Кравчук. — Як ми збираємося летіти назад. Навіть не розумію, як це можна зробити. Час же йде в одному напрямку, еге ж? В цьому є якийсь сенс.

— Сенс-шменс, — Грубер набрав повен рот алкоголю. — Воно не завжди так працює. Принаймні не просто залежить від твого бажання. — Він роззирнувся: — Немає чужих вух, га? Послухайте, щось мені здається, ми вляпались по самісінькі помідори. Вони бозна в кого купили якусь секретну приблуду до рушія, яка дозволяє маніпулювати часовою віссю під час виконання стрибків. І в цю кляту діру ми прилетіли тільки для того, щоб мінімізувати шанси противника вирахувати наші позиції або... на помилку під час стрибка. І тут вони шукають якусь часову капсулу з дому, яка має підказати, що робити далі, що напишуть в підручниках історії. Потім ми вертаємося назад

(довшим, шляхом, інакшим маршрутом) і тільки потім прямуємо в первинний пункт призначення, про який ішлося під час відльоту. Далекувато, скажете? Але, як на мене, справжня проблема — це Бог. Вони збираються порушити Третю заповідь.

Бурсі перехрестився зі спантеличеним виразом на обличчі.

— Яку? Шануй святого батька та матір? Моя сім'я...

— Ні, ту, що наказує не пхати носа свого в історію, *а то...* І підпис: з повагою, ваш Бог. Я про ту Третю заповідь, яку вогнем закарбовано на Скелі подяки, буквами шести футів завглибшки і тридцяти футів заввишки. В'їхав?

Бурсі засумнівався:

— А раптом це хтось із орбіти розважався? І однофазним лазером на вільних електронах...

— Тоді ще не було таких штук. Чесно, інколи в мене просто опускаються руки щось пояснити. От дивись, ми не знаємо, що на нас чекає біля Світу Рохарда — клянуся шістнадцятьма домнами пекла! Туди ми підкрадаємося, немовби селяк на слонячому полюванні, озброєний люстерком, бо ніколи їх не бачив і боїться, що... — Боковим зором Грубер помітив, як на порозі з'явився Зауер, фактично бортовий комісар...

— Кого це ти назвав селяком-страхопудом? — обурився Бурсі, також озирнувшись на двері. — Я знаю капітана вже вісімдесят сім років! І він хороша людина! А адмірал? Ти що, назвав адмірала бабою?

— Та ні. Я просто *намагаюся* пояснити, що всі ми чогось боїмося, і... — Грубор відчайдушно помахав руками в інший бік.

— То, виходить, я сцикун? — загарчав Бурсі.

— Ні! — накричав на нього у відповідь Грубор. По всій кают-компанії пролунали спорадичні оплески, і хтось із молодших кадетів ударив по клавішах піаноли жвавий марш. На жаль, його виконання виявилось радше енергійним, аніж мелодійним, і тому весь відсік швидко перетворився на арену змагання між (нечисленними) вболівальниками кадета та всіма іншими.

— Усе буде гаразд, — уперто заявив Бурсі. — Ми парадним строем, із піднятим гюйсом зайдемо в систему Рохарда і відправимо цих дегенератів-зайд під три чорти.

— Навіть не знаю, — промовив зазвичай мовчазний і через це схожий на аутиста Кравчук, який у товаристві бойових побратимів дозволив собі трохи розслабитися. — Ця мамзель із закордону, хто вона там, шпигунка, дипломат абощо. Її ж сюди наглядати за нами постановили, еге ж? Не розумію, чого капітан із ними панькається. Я б її одразу виставив із хвостового вантажного шлюзу — нічого повітря для хороших людей переводить.

— Вона тут не просто так, — відповів Бурсі. — Вона тут, щоб нам допомогти, це й до бабки не ходи. Тупо було би з її боку бажати нам програшу, правда? Хай там як, а в цієї жінки дипломатична недоторканність. Тому й пхає свого носа куди заманеться.

— Еге. Ну, цій мамзелі краще триматися подалі від *моїх* заряджаючих апаратів, хіба що вона захоче вивчити пускову шахту зсередини.

Грубор витягнув ноги:

— Геть як песик Гельсінгуса, га?

— А в Гельсінгуса є собака? — Бурсі раптом нашорошив вуха.

— Був собака. В минулому часі. Іграшковий шнауцер, о-о-отакий завдовжки, — і Грубор відміряв неймовірно коротку відстань долонями. — Крихітна безмозка тварючка. Достобіса кепський характер, дзявкотіло, немов боцман з перепною, і срало по всьому коридору, неначе то була його територія. І ніхто нічого не казав, точніше ніхто нічого *не міг* сказати.

— Що ж сталося? — спитав Бурсі.

— Одного дня песик невдало вибрав двері, під якими вирішив посрати. А наш старий вийшов у коридор раніше, ніж я встиг послати матроса прибрати за триклятою твариною. Я чув про це, але більше ніколи тієї псини не бачив. Довелося їй, мабуть, відправитися додому. Гельсінгус тужив кілька тижнів, ви вже мені повірте.

— Собача шерсть у кают-компанії, — промовив Кравчук. — Я цілими днями тоді її виколупував із зубів.

До Бурсі доходило як до жирафа. Нарешті він із сумнівом посміявся. Сьорбнувши шнапсу, щоб приховати спантеличення, він запитав:

— А чому капітан так довго мирився із псом?

— Так хто ж знає. Коли вже на те пішло, то адмірал же чогось терпить інопланетну шпигунку. — Грубор зазирнув у свою чарку та зітхнув. — Може, адміралові насправді *хочеться*, щоб вона лишалася на борту? А може, просто забув про її існування...

— Дозвольте доповісти, пане офіцере, — на містку легкого крейсера «Добročесність» пролунав голос оператора сенсорних установок, який збуджено показав на свої діаграми.

— Що там іще, Менґере? — лейтенант Кокешов підвів затуманений погляд. Тягнулася шоста година цієї напіввакти, і це вже починало його дратувати. Він протер розчервонілі очі і спробував навести фокус на підлеглому.

— Погляньте ось на цю криву, пане лейтенанте. Схоже на... кгхм, так. Це однозначно повторилося після підсвічення контрольного сектора на першому колі. Шість і двадцять три соті світлової години. Ем-м... так. Об'єкт зовсім крихітний. Зараз саме обробляю дані... але схоже на якийсь металевий предмет, пане лейтенанте. Обертається на відстані близько двох і семи десятих мільярда кілометрів від... е-е... головного компонента системи. Зараз майже точно перебуває в моменті протистояння відносно нас, тому й така затримка сигналу.

— Ми можемо визначити його розміри й характеристики орбіти? — нахилився ближче лейтенант.

— Поки що ні, але вже скоро, пане офіцере. Скануємо щогодини. Цього має вистачити, щоб скоригувати дані, і вже скоро матимемо повні характеристики орбіти, коли зафіксуємо наступний відбитий сигнал. Відстань, щоправда, значна, майже сорок астрономічних одиниць. Попередня обробка говорить про діаметр плюс-мінус п'ятдесят метрів, принаймні знаємо порядок

величин. Може виявитися значно меншим, тільки якщо має поверхню з високим коефіцієнтом відбиття.

— Гм-м, — Кокешов сів. — Навігація, ви спостерігаєте щонебудь у системі, що підходило би під параметри?

— Ні.

Кокешов поглянув угору на носовий екран; на нього у відповідь сердито зиркнуло велетенське червоне кільце прикритого маскою головного компонента системи. Лейтенант здригнувся і зробив жест на захист від лихого ока:

— Значить, може, це і є наша часова капсула? Менгер, інші об'єкти в гало спостерігаються? Хоч щось?

— Ні, — мотнув головою Менгер. — Внутрішня частина системи незаймано чиста. Так просто не буває. Тільки ось цей об'єкт.

Кокешов знову підвівся і пройшов до пульта управління сенсорами.

— Менгер, настане день, і тобі таки доведеться навчитись говорити повними завершеними реченнями.

— Слухаюсь, пане офіцере. Перепрошую за неграмотність, пане офіцере.

Десять хвилин у ситуаційній ніхто нічого не казав. Тільки рипів стилус Менгера, який аналізував вхідні дані, та цокотіли індикатори під його вправними пальцями. Пролунав тихий свист.

— Що це?

— Підтвердження, пане лейтенанте. Прошу підійти сюди. Вас це може зацікавити.

— Виведи на головний екран.

— Слухаюсь.

Менгер понатискав якісь кнопки, покрутив ручки, щось написав світляним пером. Наведений раніше на бридке червоне око основний екран розчинився в морі рожевої каші. Посередині плавала самотня жовта цятка, трикутник ближче до рогу монітора позначав розташування корабля.

— Це необроблене зображення. Карта, складена на основі даних лідара. Перепрошую, що така розмита, але тут просто

велетенський масштаб: в один квадрат можна вмістити цілу систему. Ми тиждень збирали інформацію. Хай там як, але ось який вона матиме вигляд, якщо запустити орбітальний фільтр у площині екліптики.

Він натиснув на кнопку, і по каші, ніби годинникова стрілка, пройшла та зникла зелена крива.

— Ти ж сказав, щось знайшов, — у голосі Кокешова пролунало роздратування.

— Е-е... так, пане. Одну хвилинку. Як бачите, тут нічого не видно. Але я ще раз усе прогнав через фільтр для похилих кругових орбіт. — Краєм туманного гала проліг зелений диск, що поволі завалювався набік. Біля центральної точки блимнуло щось фіолетове і знову щезло. — Осьде воно. Дуже мале. Нахил орбіти до екліптики майже дев'яносто градусів. Ось чому ми так довго не могли його засікти.

— Е-е... — Кокешов на мить прикипів поглядом до екрана, і по його тілу розлилося приємне тепло вдоволення. — Ну-ну-ну.

Лейтенант довго вдивлявся в фіолетову цятку, а потім підняв трубку селектора:

— Корамс? Дай мені капітана. Так, я в курсі, що він на «Владарі Ванеку». Але в мене новини, які буде цікаво дізнатися начальству...

Прокуратор Василій Мюллер завмер перед дверима каюти і глибоко зітхнув. Стукнув. Двічі. Йому ніхто не відповів, і він спробував повернути ручку. Та і не поворухнулася. Мюллер видихнув і дозволив випасти тонкій петельці на довгому негнучкому дроті із правого рукава, яку потім запустив у шпарину для картки-перепустки. Все пройшло, як під час навчання: спалох світла, і ручка вільно повернулася. Хлопець інстинктивно напружився — це був побічний наслідок тих самих тренувань (які переважно полягали в проведенні пошукових та виїмкових операцій, туманних і нічних вилазок у мокрому кам'яному місті, де незмінними лишалися тільки страх та інакодумство).

У каюті виявилося прибрано. Не вилизано, як у матросів під чуйним наглядом чорноротих офіцерів, але досить акуратно. Її мешканець був чоловіком звички і зараз саме відлучився пообідати на п'ятнадцять хвилин. На дверній рамі не виявилося очевидних слідів якоїсь тонкої проводки або волосся, тож він зайшов усередину та зачинив за собою двері.

Мартін Спрінгфілд мав небагато речей на борту «Владаря Ванека», і це говорило про те, що рішення приєднатися до походу він приймав в останню хвилину. Але, тим не менш, Василій йому заздирив, бо особисто його присутність на зорельоті взагалі не входила в попередні плани, і відтоді прокуратор часто їй гірко згадував про сократівське застереження від Громадянина людині, яка обшукувала готовий до відльоту корабель («Забув що-небудь?»), яке він свого часу не зрозумів; хай там як, а він мав обов'язки і вдосталь решток професіоналізму, щоб виконати їх належним чином. Щоправда, простір для маневру швидко звузився, й увагу Василя зміг привабити лише потертий сірий корпус персонального асистента — єдиного предмета в крихітній шухляді стола з робочою станцією.

Він обережно покрутив прилад у руках, шукаючи стики та кришечки. Асистент нагадував книжку в твердій палітурці: мікрокапсули, вшиті в кожну сторінку, міняли їхній колір залежно від завантаженої в них інформації. От тільки жодна книга не слухається голосу хазяїна і не здатна відкалібрувати ядро корабельного рушія. Коли прокуратор торкнувся корінця, той, піддавшись тиску, відскочив, і під ним відкрився сховок з кількома нішами. Одна з них виявилася зайнята.

«Несанкціонований пакет розширень», — раптом зрозумів він. Навіть не думаючи, він натиснув на нього; прибудда клацнула, вискочила, і Мюллер поклав її у кишеню. Якщо той не винний, то часу покласти його назад ще повно. Присутність Спрінгфілда на борту — фактор постійного подразнення: хіба міг він бути ні при чому?! На Флоті ж повно висококваліфікованих інженерів, то навіщо їм інородець? Після подій останніх кількох тижнів Василій на менше ніж акт саботажу вже й не погоджувався.

Адже всім агентам *охранки* добре відомо: простих збігів не буває, у Вітчизни для цього надто багато ворогів.

Він не став баритися в каюті інженера, хіба що затримався прикріпити крихітну намистинку під нижнім рівнем двоярусного ліжка. За день-два вона розлущиться і почне плести тонюсіньке павутиння рецепторів — рідкісний і дорогий інструмент, володіння яким вважалося привілеєм.

Двері клацнули, зачиняючись за ним; амнезійні, вони нічого не розкажуть хазяїну каюти про ці відвідини.

Уже в себе Василій замкнувся і сів зручніше на койку. Він послабив комір і поліз у нагрудну кишеню по маленький пристрій, що прокуратор захопив із собою. Розмірковуючи, хлопець покрутив його в пальцях. Це могло бути все що завгодно. Геть усе. Зі свого набору інструментів він обрав невеличкий, але потужний пристрій (заборонений усім громадянам Республіки за винятком володарів особливого імператорського ордеру, чим і рятував існування держави) та перевіряв його робочий стан. Нічого очевидного виявити не вдалося: пристрій нічого не випромінював, не містив слідів вибухової речовини або біологічно активних сполук, мав стандартний інтерфейс.

— Розгадай-но мені загадку: невідомий контейнер розширення в багажі інженера. Що б це могло бути? — Василій озвучив питання вголос. Потім сам підключився до нього й запустив діагностику. І вже за хвилину прокуратор тихо лаявся собі під носа. Перед ним були цілковито рандомні дані. Це яскравий доказ правопорушення, от тільки *якого?*

Буря Рубенштейн сидів у герцогському палаці, реквізованому на потребу Совету кіборгів та екстропів, попивав чай та наспівував прокламації з тяжким серцем.

За товстими дубовими дверима його терпляче охороняла варта гусогвардійців, темноока та озброєна лиховісними дзьобами-гарматами. На столі лежав непотрібний, наполовину розплавлений телефон, із якого розпочалася революція, гора паперів зліва росла, а справа — відповідно, ще не підписаних —

зменшувалася. Буря, м'яко кажучи, недолюблював цю частину роботи, але розумів, що вона необхідна. Ось солдат, якого схопили за згвалтування та пограбування сільської господи і якого треба покарати. Ось учитель, який не тільки поставив під сумнів історичний поступ демократичного трансгуманізму, затаврувавши його облудною технофільською тарабарщиною, а й змушував своїх юних підопічних співати гімн у славу Імператорового Дня народження. Шлак, суцільний шлак. А революції-то немає часу просіювати шлак у пошуках золота, займатися освітою та реабілітацією всіх пропащих. Уже місяць збіг від прибуття Фестивалю, тож невдовзі над їхніми головами забовваніють сталеві кораблі імператорського флоту.

І допоки Буря хоч якось впливає на ситуацію, охочих співпрацювати та карати цивільне населення, захоплене у вир повномасштабної економічної сингулярності, вони тут не знайдуть. Сингулярність — цей історичний злам, по якому зміни розгортаються з експоненційним, щораз вищим темпом — страхітливе випробування. Поява Фестивалю на орбіті колоніального світу, де ще не розпочалась навіть індустріальна фаза, спричинила народження економічної сингулярності; фізичні товари стали просто атомами, процес реплікації яких — без людської участі й догляду — повністю забезпечували машини. Сингулярність стартувала одразу на крейсерській швидкості, немов артилерійським вогнем, ущент зруйнувавши суспільний устрій, економічний лад і традиційне мислення. Лише категорія «попереджених-озброєних» (власне, підпілля екстропійних інакодумців, суворі люди незгірш самого Бурі) мали готовий план, як діяти в умовах, коли плавився сам каркас суспільства, що опинилося надто близько до паяльної лампи прогресу.

От тільки ціна всіх цих змін та ролі управлінця з кожним днем здавалася Рубенштейну все більш гіркою. Ні, він не бачив альтернативи, але й народ звик до того, що ним опікується отцівська церква та лагідний терор місцевого батечка — герцога Політовського. Звичку, набуту за десятки поколінь, не переломити за ніч, та й ліс рубають, як відомо, тріски летять.

У самого Бурі була одна фатальна вада: він цурався насильства. Він ненавидів обставини, які змусили його підписувати смертні вирoki та накази про примусову віртуалізацію громадян, і злився на них. Революція, про яку він так довго мріяв, мала бути славетною подією, незаплямованою застосуванням брутальної сили, а от реальний світ, сповнений закостенілих учителів і тупоголових попів, став великим розчаруванням. Чим більше він був змушений плямувати свої ідеали, тим більший біль відчував, тим більше журився, а відтак — усе сильніше ненавидів людей, які перетворили його на бридкого кровожерного м'ясника, і — своєю чергою — самі стали мукою для жорен революції та лезами скальпелів, що ночами впивалися йому в мозок, штрикали його сумління, під'юджуючи планувати нові хвилі чисток та підневільну віртуалізацію.

Буря з головою поринув у роботу, забувши про навколишній світ, зневірений і все смутніший від обов'язків, які він завжди мріяв виконувати, але ніколи не замислювався про все їхнє жахіття. Аж раптом до нього промовив голос:

— Буря Рубенштейн?

— Що?! — він підняв голову, схожий на молодшокласника, якого дуже строгий учитель заскочив за байдикуванням на уроці.

— Говорити. Ми. Треба.

Те, що займало стілець навпроти нього, скидалося на ожилий кошмар. Він кілька разів кліпнув очима, намагаючись навести різкість. Голошкуре, рожеве, крупніше від людини, з опецькуватими лапками й дрібними рожевими оченятами, а ще — чотирма велетенськими жовтуватими іклами, що були би схожими на пацючі різці, якби сам пацюк був завбільшки з слона. Оченятами істота прикипіла до нього, і в них читався бентежний інтелект, а лапами — копошилася в химерній пояській сумці, єдиному своєму одязі.

— Ти говори. Зі мною.

Буря поправив пенсне і примружився, дивлячись на істоту.

— Хто ви? Як ви сюди потрапили? — запитав він. «Я мало сплю, — десь на задньому плані крутилася тиха думка. — Рано чи пізно таке мало статися від зловживання кофеїновими таблетками...»

— Я є. Сестра Меткий Розум. Сьома. Із клади Критиків. Говорити зараз зі мною.

Зморшками Рубенштейнового обличчя пробіг вираз граничного спантеличення.

— Хіба ми не вас стратили минулого тижня?

— Дуже сильний сумнів. — В обличчя Бурі війнуло парким духом капусти, гнилизни й землі.

— Ну і знатно. — Запаморочений, він відкинувся на спинку стільця. — А то *нестерпно* припускати власне божевілля. Як ви пробралися повз мою охорону?

Істота, що займала стілець навпроти, витріщилася на нього. Її погляд вибивав із колії, немовби вас тягнула зв'язаного на ешафот шаблезуба сосиска-канібал.

— Ваша охорона є. Без розумності. Без власної інтенційної установки. Дуже скоро ви отримали урок. Не довіряти охороні без розумності. Не бачить загрозу. Я зробила себе незагрозливою в їхніх... у вас немає слова на позначення цього.

— Зрозумів. — Буря неухважно потер лоба.

— Ні, *не зрозуміли*. — Сестра 7-ма вишкірилася на Рубенштейна, і він одсахнувся від двадцятисантиметрових жовто-коричневих ікл, придатних для риття нір і здатних прогризти й бетон. — Жодних питань, людино. Я питаю, ти маєш розумність? Свідчення непереконливі. Тільки розумність здатна творити мистецтво, ваші твори непереконливі.

— Не знаю... — Він замовк. — А навіщо вам узагалі це знати?

— Питання, — істота й надалі шкірилася на нього. — Ви питали. Питання. — Ледве здригаючись, вона погойдувалася на стільці, і Рубенштейн почав охайно шукати під столом тривожну кнопку, якою можна просигналізувати про небезпеку в кімнаті охорони. — Хороше питання. Я є Критик. Критики подорожують за Фестивалем багато життів. По прибуттю наша

мета — *Критикувати*. Найперше мені треба знати, чи я критикую розумних створінь. Чи переді мною лялькова вистава, зіграна на печерній стіні реальності. Зомбі чи зимбо? Тіні свідомості? Розвага для Есхатона?

По спині в Бурі пробіг холодок.

— Я, *здається*, розумний, — обережно промовив він. — Звісно, я відповів би так само, навіть якби розумним не був, еге ж? На ваше питання неможливо відповісти. То навіщо його взагалі ставити?

Сестра 7-ма подалася вперед.

— Ваш народ нічого не просить, не ставить *питань*, — прошипіла вона. — Їжа? Так. Зброя? Так. Мудрість? Ні. Починаю думати, ви не усвідомлюєте власного існування. Ні про що не питаєте.

— А про що ж питати? — знизав плечима Буря. — Нам відомо, хто ми і що робимо. А про що треба було питатися? Про інопланетну філософію?

— Прибульцям потрібна *ваша* філософія, — зауважила Сестра 7-ма. — Ви даєте. Не берете. Це ображає Фестиваль. *Чому?* Найперше питання.

— Не певен, чи я розумію. Ви скаржитеся на те, що ми ні про що не розпитуємо?

Сестра 7-ма плямкнула в повітрі зубатою пащею.

— Клац! Початок цитати: на життєздатність постсингулярної дефіцитної економіки вказує перехід від нечесної багаторівневої схеми, що характеризується обміном товарів і послуг, до деревоподібної економіки, яка ґрунтується на оптимальному розподілі виробничих систем, згідно з ітерованим принципом «зуб за зуб» у дилемі в'язня. Гроші — симптом бідності та неефективності. Кінець цитати. «Маніфест марксиста-гілдериста». Розділ другий. Чому ви не дієте?

— Тому що більшість народу до такого не готова, — впрост відповів Буря. Його почало відпускати напруження; якщо цій монструозній Критикині кортить подискутувати на тему революційної діалектики, він радо виявить їй таку ласку! —

Коли ми дійдемо до стадії посттехнологічної утопії, буде саме так, як ви й сказали. Але станом на зараз нам потрібен авангард, партія, яка приведе решту людей до повного розуміння засад ідеологічної правильності та постекономічної оптимізації.

— Але марксизм-гілдеризм та демократичне екстропіанство — це анархістська естетика. Навіщо партія в авангарді? Навіщо комітети? Навіщо революція?

— Бо традиція така, хай вам чорт! — вибухнув Рубенштейн. — Ми двісті років чекали на цю революцію. А до цього ще двісті років встигло збігти від першої революції. Ось чому так сталося. Але все працює! То чому б не робити по-нашому?

— Ви говорите про традиції в розпал сингулярності. — Сестра 7-ма повернула голову, щоби глянути у вікно на мжичку в туманному вечорі. — Максимізація нерозуміння. Не розуміти, що сингулярність — це розрив із будь-якою традицією? Революція необхідна; реконструкція всього старого, запровадити все нове. Раніше я ставила під сумнів вашу розумність. Тепер сумнів — ваш здоровий глузд. Не розумність. Тільки розумні організми здатні виявляти ірраціональність найвищого ступеня.

— Цілком вірогідно, — погодився Рубенштейн і втретє плавно натиснув на тривожну кнопку. «Чого вона не працює?» — хвилювався він. — Але що вам потрібно конкретно від мене?

Сестра 7-ма вишкірила зуби:

— Я прибула пред'явити Критику.

Рубінові намистинки-оченята прикипіли до Бурі, коли гостя зіпнулася на всі лапи, і під її брудно-брунатною шкірою прокотилася хвиля мускулів. На голові Критикині најжачилася рудувата шерсть:

— Ваша охорона не відповідає. Я — Критикую. Ви йдете. Негайно!

У рубці на борту «Владаря Ванека» стояла тиша, панувала розслаблена атмосфера, якщо згадувати події біля Рудника Вольфа; проте й прогулянкою додому це було не назвати.

Особливо з пильним Іллею Муромцем на фоні. Особливо зі старим, який мав звичку як мінімум двічі на день заглядати всередину, киваючи офіцерам із порога і таким чином даючи знати, що він тут і все контролює. Особливо з адміралом, який подекуди являвся й люто зиркав з інвалідного візочка, немовби нагадуючи всім про минулу війну.

— За годину рішення про завершальний маневр, — оголосив стерновий.

— Курс незмінний.

— Курс незмінний. Так точно. Розвідка? Вам слово.

— Готові. Чекаємо. — Лейтенант Марек розвернувся в кріслі й питально поглянув на Іллю. — Хочете перевірити безпілотник, фрегатенкапітане?

— Ні. Якщо не спрацює, я знатиму, кого винуватити, — посміхнувся Ілля, намагаючись звучати безтурботно, але вишкірені зуби зробили його більше схожим на загнаного в кут вовка. — Статус?

— Готовність: десять хвилин до пуску.

— Гарзд. Давайте ще раз на самодіагностику. Гірше не стане.

Нерви в усіх були як струни, бо ніхто не знав, чи справді зафіксований ними металевий рефлексор належав часовій капсулі з дому. Відповідь на це може дати безпілотний апарат, а може і не дати. І чим довше вони чекали, тим напруженішими всі ставали, а чим напруженішими вони ставали, тим більше помилок могли припуститися.

— Як на мене, все добре. Потужність двигуна один відсоток — неробочий хід. Баки заправлені. Наддування завершено. Напрявні із перекритими шлангами відведено. Всі прилади чітко й голосно чуто на всіх каналах. Готовий замкнути пусковий відсік за командою.

— Що ж, — тяжко зітхнув Ілля. — Давай уже сигнал тому, хто за це відповідає. Годі нам длатися.

Десь глибоко в кормовій частині корабля, набагато нижче за машинне відділення й трюми, було розташовано кілька шлюзів. Деякі маленькі, призначені для виходу в космос членів екіпажу; деякі, більші, містили службові апарати, як-от транспортний

човник. У найбільшому шлюзовому відсіку зберігалися два розвідувальні безпілотники — трьохсоттонні роботи, здатні дослідити зоряну систему або картографувати супутники якого-небудь газового гіганта. Гравітаційного рушія такі апарати собі дозволити не могли (як і все, що менше есмінця за тоннажем), але могли ганяти на респектабельній одній двадцятій від швидкості світла, послуговуючись ядерно-електричним іонним ракетним двигуном, якого справді вистачало на досить тривалий час. Для хуткішого пересування їх можна було переобладнати під ракетні двигуни Зубріна, що працюють на розчині солей ядерного палива — такі самі, що й урухомлювали торпеди великого радіуса дії на борту «Владаря Ванека». Щоправда такий двигун страшенно забруднював середовище, мав низький ККД й анітрохи не підходив для малопомітного дослідження планетарних систем.

Інструментарій кожного безпілотника мав багатший набір приладів, ніж будь-який космічний зонд, запущений із Землі в двадцятому сторіччі — такий собі рецидив формального призначення проєкту, за яким сконструювали зореліт, закарбований в іронічних рядках сертифікату кінцевого користувача: сміливо йти туди, де не ступала ще нога людини, вивчати нові зоряні системи під час тривалих експедицій та оголошувати їх новими володіннями Імператора. За кілька років такі апарати могли повністю описати незалюднену систему, а потім передати одержані дані лінійному крейсеру на його зворотному шляху. Це неабияк підвищувало бойову спроможність колоніальних картографів, здатних одночасно вивчати по три системи.

Глибоко в нутрощах «Владаря Ванека» із двохлітнього сну якраз прокидався один такий безпілотний апарат. Під пильним наглядом двох гауптбоцманів метушилося відділення матросів: вони відгвинчували важкі шланги подачі пального, закривали оглядові лючки. Вкладений у своїй обшитій свинцем труні, безпілотник номер один булькав і пілікав, лежачи на пузі, повному реакційної маси та рідкої води для охолодження. Тихо дзижчав компактний термоядерний реактор, поки його плазмові

прискорювачі на хвилі биття майже зі швидкістю світла вгамселивали суміш електронів та піонів у потік іонів літію; дробилися нейтрони, насичували кожух водяних труб, гріли їх і нагнітали хвилі на замкнуту систему охолодження. Для виконання цього завдання апарату були не потрібні сонячні батареї — вторинне джерело живлення, — тому зараз вони лежали складені одна на одну в дальньому кінці відсіку.

— П'ять хвилин до старту. Пусковий доповідає, що головний реактор замкнено. Паливна команда повністю прибрала шланги. Тиск у баках постійний. Чекаємо на остаточну телеметрію.

— Виконуйте. — Ілля терпляче спостерігав за тим, як команда Марека відстежувала пускову процедуру. Сковзнули вхідні двері в рубку, і він на мить відірвався, щоб поглянути на те, хто прийшов. Ні, це був не капітан, і не комодор, а просто шпигунка, ой, ні — дипломат із Землі. На неї було шкода витраченого повітря й простору, міркував фрегатенкапітан, хоча розумів причини, через які адмірал зі своїм штабом не перешкоджали цій нишпорці.

— Що запускаєте? — поцікавилася вона.

— Дослідний зонд.

— Що досліджуєте?

Він розвернувся і витріщився на неї.

— Щось я не пам'ятаю жодних розпоряджень, які би вповноважували вас здійснювати спостереження за чим-небудь іще, крім військових дій, — зауважив чоловік.

Інспекторка знизала плечима, наче намагаючись ігнорувати його образи.

— Можливо, якби ви повідомили мені, що шукаєте, я би допомогла в пошуках, — відповіла жінка.

— Навряд чи. — Він одвернувся від неї. — Статус, лейтенанте?

— Дві хвилини до пуску. Остаточну телеметрію одержали. Також маємо дозвіл бортових систем управління. Все заворушилося. Чекаємо дані з контрольного вентиля паливних

баків і відведення пускової напрямної. За шістдесят секунд — планова розгерметизація відсіку.

— То це поштова капсула, — тихо промовила інспекторка. — Чекаєте на лист із дому, командире?

— Ви мене дратуєте, — знічев'я промовив Ілля. — А це погана ідея! Агов, ви там! Статус?!

— За даними сенсорів, триває розгерметизація відсіку. Відкриваємо зовнішній пусковий люк... живлення напрямної відключено, перемикаємо зонд на автономні джерела... готово. Пташка повністю готова, фрегатенкапітане. Пуск за хвилину. Триває остаточна передполітна самодіагностика.

— Командире, це моя робота — ставити незручні питання. Зараз дуже *важливо* спитати про те...

— Тиша, будь ласка!

— ...чи артефакт, який ви збираєтеся зондувати, опинився тут згідно з наказами вашого Адміралтейства чи завдяки Фестивалю.

— Пуск за тридцять секунд, — доповів у тиші лейтенант Марек і підвів погляд. — Це щось через те, що я сказав?

— Про що мова? — здивувався Ілля.

Рейчел похитала головою:

— Не хочете слухати? На здоров'я, — схрестила вона руки.

— Десять секунд до пуску. Є реактивний струмінь із паливного бака. Зріст критичності реактора. Прискорення потоку мюонів номінальне. Ворота прискорювача відкриті. Ем-м... реакторний потік подвоївся, є повна тяга. П'ять секунд. Є відхід напрямної! Температура головного теплового насоса знизилась до робочої!

Палуба задвигтіла, вібруючи десь глибоко під ногами.

— Дві секунди. Є температура реактора. Є відділення кабелю. Пуск. Є повне відділення. Зонд один покинув пусковий відсік. Люк закрито. Розпочато роботу гіродинів, тиск у паливному баку максимальний, до запуску головного рушія три секунди.

Тремтіння припинилось.

— Є кут відхилення. Запалення головного рушія.

У рубці нічого не ворухнулося, але за лічені метри від обшивки схожа на хвіст ската корма зонда раптом вибухнула червоно-помаранчевим променем іонів важких металів. Апарат почав віддалятися від лінійного крейсера і водночас — розгортати обидва крила тепловипромінювачів.

Ілля прийняв рішення.

— Лейтенанте Мареку, передаю вам командування. Полковнику, ходіть зі мною.

Він відчинив двері; вона вийшла за ним у коридор.

— Куди ми?

— Поговорити.

Не чекаючи на неї, фрегатенкапітан хутко крокував у напрямку дорадчої. Вгору ліфтом, далі по коридору і в кімнату зі столом та стільцями, на щастя вільними. Коли вона зайшла, чоловік зачинив двері.

— Сідайте, — промовив він.

Інспекторка примостилася на краєчок стільця і трохи нахилилася вперед, зазираючи йому в очі зі щирим зацікавленням.

— Гадаєте, я вас на килим викликав? — почав він. — Маєте рацію, але з іншої причини.

Рейчел підняла руку.

— Дайте вгадаю. За те, що підняла політичне питання в бойовій рубці? — майже глузливо запитала вона. — Послухайте, фрегатенкапітане, поки я не піднялася до вас на палубу і не побачила, чим ви зайняті, то й сама не розуміла, в чім річ. Зате зараз, гадаю, спочатку вам *справді* доведеться вислухати, що я про все це думаю, а потім ще й капітану. Або командору. Або їм обом. Субординація — це прекрасно, але якщо ви надумали заволодіти тією аномалією на орбіті, то, боюся, в нас лишилося менше шести годин до того, як зчиниться буря, тож мені хотілось би встигнути передати повідомлення. Тому я була би вдячна, якби цей концерт можна було відкласти на потім, коли з'явиться трошки більше вільного часу, а зараз зайнятися кориснішими справами...

— Ви зазіхаєте на дисципліну, — тоном обвинувача проказав Ілля.

— Так, — кивнула вона. — І навіть збудувала на цьому кар'єру. Я лізу в усі закапелки, ставлю незручні запитання, пхаю носа в чужі справи та знаходжу відповіді, де їх ніхто не чекав. Поки що в моєму послужному списку вісім порятованих міст і сімдесят мільйонів життів. То моя поведінка вас дратує?

— Розкажіть, що вам відомо. А я вже вирішуватиму, — фрегатенкапітан відкарбував кожнісіньке слово, немовби робив їй велетенську поступку попри її хамську відмову знати своє місце.

Рейчел відкинулася на спинку стільця.

— Простий дедуктивний метод, — почала вона. — Контекст завжди допомагає. Для початку цей корабель (власне, вся ескадра) не випадково вирушила в похід просторовоподібною траєкторією, що завела її аж на чотири тисячі років у майбутнє. Ви виконуєте маневр, який хоч і мінімально, але все ж таки порушує низку договорів та законів природи, установлених декретом напівбожественної сутності. Ви не повернетеся в минуле власного світлового конуса, але критично до нього близькі. Глибоке занурення в майбутнє задля того, щоб уникнути на своєму шляху будь-яких спостерігачів, фагів або ж мінних полів зі сторони Фестивалю. Стрибаєте до своєї цілі, а потім вертаєтеся в минуле і випадково являєтеся на місце подій практично одразу після появи там Фестивалю. Знаєте, на що це все мені схоже? На граничний авантюризм. Третя заповідь існує не просто так. Варто вам на неї зазіхнути і, вважайте, власноруч грякнули по дверях Есхатона.

— Про це я і без вас здогадуюся, — погодився Ілля. — То й що?

— Тоді наступним питанням буде, на що ж можна було очікувати ось тут? А ми тут шукаємо бакен. Часову капсулу з докладним тактичним аналізом, складеним у минулому нашого світлового конуса. По суті, це оракул, який має нам розповісти про ворога якомога більше іще не знаних нам відомостей,

оскільки наші часові лінії з ним іще не перетиналися. А це чергове шахрайство. З іншого боку, ми з вами живі.

— Не розумію. Якими ще ми з вами могли бути?

— Справа в тім... — Жінка подивилася на нього якусь мить. — Ви знаєте, що відбувається з людьми, які порушують причинно-наслідкові зв'язки у військових цілях? Ви й самі вже практично це зробили. Одначе вам це зійшло з рук, хоч якими шаленими не були ваші дії! У сценарії такого закладено не було, хіба що за цей час змінилися правила гри.

— Правила? Та про що ви говорите?

— Правила. — Рейчел закотила очі. — Фізичні правила, точніше, закони, підозріло людиноцентричні в багатьох випадках. Починаючи з принципу Гайзенберга, що постулює вплив спостерігача на предмет спостереження аж на квантовому рівні. У Всесвіті можна помітити багато дивовижних кореляцій. Як-от, наприклад, співвідношення сильної ядерної взаємодії та електромагнітної сили. Варто його посунути хоч трошки в будь-яку сторону, і нейтрони з протонами просто не вступатимуть у взаємодію. Унеможливиться зоряний нуклеосинтез, зупинившись одразу на гелії. Ядра важчих елементів просто не утворюватимуться. І таких кореляцій настільки багато, що в космологів з'явилося теоретичне припущення, згідно з яким ми всі живемо у Всесвіті, який пристосовано для появи та існування саме такого життя або чогось, що є його нащадком — наприклад, Есхатона.

— І?

— І ви, народ, зараз порушуєте одні з найзагадковіших космологічних законів, відповідно до яких існування всесвіту, де відбуваються істинні порушення причинно-наслідкових зв'язків — читайте, подорожей у часі, — *де-факто* нестабільне. Але порушення причинно-наслідкового зв'язку можливе тільки за наявності каузального агента (в нашому випадку, спостерігача), і нащадки цього спостерігача матимуть серйозні застереження щодо порушення причинно-наслідкових зв'язків. Перефразую: закон має статус космологічного, тому що Есхатон не терпить

ідіотів, які його порушують. Ось чому моя організація намагається вести роз'яснювальну роботу і відмовляти людей від таких дій. Не знаю, чи розповідав хтось вашому Адміралтейству про те, що відбулося за тридев'ять планет, там, де зараз можна спостерігати Крабоподібну туманність. Але там є пульсар, що з'явився — скажемо так — не природним шляхом, і разом із ним — рештки вимерлого виду потенційних підкорювачів галактики. Хтось спробував обійти правила, й Есхатон їх порішив.

Доклавши вольових зусиль, Ілля розчепив пальці, якими стискав бильця крісла:

— Хочете сказати, що капсула, яку ми збираємося забрати на борт, може виявитися бомбою? Звісно, Есхатон уже спробував би нас убити або принаймні взяти в полон...

Рейчел сумно посміхнулася.

— Не вірите? *Ваша* воля. І проблеми. Нам відомо з пів десятка схожих інцидентів. «Нам» — це комітету військової розвідки ООН у справах аналізу каузальних озброєнь. Трагічних інцидентів, що стали наслідком бажання тієї чи іншої сторони секретно виготовити апаратуру, яка дозволяє порушувати каузальність. Загалом, нічого настільки ж грубого та прямолінійного, як ваш політ замкнутою часоподібною траєкторією, там ішлося про реальні механізми порушення каузальності. Коригування історії, мінімакс-цензура, мінування дідусів і достоту неприємна іграшка під назвою просторовоподібний аблятор. Так само як і з ядерним арсеналом: атомними бомбами, бустированими термоядерними бомбами, електрослабкою імплзивною вибухівкою тощо, — існує ціла онтологія каузального озброєння.

Усі місця, де відбувалося розгортання каузальної зброї, були ретельно й системно знищені невизначеними силами, які, однак, можна пов'язувати з Есхатоном. Чесно кажучи, ми ніколи не спостерігали *на власні очі*, як відбувається ліквідація, оскільки за таких обставин Великий Е має слабкість до гекатомб. І найменше знаряддя вбивства у нього щось типу

п'ятсоткілометрового астероїда, який раптом валиться на регіональну столицю зі швидкістю двісті кілометрів за годину.

Тому й для мене великий сюрприз, що ми досі живі. — Рейчел обвела поглядом порожні стільці навколо стола із вимкнутим комп'ютером. — І ще одне. Есхатон зазвичай ліквідує засоби каузального враження якраз перед самісіньким їх запуском. На нашу думку, він здатен їх знаходити, бо оперує каузальною зброєю. Якщо провести аналогію, то це виглядає, як нібито ви зберігаєте свою регіональну ядерну гегемонію, завдаючи ударів по всіх, хто намагається збудувати завод зі збагачення урану або ядерний реактор. Зрозуміло? Хай там як, а до прямого порушення закону ви *поки що* не вдавалися. Флот тільки збирається, ви знайшли часову капсулу, але поки що петля не замкнута та й оракулом із забороненими цілями не скористувались. Можливо, навіть це зійде вам із рук, *якщо* ви стрибнете назад, але не далі від точки власного відправлення. Одначе на вашому місці, я би двічі подумала, перш ніж відкривати часову капсулу. Зробіть це хоча би на відчутній відстані від кораблів. Хтозна, що в ній може бути.

Ілля неохоче кивнув.

— Гадаю, капітану варто про це знати.

— Можете це розповісти. — Вона поглянула на консоль. — Є ще одна справа. Мені здається, вам зараз конче необхідно грати всіма картами, які ви маєте на руках. І одна з них зараз більшість свого часу проводить, сидючи склавши руки в своїй каюті. Можливо, вам варто поспілкуватися з Мартіном Спрінгфілдом, інженером верфі. Він трохи дивний, і вам доведеться де з чим миритися, чого зазвичай ви би нізащо не допустили. Але гадаю, він знає більше, ніж розповідає. Набагато більше, якщо йдеться про ходові системи. І в МіГу йому платили дві тисячі на тиждень не за красиві очі. Коли корпорація продала цю пташку вашому Адміралтейству, то разом і уклала договір про її технічне обслуговування та модернізацію протягом наступних п'ятдесяти років, вартість яких фактично складає чи не більше від ціни первинного придбання.

— Що ви хочете цим сказати? — почав дратуватися Ілля. — Вам мало би бути відомо, що я не маю стосунку до інженерних питань. Дякую, хоч не розказали мені про мої...

— *Помовчте!* — Вона схопила його за руку, несильно, але досить цупко, щоби приголомшити фрегатенкапітана. — Невже ви не розумієте, як працюють збройні картелі? Дивіться. МіГ продав вашому уряду зореліт, який відповідає певному технічному завданню. Завданню, яке він має виконати відповідно до задумів Адміралтейства. ТЗ, згідно з яким його *побудували*, — це вже трохи інше. І доїти вас за його подальші модифікації безперечно будуть, поки корабель літатиме. У них значно більше досвіду, якими повинні бути реальні вимоги для ведення міжзоряного бою, ніж у вашого Адміралтейства, яке — впевнена майже на сто відсотків — ще ніколи не вело справжньої війни у відкритому космосі, хіба що лякало своїми канонерками дикунів із кам'яного віку. Будьте ввічливими зі Спірнґфілдом, і, я впевнена, він іще здивує вас. Хай там як, а його життя залежить від того, чи справиться цей крейсер зі своїм завданням.

Рейчел його відпустила.

Ілля витріщився на неї поглядом, який не можна було прочитати.

— Передам усе капітану, — пробурмотів він і підвівся. — Тим часом я був би вдячний, якщо ви триматиметеся подалі від бойової рубки, поки там командую я. Або вже мовчіть зі своїми порадами на публіці. І насамкінець — не смійте торкатися жодного офіцера. Зрозуміло?

Вона дивилася йому в очі. І якщо виразу обличчя Іллі було не зрозуміти, то її був цілком очевидний:

— Цілковито зрозуміло, — видихнула вона.

Рейчел підвелася й вийшла з кімнати, не промовивши ні слова й тихо зачинивши за собою двері.

Ілля подивився їй услід і здригнувся. Сердито стрепенувся, підняв телефонну слухавку і викликав оператора:

— Зв'яжіть мене з капітаном, — промовив він. — Негайно.

Це й справді була часова капсула, пощерблена й потьмяніла за тисячі років у відкритому космосі. І вона мала пошту.

Дослідний зонд обережно наблизився до неї, обстежуючи своїми радарами та інфрачервоними сенсорами. Холодна й мовчазна, капсула не подавала ознак життя, як не рахувати залишкового радіаційного випромінювання, що тягнулося за її кормовою частиною. Компактний ракетний двигун на антиречовині доставив її сюди, за вісімнадцять світлових років від Нової Республіки, на досвітловій швидкості, тут ракета скинула швидкість, перейшла на опорну орбіту, де й заглушила ходові системи. Її носовий конус ніс на собі абляційні подряпини та шрами, що лишилися в спадок від жорсткого переходу в міжзор'яннє середовищі, а от уже під ним ховалася срібляста сфера метрового діаметра, виготовлена зі спеклового промислового алмазу завтовшки п'ять сантиметрів — такий собі сейф, подужати який могла хіба що ядерна зброя.

Поштові повідомлення було записано на диски, алмазні пластинки, перекладені, ніби бутерброд, золотими листами. Технологія древня, але навдивовижу надійна. За допомогою дистанційних маніпуляторів матроси, що керували дослідним зондом, розпечатали капсулу та дістали колоду дисків. Переконавшись у тому, що вони не складені ані з вибухівки, ані з антиречовини, зонду дали команду розвертатися й летіти назад у напрямку «Владаря Ванека» та інших кораблів першого загону ескадри.

Виявлення пошти (де, судячи з її обсягу, не могло не бути чогось більшого ніж тактичні дані щодо супротивника) спричинило нездорове збудження в цілого екіпажу. От уже два місяці всі вони сиділи по каютах, і новини про можливу кореспонденцію з дому, від рідних та коханих, викликали шалений маніакальний стан, який перемирювався з нападами глибокої депресії від найменшої думки, що їх могли забути.

Рейчел же навпаки після одержання пошти засумувала, адже, на її думку, шанси того, що Адміралтейство могло дозволити її роботодавцям передати зашифровану дипломатичну пошту, не стільки нульові, як від'ємні. Мартін теж нічого не чекав. Його

сестра не писала йому навіть у Нову Прагу, то з якого дива їй було почати листуватись зараз? Від колишньої він навпаки — нічого чути не хотів. Геть неочікувано для себе Мартін збагнув, що на особистому фронті єдиною близькою людиною для нього лишилася Рейчел. Тож поки офіцери й матроси «Владаря Ванека» збували свої години, розмірковуючи про листи з батьківщини, вони з Рейчел переживали, що може статися по тому, коли розкриють пошту. Адже вона делікатно натякнула, що він не має дипломатичного імунітету, тож навіть якщо забути про моральний аспект суспільного життя в Новій Республіці, його власне можна використати як спосіб тиснути на неї.

— Коханий, мабуть, нам треба бути обачними і проводити якомога менше часу сам на сам, — пробурмотіла вона йому в плече, коли вони ніжилися на його вузькій койці. — Коли вони всі сидять по бойових постах, то ще нічого — нас можуть і не помітити, але решту часу...

Мартін напружився, і вона зрозуміла, що він усе розуміє.

— Доведеться щось вигадати. Правда ж?

— Так. — Вона на мить замовкла, цілуючи його в плече. — Але тільки в тому разі, якщо не буде ризику якомусь ханжібузувіру обвинуватити тебе в негідній поведінці або переконати штаб адмірала, що я копійчана лярва, яку можна безкарно помацати чи зігнорувати. І ніде правди діти, дехто вже так вважає.

— Хто? — Мартін повернувся до неї суворим обличчям. — Тільки скажи...

— Цс-с-с. — Вона поклала палець йому на губи, і на якусь мить Мартінові здалося, він зараз розридається. — Мені не потрібен захисник. Чи з ким повівся, від того набрався?

— Сподіваюся, не набрався.

— От і мені здається, що ні.

Вона захихотіла і притиснулася до нього.

Кілька днів по тому Мартін сидів у себе в каюті й думав щось про Рейчел за філіжанкою кави, що швидко прочахала, коли в

люк хтось голосно грюкнув.

— Хто там? — запитав він.

— Пошта для інженера! Одержите в баталера!

По той бік задріботіли кроки, потягнувши за собою какофонію трохи далі коридором.

— Хм-м-м? — аж сів Мартін. «Пошта?» На перший погляд, це не можливо. З іншого боку, геть усе, пов'язане з цим польотом, неможливе. Вирваний із замріяного стану, він нахилився пошукати черевики, а потім гайнув за баламутом свого спокою.

Каюту баталера вдалося знайти швидко. Тут нижні чини мало не билися за пошту з дому для себе і своїх знайомих. Листи було роздруковано на папері й запаковано в охайні блакитні конверти. Спантеличений цим хаосом, Мартін спробував знайти, хто тут старший.

— Так? — відповів йому загнаний у мило боцман за сортувальним столом. Він відірвався від паперової гори, призначеної для доставки на борт авізо Його величності «Годо», яку саме намагався скрутити шнурівкою. — А, це ви. Ось тут, у стосі невідсортованих відправлень. — Він тицьнув на невеличку коробку з конвертами: листи для мертвих, божевільних і всіх, хто не служить на флоті.

Зацікавлений, Мартін попорпався в цій купі, аж поки не відшукав несподівано товстий конверт зі своїм іменем на ньому. «Диво та й годі», — подумав він. На місці розпечатувати не став, пішов до себе в каюту.

Відкривши конверт, Мартін мало не впустив його додолу. Лист починався зі слів «Мій любий Марті». Одна-єдина жінка називала його так, і хоча він згадував про неї у якнайтепліших спогадах, вона водночас мала здатність розпалювати в ньому гірку та зболену лють, через яку він потім соромився, бувало, власних емоцій. Вони розійшлися з Мораг вісім років тому, і взаємні обвинувачення та намагання покласти провину одне на одного залишили їх по різні сторони стіни мовчання.

Що ж її змусило написати листа тепер? Її балачки неможливо було спинити, тому емейли від неї приходили скупі, з

друкарськими помилками, оскільки слова вона берегла для бурхливих суперечок віч-на-віч.

Спантеличений, Мартін почав читати.

«Мій любий Марті!

Я дуже давно тобі не писала; сподіваюся, ти мені за це пробачиш. Як то кажуть, справ було не повернутись, а ще ж за Сарою глядіти. Вона дуже вимахала і зараз дуже схожа на батька. Сподіваюся, ти будеш десь поруч на її шістнадцятий день народження...»

Мартін пригальмував. Це мав бути якийсь жарт. Складалося враження, ніби його колишня дружина пише йому про дитину — їхню дитину, — якої насправді не існувало. Та й не в її стилі такі листи! Немовби писав хтось інший, користуючись даними з його досьє, намагаючись переказати...

Він повернувся до листа, цього разу вчитуючись у дрібні деталі.

«...Зараз Сара в коледжі вивчає теологію. Ти ж знавиш, яка вона старанна? Її новому вчителю, Герману, здається, вийшло достукатися до неї, і завдяки йому вона вилізла зі своєї мушлі. Пише курсову по есхатології; наполягла, щоб я прислала тобі копію (дивись у додатку)...»

Решту листа становили беззмістовні теревені про вигаданих друзів, спогади про всяку банальщину, як цілковито придумані події в старому спільному житті, так і цілком реальні (напевно, добре задокументовані) — абсолютно білий, наскільки зрозумів Мартін, шум.

Далі він перейшов до «дисертації». Вона виявилася грубенькою, тож варто було замислитись, у чім полягала премудрість Германа, який її надіслав. Чи пишуть школярі в Новій Республіці твори про Бога на восьми сторінках? Чи обговорюють мотиви Бога, які можна вирахувати зі значення космологічної константи? Написано все було витіювато й нудно, примушувало, зціпивши зуби, зосереджуватись, немовби це не

логічно вибудоване дослідження, що відстоює певний погляд, а нарис від заучки, котрий ганяється за оцінками. Аж раптом увагу Мартіна привернули примітки:

«1. Розгляньмо гіпотетичну ситуацію: якась сила має намір вдатися до локального порушення причинно-наслідкового зв'язку, що має відбутися за межами її первинного світлового конуса. (Маємо на увазі ідеальну сферичну область гріха, що розширюється зі швидкістю c , рахуючи від моменту в часі T_0 .) Якщо весь об'єм сферичної області гріховного вчинку не перетинається із 4-просторовою траєкторією точки первинного розташування сили, що здійснює порушення, то про первородний гріх мова не йде. Як наслідок, Есхатон не прирікатиме на довічні муки всю гріховну цивілізацію і не викликатиме появу наднової зорі другого типу; спасіння можливе. Водночас неодмінним буде покарання гріховного діяча, що допустив порушення причинно-наслідкового зв'язку...»

Мартін пропустив цілу сторінку і почав підкреслювати важливі слова та фрази.

«2. Чи завжди втручання Есхатона має винятково руйнівну природу? Відповідь, імовірно, заперечна. Ми розглядаємо наслідки втручання з погляду первородного гріха, але на кожне з них, імовірно, припадають тисячі невидимих дій, що впливають на нашу світову лінію з хірургічною точністю. І задля кращого ефекту агент впливу, що вчиняє такі дії, повинен залишатися в тіні. Після втручання агенти зникають, губляться серед маси людей. Інколи ці дії можуть навіть узгоджуватися з нашими власними зусиллями, зусиллями Есхатонобоязних людей, задля мінімізації будь-якої можливості допустити порушення. Цілком можливо, що компетентні в питаннях есхатології уряди навіть надають допомогу таким таємним агентам, якщо обізнані про їхню присутність.

Інші, таємні агенти гріховних урядів, можуть вчиняти спроби виявити їх, знайти докази їхньої діяльності та арештувати...»

Що ж, це вже схоже на інструкції. Стеганографічні зворотні канали зазвичай Мартіна дратували: великі шанси хибно зрозуміти повідомлення, що ними передають, і спотворити саму інформацію. Але в цьому випадку Герман усе чітко розклав по полицках. Стерегтися *охранки* в Новій Республіці. Залучати допомогу інших агентів — невже він про Рейчел? Ніякої відплати по самій Новій Республіці: тут його совість тепер була спокійна, і хай би як сильно він ненавидів їхній суспільний устрій, вони не заслуговували на смерть тільки тому, що їхнє керівництво не спроможне дати раду безпрецедентній проблемі. Лишалася остання примітка, сенсу якої Мартін так і не розібрав, хоч як ламав голову:

«3. Звичайно, мало хто розглядає можливість каузальних правопорушень без очевидних серйозних загроз. Тому виникає питання, на що здатні невидимі помічники Есхатона в разі, коли виникне потреба запобігти каузальному правопорушенню з огляду на відповідну загрозу? В такій ситуації може виникнути роздоріжжя: з одного боку захищати основний закон антропного космосу, а з іншого — боронити блудних одноплемінників від паці великого зла. За таким обставин, маю певність, Есхатон порадив би своїм агентам зважати на інтереси людей тільки тоді, як усунуто загрозу руйнування самого простору-часу. Есхатон — Бог не співчутливий, а прагматичний; і йому не потрібні знаряддя, що ламаються під час роботи. Проте найбільшим питанням лишається встановити, яка зі сторін помиляється менше. Ці розмірковування можуть завести нас в етичні нетрі, де панує амбівалентність. Ми можемо лише сподіватися на те, що таємні помічники зроблять правильний вибір, в іншому разі наслідки винесеного критичного судження можуть бути суворі».

Мартін відкинувся назад і пошкрябав голову:
— Що ж у біса *все це* означає? — пробурмотів він.

СЕМІОТИЧНА ВІЙНА

Адміралові випав кепський день.

— Бодай тобі повилазило, хлопче, забери від мене свої руки!
— харчав він на свого денщика. Робард не зважав і тягнув його далі; кволе тіло Курца не здатне було опиратися, поки його вмощували та підтикали подушками. — Я накажу тебе схопити й розстріляти!

— Звичайно, адмірале. До сніданку чи після?

Глибоко в горлянці адмірала щось загарчало, але вже невдовзі він сичав і відхекувався:

— Мені погано. Геть каліка стаф-ф-ф. Чорт забирай, ненавиджу!

— Ви постарішали, адмірале. Таке буває з усіма.

— Тільки не з тим чортом, аташе із Терри, хай йому грець. Не змінився ні краплі. Я його ще з Міноги пам'ятаю. Багацько знімав мене на дагеротипи, коли я стояв біля гори черепів, яку ми склали на головній площі Нової Бухари. А куди було діватись? Що робити з бунтівниками за ґратами? Знайти Ісуса, щоб той розмножив хліби для інтенданта, хе-хе? Тоді він мені заявив, що залюбки повішав би мене. Тільки руки в гада короткі. Бридкий тип. Їй-бо, я готовий закластися, вдавав із себе бабу. А ти що думаєш, Курте? Він педрила?

Робард кашлянув і поставив на ліжко перед адміралом тацю з чашкою слабенького чаю і яйцем-пашот на грінці.

— Інспектор ООН — це дама, адмірале.

Курц здивовано кліпнув водянистими очима.

— Хай Господь милує, оце так несподіванка! — Він потягнувся до чашки, але його рука так тремтіла, що він не зміг її підняти, не розхлюпавши вмісту.

— А здавалося ж, я *добре розбираюсь*, — засудливо проказав він.

— Можливо, тоді ви розбирались, адмірале. Вам стане краще після таблетки.

— Але якщо це дівчина, і саме вона була на Першій Мінозі, то значить... — Курц говорив зі спантеличеним виглядом. — Робарде, ти віриш у янголів? — слабким голосом запитав він.

— Ні, адмірале.

— Ну, значить, усе гаразд. Тоді вона — чортиця. З цим я, знаєш, справлюсь. Де моє орієнтування?

— Принесу вам одразу після сніданку, адмірале. Комодор Бауер наказав передати вам, що в нього все під контролем.

— Чудесно.

Курц зосередився на штурмі свого яйця. Приймавши його капітуляцію, він дозволив Робарду прибрати тацю.

— Давайте будемо вдягатись, адмірале. За пів години засідання штабу.

Минуло тридцять п'ять хвилин, адмірал був готовий зустріти офіцерів у велетенській дорадчій кімнаті, суміжній із його апартаментами. В уніформі, після прийому ліків він помолодшав на років десять; човгаючи ногами й важко спираючись на обидва ціпки, він самотужки зайшов у кімнату, хоча Робарду й довелося надати йому стриману допомогу, коли адмірал спробував віддати честь своїм офіцерам у відповідь на їхнє привітання (мало не поцілившись собі в око тростиною).

— Добрий вечір, панове, — почав адмірал. — Я так розумію, три одержали ми... пробачте... тр-ри-м-ми одержали пошту. Лейтенанте Косов. Що там із депешами?

— М-м-м... — Косов позеленів. — У нас проблема, адмірале.

— Що означає «проблема»? — різко запитав адмірал. — У нас не повинно бути проблем... це все підступи ворога!

— У часовій капсулі ми знайшли стек із двадцятьох дисків...

— Нащо мені диски, мені треба відповіді! Що чути про ворога?

Комодор Бауер подався вперед:

— Гадаю, саме це намагався пояснити лейтенант, — перервав він. — Депеші пошкоджено.

Косов поглянув на комодора із нічим не прикритою вдячністю.

— Так точно, командоре. Приватна кореспонденція переважно ціла. Але з одного боку на часовій капсулі є сліди враження — удар мікрометеорита, — три диски фрагментовано. Нам вдалося видобути часткову копію десятої частини надісланих нам наказів, але більшість із них — польотні листи для інтендантів та проєкт меню для врочистої вечері з нагоди святкування дня

народження Імператора. Жодних подробиць стосовно ворога, складу й диспозиції військ, дипломатичного аналізу, розвідданих або чого-небудь хоч трохи корисного. Все повністю знищено.

— Зрозуміло, — з оманливо спокійним виглядом промовив адмірал; Косов затремтів. — Значить, ми нічого не знаємо про диспозицію ворога. А знач-ч-чить, усе тепер набагато простіше, — і звернувся до Бауера: — Значить, просто переходимо до плану Б, і наш наступ буде успішний! Усі сповнять свій обов'язок; справедливість на нашому боці. Сп... сподіваюсь, репрезервні плани для п-п-придушення заколоту на поверхні готові? Добре, дуже добре. Ми зустрінемо Фестиваль на орбіті, а після знищення його флоту будемо виходити із припущення, що бунт проти Його величності влаштували не тільки заколотники на поверхні, а й їхні супротивники з ворожого табору! Комодоре, ви командуєте під час наближення до заданої системи. Полковнику фон Унгерн-Штернбергу? Якщо ваша ласка, то чекаю від вас план розгортання десанту й в-в-відновлення порядку на місці. Капітане Мирський, за вами а... ла-ла... координація дій флоту. Рапортуватимете, прошу, лейтенанту Бауеру.

Тремтячи, адмірал підвівся і не став заперечувати, коли Робард підтримав його за руку.

— В-в-вільно! — гаркнув він і, розвернувшись, покульгав на вихід.

Прокуратор Мюллер нудився. Нудився і, що гірше, дратувався. Як не рахувати свідчень правопорушення за *вайсбіром* іще в Новій Празі, інженерові нічого було й пришити. Одного факту, що він іноходець із радикальними ідеями, схильний до їх поширення серед морально нестійкого люмпен-пролетаріату (тобто приналежний до приблизно дев'яноста відсотків населення у відомому всесвіті), не достатньо. Цілком вірогідно, він мав несанкціоноване розширення для свого персонального асистента, але висновки були непереконливі. Чи не були?

Майже два місяці свого життя він витратив на те, щоб добути аж от стільки інформації. Більшість часу йому було нудно. До сліз. Екіпаж та офіцери з ним не спілкувались — він людина Куратора, поставленого берегти суспільство, — і як усі жандарми, трохи викликав підозру. Крихітну бібліотеку в офіцерській кают-компанії він давно вичерпав. Не маючи інших обов'язків, окрім таємного спостереження за підозрюваним, який знав, що він підозрюваний, прокуратор страждав од безділля — хіба що фантазував уже про свою зустріч на Світі Рохарда по прибуттю. Але нічого багатослівного для розмови з батьком у голову не лізло, й уявляти, як він це скаже, приносило йому не так багато задоволення.

Проте одного вечора Василю таки спала на думку одна річ: він геть не розробляв інший потенційно перспективний напрям розслідування — стосунки підозрюваного з іноземною дипломаткою, в чиєму товаристві він проводив абсолютно ненормальну кількість часу.

Яка ж темна справа! Щоразу, як Василій згадував про жінку, він починав шумно сопіти. Якби не дипломатичні папери, вона би вже сиділа в нього на допиті. Нехай Спрінгфілд і радикал, зате полковник Мансур *носила штани!* Тільки за таку непристойну поведінку її можна було би арештувати на вулицях столиці, навіть з її дипломатичним імунітетом. Ця жінка — небезпечна дегенератка, а ще збоченка, трансвеститка і цілком можливо — лесбіянка; здатна розбестити будь-кого, з ким вступає в контакт. Сама її присутність на військовому кораблі — загроза моральній гігієні екіпажу! І те, що інженер так багато з нею тирлується, цілком очевидно. (Василій бачив записи камер, як Спрінгфілд потайки скрадається до її каюти і виходить звідти.) Питання, де шукати викривальні докази, по суті, навіть і не стояло. Спрінгфілд — шпигун-анархіст, а вона — злий геній, що ним маніпулює, секретна повелителька, яка опанувала мистецтвом дипломатичної спокуси, — зла, дурна і небезпечна.

А саме тому настав час проникнути в її помешкання та обшукати її багаж.

Два тижні у Василя визрівало це рішення, від моменту, коли він остаточно вирішив, що нестандартний модуль Мартіна до персонального асистента перегорів і тому зациклюватись на ньому не варто. Півтора тижня минуло, як флот ліг на доленосний зворотний курс, здійснивши спочатку стрибок до безлюдної подвійної системи під кодовою назвою Термінал Бета, а потім скачучи від однієї зорі до іншої, відмотуючи по сотні років і більше щодня. За якісь чотири тижні вони будуть у точці призначення; тим не менш Василій нікуди не квапився. Прокуратор розумів, що доведеться бути напрочуд акуратним. Без доказів зради йому не по зубах ні він, ні вона, а ці докази замикались на дипломатичний замок із ключем. Що б Василій не спланував, усяка його дія мала дуже спірний характер. Варто потрапитися, і крадіжкою дипломатичного майна він собі виріє найглибшу яму з усіх можливих. Якщо його заскочать на гарячому, то віддадуть на поталу вовкам, хай і не буквально, але він до пенсії буде годувати пінгвінів у Південному заполяр'ї.

Для операції Василій обрав ранній вечір. Мартін у кают-компанії пив шнапс і грав у доміно із начтехслужби Крупкіним. Мюллер перечекав в *охранці* у лейтенанта Зауера, доки полковник Мансур піде у справах; він простежив за нею на моніторах до офіцерських душових. Якщо все піде за графіком, то в нього є щонайменше десять хвилин. Василій навшпиньках вибрався зі свого закапелка й помчав до ліфта, а вже звідти — в коридор офіцерської палуби.

Зачинивши за собою люк до її каюти, прокуратор обачно роззирнувся. Майже в усьому це помешкання не відрізнялося від інших офіцерських кімнат. Сконструйоване на кшталт залізничного купе, воно мало двоповерхову койку, причому нижнє ліжко переверталось і могло послужити замість письмового стола. Два рундуки, крихітна мийка для рук, дзеркало і телефон доповнювали обстановку. З-під стола визирав кут великої скрині. У порівнянні з інспекторкою інші флотські офіцери явно подорожували порожнем.

Щонайперше Василій дослідив скриню. Навколо її віка йому не вдалося помітити ані приклеєного тонкого волосіння, ані дротиків, та й замок мав відчинитися — раз плюнуть. Дерев'яна скриня, обшита шкірою, трохи потерта від переїздів. Він спробував підважити її й дістати з-під койки, але не подужав цей несусвітній по вазі вантаж. Прокуратор одразу покинув свій задум і натомість відстебнув нижнє ліжко й повернув його вгору. На світлі скриня, здавалося, щирилась до нього моторошним безликим посміхом.

Прокуратор гмикнув і дістав універсальну відмичку — ще один абсолютно незаконний інструмент з управління Куратора, диво інженерної думки, оберемок зондів на електромагнітному управлінні, електронних сенсорів і передавачів, оснащений на додачу навіть компактним лазерним транспондером. З таким інструментом відчинити замок будь-якої складності — справа кількох секунд. І вже незабаром Василій зміг переконатися, що дипломатичний багаж посланця ООН так само не здатен встояти проти універсальної відмички і нічим не кращий від будь-якого іншого восьмиригельного врізного замка з механізмом резонансного квітування за допомогою частотних маніпуляцій та недоречною вірою у великі прості числа. Віко валізи клацнуло і відкинулося вгору.

На внутрішній стороні кришки ховалися туалетне приладдя та дзеркальце; хутко оглянувши їх, Василій поліз у нутроці валізи й одразу наткнувся на шар одягу. Він нервово проковтнув слину. Його дражнили заборонені речі: складені нижні спідниці, панталони-блумерси, оперні рукавички. Він охайно їх відклав. Під ними виявилася жовта шовкова сукня. Прокуратор зашарівся і дуже зніяковів. Дістаючи сукню, він її розгорнув і подумав, що тримає в руках дуже жіночний і дуже красивий одяг, який геть не в'язався з образом цілковито зіпсутої та агентки-деградантки із Терри. Весь цей трус ішов геть не за планом. Мотнувши головою, Василій поклав сукню на верхню полицю й знову заходився порпатись у скрині.

Внизу лежав чорний комбінезон і восьмикутна коробка для капелюха, яку він спробував дістати. От тільки коробка, тверда

й важезна, немов налита свинцем, навіть не поворухнулася! Роз'ятрений, Мюллер дістав костюм і повісив його на спинку стільця. Під ним він знайшов гладеньке пластикове дно, під яким щось світилося. Завглибшки скриня становила тільки шість дюймів! Вся її нижня частина ховалася під цим дном, на якому спочивала несправжня коробка для капелюхів, безперечно повна-повнісінька контрабандних і шпигунських знарядь.

Василій потицяв у пластикову панель, яка йому нагадала клавіатуру, щоправда без білих клавіш зі слонової кістки й чорних з ебенового дерева, і без шпарини, куди можна засилити паперову перфострічку. Все видавалось якимсь абсолютно чужинським. Він поводив пальцями по панелі, натрапив на якесь підвищення: з'явилися й блимнули, забороняючи доступ, руни «невідомий ген. відбиток».

Трясця!

По зашийку Василя лився піт, поки він обмірковував свої варіанти. Аж раптом його погляд упав на щойно вигорнуті зі скрині речі. Потрібен «відомий» зразок тканин? Хм-м. Може, рукавички? Він підняв їх. Довгі жіночі рукавички. Із ледве вловимим знайомим запахом. Так! Василій вивернув одну із них і одягнув на праву руку. Торкнувся підвищення на панелі. «Обробляю... Доступ дозволено». Людське тіло втрачає п'ять мільйонів фрагментів епітелію щогодини; Рейчел носила ці самі рукавички, значить...

Перед очима Василя з'явилося меню, пункти якого він став перебирати наосліп. Перша опція пропонувала «каталог моделей фундації Sears», хай би що те значило, трохи нижче — «GNU-кутюр'є 15.6 від Фундації вільного апаратного забезпечення», ще далі — «історичний каталог Diog». Прокуратор пошкрябав голову. Ні тобі секретного словника кодів, ні потайної зброї, ні камер стеження. Самі незбагненні команди аналітичної машини! Роздратований, він натиснув на панель великим пальцем.

У каюті щось низько загуділо. Василій відстрибнув і перекинув стілець. У верхній частині коробки для капелюхів прорізалась шпарина. Всередині щось шалено зацокотіло й виплюнуло якусь річ. На голову чоловіка впала тонка мереживна сітка червоного кольору з двома отворами для ніг. *Неподобство!* Скрегочучи й клацаючи, коробка блискавично виконала замовлення: бальну сукню з мерехтливого тюлю, пару черевиків на шпильці й голубі шорти з грубої шерсті. Весь одяг обпікав руки і ледве тхнув хімікаліями.

— Зупинись, — просичав Мюллер. — Зупинис-с-сь! У відповідь валіза шпурнула в нього панчохи, штани і корсет, який загрожував своїй власниці травмами черевної порожнини. Прокуратор роздратовано гупнув по пульту управління, і, на його щастя, валіза облишила виготовляти одяг. Чоловік запаморочено озирнувся. Раптом йому спало на думку: «Навіщо тягнути з собою валізу, повну одягу, якщо можна прихопити валізу, яка виготовить будь-який артикул на замовлення?» Скриня зловісно заторохкотіла, поки він витріщався на неї, пойнятий онтологічним жахом. «Та це ж “ріг достатку”!» Заборонена! Міфічна! Історична химера, яка ввергнула світ прабатьків у стан занепаду, безробіття й економічного всихання, аж поки вони не втекли від сингулярності й не заснували Нову Республіку.

«Ріг достатку» стогнав і дзижчав. До смерті переляканий, Василій поглянув на двері. Якщо Рейчел уже поверталася...

Тут відкрилася коробка для капелюхів, і звідти визирнуло щось чорне й лискуче. З антенками, які гуділи й обстежували каюту. Яскраво вираженими клешнями воно вчепилося за край коробки і вилізло назовні.

Василій зиркнув на нього лиш один раз і зламався. Безпорадно тікаючи з каюти, він лишив по собі настіж розчинені двері і з шаленим поглядом утік по коридору з вивернутою оперною рукавичкою на руці.

А там, де щойно перебував прокуратор, тільки-но виготовлений робот-шпигун закінчив оглядати робочу зону. В

його мікропроцесорному мозку снували примітивні програмки: за відсутності інших операційних команд, робот запустив базову стратегію дослідження й приготувався збирати дані. Він схопив найближчий предмет камуфляжу, натягнув його на свій крабовий панцир, ховаючись від чужих очей, і побіг до вентиляційної шахти. Не встиг перший зняти з неї решітку, як із коробки знову почулося клацання, і другий робот-шпигун народився якраз вчасно, щоб помітити жовту сукню, що зникала у вентиляції. І знову затуркотів багаж, висиджуючи наступного робота...

Поки Рейчел повернулася до себе в каюту, її валіза спорожніла наполовину, ще й розбігся практично весь готовий одяг.

— Ви йдете зі мною, — Сестра 7-ма промовила до Бурі. — Знайомитися з ситуацією. Пояснювати, чому все погано, і розуміти.

У відчинені вікна щось шепотів вітер, він ганяв над містом сірі хмари, поки Новий Петроград палав у пекельному вогні заборонених технологій. Будинки розсипалися на порох й виростили знов, тягнучи до неба свої схожі на гриби форми, живлячись дивною поживою людських мрій і снів. У колишньому кварталі ювелірів виріс срібний ліс, чиї шорсткі планарні крони крутилися за огорнутим купчастими хмарами сонцем. Голошкіра чужопланетянка почвалала на балкон і тицьнула своїми іклами в бік ярмарку на іншій стороні міста.

— Це все не Фестивалю робота!

Буря безпорадно пройшов за нею далі, на дах палацу, розташований якраз над бальною залою герцога. Клоака! Сморід перебив усі запахи на світі, нагадавши рецепторним відлунням про трупи, розвішані на ліхтарних стовпах у дворі. Сам Політовський зник, але підвладні йому війська розійтись без шуму не схотіли. Бунтівні війська скаженіли й навісніли, чинячи гвалт і насильство проти офіцерів та їхніх родин. Каральні заходи на приборкання свавільників були жорсткі, але вимушені...

Хмари над головами розрізали світляні стріли. А за кілька секунд гуркіт, що свідчив про їхню появу, прокотився холодним надвечірнім повітрям. Грім заторохтів, відбиваючись в усіх шибках, які позалишалися у вікнах міських будинків.

— Фестиваль не розуміє людей, — холодно прокоментувала Сестра 7-ма. — Поза контекстом реальних подій мотивація інтелектів їхніх органічних тіл не піддається симуляції. Тому Фестиваль припускає, що це естетика альтруїзму. Питання: це витвір мистецтва?

Буря Рубенштейн невесело дивився на місто.

— Ні. — Визнавати це вартувало великих зусиль: — Ми сподівалися на краще. Але народу потрібен лідер із сильною рукою. В іншому разі він здичавіє...

— Бунт! Свобода! Кінець обмежень! Дурні люди. Дурні неорганізовані люди замість знайти власне місце серед народу шукають, де б у нірці посцяти, вбивають. Грають військові марші. Забагато маршів та вбивств. Це комедія, так?

— Ми самі з усім упораємося, — рішуче заявив Буря. — Цей хаос. Не він нам судився. Ми якраз стоїмо на порозі Утопії! Цей народ, тільки дайте йому освіту, одразу поводитиметься раціонально. Невігластво, бруд, десятки поколінь репресій — ось що ви бачите тут. Це наслідок невдалого експерименту, а не доля, яка судилася людям!

— Тоді чому ви не є скульптор? Чому не творите нову плоть зі старої? — наблизилася до нього Сестра 7-ма. Її квашений подих нагадував морську свинку, яку подарували батьки, коли йому виповнилося шість років. (А за рік стався голод, і пішла ця свинка морська в макітру на печі.) — Чому не будете новий розум для ваших людей?

— Ми все поправимо, — наголосив Буря. Над головами блиснули ще три смарагдові зірочки: вони крутили спіральні віражі одна навколо одної, а потім шугнули за річку, неначе розумні метеори. «Коли сумніваєшся, міняй тему розмови». — Як ваш народ сюди потрапив?

— Ми — Критики. У Фестивалю багато вільного місця під різні свідомості. Принесли нас разом із Периферією та іншими

підглядачами з темряви. Фестиваль повинен подорожувати, повинен учитися. *Ми* подорожуємо, *ми* учимося. Знаходимо, що поламано, і Критикуємо, допомагаємо поламаним істотам лагодити себе. Досягати гармонійної темряви і тепложивної вуликовості.

Двором за Бурею пробігло щось високе й примарне. Він ураз крутнувся і побачив курячі лапи двох ніг із багатьма суглобами, які тікали кудись високо вгору під стріху несамовитої п'тьми. Ноги стали на коліна й опустили тулуб, допоки з балконом не зрівнявся вхід, темний і незатишний, неначе порожнеча носового отвору черепа.

— Нумо. Їдьте зі мною, — Сестра 7-ма Меткий Розум стала позад Бурі, загородивши двері в кабінет. Це була не пропозиція, а розпорядження. — Багато навчитись!

— Я... я... — Буря припинив протестувати. Він рвучко підняв руку до горла, намацав шкіряний ремінець і різко смикнув за його край. — Охороно!

Сестра 7-ма гойднулася вперед, ваговита й непереборна, наче землетрус; знову чудернацьки засопівши, вона разом із ним завалилася в хатину на ногах. Позаду них щось розлючено зашипіло й загелготіло, після чого пролунали хаотичні постріли, коли один із вартових гусаків став пробиватися крізь зачинені двері в кабінет. Рубенштейн упав на підлогу, а згори його причавили двісті кілограмів живої маси сліпака, який не давав йому втекти; підлога нахилилася і шугнула вгору, немовби ліфт, потім, прискорюючись, опустилася, достовірно вдаючи із себе карусель на зимовому ярмарку. Буря важко харчав, хапаючи повітря ротом, але задихнутися не встиг, бо Сестра 7-ма підвелася і пересіла в якусь подобу гнізда із сухого гілля. Вона подарувала йому моторошний вишкір, оголивши ікла, а потім дістала велетенський коренеплід і заходилася його гризти.

— Куди ви мене везете? Я вимагаю негайно мене відпустити...

— Плоцьк, — відповіла Критикеса. — Щоб учитися розуміти. Моркви?

По Мартіна прийшли вві сні. Хтось вибив двері в його каюту, і всередину зайшло двоє кремезних матросів; загорілася лампа.

— В чому справа? — запаморочено спитав Мартін.

— Встати! — скомандував боцман на порозі.

— Що?..

— Встати! — З нього вмиль зідрали плед, і вже за якусь мить інженера стягнули з ліжка, не чекаючи, поки той, кліпаючи, звикне до яскравого світла. — Бігом — руш!

— Що відбувається?

— Мовчати! — гаркнув один із матросів, знічев'я й навідмаш ляснувши його по обличчю. Мартін повалився назад на ліжку. Інший матрос схопив його за ліву руку й одягнув на неї кайданки. Мартін намагався дотягнутись іншою рукою, торкнутися пекучого, болючого місця удару. На щастя, нічого серйозного, але тут і другу його руку закували в наручник.

— У карцер бігом — руш!

Схопивши голого, в кайданках, Мартіна за руки-ноги, космофлотці потягнули його на нижню палубу, під машинне відділення і залу з ядром рушія. Перед очима все розмилося й потонуло в болю. Мартін сплюнув і побачив, як за ним по підлозі тягнеться цівочка крові.

Відчинилися двері. Його заштовхали всередину і з брязкотом замкнули карцер за ним.

Аж тільки тут Мартіна наздогнав шок. Він повалився на підлогу і перекотився набік — його корчило від спазму, але проблюватися було нічим. Від початку і до кінця весь цей напад тривав лише дві хвилини.

Коли двері знову розчинились, він усе ще лежав на підлозі. В полі його зору з'явилася пара чобіт.

Пролунав приглушений голос:

— Приберіть тут на підлозі. — А гучніше сказав: — Ви... Встати!

Мартін перекотився горілиць і побачив перед собою лейтенанта безпеки Зауера, який витріщався на нього. За його спиною ховався молодший офіцер з управління Куратора і декілька матросів. Інженер спробував піднятись

— *Геть!* — скомандував охороні Зауер. Ті пішли. — Встати! — знову гаркнув він.

Мартін сів і, спираючись на стінку, зіпнувся на ноги.

— Ви круто вляпалися, — промовив лейтенант. — Ні, нічого не кажіть. Ви вляпалися. Можете копати яму під собою ще глибше, а можете піти на співпрацю. Хочу, щоб ви про це трохи подумали. — Він показав йому тонку чорну пластинку. — Нам відомо, що це таке. Можете нам про це розповісти. Від кого її одержано. Або можете дозволити нам самостійно зробити висновки. Це вам не цивільний суд і не аудиторське розслідування. Якщо до вас іще не дійшло, підкажу: йдеться про військову розвідку. І ваше рішення, як поводитися з нами, безпосередньо впливатиме на наше рішення, як вчинити з вами. Зрозуміло?

Мартін кліпнув очима. Серце мало не вискакувало з грудей.

— Уперше бачу, — промовив він.

— Ворушіть мізками, — скривився огиджений Зауер. — Це з вашого ж гаджета. Флотським статутом прямо заборонено проносити несанкціоновані комунікаційні прилади на борт військового корабля. То що він тоді тут робить? Забули дістати? Кому він належить?

Мартін завагався.

— Мені сказали його взяти на верфі. І коли я піднявся на борт корабля, то ще не знав, що затримаюся тут довше, ніж на одну зміну. Як і те, що це може стати клопотом.

— То це на верфі вам сказали його взяти? — скептично перепитав Зауер. — Чоловіче, це заглушений каузальний комунікатор! Ви хоч уявляєте, скільки він коштує?

Мартін, тремтячи, кивнув:

— А ви уявляєте, скільки коштує цей *корабель*? МіГ його сконструював. МіГ планує заробити багато грошей, продаючи його однотипні копії. А якщо вийде переможцем із бою, то однотипних копій набудують іще більше. Вам не спадало на думку, що мої основні роботодавці (люди, в яких ви

зафрахтували мої послуги) мають цілком законний інтерес подивитись, які ви повносили зміни в їхньому товарі?

Зауер жбурнув пластинку на койку Мартіна.

— Цілком можливо. Ви добре тримаєтеся. Поки що. Тому не зазнавайтесь. — Він розвернувся і стукнув у двері. — Тому якщо це ваша остаточна версія, я перекажу її капітану. Якщо маєте що додати, скажіть наглядачу, коли вам принесуть обід.

— І це все? — запитав Мартін, коли відчинилися двері.

— Оце все? — похитав головою Зауер. — Ви зізналися в злочині, за який карають на горло, і питаєте мене, *чи це все?*

Лейтенант затримався на порозі і без найменших емоцій у погляді відповів Мартінові:

— Так, це все. Кінець запису. — І вийшов геть.

Василій пішов до лейтенанта Зауера одразу після похапцем покинутого обшуку в Рейчел: до смерті переляканий, він потребував поради. Повністю виговорився перед ним, поки той заохотливо кивав і заспокоював прокуратора, і тільки потім пояснив йому, що робити далі.

— Вони діють заодно, синку. Це й до бабки не ходи. Але тобі слід було найперше поговорити зі мною. Давай подивимося, що там за приблуду ти в нього знайшов, угу?

Василій передав йому картку, яку викрав із персонального асистента Мартіна. Зауер глянув на неї впівока і сам собі кивнув:

— Ніколи раніше таких не бачив, еге ж? Не переживай. Ним ми його і підважимо. — І він значуще поплескав по каузальному комунікатору. — Не знаю, навіщо йому це на борту, але він зробив ідіотську помилку, бо це беззаперечне порушення статутів Його величності. А от тобі треба було одразу, без зайвих питань, іти з ним до мене, а не копірситися в жіночому багажі. Чого ти, до речі сказати, і не робив же, правда?

— Е-е... ні, пане лейтенанте!

— Ну, і славно, — знову кивнув собі Зауер. — Бо інакше я мав би, звісно, тебе арештувати. Гадаю, ми могли би провести розслідування, якщо вона забула зачинити двері до себе в

каюту, а якийсь матрос пошарудів у її гардеробі... — замислено промовив він.

— Пане лейтенанте, чому не можна заарештувати цю даму? За володіння забороненою технікою?

— А тому що, — трохи зверхньо поглянув на прокуратора лейтенант Зауер, — у неї дипломатичний паспорт. І їй *дозволено* мати заборонену техніку в багажі. Чесно кажучи, наскільки я можу судити, мені навіть немає за що їй дорікнути. От ти би скаржився, якби в неї була власна швацька машинка? Бо саме так вона відповість на запитання: це її фабрикатор одягу.

— Але ж я бачив, як звідти лізли ті *штуки*. Багатоніжки! Вони гналися за мною...

— Крім тебе, їх не бачив ніхто, — заспокійливо промовив Зауер. — Особисто я тобі вірю; напевно, *щось там було*. Наприклад, роботи-шпигуни. Високої якості, настільки високої, що виявити їх не вдалося, а без доказів... — Він стенив плечима.

— Що ви маєте намір робити, пане лейтенанте?

Зауер відвернувся.

— Мабуть, відвідаємо пана Спрінгфілда, — пробурмотів він. — Заарештуємо його. Нехай посидить трохи в карцері. А от потім... — начальник служби безпеки неприємно вишкірився, — побачимо, як заспіває наша дипломатка. А з її реакції вже буде зрозуміло, що все це означає. Правда ж?

І жоден із них не помітив пари панталон у горошок, що ховалися за трубою вентиляції нагорі, уважно все слухали й записували.

ЗІЗНАННЯ

З активним ядром рушія «Владар Ванек» прискорювався на ошадливих два «же», вигинаючи простір-час поперед себе в улоговину, куди легко зісковзував, не виснажуючи ані екіпаж, ані свої машини. Зрушити всі його дев'яносто дві тисячі тонн (і чорну діру масою ще вісім мільярдів тонн в основі ходових систем) дуже непросто, але, одного разу розігнавшись, цей корабель уже легко долав відстані. На подолання бездонної прірви, яка відділяла місце стоянки в точці першого стрибка від часоподібної траєкторії зворотного курсу, піде не один день, але вже точно не довгі роки, що знадобились би найдавнішим людським зондам для подорожі на аналогічну відстань.

Флот перебував за якісь двадцять світлових років від Нової Республіки, але в своєму поході він забрався на чотири тисячі років у майбутнє, петляючи між двома компонентами подвійної системи без планет, намагаючись замести сліди і відірватись від імовірних спостерігачів, яких Фестиваль міг стратегічно закріпити за ними. Незабаром мала розпочатись просторовоподібна складова їхнього походу із переходом до подібної системи неподалік від Світу Рохарда, після чого флот повинен вийти на химеродну траєкторію, що відведе їх у минуле власної світової лінії, але не перетинаючись із нею у вихідній точці.

На всьому шляху судна супроводу постійно постачали військові кораблі харчами й дозаправляли їх повітрям, водою та іншими витратними матеріалами; не менше восьми торгових суден були цілковито випатрані й покинуті в міжзоряній порожнечі, а їхні екіпажі мушили потонути на борту інших кораблів. Цей похід критично виснажив матеріально-технічну службу Військово-космічних сил: чимось треба було жертвувати, і на проблеми тільки одного забезпечення експедиції пішов цілий річний бюджет кораблебудівної галузі.

У польотах між стрибками військові кораблі постійно займались навчаннями. Обережні імпульси лідарів стробоскопічно промацували глибокий вакуум за геліопаузою, поки офіцери вибирали позиції для відкриття вогню кораблям

інших загонів; прокладалися траєкторії ракетних і торпедних пусків, і невтомні трибки аналітичних машин споживали розрахунки вогневих позицій для лазерних установок. Ведення й захоплення космічних цілей на великих дистанціях — непросте завдання, адже ті випромінювали надто мало, щоб їх легко можна було засікти. Від радарів жодної користі: генеруючи достатній потік енергії, якої би вистачило на відбитий сигнал, «Владар Ванек» просто зварив би свій екіпаж живцем у її надлишковому теплі. Й навіть зараз тільки широкі, розпростерті до зір радіаторні панелі, що аж мріли тьмяно-червоним світлом, дозволяли на короткий час вмикати лідар високої інтенсивності. (Вакуум — ідеальний ізолятор, й активне зондування в радіусі мільярдів кілометрів розпікає все до червоного.)

Нічого цього Мартін Спрінгфілд не знав. Останні два дні він провалявся в карцері на підлозі, нудився, хнюпив носа, і почергово його охоплювала то депресія, то обережний оптимізм. «Досі живий, — думав він, а потім: — Чи надовго?» Якби ж він міг хоч щось зробити! Але з борту зорельота далеко не втечеш. Йому вистачало здорового глузду не забувати про це: якщо в них скінчаться варіанти, він — труп! Залишалося сподіватись, що вони досі не розібрались, що він накоїв, а тому просто його відпустять, не охочі конфліктувати із суднобудівником.

Одного вечора він сидів на койці, як раптом відчинилися двері. Мартін одразу підвів погляд, очікуючи на Зауера або хлопчину-шпиґа з управління Куратора. Та в нього очі полізли на лоба:

— А ти що тут робиш?

— В гості зайшла. Можна присісти?

Він ніяково кивнув. Рейчел примостилася на краєчку койки. На жінці був простий чорний комбінезон, волосся вона зібрала в безжально тугий хвіст. Поводилася вона інакше, майже розслаблено. І раптом йому спало на думку, що це не маска, зараз вона не грала роль ані дамочки легких звичаїв, ані дипломатки на службі в банановій республіці, ані, по суті, будь-

кого іншого. Вона була сама собою — просто ваговитою постаттю.

— Я гадав, тебе теж ув'язнили.

— Що ж... — вигляд вона мала спантеличений. — Секундочку!
— Рейчел подивилася на кишеньковий годинник. — А!

Жінка нахилилася до краю койки і поклала на нього щось маленьке й металеве.

— Я вже кокнув їхніх «жучків». Тож почують вони мало.

Вона люто зиркнула на нього:

— От пасибі!

— Що...

— Мені потрібна правда, — сказала вона відверто. — Ти мені брехав. Я хочу знати навіщо.

— Ох! — Він намагався не кривитись. Вона тримала себе в руках, але вигляд при цьому мала неприродний — така собі тиша перед бурею.

— Інших шансів для цього не буде, — вона намагалася вдавати буденний тон, хоча її виказували суворі нотки в ньому. — Не думаю, що їм уже відомо про твою брехню, але після повернення... вони ж не ідіоти, а ти сам під себе копаєш. Управління Куратора з тебе не спустить очей. Якщо поводитимешся ніби в чому винний, наш вундеркінд дійде єдино можливого висновку.

— А що як вони не помиляються? — зітхнув він. — А що як я і справді винний?

— Я тобі вірила, — щиро відказала вона. — Наче самій собі. Я не гралася в ігри. І мені не подобається, Мартіне, коли мені брешуть. Ні по роботі, ні в особистому житті.

— Що ж... — Чоловік розглядав блискучий гудзик РЕП на своїй подушці. Це було простіше, ніж наразитися на її гнів і відчувати її біль. — Якби я тобі сказав, що вони мені представилися співробітниками верфі, тебе це вдовольнило би?

— Ні, — мотнула вона головою. — Ти ж не настільки дурний, щоб купитися на таку легенду. Я не люблю, коли мені брешуть, — відвернулася й гірко промовила вона.

Мартін подивився на неї. Рейчел була висококласним професіоналом, не схожа на клишоногих аматорів із Нової Республіки; вона рефлекторно мала би реагувати на те, як він говорить, мала би відчувати неправду і навіть володіти гаджетами, налаштованими персонально на нього, *чи справді* в цьому суть і чи справді вона зазнала поразки. Навіть так, її не було в чому винуватити за цей гнів. На її місці він почувався би так само. Сердився би. І ображався.

— Не люблю говорити неправду, — цілком щиро зізнався Мартін. — Принаймні тоді, коли маю вагому причину це робити, — визнав він, додаючи.

Рейчел глибоко зітхнула, тримаючи свої емоції в собі залізною хваткою.

— Іншого адвоката, ніж я, Мартіне, тобі тут годі й шукати. Я найближчий до тебе представник твого уряду (принаймні того, що вони вважають твоїм урядом) в радіусі чотирьох тисяч звичайних років і двохсот світлових. І попри всю свою середньовічну відсталість, ці добродії спираються на сяку-таку, але правову систему. Мені дозволили провідати тебе як адвокату. Ти цивільний, і тому я зможу тебе захищати, якщо справа дійде до трибуналу. І *ще цілком можливо*, мені вдасться не допустити до цього. Але за єдиної умови, що ти мені про все розповіси, щоб я знала, кого захищаю.

— Я не можу про це говорити, — ніяково промовив Мартін. Він узяв у руки книжку, намагаючись заховати в ній нечисте сумління. — Мені не можна. І мені здавалося, ти чи не єдина, хто справді міг би це зрозуміти.

— Послухай! — Рейчел зиркнула на нього лютим поглядом. — Пам'ятаєш, що я тобі казала про довіру? Так-от, я реально розчарована. Бо я тобі *вірила*, а тепер ти, здається, зрадив цю мою віру в тебе. І тепер мені доведеться тараторити, щоб урятувати твою сраку, принаймні зберегти тобі тут життя. Але до всього цього я хочу знати, *про що* ти мені брехав. — Вона підвелася. — Я — дурепа. Дурепа, що довірилась тобі. І ще більша дурепа — що злигалася з тобою. Трясця! Я непрофесійна

дурепа! Але я вкотре поставлю питання, і тобі краще на нього відповісти чесно. Мартіне, на кону зараз стоїть багато життів, і ми не в іграшки з тобою граємо. На кого, блядь, ти працюєш?

Мартін задумався на мить, запаморочений од відчуття подій, що вириваються з-під його контролю. «Не можна розповідати їй, не можна». Він підвів погляд і вперше позирнув в її очі. Все вирішила образа, яка в них читалась. Якщо він отакою її залишить, то ніякі логічні міркування не порятують його від безсоння. Її очі говорили про образу, завдану єдиною людиною, якій вона довірилась у радіусі багатьох світлових років. І цей її непрофесіоналізм заслуговував на акт непрофесіоналізму з його боку. В нього пересохло в роті, він ледве ворухив язиком, коли відповів:

— Я працюю на Есхатона.

Широко розплющивши очі, Рейчел важко сіла:

— *Що?*

Він знизав плечима:

— А ти гадала, Великий Е тільки камінням здатен жбурлятися, коли потрібно розв'язувати проблеми?

— Це такий жарт?

— Ні. — На корені язика з'явився жовчний присмак. — І ще я вірю в те, чим займаюся. Інакше мене би тут не було, правда ж? Бо чесно кажучи, інакше цю задачу і справді потрібно було би розв'язувати за допомогою астероїда-вбивці. Есхатонові це простіше. Це шумно і це *страшно* для людей. От тільки в більшості випадків Е залюбки дає раду проблемам тихцем, з допомогою таких, як я.

— І давно?

— Років двадцять. — Мартін знову знизав плечима. — От і все.

— Чому? — Рейчел склала руки і міцно затиснула їх колінами, не зводячи з нього погляду, в якому гірко сплелися різні почуття.

— Бо... — Мартін намагався зібратися з думками. — Повір, Есхатон із радістю віддає ініціативу в руки таким, як ти. Це

рятує від мороки. Та варто було ескадрі виступити в похід, а тобі не вдалося їх переконати, іншого вибору не лишалось. Невже ти насправді повірила, що вони вдадуться до всіх засторог складання замкненої часоподібної траєкторії і не прослідують нею до логічного кінця? — Він глибоко зітхнув. — У цьому полягає моя робота. Я ремонтник, який береться за роботу, коли Есхатону треба ліквідувати витік.

— Отже, хочеш сказати, ти агент?

— Так, — підтвердив він. — Як і ти.

— Як і я. — Вона дивно крєкнула, немовби хотіла показати цим звуком, що сміється. — Чорт забирай, Мартіне, *не це я* планувала почути від тебе.

— Мені прикро, що так сталося. Особливо, стосовно... е-е... нас з тобою у вирі подій.

— І не кажи. Мені тепер ще гірше, — тремтячим голосом відповіла вона. — І більше нічого?

— Більше нічого? Це все, про що я змовчав, чесно.

По довгій паузі Рейчел спитала:

— Гарзд. То це все тільки через професійні причини?

— Так, — кивнув він і поглянув на неї. — Я не люблю брєхати. І я тобі не брєхав, нічого не приховував, коли йшлося про все інше. Чесне слово.

— А, ну, добре.

Вона глибоко зітхнула і втомлено посміхнулась із виразом, що водночас свідчив про її радість і відчуття полегшення.

— Ятрило, правда? — спитав її Мартін.

— Ну, можна сказати і так, — іронічно гмикнула вона.

— Кґхм, — він простягнув їй руку. — Мені шкода. От повір.

— Я пробачаю тебе, — Рейчел коротко потисла йому руку і швидко відпустила. — За однієї умови. — Тепер ти мені розкажеш, що для нас задумав Есхатон?

Мартін зітхнув.

— Так. Усе, що в межах моєї компетенції. Та мушу застерегти. Все погано. Якщо нам не вдасться покинути борт корабля до моменту його прибуття, то, найпевніше, ми загинемо...

Подорож у часі розгойдує історію.

Історія — це дитя випадковостей; і дуже багато подій повністю залежить від непорозумінь, які стають критичними, або скороминущих зустрічей, так що навіть апокрифічне крило метелика спроможне вмиг зчинити бурю. Варто було комусь невірною витлумачити однісіньку телеграму в червні 1917 року, і революція більшовиків стала реальністю; однісінький шпигун у 1958 році зміг на десятиліття подовжити Холодну війну. А от не сталося би цих двох подій, чи виник би взагалі Есхатон або щось подібне до нього?

Звичайно, у всесвіті, де можлива подорож у часі, сама історія нестабільна, і баланс можна відновити лише за умови, коли диявольський механізм сам себе викреслить із картини світу. От тільки це слабка розрада для трильйонів істот, що безмовно припинять існувати внаслідок повномасштабної бурі в часі.

Тож не дивно, що, з'явившись у такому всесвіті, будь-яка розумна істота прагнучим скористатись замкнутою часоподібною кривою, аби запобігти власному вимиранню. І якщо подорож із надсвітловою швидкістю можлива, то згідно з теорією загальної відносності, вона за своїми характеристиками стає невіддільна від подорожі в часі; і ця їхня подібність у доступних засоби тотального знищення. В дрібних масштабах малі тупі організації, як-от Нова Республіка, намагаються завдяки ним здобути перевагу над конкурентами й сучасниками. А в глобальних — неосяжні холоднокровні інтелекти прагнуть стабілізувати власний всесвіт у найбільш прийнятній для себе формі. І їхнє втручання може бути простим, наприклад, перешкодити конкуренту стерти їх із історичної хроніки, а може бути складним — скажімо, зманіпулювати ранніми епохами одразу по Великому вибуху, іще до розпаду Гіттсового поля на окремі фундаментальні взаємодії, що тримають укупі наш Всесвіт, і просто забезпечити таке необхідне для підтримки життя співвідношення фізичних констант.

Наш усесвіт не єдиний; ба більше — не єдиний, де існує життя. Як і живі організми, в своєму існуванні всесвіти балансують на межі хаосу, малесенькі бульбашки згорнутого

прачасу, що відлущуються та надуваються, охолоджуючись при цьому й розширюючись, одразу народжуючи інші бульбашки стисненого простору-часу; гіперпросторовий кристалічний сад, повний дивовижних дерев, що плодоносять іще дивнішими фруктами.

От тільки інші всесвіти нам фактично не потрібні. Надто багато змінних величин. І з початком охолодження первинного сплеску енергії, який сигналізує про народження всесвіту, припливне поле, яке розганяло первинний вибух, втрачає силу й розпадається на складну мішанку інших сил. Константи, які визначають їхню відносну потужність, задано випадково, рандомно. Існують усесвіти лише з двома фундаментальними взаємодіями. А існують — із тисячами. (В нашому їх п'ять.) Існують усесвіти, де електрони масивні: і ядерний синтез там настільки простий, що їх зореутворення скінчилось менше ніж за мільйон років після Великого вибуху. Хімія там ускладнена, і задовго до появи можливості зародитись тамтешньому життю такі всесвіти стоять порожні, як не рахувати пульсари, які швидко охороняють, і чорні діри — уламки світобудови, що зустріла передчасний кінець.

Існують усесвіти, де фотони мають масу, й інші — де маси, наявної у всесвіті, замало для того, щоб вона змогла колапсувати наприкінці часів. Достоту є безліч усесвітів, де життя узагалі немає. Трохи менша безліч усесвітів, ймовірно здатних підтримувати життя, і в деяких навіть розвивається розумне життя. Та нічого докладнішого про них ми, мабуть, ніколи не знатимемо. Подорож між усесвітами фактично не можлива. Речовини, що існують в одному, можуть бути нестабільними в іншому. Так що ув'язнені у власнім акваріумі, ми дрейфуємо цим кришталеvim садом усесвітів, і наші рідні інтелекти-сусіди, створіння, подібні Есхатону, роблять усе від них залежне, аби вберегти дурніших однокамерників від того, щоби зсередини розбити скляні стінки своєї тюрми.

Вісімнадцять років тому чоловік у сірому костюмі довго це пояснював Мартінові:

— Есхатон дуже сильно зацікавлений у тому, щоб зберегти цілісність світової лінії, — розповідав він. — Це й ваша особиста зацікавленість також. Як тільки люди починають лізти до не кінця їм зрозумілих каузальних парадоксів, маємо справжній букет смертоносних побічних ефектів. І сам Есхатон вразливий до них, не менш від усіх інших істот у всесвіті. Не він його створив — ви ж це чудово розумієте, він просто існує в ньому так само, як всі ми. Можливо, Есхатон — це надлюдський інтелект, на порядок вищий од нас, або ж сукупність інтелектів. Може, йому й доступні ресурси, які нам навіть складно уявити, але ж цілком ймовірно, що стерти його на порох не так уже й складно; варто лиш завдати ядерного удару в потрібному місці, перш ніж він народиться в інформаційних мережах двадцять першого століття періоду до Сингулярності. Можливо, без Есхатона людського виду вже не існувало би.

— Епістемологією не наїсишся, — сухо прокоментував ці слова Мартін. — Якщо ви мене підбурюєте на якусь авантюру...

— Ми це цінуємо, — кивнув сірий чоловік. — Нам потрібна людина, яка би виконувала деякі завдання, далеко не всі з яких можуть бути безпечними. Більшість часу ваша робота полягатиме фактично в тому, щоб спостерігати і надалі повідомляти нас про результати. Але в разі серйозної загрози вам доведеться вдаватися до певних дій. Зазвичай непримітних, філігранних, але завжди небезпечних. Компенсації додаються.

— Розкажіть докладніше, — попросив Мартін, опускаючи недопитий келих.

— Мій спонсор платить щедро. Причому в оплату включено наше сприяння, якщо ви схочете податись на пролонгацію і тривалу резиденцію.

Абсолютно прикладні й доступні на всіх розвинутих планетах технології подовження життя, по суті, забезпечували нічим фактично не обмежувану його тривалість, набагато більше природних ста шістдесяті років. І водночас вони підлягали строгому контролю, як і всі медичні процедури. Контроль за ними і їх ліцензування стали пережитком Перебору — короткого періоду в ХХІ столітті, коли населення Землі досить сильно

пробило позначку в десять мільярдів людей (це було ще до Сингулярності, коли Есхатон хвацько обскакав людський інтелект непомітно для нього самого й просто переписав правила гри). Проте залишковий вплив перенаселення й досі калічив Земний лик, тому, реагуючи на нього, людство запровадило залізобетонне правило: хочеш жити довше відміряного тобі природою — продемонструй визначні здібності, доведи, навіщо твоє подальше життя потрібне іншим людям тут, або ж проведи терапію та емігруй. Існувало мало правил, яким би задля спільного блага беззастережно корилось усе розмаїття розпорошених культур, племен і компаній на Землі. Це було одне із них. І запропонований Есхатонем виняток, убезпечений його потаємним втручанням...

— Скільки в мене часу подумати? — запитав Мартін.

— До завтра. — Сірий чоловік проконсультувався зі своїм планшетом. — Десять тисяч на рік авансом. Десять тисяч і більше — як бонус за наявності роботи. Суттєва «бронь» в комітеті з народонаселення. І за все це ви будете загалом допомагати охороняти людське суспільство від дій деяких його різких (не сказати тупих) членів. Ще по одній?

— Ні, дякую, — відповів Мартін. «Мені хочуть платити? За те, що я би робив добровільно?» Він підвівся. — Мені не потрібен час на роздуми. Розраховуйте на мене.

Сірий чоловік невесело посміхнувся.

— Мені говорили, що саме так ви і скажете.

Чергова зміна перебувала в повній бойовій готовності. І коли в супроводі комодора Бауера та його офіцерів зайшов капітан Мирський, ні одна голова не повернулася в їхній бік.

— Фрегатенкапітане Муромцю, доповіді обстановку!

— Слухаюсь, капітане. Час до стрибка триста секунд. Точку виходу підтверджено. Зв'язок номінальний. Усі системи в порядку, рівень готовності до виконання бойового плану «це» задовільний. За першим вашим наказом усі готові зайняти свої бойові пости.

Мирський кивнув.

— Виконуйте, панове.

Комодор кивнув і тихо проінструктував ад'ютанта вести запис. Кораблем прокотилося бекання сирен: космофлотці заторохтіли коридорами, розбігаючись по постах, але цей звук не проникав за переділки, хоч загальне напруження передавалося геть усім. По всьому периметру ситуаційного центру залунали тихі діалоги, коли офіцери заговорили своїми тактичними каналами зв'язку.

— Готовність стрибати за двісті секунд, — крикнув релятивіст.

Рейчел Мансур — в однострої офіцера інспектора із роззброєння — сиділа в незручному місці під стінкою і вивчала нашпиговану апаратурою консоль над плечем боцмана. В очі їй блимали світлодіодні вогники та їхнє відображення в бронзових ручках, на ручці важеля розмикача беззвучно гавкала олов'яна собача голова. Хтось, мабуть, усе життя витратив, до блиску поліруючи всі гравірування, поки вони не стали масляно сяяти. Гірка іронія — бачити таке мистецтво на військовій техніці; жінку вернуло від усієї цієї ситуації, тому навіть найменший натяк на щось прекрасне в такому середовищі подвоював її відразу.

Фестиваль. У переліку найбезглуздіших об'єктів, проти яких Нова Республіка могла влаштувати агресію, Фестиваль був найгіршим. Вони говорили про це з Мартіном, складаючи головоломку з доступних їм обом уривків інформації. Спільно вони й дійшли до страхітливої гіпотези.

— Герман незвично відмовчувався, — визнав Мартін. — Як правило він дає повний спектр деталей. Кожне слово щось означає. Але тут складалося враження, ніби йому не дуже кортить говорити про Фестиваль. Вони... він їх якось так назвав... е-е... фабриками з виробництва «планерних рушниць». Не знаю, чи ти чула про гру «Життя»...

— Конвея, так? Ідеться про клітинні автомати.

— Так, це один із них. «Планерні рушниці» — це рухомі клітинні автомати. Існують складні життєві структури, які здатні реплікуватися, а є простіші. «Фабрика планерних рушниць» дивна. Вона періодично архівується в дуже щільну

рухому систему, яка мігрує по полю на кількасот клітинок, а потім розпаковує себе в дві копії, які своєю чергою архівуються і розлітаються в протилежні сторони. Так-от, за словами Германа, це її реальний аналог. Він це назвав роботом Бойса — Тіплера. Здатний до самореплікації космічний зонд, який подорожує на досвітловій швидкості, що збирає дані про всесвіт і передає їх у центр. От тільки Фестиваль — не просто бездумний флот таких зондів. Він має аплоуд-процесори, складається з тисяч вивантажених свідомостей, що функціонують на швидших від реального часу швидкостях, якщо Фестиваль має доступ до потрібних для цього ресурсів, і завантажуваних для тривалого архівного зберігання, коли він вирушає в тривалу подорож.

Рейчел здригнулася, і він її обійняв, не зрозумівши причини її смутку. Вона не пручалася, бо не хотіла йому показати, що це він її засмутив. Вона вже раніше мала справу з аплоудами. Перші покоління, свіженькі прибульці зі світу органічних маріонеток, труднощів не викликали. А от їхні діти. Народжені, якщо це можна так назвати, у віртуальному середовищі, вони дуже швидко еволюціонували в щось, і віддалено не схоже на людство. Якщо говорити серйозно, то їхній зв'язок із реальністю був нікчемний. І допоки в них не виникало необхідності спілкуватися з зовнішнім світом, проблем не поставало, проте потрібної миті дітки відрощували собі замість рук прогресивні наносистеми і подекуди ненавмисно *руйнували* речі навколо себе — планети, наприклад.

При цьому ніякого злого наміру вони не мали; вони просто зростали в середовищі, де інформація ніколи не зникала — хіба що це було спланованим актом, — в середовищі, де смерть і занпащення зворотні, де можна було скористатись чарівною паличкою, а галюцинації могли нести реальну шкоду. Реальний всесвіт жив за іншими законами, законами, від яких їхні предки втекли, тільки-но з'явилася можливість мігрувати в розподілену обчислювальну систему.

Фестиваль за всіма ознаками якраз і був справжнісіньким головним болем. З одного боку, цивілізація аплодів, яка звикла до всемогутності в межах свого кишенькового світу, раптом вирішила ні з того ні з сього погратись у космотура. З іншого боку, в їхньому розпорядженні з'являлась дуже розумна й дуже могутня фізична машинерія, варто було причалити в якомусь порту. Візьмімо нанороботів: уявіть собі крилате дерево з віттям, схожим на пальмове. Кожна його гілка наприкінці розгалужується на дві рухомі менші. І так далі аж до молекулярного рівня. Кожна кінцева гілка — це наноманіпулятор. У результаті маємо гантелеподібний об'єкт, оповитий сріблястим ореолом серпанку, що сяє когерентним світлом; він здатний змінювати свою форму, здатний демонтувати будь-яку фізичну річ і потім зібрати будь-що собі потрібне — здатний надавати будь-чому бажану фізичну форму на атомному рівні. Нанороботи — це піхота мрії. Ви в них стріляєте, а вони просто з'їдають кулі, виготовляють собі з них нові маніпулятори і ще дякую вам скажуть за подарований їм метал.

— Я переживаю через те, що може статися, коли ми потрапимо на місце, — зізнався Мартін. — Він несвідомо заломлював собі пальці, пояснюючи свою думку. — Не думаю, що Нова Республіка здатна розібратися в тому, що відбувається. Для них це акт агресії, і їх навіть можна зрозуміти: Фестиваль начисто знищив політичну й соціально-економічну структуру їхньої колонії, все одно що завдав по ній ядерного удару з орбіти. А от чого я не розумію, так це те, звідки набрати аргументів для їхнього порозуміння. В них немає жодних спільних засад. Що потрібно Фестивалю? Що може змусити їх забратися геть і лишити Республіку в спокої?

— Мені здавалося, ти недолюблюєш Нову Республіку, — вирішила подразнити його Рейчел.

Мартін скривився.

— А що мені лишається роботи? Мені не до вподоби їхня система. Вони й самі про це в курсі. Саме тому я й сиджу «на губі», замість того, щоб працювати в машинному відділенні чи

валятися у себе в каюті. От тільки... — Він знизав плечима: — Їхній суспільний устрій — це одне, а люди — інше. Люди лишаяються людьми, куди би не податись. Просто намагаються якось вижити в цьому шаленому всесвіті. Особисто мені вони не до вподоби, але це ж не означає, що я бажаю їм смерті. Вони ж не чудовиська якісь і не заслуговують на те, що їх чекає. Життя несправедливе, еге ж?

— Але ж ти й свого трохи доклав, правда?

— Так. — Він потупився в підлогу, зосередившись на чомусь, абсолютно їй незрозумілому. — Мені шкода, що не було іншого виходу. Але Герман не може просто взяти й заплющити на це очі. Або каузальність — непорушний закон, або... все летить під три чорти. Краще їм просто не вдасться їхній маневр, так що весь цей криворукий похід зазнає краху, ніж дозволити їм виграти бій та заохотити майбутні авантюри та застосування часоподібних траєкторій у війнах.

— Навіть якщо тебе припнуто до щогли корабля, який несеться навпростець у мальстрем?

— Я ніколи не казав, що мені відомо все на світі. Герман спробує мене порятувати, якщо мені вдасться; хотів би я знати, що він мав на увазі. А в тебе які *альтернативи*?

Вона скривила уста.

— Може, він спробував натиснути на мого боса? Той мене навчив: ніколи не вирушати в подорож, не прихопивши рятувального човна.

Мартін гмикнув, не зрозумівши її.

— Що ж, кажуть, капітан завжди тоне разом зі своїм кораблем. Шкода, що при цьому ніколи не згадують про чумазу команду з кочегарки.

Рейчел прийшла до тями, коли пролунав голос стернового:

— Стрибок за сто секунд.

— Доповісти обстановку! — скомандував командор Муромець. Кожний пост по черзі відрепортував; усе йшло за планом. — Час до переходу?

— Сорок секунд. Ядро зменшує обороти; розпочалося скидання негативної маси.

Далеко внизу під їхніми ногами масивна сингулярність у самісінькому серці ходової системи почала обертатись повільніше, перетворюючи момент імпульсу в енергетизований вакуум в підкладці простору-часу. Ніхто при цьому ні вібрації, ні жодних змін у відчутті руху не помітив — та й помітити не міг. У контексті космічних рушіїв «обертання» варто було би брати в лапки, бо стосувалося воно не стільки матерії, як це розуміє більшість людей, скільки властивостей викривлених областей у просторі.

— Фрегатенкапітане Муромцю, починайте. — Капітан відступив трохи назад, склавши за спиною руки. — Комодоре, за вашим наказом.

Бауер кивнув:

— За готовністю.

— Починаємо перехід... усе чисто. Систему відліку зафіксовано.

— Перешкод не спостерігаю, — почувся звіт із першого радара. — Схоже, ми на місці.

— Десять «же», курс прямо на головний компонент системи, — повідомив Ілля. На вигляд йому було нудно. Тільки за останні три дні вони це репетирували з добрий десяток разів. — Чекаю підтвердження по наших координатах. Запускайте пасивне сканування. Стандартна процедура.

— Слухаюсь, фрегатенкапітане. Навігація підтверджує; маємо астролокацію. Цього разу вискочили трохи ближче, ніж минулого. Спостерігаю спрацьоване тепло з «Канцлера Романова»; вони пройшли. — Всі повеселішали; із прискоренням у десять «же» навіть промах у пару астрономічних одиниць призводив до кількох годин і навіть днів змарнованого часу на те, щоб знову всім зібратися до купи. — Більше нічого не видно.

— Один імпульс лідаром. Чирповано, будь ласка. Прямо по курсу, на дев'яносто градусів.

— Емісія розпочалася. Пуск. Профіль рівномірний.

На головному моніторі симулятора полилися мегавати, покотились, здебільша в жорсткому ультрафіолеті, лазерні хвилі вглиб космосу, позначені пилоподібними синхроімпульсами корабля.

— Завершую сканування. Лідар вимкнено.

Аж раптом почулося зі сторони другого радара:

— Спостерігаю розсіяння! Дистанція... Матір Божа! Фрегатенкапітане, ми прямо над ними! Дистанція — шістдесят кілометрів. Схоже, метал.

Бауер вицирився, наче акула.

— Стерновий, максимальна бойова потужність за десять секунд! Курс плюс десять, мінус сорок.

— Слухаюсь, комодоре! Курс плюс десять, мінус сорок. Двадцять одне «же» за п'ять... три... Пуск.

Як і в більшості провінційних світів, на Космічному флоті Нової Республіки було прийняте стандартне, терранське значення «же» — десять метрів за секунду в квадраті. За повної бойової потужності «Владар Ванек» розганявся до другої космічної швидкості менш ніж за хвилину; і без витонченого прийому врівноваження, коли ядро рушія розмазувало всі свої оберти по кривині простору навколо корабля, весь його екіпаж умить розплескало би по підлозі з переламаними хребтами. Але така ходова мала свою ціну: досвітлова, з ядерним рушієм ракета на коротких дистанціях обганяла перевантажений військовий корабель і давала йому фору на віражах.

— Радіолокація, мені потрібно більше інформації по сигналу,
— Мирський аж нахилився вперед.

— Слухаюсь, капітане.

По головному монітору побігла графіка. Рейчел зосередилася на цифрах, намагаючись не зважати на брижі гладко виголеного, пошрамованого бритвою карку в боцмана Борисовича.

— Підтверджую...

Озвався другий радар:

— Ще сигнали! Повторюю, в мене множинні сигнали!

— Відстань? — гаркнув капітан.

— Вони... дуже близько! Капітане, вони дуже слабкі. Тому аналітична мережа й потребувала кілька секунд на опрацювання даних. Це мали би бути абсолютно чорні тіла зі стелс-покриттям. Дистанція дев'яносто тисяч кілометрів, мільйон триста, сім мільйонів, ще один — на двісті п'ятдесят тисяч... та ми в самісінькому рою!

Рейчел заплющила очі. Від самої думки про крихітні роботизовані фабрики, про реплікатори й саморозмножувану зброю на низькій орбіті навколо далекого супутника газового гіганта по спині їй пробіг холодок. Вона глибоко зітхнула й розплющила очі.

Її задуму перервав другий радар:

— Ціль! Дистанція шість і дев'ять мільйона кілометрів. Сильний сигнал. Курс мінус п'ятдесят п'ять, плюс двадцять.

Мирський повернувся до свого старпома.

— Ілле, команду!

— Слухаюсь, комодоре! Позначити новий сигнал як ціль альфа. Курс на зближення з альфою. Максимальне зближення на відстані тридцять тисяч, повна бойова потужність!

— Слухаюсь позначити новий сигнал як ціль альфа!

— Ви на щось чекаєте, комодоре, — тихо промовив Ілля.

Рейчел трохи закинула голову, дозволяючи своєму підсиленому слуху зосередитись на двох старших офіцерах у глибині рубки.

— Так, чорт забирай. Щось же стерло із системи місцеву флотилію, — пробурмотів Мирський. — Щось там сиділо й чекало на них. Після виходу зі стрибка я чекаю тільки на неприятеля.

— Не думав, що вони опиняться так близько, — стурбовано відповів йому Муромець.

— Довелося трохи пометикувати, але дякуючи інспектору Мансур, — капітан кивнув у її напрямку, — ми трохи знаємо про їхні, варто визнати, бентежні можливості. В типових розвідданих нічого такого немає, бо тим ідіотам інформація здалася не вартою згадки. Бачте, проти нас воюють «роги достатку», і ніхто, повторюю, ніхто в нас удома в розвідці штабу

флоту не замислився над проблемою можливостей роботизованої фабрики на тактичному рівні.

Фрегатенкапітан Муромець похитав головою:

— Навіть не знаю. Капітане? Воно хоч військове?

— Так. Розумієте, ці роботи *розмножуються*. І плодять «зоряні віхті».

— «Зоряні віхті»? — До Іллі нарешті дійшло. Він мав приголомшений вигляд. — Які ж вони завбільшки?

— Пів кіло. В один грам наномашини на алмазному субстраті можна нашпигувати добрячу навігаційну систему. Установки, звідки їх запускають, можливо, тягнуть на чверть тонни по масі, але більша її частина — це антиречовина, яка живить генератор струменя нейтральних часток. Згрубша таких тут може бути пара тисяч, і це їхні слабкі сигнали ми бачили на радарі. Варто потрапити під один такий, і він по нас вистрілить, а «зоряний віхоть», — цей струнохід, — яким по нас поцілять, прийде з прискоренням до десяти тисяч «же». Але ми цього навіть не помітимо, хіба що нас самих захоплять як ціль, а ми зафіксуємо розсіяння від їхнього пучка. Одним словом, ми на мінному полі, де міни шмалять кінетичними снарядами із релятивістською швидкістю.

— Але ж... — Іллю пойняв жах. — Я гадав, ідеться про типове вогневе розгортання!

— А це воно і є, фрегатенкапітане, — сухо відповів йому Бауер.

— А... — мало не позеленів Ілля.

— Розсіяння! — Це вже доповідав третій радар. — Спостерігаю розсіяння! Ціль альфа виконує запуск. Прискорення один і три... ні, один і п'ять «же». Аж шкварчить від гамма-випромінювання. Один і чотири мегаелектронвольта.

— Запис у журналі: кандидат номер один, — промовив Ілля. — Капітане, дозвольте повернутись до прямого управління!

— Дозволяю! — гаркнув той у відповідь.

Рейчел озирнула бойові пости в ситуаційній кімнаті. Офіцери позсутулювалися над своїми робочими станціями, щось тихо

говорячи в мікрофони навушників, крутячи мідні диски на циферблатах і перебираючи рубильники. За плечем Іллі став Мирський.

— Радарам треба шукати сплески енергії, — зауважив він. — Це буде непросто. Якщо я правий, то ми потрапили на мінне поле, яким управляють із центральної командної платформи. Якщо засвітимосся хоч ще раз, то нам гаплик.

Рейчел теж нахилилася вперед, зосередившись на головному екрані. Просто дивовижно, думала вона, якщо це вони так працюють у команді, то з невеликим везінням їм навіть удасться добратись до низької орбіти навколо Світу Рохарда.

Наступні десять хвилин, поки «Владар Ванек» розганявся в напрямку цілі, напруження тільки зростало. Сингулярність його ходової системи виявити було неможливо навіть на близькій відстані (маса гори нікчемна навіть для найчутливіших детекторів гравітаційних хвиль), от тільки варто було би ворожому опорнику перемкнутися на імпульсно-доплерівську РЛС, і лінійний крейсер виліз би на їхньому радарі, як дошкульна болячка. Перше правило війни в космосі — а до того, в підводному бою: — «Видимий — на смерть уражений».

З іншого боку, ворожа база мала дуже приблизне уявлення про розташування корабля. Загасивши свій лідар, той одразу змінив курс. Його борт іще чотири рази на короткий час підсвічували чужі лідарні імпульси, але то встановлювали своє розташування інші кораблі загону, коли прибували на місце. Відтоді — тиша.

— Маємо новий засвіт! — доповів перший радар. — Ще одна пташка. Дистанція сорок сім мільйонів. Вектор на джерело лідара три — «Суворов».

— Підтвердіть курс і прискорення, — наказав Ілля. — Запис у журналі: кандидат номер два.

— Підтверджую ще три сигнали, — відрепортував другий радар. — Нове джерело. Дистанція дев'яносто мільйонів кілометрів. Ціль бета. Рясно ж їх тут, еге?

— Пильуйте на...

— Фіксує третє ехо локальної цілі альфа, — продовжував другий радар. — Розсіяння аналогічне кандидатам один і два. Схоже на третю ракету. Летить у нашому напрямку.

— Час до зіткнення? — похмуро запитав Мирський. Рейчел не зводила з нього погляду: хоч Мирський і старий битий жак, хоч він і здогадався, що тут відбувається, вона не розуміла, чиїми руками він збирався загрибати жар. І головне — як. Будь-якої миті вона готова була вже почути вереск бортової тривоги, яка пролунає, варто котромусь зі спостерігачів уловити зрадливий гуркіт усе ближчого релятивістського потоку заряджених часток, на хвилі якого нестиметься «зоряний віхоть» і його заряд антиматерії.

Звичайно, сподіватися від Нової Республіки всеосяжного розуміння, наскільки вони поступаються класом у цьому протистоянні, не випадало; їм перешкоджав міжкультурний бар'єр, і тієї загрози, яку насправді становив Фестиваль або йому подібні, вони не розуміли. І навіть їхні найкращі флотські стратеги, які мали уявлення про заборонені технології типу заводів-автореплікаторів або «зоряні віхті», не сповна усвідомлювали, що їм міг заподіяти Фестиваль.

Шанси «Владаря Ванека» на виживання в бою нікчемні. І взагалі, вся передумова цього походу полягала в гіпотезі, що воювати доведеться з гуманоїдами, котрим була би близька концепція збройного протистояння, під час якого перевчені мавпи жбурляються одна в одну тим, що попаде під лапу. Тому Рейчел млоїло та нудило від одної думки, що, відкидаючи подібні припущення, Фестиваль перетворювався на справді смертоносного супротивника республіканських експедиційних сил, чий реальний потенціал останнім і не снився.

На жаль, усе йшло до того, що їй доведеться скласти їм компанію, коли вони засвоять цю жорстку правду міжзоряної війни: агресор гине значно швидше.

— Знову розсіяння! Ціль гамма! Нова ціль. Дистанція двісті сімдесят мільйонів кілометрів. Ще один запуск ракети!

— Це ж що виходить?.. — замислився Ілля. — По базі на кубічну астрономічну одиницю? Виходить, один мільйон баз,

якщо ті рівномірно розподілені в зовнішній області системи?

Він був приголомшений.

— Ви ж не подумали, що ми воюємо з *людьми*, правда? — запитав Мирський. — Це комплексна, повністю роботизована система оборони. Причому велика. Настільки, що можна з глузду з'їхати.

Здавалося, він майже радів власній проникливості.

— А знаєте, Адміралтейство ж не стало мене слухати, коли я вперше їм це пояснив, — додав він. — Вісімнадцять років тому. Тому-то я й не дослужився до адмірала...

— Я вас слухав, — тихо промовив Бауер. — Продовжуйте, капітане.

— Слухаюсь. Удар по цілі альфа?

Управління вогнем:

— Час на прицілювання по цілі альфа двісті секунд.

— Хм-м-м, — замислився перед монітором Мирський. — Ваша думка, фрегатенкапітане?

В Іллі пересохло в горлі.

— Підібрався би ближче й скористався лазерною мережею.

Мирський ледь помітно похитав головою:

— Забуваєте, що в них може бути рентгенівський лазер. — А голосніше додав: — Релятивістика, розрахуйте мікрострибок. Щоб за першим моїм словом, у п'ятихвилинку, були готові нас звідси забрати. Точка виходу деінде в радіусі десяти астрономічних одиниць — я не перебірливий. Впораєтесь?

— Так точно, капітане. Ядро повністю перезарядилось; то впораємось. Готовність — п'ять секунд.

— Комендори, повністю зарядить шість SEM-двадцять. Готовність до залпу — дві хвилини. Детонація направлена, кут розсіювання — двадцять градусів. Навести три на ціль альфа, інші — в резерві, їхня готовність до пуску — п'ять секунд. Крім того, зарядити дві торпеди. За першої ж потреби мають бути готові і розкочегарені.

— Слухаюсь, капітане. Три по альфі, три в резерві, і ще дві торпеди. Капітане, шість пташок готові до запуску і чекають на

ваш наказ. Паливна команда заправляє торпеди; закінчать приблизно за чотири хвилини.

— Приємно це знати, — трохи в'їдливо промовив Мирський, і лейтенант, який обслуговував артилерійську консоль, помітно здригнувся. — Вільно, — додав капітан.

— Точка наближення за сто двадцять секунд, капітане. Оптимальне вікно для запуску — за вісімдесят.

— Виведіть схему з найближчими виявленими мінами. Вкажіть вектори відносно станції управління альфа, виходячи з припущення, що снаряди, якими вони здійснюють залпи, здатні підтримувати постійне прискорення в кіло-«же». Мене цікавить, чи дістануть вони нас за сорок секунд?

Навігація:

— Перевіряю, капітане. Ні, враження не можливе раніше, ніж ми поцілимо станцію управління, хіба що ціль альфа має якого-небудь демонічного козира або два у рукаві, що суттєво впливає на доступну їм швидкість. А поцілять нас за п'ятнадцять секунд після цього.

— Прекрасно, — кивнув Мирський. — Комендори, залп через сорок секунд. Стерновий, релятивістика, за п'ять секунд після контакту, тобто п'ять секунд *після* нашого влучання по цілі, виконуйте мікрострибок.

— Пуск за п'ять секунд, капітане... відлік пішов.

Рейчел дивилася на монітор із клубком червоних булавок, навколо якого розпліталися довгі лінії. Голубий вектор їхньої власної траєкторії лежав у напрямку однієї з червоних точок, а потім несподівано вривався. І тепер, здавалося їй, будь-якої миті могло статися щось вельми неприємне.

Комендори:

— Мінус тридцять секунд. Пташки розігріті. Ввімкнення живлення на напрямні. Час мінус двадцять секунд.

Його перервав перший радар:

— Ззаду по курсу якийсь шум.

— Десять секунд. Живлення на напрямні подано, — додав комендор.

— Вогонь за планом, — відповів Мирський.

— Слухаюсь, капітане. Свіжа навігація. Інерційні платформи захоплено. Пташки заряджено. Зелене світло.

— Легкі частки! — заволав перший радар. — Сильний вибух за шість мільйонів кілометрів, пеленг шістдесят два дріб п'ятдесят дев'ять! Трясця, скидається на те, що попався один із крейсерів. Реєструю потік часток ззаду по курсу! Пеленг сто сімдесят сім дріб п'ять, бокове розсіяння, дистанція не відома...

— П'ять секунд до запуску. Старт. Пташка номер один пішла. Лідаром захоплено. Запалення маршового двигуна підтверджено. Пташку номер два заряджено, зелене світло... пішла. Залп. Запалення маршового двигуна. Пташка номер три пішла...

— Перший радар, у мене захоплення лідаром! РЕП³ ззаду по курсу! Попались комусь на гачок. Можу назвати дистанцію... п'ятдесят дві тисячі... і...

Мирський підійшов ближче:

— Комендори. Залп усіма резервними ракетами строго назад по курсу. Пасивний режим. Підсвітимо їм цілі лазером.

— Слухаюсь, фрегатенкапітане. Пташка номер чотири готова... зелене світло. Пташка номер чотири пішла. Номер п'ять, зелене світло, пішла.

— Другий радар, за нами перехоплювач. Дистанція сорок п'ять тисяч. Швидкість... Матір Божа, не вірю очам своїм!

— Пташка номер шість пішла назад по курсу. Куди її наводити?

— Другий радар, скиньте свої дані комендорам для націлювання пташок з четвертої по шосту. Комендори, вогонь, як тільки проясниться. Нам потрібно хоч трохи часу.

— Так точно!

Сірий на обличчі лейтенант зсутулився над своєю консоллю й одержимо заторохтів по клавішах.

— Відстань до точки залпу по альфі? — спитав Мирський.

— Тридцять секунд, фрегатенкапітане. Хочете розвивати наступ? — Офіцер навігації мав стурбований вигляд. Кожен ват

електроенергії, який вони вклали в залп лазерною мережею, означає ватом менше для захисних дій проти перехоплювача.

— Так, лейтенанте. Не впевнений, що вам варто вчити мене командувати. — Офіцер навігації зашарівся і розвернувся до своєї консолі. — Комендори, обстановка?

— Накачав перші пташки так, що вони розвинули максимально можливе прискорення для цього типу боєголовок. Вимкнення маршового двигуна за п'ятнадцять секунд. Одразу після цього я скерую енергію до ведених. Вимкнення номер один за десять секунд.

Рейчел кивнула сама собі. Вона все згадувала лекції з основ релятивістської фізики, стратегії в постейнштейнівському всесвіті та вислід розширення світлового конуса рівномірною сіткою точок. «Будь-якої миті викопне світло наступної лави перехоплювачів докотиться до нас...»

— Боже мій! — закричав третій радар. — Нас підсвітили з усіх сторін! Ми оточені!

— Візьміть себе в руки! — гаркнув Мирський. — Скільки джерел?

— Вони... вони... — радар торохтів по клавіатурі. На головному екрані з'явилися червоні лінії. — Шістнадцять. З усіх сторін!

— Зрозумів. — Мирський погладив вуса. — Стерновий, готові до мікрострибка?

— Так точно.

— Добре. — Мирський розплився в тонкогубій посмішці. — Комендори, обстановка?

— Двигун пташки номер один загашено. Накачую номер чотири. Загашено двигуни номерів два і три. Усю енергію променя скеровую на другий залп. Залп по цілі за п'ятнадцять секунд. Наближаються сімнадцять хижаків. Ми випустили три перехоплювачі.

— Без наказу не стріляти! — наказав капітан. — Скільки до першого хижака?

— Має бути е-е... Дві секунди після контакту, командире.

— Навігаціє, посуňte стрибок уперед на п'ять секунд. Шампанське пити не будем.

— Так точно.

Перший радар:

— Знову розсіяння! Командире, в мене... ні, нас вони не дістануть.

— Скільки, лейтенанте?

— Нас оточено. «Струноходи» зусібіч на великій відстані. Я рахую...

— Пташка номер один, детонація! Пташка номер два, детонація. Номер три — готово. Командире, три детонації по цілі.

— Стрибок за п'ять, чотири...

— Наближається... вісімнадцять і дев'ять тисяч... ні, дев'ятнадцять тисяч вхідних «струноходів»!

— Відстань до найближчого дванадцять тисяч і швидко скорочується...

— Підтверджене влучання по цілі альфа. В емісійному спектрі кисень і азот.

— Два.

— Дев'ять тисяч.

— Тридцять дві тисячі вхідних «струноходів»! Ні, тридцять дві і...

— Один. Підтверджую стрибок.

Червоні аварійні вогні пригасли, коли загорілося головне освітлення. Якусь мить на містку панувала тиша, аж поки комодор Бауер не прокашлявся:

— Вітання, панове, — звернувся він до Мирського й приголомшених офіцерів. — З усіх кораблів ескадри, хто поки що проходив цей сценарій, ви єдині, кому вдалося втекти, не кажучи вже про те, щоб знищити одного з противників. О шістнадцятій чекаю в кабінеті для обговорення висновків, які можна зробити з цього навчання, та пояснення нової тактичної доктрини, якої ми будемо дотримуватись у таких ситуаціях: масована, глибоко ешелонована роботизована мережа з управлінням вогнем по каузальних каналах. Завтра ми ще раз

усе пройдемо і побачимо, як ви з усім справитесь, не заплющуючи очей.

ДИПЛОМАТИЧНА ПОВЕДІНКА

Тимчасом, аж ген за дві тисячі років, у темряві скрутився калачиком маленький хлопчик. Він шморгав носом, потрапивши в міцну хватку однієї мрії про Імперію.

Фелікс стогнав, тремтів і кутався у драну ковдру. В покинутому сіннику не опалювалось, зі шпарин між колод дерев'яної стіни страшенно тягнуло, та в нього хоч би дах над головою був. Однаково тепліше від голої кам'янистої землі. Дикою пусткою блукали вовки, і хлопчику спати під зоряним небом у таку пору року було би небезпечно навіть у спокійні часи.

На товстій бантині згори над Феліксовою головою, заховавши дзьоб під крило, сидів крук. Час від часу він, стрепенувшись, прокидався, переминався з лапки на лапку, розпушував пір'я та оглядав усе навколо. Та поки двері зачинено на засув, нічого такого, чому би він не зміг дати раду, їм не загрожувало. А тому пташина спала разом із хазяїном.

По даху барабанив дощ. Інколи вода просочувалася крізь дерен, яким було вкрито грубо витесані колоди, і тоді її холодні тонкі цівочки струменіли на підлогу. В сараї густо тхнуло напівзогнилим сіном. А після того, як пан Кріль зауважив, чому небезпечно розкладати багаття, Фелікс не наважувався запалити вогонь. Ген там сновигали істоти, які відчували тепло, безмовні істоти, безроті. Істоти, яким до смаку дитячі мізки.

Феліксу снились імператорські ордени, солдати в блискучих одностроях, жінки в шовкових сукнях; йому снились зорельоти й кавалерійські паради, церемоніал і ритуали. От тільки ці сни пронизував утомлений і всюдисущий цинізм. Аристократія та офіцери були корумпованими підлабузниками, їхні жінки — загребущими гарпіями в пошуках надійного оплоту. Церемоніал та ритуали здавалися пустопорожніми та позбавленими найменшого сенсу — шарадою та ширмою, за якими ховалася жахлива система інституційної несправедливості, вибудована винятково для задоволення потреб владного класу. Вві сні про Нову Прагу він марив себе герцогом чи князем, що застряг у гнойовику, припнутий відповідальністю й бюрократією,

нездатний поворухнутися, навіть коли вся бюрократична махиня от-от мала обвалитися на нього.

Коли хлопчик смикався і скрикував уві сні, пан Кріль підбирався ближче й розпластувався перед ним, а його вогке хутро здіймалося та опускалось в одному ритмі з мірним диханням дитини. Фелікс засинав міцніше, і пан Кріль відповзав, згорнувшись кілечком, уткнувшись носом у власний хвіст, ремигаючи, як і щоночі. Маленьким хлопчикам тяжко живеться в часи блискавичних змін, а метровим заввишки кролям, ураженим прокляттям людського розуму та заячих інстинктів, — іще вдвічі тяжче.

Удосвіта Фелікс позіхнув, потер очі, потягнувся, розминаючи заціпеніле тіло, й здригнувся від холоду.

— Кролику?

— Кар-р-р! — над його головою залопотів крилами крук і підлетів ближче, закидаючи голову набік: — Кріль поскакав у сел-л-ло.

Фелікс кліпнув очима:

— Шкода, він не зачекав.

Хлопчик знову здригнувся од відчуття самотності, анітрохи не притаманного дев'ятирічкам. Підвівся й заходився збирати речі в поношений рюкзак: ковдру, маленьку консервну бляшанку, наполовину спорожнілу коробку із сірниками та один із тих чудернацьких металевих телефонів, за допомогою яких Фестиваль спілкувався з людьми. На якусь мить він замислився над ним, але поквапливість узяла гору і він теж закинув його в наплічник.

— Ну що ж, зловімо кр-р-ролика! Чи не розвага, — промовив він і з цими словами відчинив двері.

Ранок випав холодний і яскравий, двором покинутої ферми довелося брести по щиколотки в твані й болоті. З протилежного боку цієї трясовини чорніла руїна хазяйського будинку, схожа на згарок, який лишився від дерева, в яке поцілила блискавка — вогонь Отця Святого. За ним виднілася ділянка сухої сірої грязі збідненого шару, де наносистеми Фестивалю начисто позбавили

ґрунт мікроелементів, конструюючи якесь одоробло. І це все якось було пов'язано зі зникненням фермера та його сім'ї.

Село розташувалося ген у долині, на віддалі двох кілометрів від ферми, за поворотом вузької ґрунтовки та високим сосновим бором. Фелікс поправив рюкзак на спині і, сходявши до вітру прямо на почорнілу від вогню стіну будинку, поволі рушив униз по доріжці. Його тягнуло свистіти чи щось мугикати на шляху, але він не збирався нехтувати застереженнями пана Кротя й утримався від веселоців; хтозна, що за тварі жили в тутешніх лісах. Це був дуже серйозний маленький хлопчик і дуже дорослий.

Біля нього по дорозі скакав і крук, а потім чимдуж залопотів крилами та приземлився в рівчаку трохи звіддала. Раз по раз він загойдав головою:

— Хар-р-рч! — каркав він.

— Прекрасно! — зрадів Фелікс і підбіг до нього, та коли побачив, чим саме йому запропонував підживитися крук, то вмить відвернувся і став терти перенісся, аж поки в очах не забриніли сльози, намагаючись не піддатись охоті проблюватися. Він заревів; колись дуже давно, дуже далеко звідси його навчала няня: «Великі хлопчики не плачуть!» Але тепер він був набагато розумніший. Він уже надивився на те, як ридма ридають значно більші хлопчики і навіть дорослі дяді, особливо коли стоять під вищербленою од пострілів стіною. (Дехто з них не плакав, дехто з них стояв із гордо піднятою головою, але в підсумку ніякої різниці між ними не було.) — Інколи я тебе просто ненавиджу, Круче!

— Кар-р-р? — поглянув на нього птах. Те, що лежало в рівчаку, досі мало на собі дівчачу сукенку. — Хар-р-рчів!

— Може, ти й голодний... але найперше треба знайти Петра. Поки нас не зловили Міми.

Фелікс нервово озирнувся, всі ці три дні вони неслися вперед, випереджаючи Мімів на якийсь один крок. Міми пересувалися повільно, часто борюкаючись із невидимими вітрами або намагаючись намацати вихід із якогось невидимого будинку, але

жалю не знали. Мімам не потрібен був сон, вони не моргали і не спинялись.

За сотню метрів від села прокинувся телефон. Він нявчав, немовби допитливе кошеня, поки Фелікс намагався його видобути із наплічника.

— Покинь мене! — прокричав він од злості.

— Феліксе? Це пан Кріль.

— Що? — хлопчик приголомшено глянув на телефон. Під замацаними клавішами виблискували хромовані вогники.

— Це я. Твій капловухий друг. Я в селі. Послухай, не наближайся сюди ні на крок!

— Чому ні? — насупився він, не спиняючись.

— Вони тут. Скінчився мій запас щастя. Навряд чи вдасться вибратися звідси. Ти... — раптом голос велетенського гризуна збився на щось цілковито нелюдське, заячий писк люті й страху. — ...І за тобою також! Треба навпростець, хлопчику! *Біжи!*

Телефон задзеленчав, коли перервався сигнал. Фелікс замахнувся ним, надумавши хвицнути об землю, але раптом зупинився. Попереду на нього очима-намистинками витріщився крук із закривавленим дзьобом.

— Лети в село, — наказав йому хлопчик. — Скажи, що ти бачиш.

— Кар-р-р!

Крук розігнався і, підстрибнувши, важко зіпнувся в повітря над травою, а потім так само важко полетів над верхівками дерев. Фелікс знову поглянув на телефон, його роздирали навпіл лють і смуток. В очах читався вираз: так нечесно! Все нечесно! Він же просто хотів стати юним і безтурботним. А ще повеселитись. Товариші з'явилися пізніше. Спершу була ще й пані Їжачиха, але вона загинула під час випадкової вистави Периферії, коли повітря пронизували спалахи електричних розрядів аж із самісінької іоносфери, де гвалт зчинили корональні спалахи на сонці. От і Периферія теж така сама: бездумна сутність, украй небезпечна й мінлива, варта довіри, не більше від отруйної змії, але подекуди спроможна на створення

шедевральної краси речей. (Полярні сяйва тоді не вщухали кілька тижнів.)

Фелікс знервовано озирнувся. Йому здалося, ззаду по дорозі, за живоплотом щось заворушилось. Він приклав телефон до щоки:

— Поговоріть хтось зі мною.

— *Зацікавте нас!*

— Я ж нічого не знаю! — раптом не стримався він.

— *Розкажіть якусь історію, виконайте формально відповідну зацікавленню дію: заспівайте, станцюйте, поплескайте в долоні.*

— Що я одержу натомість?

— *А що ви потребуєте?* — голос із протилежного краю звучав тонкий, далекий, стиснений лігатурами каузального каналу зв'язку.

— За мною женуться погані люди. Жбурляються тортами, хочуть і мене зробити тортом. Ви можете їх спинити? Захистити мене від Мімів?

— *Розкажіть історію.* — Це не було ні питання, ні прохання. Це був наказ.

Фелікс глибоко зітхнув. Він подивився вгору й побачив Крука, який кружляв у нього над головою. Потім стрибнув у рівчак попід дорогою, одразу пірнув під крони дерев на узліссі й став пробиратися вглиб лісу. По дорозі він говорив:

— Жив собі в палаці на березі річки один герцог, і виходив він вікнами на єдине місто в цілому світі. Герцог був не дуже мудрий, але робив усе, що йому здавалося правильним для свого народу. Аж ось одного ранку з неба посипалися телефони, і все навколо змінилося. Ось вам історія герцога.

Вона виявилась довга й плутана і тривала якийсь час. Хлопчик розповів, як палац узяли в облогу анархісти-терористи, що потопили місто в хаосі та пластикових столових приборах. Усі його солдати дезертирували, розграбувавши перед цим палац і звіринець. А самі він утік через потайний хід під приймальнею Куратора, що розташувалася на найнижчому

рівні підвалу. Підстаркуватий герцог із трьома вірними слугами. Розбитий журбою, він заледве розумів, що відбувається в світі. Чому все раптом змінилося? В одному завулку із купи сміття до нього, ніби допитливе кошеня, занявчав телефон. Він нахилився підняти його, і це врятувало йому життя, бо цієї миті двоє його солдатів-відступників стріляли по ньому з рушниць. Вони вбили громадянина Фон Бека, але той раніше встиг їх позначити зі свого «повільного пістолета» — забороненої зброї, тим не менш санкціонованої для використання громадянами з управління Куратора в рамках виконання своїх обов'язків. (Кулі з такої зброї летіли на крилах колібрі, невідступно переслідуючи свою ціль, куди б вона не втекла. Ці кулі вбивали, жалячи жертву барбетами з нейротоксином, ніби оси з особливим маркером *охранки* — зброя терору, яка мала демонструвати все жахіття заборонених технологій.)

Фелікс прослизнув між коріння дерев по схилу і бігцем перетнув галявину, на якій пеньки вже пустили нові зелені пагони. У відчаї герцог вирішив поговорити з телефоном, і той запропонував йому сповнити три бажання. Тож чоловік, сприйнявши пропозицію за гіркий жарт, захотів повернути свою молодість; але на превелике його здивування, до нього й справді магічним чином вернулася його юнь. Потім він попросив про товаришів; і йому було дано друзів, чудових друзів, які виконували будь-яке його побажання, нічого не просячи натомість. І навіть третє його прохання, яке він зробив у хлопчачому запалі повернутої юні, було сповнене. Попри те, що хлопчик отримав не геть те, на що очікував або що насправді хотів би попросити, якби не стан афекту, однаково це було краще, ніж деякі вдоволені прохання людей, що згодом зустрілися йому в дорозі. (Взяти б для прикладу одного куркуля, який замовив собі курку, що несла би золоті яйця. Прекрасна вийшла птаха, аж поки не обстежити її за допомогою дозиметра залізничників і не виявити, що вона, а точніше, філософський камінь у її волі, страх як фонить. І думка про це спадає тільки

тоді, коли криваві випорожнення уже нестерпні, а волосся випадає цілими жмутами.)

За останній місяць перетворений на дитину герцог здолав триста кілометрів, перебиваючись чим попало. Щоправда його друзі за ним доглядали. Крук бачив усе навколо, попереджав його про пастки, засідки й капкани, перш ніж він до них доходив. Пан Кріль стрибав із ним поруч і мав гострий слух, чим рятував його від численних проблем, а ще міг похвалитися старомодним здоровим глуздом та вмів його врятувати від голодної чи холодної смерті. Пані Їжачиха теж допомагала, постійно метушилася навколо, готувала, прибирала й, виставивши голки, вищиривши зуби, завжди тримала оборону від усяких жебраків і покидьків. Усе це було до того, як її забрала гроза.

Десь посеред його мандрівки до маленького герцога стало вертатися почуття обов'язку, а разом із ним — і бездонного відчаю. Куди б він не поглянув, на ланах гнів урожай. Селяни-непросихайки підняли ставки, і тепер гайнули в небеса, підперши їх кілометровими грибами-пурхавками, сплетеними зі схожого на цукрову вату скловолокна та алмазних нитей. Мудрі бабці молоділи і при цьому набиралися ще більше розуму... неприродно більше, аж поки їхня мудрість не виливалася на околицю, вольовим рішенням оживляючи бездушні предмети. Врешті-решт наймудріші остаточно втрачали свій зв'язок із людством, покидали свої крихкі людські оболонки та вивантажували себе в сховища Фестивалю, де буяло післяжиття аплодів. Схоже, інтелект і безмежні знання кепсько поєднувались із сталим людським життям.

Маленький герцог говорив із людьми, намагався переконати їх, що це не назавжди, що рано чи пізно Фестиваль завершиться і їм усім доведеться сплатити страшну ціну. Але йому сміялися в очі, обзивали його по-всякому, коли дізнавались, ким він був у попередньому житті. І от потім хтось нацькував на нього Мімів.

Затріщали гілки, й пролунало стривожене каркання; Крук усівся йому на плече й учепився в нього великими пазурами, мало не роздерши руку до крові.

— Міми! — прошипів птах. — Не вернуть!

— Де? — Фелікс роззирнувся з витріщеними очима.

У підліску за ними щось шаруділо. Фелікс розвернувся і зігнав Крука, який важко залопотів крилами й стривожено закаркав. У полі зору на протилежному краю галявини з'явилася людська постать. Судячи зі зросту — дорослий чоловік, з голови до ніг блідий мов полотно. Він пересувався різкими рухами, немов пошкоджена механічна лялька, а в руках тримав круглий жовтуватий предмет, у якому неможливо було помилитись.

— Помир-р-ральний! — каркнув Крук. — Пир-р-ріг!

Фелікс відвернувся від Міма й нахилив голову. Він біг уперед наосліп, гілля шмагало його по голові та плечах, куці й корені намагалися зробити йому підніжку. Десь у далині кричав і каркав Крук, він напосідав на Міма, всіляко уникаючи його смертоносного кругляка й цілячи дзьобом в очі, вуха, пальці. Одного шматка липкого помаранчевого тіста досить, щоб допекти до самісіньких кісток. Його наноботи-дисасемблери картографують і наново переплітають мережу нервової системи, несучи смерть людині та перетворюючи рештки її тіла на власного проксі-агента в реальному світі.

Міми функціонували некоректно й були частиною Периферії, яка декілька візитів Фестивалю тому небезпечно наблизилась до сонячного спалаху й звідтоді переживала бітову деградацію. У них навіть зникли нейронні зв'язки, аж до ядра Хомського, які відповідали за мовлення, а втім вони якимось чином і далі подорожували на «зоряних віхтях» Фестивалю. Можливо, така ось примусова асиміляція була їхнім способом комунікувати або ділити один віртуальний простір з іншими істотами. Якщо це правда, то вони, як мінімум, глибоко помилялися, немовби немовля, що намагається погратись із песиком, луплячи його; от тільки в своїх спробах Міми були дуже наполегливі.

Іззаду пролунав безслівний крик, а значить, конкретно цього Міма таки вдалося відволікти. Але ж вони завжди подорожують зграями. Де ж інші? І де пан Кріль з його дробовиком 12-го калібру та поясом із сушеного скальпа фермера?

Попереду щось зашуміло. Фелікс загальмував і поточився. Він усе ще тримав телефон у руках.

— Поможіть! — хлопчик видихнув у трубку.

— *Зазначте параметри допомоги!*

Перед ним серед дерев рухалася розмита біла постать. Колись вона була жінкою. Зараз же — бліда істота з криваво-червоними губами й булькатим носом. Тлінні руки-ноги вкривало біле дрантя, що трималося купи тільки завдяки тонкому плетиву сріблястої металевої сітки, що пульсувала й скорочувалася, коли жінка робила рух. Постать гоїдалася зі сторони в сторону, грайливо вихиляючи стегнами, немовби замість нижнього відділу хребта в неї була шарнірна муфта. В обох кощавих руках жінка міцно тримала таріль із пирогами. Поклонившись Феліксу та простягнувши йому свою ношу, вона вицирилася до хлопця, не зводячи з нього порожні очниці, обведені чорною світлочутливою плівкою, схожа на матір, яка хоче почастувати свого розпаньканого синочка його улюбленою стравою.

У Фелікса підступило до горла. Сморід стояв незбагнений.

— Убийте їх! Нехай забираються геть! — запхивькав він і безсило обперся на стовбур дерева. — Будь ласка!

— *Вас зрозумів!* — Усе ще далекий голос Фестивалю губився в фоновому шумі, але його інтонації звучали інакше. — *Служба безпеки Периферії до ваших послуг. Чим можемо допомогти?*

Міми наближалися.

— Убийте їх! — видихнув Фелікс. — Заберіть мене звідси!

— *Захоплюємо ціль. Активізуємо батарею рентгенівських лазерів. Інформуємо, що поточний кут нахилу орбіти не сприятливий для хірургічної ліквідації. Прикрийте очі!*

Фелікс миттю підняв руку, затуляючи очі. Кістки зажеврили червоним обрисом, а вже за якусь частку секунди пролунав оглушливий грім, і хлопчика обдало хвилею жару, немовби перед ним розчахнулися челюсті пекла. Все тіло закололо голочками, наче пані Їжачиха схопила його в обійми. По всьому лісу навколо зі звуком лопотіння панічних крил валилися

дерева. Вже наступної миті спалах і гуркіт повторилися, тепер уже позаду нього; а потім іще рази зо два-три, щоразу далі.

— *Відбій Службі ліквідації надзвичайних ситуацій. Загрозу усунуто. Інформуємо, що одержана вами доза іонізуючого опромінення становить приблизно чотири греї і без негайної допомоги загрожує вашому життю. Служба медичної підтримки вже одержала ваші координати. Залишайтеся на місці, вона прибуде за двадцять дві хвилини. Дякуємо за повідомлені традиції. На все добре!*

Фелікс лежав під деревом і важко сапав. Йому паморочилося від кольорових розводів перед очима. Він досі бачив примарно-фіолетовий контур власної кістки перед очима.

— Мені потрібен пан Кріль, — пробурмотів він у телефон, але той мовчав. Хлопчик розплакався від смутку й самотності. Невдовзі він заплющив очі й заснув. І коли з неба спустився павучок та замотав його в кокон сріблястої не-павутини, він усе ще спав. Там його пошкоджене радіацією тіло буде розчинено й переформовано наново. Вже втретє. І в тому, що саме таке третє бажання Фелікс загадав, він був винний сам. Молодість, справжні друзі... і все чого потайки кортіло маленькому хлопчику, який анітрохи не подумав про те, що сповнене пригод життя веселе й цікаве тільки зі сторони.

У камері Мартін сидів на тоненькому матраці і намагався розрахувати, скільки йому лишилося днів до страти.

Флот перебував на відстані шести днів від точки останнього стрибка до Світу Рохарда. Перед цим, найпевніше, вони востаннє поповнять запаси, спорожнивши останні допоміжні транспорти, а на їхній борт переведуть увесь понадштатний персонал, збожеволілих призовників, невиліковно хворих або в інший спосіб зайвих людей. Можливо, його теж переведуть з іншим баластом і відправлять назад, у Нову Республіку, де його, шпигуна із доків, судитиме трибунал за обвинуваченням у державній зраді. Він мав небезпідставні сумніви, що від адвоката, яким його мали забезпечити верфі, користі вийде небагато і той кирпатий асистент з управління Куратора вже

розставив на нього свої сильця, тож очевидно, ні перед чим не зупиниться, готуючи його до шибениці.

Це був один варіант. Інший полягав у тому, що він так і сидітиме на гауптвахті аж до його прибуття, в момент якого всім стане зрозуміло, що завдяки його підступним діям сукупне відставання, яке з'явилося в хронометричних налаштуваннях чотиривимірної системи наведення «Владаря Ванека», геть начисто запороло їхній план підкрастися до Фестивалю просторовоподібною траєкторією. Цілком логічно припустити, що флотські запідозрять саботаж, винний у якому вже сидить у карцері зі зв'язаними руками-ногами — така собі індичка на заклання.

Чомусь щаслива думка про те, що завдання успішно виконане в повному обсязі, Мартіна геть не гріла, хоч йому і вдалося відвернути загрозу масштабного порушення каузальності. Можливо, міркував він, десь й існують герої, які пружним кроком ітимуть назустріч шлюзу, та він до них не належав; він би радше відчиняв двері до спальні Рейчел, а не який-небудь інший люк, він би радше задихався в неї між ніг, аніж у космічній порожнечі. У відчаї Мартін зрозумів: така природа всього його життя — спершу закохатися й поринути в дошкульну непозбутню одержимість, а потім ураз по самісінькі помідори вляпатись у якесь невичерпне гівно. Він чимало пожив, тож ілюзій практично не плекав; характер у самої Рейчел шорсткий нівроку — достоту терпуг, а якщо подумати, то між ними виявиться не так уже й багато спільного. От тільки сидіти за ґратами у крихітній камері напрочуд самотньо, особливо знаючи, що твоя кохана менше ніж за тридцять метрів від тебе, але зарадити нічим не здатна. Адже й сама ходить під підозрою. Тож яким би закоханим у неї він не почувався, Мартін щиро не бажав бачити її біля себе. Це йому б туди назад, на волю, а ще краще — утекти разом із Рейчел кудись подалі від Нової Республіки, на багато світлових років, де можна було би розпочати довгу історію начисто розірваних із цим суспільством стосунків.

Він ліг на койку, перекотився долілиць і заплющив очі. Аж раптом до нього слабким голоском запищав туалет.

— Мартіне, якщо чуєш мене, стукни один раз пальцем по підлозі біля унітаза. Тільки раз.

«Мені гаплик, — подумав чоловік. — Ніхто навіть не морочитиме голови з моєю стратою. Мене просто посадять у їхній психіатричний зоопарк, і діти кидатимуть мені банани».

Але він усе ж таки простягнув руку і постукав по основі нержавкого унітаза, пригвинченого до стіни камери.

— Просто один...

Він сів, і голос умить кудись подівся.

Мартін здивовано кліпнув очима й роззирнувся. Ніде ніяких голосів. У камері нічого не змінилось; все ще надто спекотно, надто задушливо, з невпинним смородом каналізації та протухлої капусти. (Запах капусти був незбагнений. Вона давно зникла з раціону, поступившись солонині та галетному печиву, яким Космічний флот Нової Республіки зберігав збочену вірність попри доступність вакууму та критичної холоднечі на відстані кількох міліметрів од зовнішнього корпусу зорельота.) Чоловік знову приліг.

— ...раз. Якщо можеш.

Він знову заплющив очі і, немовби вагаючись, один раз, чітко стукнув по основі унітаза.

— Зрозуміло. Тепер стукни... — Голос затнувся. — Стукни стільки разів, скільки сидиш «на губі».

Мартін кліпнув очима, але стукнув, скільки було потрібно.

— Знаєш морзянку?

Довелося поморочити собі голову. Давно не практикувався. «Так», — відстукав він. Практично вимерлий навик, низькопродуктивний послідовний код, та все ж *відомий* йому з однієї простої причини: свого часу Герман наполог на тому, щоб він його опанував. Доступний людям, а видресирований на значно складніших речах шпиг міг просто не звернути уваги, що на фоні значно складніших протоколів губиться такий буденний

і водночас таємний канал передачі даних, як постукування пальцями під час відеорозмови.

— Якщо ляжеш, обпершись головою на унітаз, чутимеш мене краще.

Мартін знову моргнув. «Кісткова провідність?» Ні, щось інше. Індуктивна обмотка навколо слухового нерва. Якесь високочастотне джерело мало закоротити на металі унітаза і скористатися ним як антеною! Неefективно, але якщо потрібна мала дистанція...

— Назвіться, — відправив він повідомлення.

Відповідь надійшла азбукою Морзе:

— Позивний «Людмила». Хто за нами спостерігав під час вечереі?

— Один вундеркінд, — відстукав він їй і повалився на підлогу, здригаючись від полегшення. Із протилежного боку могло бути тільки двоє, й управління Куратора навряд чи би ідентифікувало його в такий спосіб.

— Чим ретранслюєш?

— Бот-шпигун застряг у системі каналізації, його защемило стулкою клапана. Це один із тих, що їх випадково випустив на волю ідіот субкуратор. Я наказала їм відшукати тебе. Їхні акумулятори майже розрядились, забагато енергії йде на забезпечення «кісткової телефонії». Тому краще морзянкою. Мартіне, я пробую тебе витягнути. Поки що безуспішно.

— Скільки до прибуття? — терміново відстукав він їй.

— Десять днів до виходу на низьку орбіту. Якщо не випустять раніше, то розраховуй на порятунок у день прибуття. Намагаюся забезпечити тобі дипломатичний захист.

Десять днів. Порятунок... хіба що його раніше під вартою не переведуть на якийсь транспорт, не доставлять у док для страт або ж Рейчел не кидає зараз слова на штормовий вітер.

— Поясни про порятунок.

— Дипломатичний рятувальний човник вмістить двох. Заряд майже на нулі. Спробую підіслати інший ретранслятор. Кохаю і цілую. Кінець зв'язку.

— І я тебе кохаю, — обнадієний, постукав він і собі. Але йому ніхто не відповів.

Із-під столу в фоновім гудінні сірого шуму шурхотіли, цокотіли та дзижчали міриади крихітних коліщаток. На протилежній стіні танцювали промені оптичних перетворювачів, схожі на проєкцію з магічного ліхтаря. Оператор із розстібнутим коміром, обшитим золотим дубовим листям, відкинувся на спинку крісла, а з його ніздрів цівочками сочився тютюновий дим: розслаблено тримаючи люльку між пальців, він вглядався в монітор.

У двері постукали.

— Заходьте, — озвався чоловік і за мить кліпнув очима, одразу зіпнувшись на ноги. — Чим можу допомогти, прокураторе?

— Якщо ваша ласка, то хвилиною вашої уваги.

— Безперечно. Радий служити Василіску. Сідайте.

Василій вмостився за столом. Йому, очевидно, було ніяково. На стіні грали тіні та вогники, раз по раз червоно-жовті проблиски втрапляли в тонкий голубий димок, що ледаче крутився посеред каюти.

— То це наш вектор стану?

Якусь хвильку молодший лейтенант безпеки Зауер помислював напустити туману на молодика, але неохоче відклав ідею на потім.

— Так, але він вам нічого путнього не скаже, хіба що ви цікавитесь топологією п'ятивимірних многовидів. До того ж це теоретичний конструкт, допоки ми не прибудемо в задану точку і релятивісти не одержать карту пульсарів для його підтвердження. Я намагаюся його вивчати; адже знаєте, як тільки в нас усе владнається, моя справа ляже на стіл комісії із розгляду чергових звань.

— Гм-м-м, — кивнув Василій. Зауер — не єдиний офіцер флоту, який розраховує на підвищення за наслідками цієї кампанії. — Де ж ваш оптимізм? Майже все вже скінчилось.

Зауер закопил губи, підняв люльку і приклався до неї.

— Я б так нізащо не сказав. Принаймні доки ми не прикінчили ворога і не закопали його на роздоріжжі з повним ротом часнику.

— Мабуть, ви праві. Та хіба про це не потурбуються ваші хлопці? Тим часом як наші вийдуть на перший план після них і займуться прибиранням, щоб таке більше ніколи не повторилось.

Зауер чемно поглянув на молодого жандарма попри те, що він його став дратувати.

— Я можу вам чимось допомогти?

— Е-е, так, думаю, так. — Відвідувач відкинувся на спинку крісла, поліз у кишеню кітеля і дістав портсигар. — Ви не проти?

Зауер стенив плечима:

— Почувайтесь як удома.

— Дякую!

Хвилину вони мовчали, спалахували запальнички, і сіро-голубий димок тягнувся з потоками повітря у вентиляційні отвори на стелі. Все ще не звиклий до цієї звички дорослих, Василій намагався не кашляти.

— Мова про інженера на гауптвахті.

— Хто б сумнівався.

— Добре. — Він пахкнув сигаретою. — Ви знаєте, мене стало хвилювати його майбутнє. Я так розумію, вже за пару днів підійдуть останні транспорти, ми поповнимо запаси, а вони розвернуться додому, тож я подумав...

Зауер випростався. Він поклав люльку, вона догоріла, і хоча все ще до її чашечки було не торкнутись, в ній нічого не лишилось окрім білястого попелу.

— Вам подумалося, чи не міг би я передати його вам, щоб ви з ним на буксирі вирушили додому тихим ходом?

Василій немовби всміхнувся, зніяковілий:

— Саме так, я певен. Чолов'яга винний, ніде тавра поставити. Це й сліпому видно; його потрібно доставити на батьківщину для проведення належного суду і страти. Що ви на це скажете?

Зауер знову відкинувся на спинку крісла і поглянув на аналітичну машину:

— Маєте рацію, — погодився він. — От тільки з мого місця не все так однозначно.

Він узявся набивати люльку.

— Добрий тютюн маєте, — Василій спробував зайти з іншого боку. — Хоч на смак і трохи дивний. Напрочуд розслабляє.

— Це опіум, — пояснив Зауер. — Іде на ура. Головне не захоплюватися. — І цілу хвилину він удоволено пахкав люлькою. — З якої радості, по-вашому, Спрінгфілд узагалі сидить «на губі»?

— Хіба це не очевидно? — подивувався Василій. — Він порушив Імператорський статут. По суті, саме це мені й було потрібно.

— Але ж для Адміралтейства його страта тільки ускладнить пошуки іншопланетних інженерів, правда? — Зауер затагнувся. — Друже, якби він був флотським, то ми б уже давно викинули його зі шлюзу. Послухайте, що я вам скажу. Якщо ви наполягатимете на тому, щоб його таки доправити додому на підставі того, що ви знайшли і йому інкримінуєте, станеться ось що: Адміралтейство сидітиме на цій справі кілька місяців, проведуть розслідування, за результатами якого приймуть рішення, що ніякої реальної шкоди завдано так і не було. Віддадуть його під трибунал за яку-небудь значно меншу провину і присудять йому термін, який він уже на той момент відбуде. Тобто на загальних підставах. А ви пошиєтеся в дурні. І повірте мені, зіпсувати собі послужний список на такій стадії в цій грі — поганий для вас початок.

— Що ж ви пропонуєте, пане лейтенанте?

— Ну, — Зауер загасив сигару і з прикрістю поглянув на неї, — гадаю, вам доведеться прийняти рішення, чи ризикнути в тоталізаторі.

— Тоталізаторі, лейтенанте?

— Я про азартні ігри, пане Мюллере, ігри. Піднімайте ставки або будьте квити. Ви, здається, вирішили, що інженерик

працює на ту спідницю із Землі, правда? Обґрунтована підозра, як на мене, але нам бракує надійних доказів, крім того неподобства, що між ними відбувається. А це, своєю чергою, будьмо справедливими, з однаковим успіхом може бути цілковито невинним заняттям. Неподобством, але таким, що не має нічого спільного із реальним злочинним наміром щодо Республіки. Хай там як, а в її діях немає ані найменшого криміналу. Мала хіба що заборонену апаратуру в дипломатичному багажі та підривала бойовий дух на борту своєю досить-таки негідною поведінкою. Але підстав для догани ми не маємо, не кажучи вже про те, щоб оголошувати її персоною нон грата. Хай як вона вас не дратує, але тут ця жінка присутня із найяснішого дозволу Його ясновельможності ерцгерцога. Гадаю, для вас настав момент або пан, або пропав. Змиріться з тим, що пан Спрінгфілд, найпевніше, буде вільний як птах, либонь шукайте щось серйозне, чим можна притиснути її до стінки, чим перекрити її дипломатичний імунітет.

Василій сполотнів. Мабуть, до нього вперше дійшло; він уже перевищив свої повноваження, вчинивши трус у каюті Рейчел, тому краще було би знайти для цього вагомій підстави або все його майбутнє зависало на волосині.

— Я готовий ризикнути, лейтенанте. Можливо, маєте якісь рекомендації? Це дуже важливий крок, і я не хотів би припуститися якоїсь помилки.

Зауер задоволено вишкірився:

— Не переживайте. Не припуститесь. Не тільки вам кортить її спекатись. Не тільки ви охочі підставитись. Ось як ми розправимося з її прикриттям...

ЗАПРОШЕННЯ
ДО СТРАТИ

Нерівний ряд розп'ять вінчав пагорб, що панував над шляхом до Плоцька. Страчені висіли обличчям до вузесенької річки, яка текла долиною, понад берегом, де стояв водяний млин Бориса Мірошника: невидючим поглядом їхні обтяжені людським єством тіла в коричневих веретянках споглядали згарище, яке залишило сам кістяк від монастиря на протилежному боці. Нанизаний на рожен, ніби пташина, настоятель Святого Духа вторував був дорогу і своїм ченцям.

— Убивайте всіх, Бог свою паству побачить, — глузливо прокоментувала видовище Сестра 7-ма, коли розвернула дверний отвір у бік зловісного ряду. — Хіба не так говорили їхні отці/матері гнізда в стародавні часи?

Буря Рубенштейн здригнувся від холоду. Птахонога хата крокувала дорогою із Нового Петрограда. Ранок видався прохолодний, і в його свіжому повітрі витав до болю знайомий запах, щось середнє між сірчастим хрустом пороху й пересолодженим ароматом прянощів. Але ніякої смаженини: монастир спалили вже після того, як прикінчили всіх монахів, а не раніше.

— Хто це все зробив? — запитав Буря значно спокійнішим голосом, ніж очікував від себе.

— Самі знаєте, — відповіла Критикеса. — Не баритися тут: зрозумійте, тутешні виконавці з Периферії ненормальніші від міських. Міми і Лісові дітки-вогнеходи. *Дуже* небезпечні.

— Це вони... — Буря не договорив, бо не міг відірвати погляду від маківки пагорба. З кліриками він не водився, але цей бенкет надмірностей перевищував усі його уявлення про прийнятність. — Це все Периферія?

Сестра 7-ма перехилила голову й помахала іклами.

— Ні, — заявила вона. — Це справа людських рук. Але тутде побували головомети і засіяли трупи новим життям. Воскресіння неминуче, хоч і не обов'язково добровільне.

— Головомети?

— Перифероїди з феєрверками. Засівають макітри, демонтують тулуб, вивантажують і запускають карту із зернами

свідомості на орбіту, де ті приєднуються до Фестивалю.

Буря дивився на ряд із розп'яттями. В одного з повішених на хресті бракувало черепа, а верхня частина знаряддя страти була обвуглена.

— Мене зараз знудить...

Він тільки-но й устиг до краю хатини. Сестра 7-ма наказала тій присісти, поки чоловік, звівши голову з порога, корчачись у спазмах, блював у болото кювета.

— Готові їхати далі? Потрібна їжа?

— Ні, тільки попити чого-небудь. Чогось міцного.

В одному з кутів хати височіла батарея бляшанок і пляшок. Тільки побіжно знайома з людською фразеологією, Сестра 7-ма вибрала здоровенну банку консервованих ананасів, мимохіть прокусила в ній дірку й вилила її вміст у порожню бляшанку, що весь останній день правила Бурі за чашку. Той мовчки взяв її в руки і долив трохи шнапсу зі своєї фляги. Хатина дещо похилилася, коли випростувалася на лапах. Рубенштейн обперся на стіну й залпом осушив свою посудину.

— Куди ви мене везете? — запитав він, блідий, усе ще тремтячи не просто від холоду, а через куди глибші причини.

— Критикувати кровопивць. *Ось це* не мистецтво. — Сестра 7-ма оголила ікла на пагорб у сердитому вицирі. — Ніякої естетики! Правдоподібність піф-паф! Pas de preservatives!

Рубенштейн по стіні сповз на підлогу, повалившись на купу харчів. Його переповнював відчай. Варто було Сестрі 7-й пуститися в алітерації, її було не тільки не спинити, а й не зрозуміти.

— Цього разу йдеться про когось конкретного? Чи ви просто намагаєтеся мене вбити своїм занудством?

Велетенський сліпак крутнувся на місці, цвіркнуши подихом крізь зуби. Буря зіщулився, побачивши вицир сердитої смерті в її очах. Але цей погляд одразу ж потьмянішав і набув звичного виразу, цинічного і веселого.

— Критики знають, хто це зробив, — скреготнула вона у відповідь. — Приходять судити, приходять критикувати.

Хата на лапах ішла уперед, забираючи їх подалі від місця страти. Із сіней хати не було видно, як зажеврїла ряса на одному з розіпнутих ченців. Його череп гучно вибухнув і в омахах голубого полум'я виплюнув якусь річ завбільшки з кулак угору, та злетїла у вишину, тягнучи за собою сліпучий білий слід. Іще одна свідомість монаха — точніше, все, що лишилося від неї після розп'яття, на момент засівання — відправилася на орбіту, де зустрінеться з інформаційними хижачами Фестивалю.

Хатина крокувала цілий день, постійно минаючи якісь дива, якісь чудеса, якісь неподобства обабіч свого шляху. Над їхніми головами пропливли дві схожі на опушені будякові квітки геодезичні сфери по кілометру в діаметрі; підйомну силу їм забезпечувало термальне розширення власної повітряної подушки, нагрітої сонцем. (Вознесені селяни, чії інтелектуальні можливості тепер забезпечували чудернацькі протези, тепер в усіх значеннях зверхньо дивилися на мешканців землі зі своїх громад у піднебессі. Деякі їхні діти вже відрощували пір'я.) Ще за одним перевалом хата пройшлася підвісним мостом зі штучного срібла, який було перекинуто через ущелину, відсутню ще місяць тому — ущелину настільки глибоку, що повітря на її дні жеврїло жаром, огортаючи його вічним венеріанським туманом. Із надр долинали ритмічне гупання якоїсь пекельної машинерії. Одного разу проз них пронеслася зграйка кремнієвих метеликів на сонячних батареях, завбільшки з обідні тарїлки, вони стрїляли, плювалися і крали випадкові електрокабелі чи окремі предмети на льоту, а тимчасом за ними гнався хижий пікірувальник «штука» завбільшки з орла, періодично зриваючись у виск і піке та хапаючи-шматуючи на клапті метелика-жертву випущеними з обтічників пазурами.

— Глибока сингулярність, — гномічно прокоментувала видиво Сестра 7-ма. — Машини живуть і плодяться. Еволюція із рогу достатку.

— Не розумію. Що це все викликало?

— Емерджентні властивості складної інфокології. Життя поширюється, доки не займає всі екологічні ніші. Тепер машини репродукують одна одну і множаться, а Фестиваль доводить ентропію до максимуму, вироджуючись у проміжну станцію-полустанок.

— Вироджується... — Буря витріщився на Критикесу. — Хочете сказати, це все *тимчасово*?

Сестра 7-ма безтурботно поглянула на нього:

— Вас щось змушує думати інакше?

— Але ж... — Рубенштейн озирнувся. Поглянув на кинуті лани, зарослі бур'яном, на випалені села й дивні артефакти, що траплялися їм по дорозі. — До такого ніхто не готовий, — ледве проказав він. — Нам здавалося, це все надовго!

— Дехто встигне приготуватися, — промовила Критикеса. — Поріддя рогу достатку. А от сам Фестиваль рухатиметься далі. Це квітка, що цвіте у світлі зорі перед новим перельотом у холодній і темній пустелі.

Наступного дня вдосвіта вони побачили Плоцьк. До вторгнення Фестивалю Плоцьк був сонним пряничним базарним містечком душ на тисяч п'ятдесят та оплотом крайової жандармерії, мав свою в'язницю, два собори, музей і пристань для дирижаблів. Це була кінцева станція залізниці в північній частині планети й порт відправки барж, які постачали крам на північні ферми, розпорошені по степах на півдорозі до Полярного океану.

Сьогодні Плоцьк було не впізнати. Цілі квартали міста зяяли шрамами-опіками, а на місці колишнього собору в небо аж до стратосфери зіпнувся кущ струнких білих веж. В Бурі відвисла щелепа, коли щось смарагдово-зелене вихопилось із вікна посередині однієї такої башти й вогнем пронеслося в небі з дивним подвійним вибухом у польоті. Знову вернувся старий запах — суміш пороху й орхідей. Сестра 7-ма сіла й вдихнула свіже повітря на повні груди:

— Люблю запах диких асемблерів ізрання. Аплоуди крихіток нанороботів і міліцію кіборгів. Шпилі зі слонової кістки.

Обожнюю апокаліпсис.

— Та що ви таке верзете? — Буря сів на купі смердючих ковдр, із яких Критикеса звила собі гніздо.

— Оскаженіла наноструктура! — щасливо промовила вона. — Цивілізація! Свобода! Справедливість! Життя як у янкі!

— Якої Янки? — запитав Буря, чистячи жирну сардельку інкрустованим складаним ножиком, він нарізав її великими шматками й одразу відправляв їх у рот. Йому страшенно свербіла борода, він не мився уже декілька днів, що найгірше — йому здавалося, він починав розуміти Сестру 7-му. (Нікому не варто розуміти Критиків, це жорстоке й незвичне покарання.)

Перед ними спалахнув яскравий зелений вогонь, він зазирнув прямо в двері й освітив усі брудні закутки хати. «Увага! Ви потрапили в карантинну зону! Негайно назвіться!» Глибокий бас пройняв Бурю до кісток. Він скоцюбився, кліпнув очима й впустив сардельку на підлогу.

— Чому ви не відповідаєте? — запитала всупереч здоровому глузду спокійна Сестра 7-ма.

— Відповідати?

— *УВАГА! Ви маєте на відповідь тридцять секунд!*

Хатою труснуло. Буря поточився і наступив на сардельку. Втративши самовладання, він нахилився до дверей:

— Негайно припиніть цей розбій! — пригрозив він комусь невидимому кулаком. — Невже людині не можна вже й у спокої поснідати, га? Ви, негідна мразото! Безкультурні імбецили, а бодай герцогська лярва засцяла вам усе!

Раптом світло згасло.

— *Ой, пробачте,* — мовив гучний голос і вже спокійнішим тоном спитав: — *Це ви, товаришу Рубенштейне?*

Буря роззявив рота, дивлячись на завислий перед ним смарагдовий алмаз, а потім перевів погляд униз. На дорозі перед ним стояв один із гвардійців Тимошевського, але геть не такий, яким він його запам'ятав у Новому Петрограді.

Рейчел сіла на койці, напружена й знервована. Незважаючи на гупання, торохтіння й брязкіт, випадкові дошкульні звуки

ударів, що долинали із-за задньої переділки, вона відчайдушно намагалася прочистити думки. Потрібно було прийняти кілька важких рішень; якщо помилитися хоч в одному з них, Мартін неодмінно помре, а значить, і вона може загинути разом із ним. Що гірше, існує висока вірогідність фальстарту, який перекреслить усі шанси на успіх її головного завдання. Через усе це їй бракувало ясності в думках, дуже заважало хвилювання.

Тридцять хвилин тому в її двері постукав космофлотець. Вона квапливо застєбнула кітель і відчинила йому.

— Мадам, лейтенант Зауер просив передати, що засідання трибуналу відбудеться о чотирнадцятій нуль-нуль.

Вона тупо кліпнула на нього очима:

— Якого ще трибуналу?

Матрос, здалося, знітився:

— Не можу знати, мадам. Він просто наказав передати це вам...

— Гаразд. Можете бути вільні.

Матрос пішов, а вона поквапилась узути чоботи, розчесалася нашвидкуруч і рушила на пошуки знайомих.

Фрегатенкапітан Муромець пив склянку чаю в офіцерській кают-компанії.

— Про який трибунал ідеться? — вимогливо запитала вона.

Той витріщився на неї із незворушною мармизою.

— То пусте, — мовив він. — Мова про заарештованого інженера. Ми не можемо залишити його на борту під час бою, тож старий надумав призначити засідання на сьогодні й остаточно розв'язати це питання.

— Що ви маєте на увазі? — крижаним тоном запитала Рейчел.

— Ну, хіба можна стратити людину без чесного суду? — навіть не приховуючи своєї зневаги, відповів Ілля і брязнув склянкою поруч із самоваром. — Він відбудеться от у цьому самому приміщенні по обіді. Тут і побачимося.

Отямилася вона знову у себе в каюті, хоч і не пам'ятала, як туди повернулася. Їй було холодно й млосно. «Вони хочуть убити Мартіна, — раптом усвідомила вона. — Бо інакше ніяк не

доберуться до мене». Рейчел вилаяла себе за дурість. Хто за всім цим стояв? Скількох ворогів вона нажила? Сам адмірал? (Сумнівно, бо якби йому кортіло когось розстріляти, він би не морочився формальностями.) Чи Ілля? Так, цей має на неї зуб. Чи та дитина-привид? Жовторотий співробітник *охранки*? Чи, може, капітан? Вона похитала головою. Когось із них вона таки допекла, а на борту корабля секретів не існувало; хай би як вони з Мартіном не ховалися, їх могли помітити.

Холодна порожнеча в животі перетворилася на клубок нервів. Увесь похід загрожував стати фіаско. З урахуванням того, що вона дізналася від Мартіна, включно з його місією, шансів на успіх флот не мав; по суті, всі вони найпевніше загинуть. Її власна роль перемовниці взагалі не мала сенсу. Переговори ведуть із людськими істотами, а не створіннями, які мають такий же стосунок до людей, як люди — до собак і котів. (Або машин, органічних передбачуваних машин, які легко розбираються під час досліджень, але не підлягають повторному збиранню.)

Залишатися безглуздо, ні передати пакет Джорджеві Чо, ні Мартінові допомогти...

Рейчел збагнула, що вона й не думала лишати його тут. Із цим усвідомленням прийшло полегшення, бо воно залишало їй єдину альтернативу. Вона нахилилася і тихо промовила:

— Багаж. Сім-сіме, відчинись. План «Титанік». Три години десять хвилин на підготовку. Починай.

Тепер їй лишилось придумати, як доставити Мартіна з кают-компанії, де відбуватиметься цей безчесний суд, в її особисту — цілковито інше, але ніяк не складніше завдання від визволення його із гауптвахти.

З-під койки беззвучно викотилася і відчинилася валіза. Якусь хвилину жінка бігала пальцями по панелі управління. Відкрилася панель, із якої вона видобула моток гнучкого шланга. Закріпила його на крані з холодною водою у крихітному вмивальнику. Довший і товстіший шланг із сферичною насадкою на кінці було спущено в туалет — зонд для

колоноскопії корабельних тельбухів каналізаційної системи. Валіза загуділа, накачуючи в'язку білу рідину в туалет. По унітазу розповзлися тонкі пластикові волокна, герметично припечатавши до нього шланг. По каюті пішов смалений запах, суміш пороху і меляси із легкою домішкою лайна. Рейчел перевірила показники індикатора на валізі; задоволена, вона взяла рукавички, кашкет і все інше, що їй знадобиться, іще раз перевірила індикатор і поквапливо вийшла з каюти.

Туалет слабо деренчав і час від часу подзенькував, немовби десь ладнався трубопровід. Грілася вивідна труба; із каналізаційного шланга з шипінням стала прориватися пара, але його швиденько заглушило додаткове пластикове павутиння. На стелі пішов сигнал до сигналізації, що контролювала рівень іонізації, але Рейчел давно її відключила, ще як тільки-но сюди заселилась. Ніким не бачений, у все більш спекотній каюті заблимав вогник радіаційної тривоги на багажі. Так почав надуватися дипломатичний рятувальний човник.

— Та не переживай ти, синку. Це спрацює, — Зауер поплескав прокуратора Мюллера по спині.

Василій спромігся на кволу усмішку:

— Сподіваюся, пане лейтенанте. Я ще ніколи не був на трибуналі.

— Що ж, — Зауер ретельно добирав слова, — думай про нього як про навчальну практику. І найкращу нагоду притиснути цю лярву до стіни за буквою закону...

Правду кажучи, Зауера й самого глитали сумніви, хоч він цього і не виказував. Їх захід не санкціонував ніхто від слова взагалі. Начальник служби безпеки на борту корабля, він перевищив свої повноваження, і якби не мав підтримки в особі першого офіцера, фрегатенкапітана Муромця, то нізащо би не погодився на таку авантюру. Статут не дозволяв йому одноосібно скликати трибунал за наявності старших офіцерів, і тим паче він не мав права судити цивільного підрядника за обвинуваченням у державній зраді. А от що *таки* було покладено на нього за обов'язок, так це користатися певною

свободою дій, коли потрібно за всяку ціну використати диверсію, вводити в оману зокрема, особливо тоді, коли старший офіцер готовий підписати офіційний документ. Не кажучи вже про посадове завзяття Зауера й можливість обскакати зарозумілого агента *охранки*.

Часу не вистачало. Після виходу зі стрибка на самісінькому краю внутрішньої системи загін важких крейсерів не скидав жодного з усіх десяти «же» і зберігав при цьому повне радіомовчання. Таке серйозне прискорення компенсували тільки властивості сингулярностей, які викривляли простір-час і рухали кораблями. (Без нього від прискорення в десять «же» людина непритомніла би навіть у лежачому положенні, тріщали би її кістки і лопалися легені.) Під час перельоту сталася, очевидно, якась серйозна — насправду серйозна — навігаційна помилка, над розв'язанням якої штаб адмірала бився вже декілька днів у чорній люті, але їх досі не помітив ворог, і це було найголовніше.

Кілька днів тому ескадра ще крутила кульбіти, систематично скидаючи прискорення, щоб вийти на швидкість 100 км/с відносно Світу Рохарда. Сьогодні ж удосвіта вони досягли бойової; останні тридцять світлових секунд вони знову набиратимуть прискорення (збільшуючи тим самим свою видимість), але тільки в радіусі активного радара супротивника. Зараз їх відділяло від нього близько двох мільйонів кілометрів. Десь опівночі за бортовим часом вони максимально наблизяться до планети і на максимальній швидкості нав'яжуть бій неприятелю, якщо той, звісно, надумає показатись і відповісти їм. (Інакше вся нижня орбіта перейде під контроль Нової Республіки, це також рівнозначно втраті всіх наземних сил цих боягузів.) Хай там як, а всі дії, спрямовані проти інспектора ООН, потрібно буде завершити до вечора, коли екіпаж матиме розійтись по своїх бойових постах. Щоправда, це має сенс тільки в тому разі, якщо вони ні на кого не наразяться раніше цього часу.

Зауер дуже подивувався, коли Ілля якимсь чудом погодився взяти участь у цьому спланованому фарсі. Він елементарно міг пустити на дно цю ініціативу молодшого лейтенанта або відправити його з цими ідеями до капітана Мирського, котрий вчинив би так само. Маючи генеральну битву на носі, відірватись від своїх обов'язків і зайняти підготовкою до цієї інсценізації ще кількох офіцерів, вільних від вахти, вже було рівнозначно диву.

Зауер сів за стіл посеред каюти. Це був обідній стіл з офіцерської кают-компанії, вкритий задля такої нагоди білою скатеркою, на якій зараз красувалися абсолютно всі шкіряні томи багатотомного Імператорського воєнного статуту. За ним пройшли двоє інших офіцерів: д-р Герц, корабельний хірург, і релятивіст корветенкапітан Вульпіс. Обоє мали дуже серйозний вигляд. Зауер прокашлявся:

— Увага! Починаємо суд! Введіть обвинуваченого! — врочисто скомандував він.

Відчинилися двері навпроти, і пара матросів завели Мартіна Спрінгфілда, що ледве пересувався, повністю закутий в кайдани. За ним грюкнули двері.

— Е-е... кххм, так. Назвіться перед судом.

Мартін озирнувся по боках. Блідий, але зібраний, він перепитав:

— Що?

— Будь ласка, назвіть ваше ім'я.

— Мартін Спрінгфілд.

Молодший лейтенант Зауер зробив помітку в журналі реєстрацій. Із роздратуванням він зрозумів, що в пері не лишилося чорнила; байдуже, однаково ця справа не передбачала свідчень на папері.

— Ви цивільний підданий Об'єднаних Націй Землі, правильно?

Мартіна ніби муха вкусила:

— Ні, хай вам чорт, не правильно! Скільки можна пояснювати, ООН — це не уряд! Я послуговуюся законодавчою та страховою базою «Пінкертону»; це означає, що я дотримуюся

їхніх правил, а вони мене захищають від їх порушення. Але я також маю резервний стратегічний поліс від ВПС Нової Моделі, який, здається, покриває саме такі ситуації. Я маю підписані угоди із пів десятком квазіурядових організацій, але жодна з них не поширює на мене свій суверенітет — я не раб!

Д-р Герц повернувся до Зауера й прикипів до нього гострим поглядом, блиснувши своїм пенсне, в якому відображалися вогники ламп розжарювання. Зауер гмикнув і наспівно проказав:

— Так і запишемо: обвинувачений — підданий Організації Об'єднаних Націй Землі.

— Це не так.

Усі голови розвернулися в одному напрямку. Поки Мартін відповідав на питання, Рейчел Мансур непомітно ввійшла у бічні двері. Вона мала ще більш епатажний вигляд, ніж зазвичай: біле щільне трико, а поверх нього якісь накладки й громіздка куртка, більше схожа на бронежилет. «Геть як десантник для бою у відкритому космосі», — спантеличено подумки зауважив Зауер.

— Об'єднані Нації не є...

— Тиша! — тицьнув на неї пальцем лейтенант. — Це військовий трибунал, і я не давав вам права голосу. Або ви мовчите, або я вас виставлю за двері.

— І призведете цим до дипломатичного інциденту? — дошкульно вишкірилася Рейчел. — Тільки спробуйте, і шкодуватимете про це все своє життя. Хай там як, а ваш обвинувачений має право на захист. Ви ж його повідомили про це?

— Е-е... — Вульпіс потупив погляд.

— Це не стосується справи. Ми продовжуємо засідання...

Мартін прокашлявся.

— Я хотів би, щоб мої інтереси представляла полковник Мансур.

«Спрацювало». Зауер удав, ніби щось записує в журналі. В глибині кімнати він помітив, як шумно вдихнув, затамовучи подих, Василій. Цей шмаркач вирішив, що все вже вдалося.

— Суд призначає інспектора ООН Рейчел Мансур адвокатом обвинуваченого. Мушу вас застерегти, що суд відбувається на передовій у строгій відповідності з розділом чотирнадцять, Бойовий статут, Імператорського воєнного статуту. Якщо ви не знайомі з його положеннями, то маєте право, зазначивши це, взяти самовідвід.

Рейчел іще більше розпливлася в посмішці:

— Захист просить про відтермінування з огляду на близьке бойове зіткнення. У нас буде чимало часу розглянути це питання після битви.

— Відхилено! — гаркнув Зауер. — Ми повинні завершити розгляд справи, дотримуючись усіх процедурних питань, перш ніж виконати вирок.

Від цих слів кутики вуст у Рейчел затремтіли.

— Оголошую перерву на п'ять хвилин, протягом яких підсудний введе в курс справи свого адвоката. Але ні хвилиною більше!

Лейтенант грюкнув кулаком по столу, підвівся і вийшов із кают-компанії. За ним рушила і решта трибуналу з вервечкою нікчемних спостерігачів за цим процесом, залишивши Мартіна і Рейчел сам на сам з чотирма матросами, які вартували виходи.

— Ти ж розумієш, це проста формальність. Вони просто хочуть мене стратити, — промовив Мартін. Голос його ледве тремтів, він трохи охрип і склав руки в замок, щоб не виказати їх дрожу.

Рейчел зазирнула йому в очі.

— Подивись на мене, Мартіне, — тихо промовила вона. — Ти мені довіряєш?

— Я... так.

Він понурив погляд.

Жінка простягнула до нього руку і взяла його ліву закуту долоню в свою.

— Я перечитала їхній процесуальний кодекс. Вони вийшли за всі рамки. Що б не сталося, я апелюватиму до капітана, який і

мав би головувати на засіданні натомість цього вискочня із безпеки, який вдає прокурора.

Вона роззирнулася, шукаючи вентиляційні отвори; водночас Рейчел хутко затарабанила пальцем по його руці. Він стис її долоню у відповідь, даючи знати, що все зрозумів: «Наступне засідання. Як я кліпну тричі, починай глибоко дихати. Як кліпну двічі — затамуй подих».

У Мартіна ледь-ледь округлилися очі.

— Поки ми не вийшли на перигей, у них однаково не вистачить часу, — правила вона далі вголос. — Лишилося десь дві астрономічні одиниці, але ми їх пролетимо дуже швидко; близько півночі може зав'язатися бій, якщо дійде до стрілянини.

«У мене є рятувальний човник», — додала вона морзянкою.

— Це... — проказав він і важко ковтнув.

«Можна втекти?» — стукав пальцем він.

— Сумніваюся, що вони дотримаються всіх нюансів. Це якийсь самосуд... — він здвигнув плечима.

— Залиш це на мене, — стиснула вона його руку, підкріплюючи слова. — Я знаю, що роблю.

В її інтонаціях уперше пролунала надія. Вона відірвалася від нього і відкинулася на спинку стільця:

— Тут душно, — поскаржилася вона. — Де вмикається вентиляція?

«Так і треба цьому малому вуаєристу», — подумала Рейчел про шпигуна.

— Я тебе витягну, — спробувала вона підбадьорити Мартіна.

— Розумію. — Він ледь кивнув. — Ти ж знаєш, мені, е-е... не дуже добре вдаються людські стосунки...

Вона похитала головою:

— Вони все це влаштували, щоб я себе скомпрометувала. До тебе їм байдуже. А от мене треба прибрати зі свого шляху.

— Хто вони?

Рейчел знизала плечима.

— Офіцерський склад середньої ланки. Їм здається, що маленька переможна війна — це їхній квиток на вищі щаблі кар'єрної драбини. Вони вважають, що я не тільки не повинна

мати змоги відправити рапорт додому, а їй узагалі не повинна тут бути. Особливо після Першої Міноги. Ти ж знаєш, що я там була від імені Червоного Хреста? Розслідувала воєнні злочини. Тоді свій мундир обляпали всі, гадаю, вони про це знають. Їм не треба ніякого посередництва, ніяких домовленостей. Їм потрібна кров, кишки і слава.

— Якщо мова тільки про тебе, то що тоді тут робить цей безвільний вундеркінд з управління Куратора?

Вона не знала.

— Убивають двох зайців одним пострілом? Не мороч собі голови. Якщо облажаються, то звалять усю провину на Кураторового попихача — ніколи не завадить очорнити свого внутрішнього ворога. Флотська розвідка й *охранка* не мають жодних теплих почуттів одне до одного. Якщо їм усе вдасться, то вони усунуть зі свого шляху і мене, і їх. Мартіне, вони за статутами не мають права на цей цирк. Тільки капітан корабля має право виносити смертний вирок, хіба що все відбувається на полі бою. Тому стративши тебе, вони всі автоматично підуть на ешафот.

— Від серця одразу відлягло, — зіронізував і посміхнувся Мартін, хоча в очах його читався страх. — Просто роби свою... чорт забирай, я в тебе вірю.

— Добре.

Тут відчинилися двері.

— Працює, — заявив Зауер. — Виповзла зі своєї нори на захист власного посіпаки. Лишилося загнати її в кут, щоб примусити до відвертої непокори. Це має бути просто. Ми ж бо самі судді.

— Непокори? — повів бровою Вульпіс. — Ви ж говорили, це суд.

— Так. І судити будемо по інтелектуальних здібностях, її — проти наших. Вона погодилась його захищати; а значить, перейняла на себе статус учасника судового процесу. В статті сорок шостій Статуту говориться, що учасник судового процесу має дотримуватися дисциплінарних вимог, передбачених

Статутом, і в разі їх порушення його самого можна притягнути за посадове правопорушення або вияв неповаги до суду. Погодившись на участь у судовому процесі, вона сама себе позбавила дипломатичного імунітету. Далі — ще краще. Приблизно за дві години ми повинні будемо зайняти свої бойові пости. Зараз ми тут бавимось в бюрократичну тяганину, а от потім, за тих умов, *будь-який* кадровий офіцер одержує право виносити смертний вирок і навіть видавати наказ про його виконання за спрощеною процедурою, адже правопорушення підпадає під означення, наведене в статті четвертій «Забезпечення дотримання послуху на полі бою». Я не кажу, що *маю намір* скористатися цим правом, але ж хіба не чудове для нас прикриття?

Д-р Герц зняв пенсне і взявся його протирати.

— Не можу сказати, що мені до вподоби ваш план, — метушливо промовив він. — Від цього заходу аж надто сильно тхне аферами, які так любить прокручувати наше «штазі». І вам не муляє грати на користь цього пацана з управління Куратора?

— Анітрохи, — нарешті вишкірився Зауер. — Бачте, мені головне накрутити, довести до сказу й непокори нашого нового адвоката, а от щодо самого підсудного, то я планую визнати його невинним за всіма статтями. — Лейтенант гмикнув: — Це ж очевидно, що він нічого не знав про порушення статуту. Та й пристрій, який було в нього вилучено, не працював на момент виявлення, тож довести факт його ввімкнення на борту неможливо. Ще й Адміралтейство може розгніватись, якщо ми перепаскудимо їм шанси наймати цивільних за контрактом. Мені потрібен високий градус, щоб вона якомога довше не звертала уваги на повну безперспективність обвинувачень проти Спрінгфілда, а вже коли приберемо її зі шляху, можна буде й інженера звільнити. Таким чином юний паніч Мюллер не тільки остаточно пошиється в щонайкрутліші дурні, а й дасть мені привід розпочати розслідування проти нього самого: у справах проникнення в чуже помешкання зі зламом, дрібної крадіжки особистих речей, порушення цілісності

дипломатичного багажу, аморальної поведінки і навіть, можливо, дезертирства зі свого бойового поста.

На цю мить Зауер шкірився, неначе акула:

— Продовжувати?

Вульпіс аж присвиснув із благоговійного страху.

— Нагадайте мені, будь ласка, щоб я *ніколи* не сідав із вами грати в покер, — промовив він.

Д-р Герц знову одягнув окуляри:

— Що ж, панове, нумо до нашого цирку?

— Гадаю, час. — Зауер допив свій чай і підвівся. — Після вас, мої офіцери-побратими, а потім нехай заводять клоунів!

Із валізи в каюті Рейчел якийсь час уже не валувала пара. Вона ніби зморщилася, наново всмоктуючи свій вміст і вивергаючи із себе щось нове. По всій фурнітурі каюти розповзлася біла піна, завзято розчиняючи доступні їй вуглеводи, натомість сотаючи алмазний субстрат, що годився для активного нановиробництва. У розчині осідали тверді пластини з прозорого матеріалу, із яких мало-помалу почала формуватися порожниста куля завбільшки з саму кімнату. А під палубою тим часом в утилізаційну систему корабля проросло чуже коріння, заходившись качати із тих стічних просторів біологічні відходи, які накопичились там за довгий переліт назад. (Дуже давно повелось, що кораблі, на борту яких бракувало систем утилізації відходів, ніколи не скидали цей баласт на підльоті до залюднених світів; хіба ж одного нещасливого робітника на орбіті вбили миттєво заморожені гівенця з кінетичною енергією бронебійного снаряда?)

Самохідна скриня, намертво вклякнувши в основі склистої сфери, стала набагато легшою в порівнянні з тим, коли вона вперше потрапила на борт корабля. Тоді вона важила щось із третину тонни, тепер же — менше п'ятдесяти кілограмів. Надлишкову масу переважно становили товстостінні капіляри з карбиду бору — контейнери для тонких кристалів надчистого тетраїодиду урану-235 — і чималі запаси кадмію, а таке добро в дорогу так просто не спакуєш. Валіза була здатна виробити все

що завгодно — були б тільки наявні потрібні складники. Здебільшого її потреби становили вуглець, водень і кисень, які вдосталь водились у каналізаційній системі корабля. Та коли перед дипломатом постає необхідність притьмом зібратися й ушитись геть, а належного джерела енергії під рукою немає, на допомогу завжди придуть старомодні ядерні технології: їх легко зберігати, вони легкі і за більш-менш нормальних умов зазвичай не призводять до вибуху. Був би потрібний тип унобтанію, а там і так усе запрацює. І саме тому Рейчел завжди возила з собою стільки урану, що його б вистачило для виготовлення двох-трьох повноцінних бомб чи ядра двигуна Зубріна, що працює на розчині солей ядерного палива.

Останній вважався найпростішим рушієм для міжпланетних польотів серед тих, які вміщаються у кофр для мандрів. У легкому корпусі корабля, одразу за стінкою каюти Рейчел валіза сконструювала велику цистерну, всуціль прошиту трубками з борним покриттям, здатними поглинати нейтрони. Вона поступово наповнювалася розчином тетраїодиду майже критичного урану. Всередині зорельота склисту сферу та її двадцятитонний бак із розчином солей, розділені переділкою, утримували тільки ретельно потоншені пластини легкого корпусу та обхідні кабелепроводи. Гібридна конструкція, що вгніздилася під обшивкою корабля, нагадувала личинку-паразита, що живиться плоттю свого господаря, готуючись вилупитись на волю.

По всьому зорельоту впав тиск у туалетах і душових, вода погано змивалася і погано бігла із кранів обурених цим неподобством офіцерів. Подивовані несподівано низьким рівнем стоків у силосній цистерні номер чотири, техніки внутрішніх систем спантеличено шкрябали макітри. Одна розумна голова заговорила була про витік і порив труб, та з огляду на генеральну битву за кілька годин вся увага ремонтників була націлена на системи озброєнь. Тимчасом фабрика у валізі собі помалу працювала, старанно продукуючи полімери та композитні матеріали, які всі йшли на рятувальний човник для хазяйки. За такого дефіциту часу швидкість — це головне.

— Суд поновлює засідання, — Зауер грюкнув по столу перевернутою склянкою. — Підсудний Спрінгфілде, проти вас висунуто обвинувачення, що тридцять другого дня місяця Гармонії двісті одинадцятого року Республіки ви навмисно, без дозволу вашого старшого або будь-якого іншого офіцера пронесли на борт військового корабля «Владар Ванек» пристрій зв'язку, а саме — каузальний комунікатор, чим порушили статтю сорок шосту Воєнного статуту; згодом використали вищезначений пристрій для спілкування з підданими інших світів, чим порушили статтю двадцять другу, що в підсумку призвело до розкриття оперативних планів військового корабля «Владар Ванек», що прямо заборонено, згідно з розділом другим Закону «Про захист монархії» від сто двадцять сьомого року, а також розділом четвертим, «Зрада в момент війни», Воєнного статуту. Підсумовуючи, обвинувачення проти вас полягають у порушенні правил здійснення комунікацій, у здійсненні контактів із ворогом і державній зраді в момент війни. Чи визнаєте ви свою провину?

Не встиг Мартін розкрити рота, як замість нього відповіла Рейчел:

— Ні, мій підзахисний не визнає своєї провини за жодною зі статей обвинувачення. І я можу довести його невинуватість.

Її очі недобре зблиснули. Жінка виструнчилася, склавши руки за спиною.

— Чи підтверджує ваші слова обвинувачений? — протяжно запитав Вульпіс.

— Слова полковника відображають мою позицію, — підтвердив Мартін.

— Перше: представлення доказу на підтвердження обвинувачення. Суть: тридцять другого дня місяця Гармонії двісті одинадцятого року Республіки ви навмисно, без дозволу вашого старшого або будь-якого іншого офіцера, з метою подальшого забезпечення каузального каналу комунікації, пронесли на борт військового корабля «Владар Ванек» пристрій зв'язку, чим порушили статтю сорок шосту Воєнного статуту. Секретарю, продемонструйте доказ.

Уперед із кам'яним обличчям вийшов матрос із невеликим паперовим пакетом. Його вміст він витрусив на квадратний стіл; це була маленька чорна карта пам'яті.

— Доказ номер один: каузальний комунікатор дванадцятого типу, вбудований у стандартний блок розширення моделі СХ і використовуваний в електронних персональних асистентах на планеті виродженців Терра. Із персонального асистента предмет було вилучено молодшим прокуратором Василієм Мюллером (що представляє управління Куратора) під час виконання завдання зі спостереження за поведінкою підсудного тридцять другого дня Гармонії, як і було зазначено вище. В матеріалах справи наявні письмові покази прокуратора, які він дав під присягою. Чи можете ви оскаржити використання цього доказу в процесі? Ні? Добре.

— Можу. — Рейчел показала на чорну карту: — По-перше, прошу вважати обшук молодшим прокуратором особистих речей мого підзахисного незаконним, а будь-які докази, одержані в такий спосіб — такими, що не можуть бути долучені до розгляду справи. Річ у тому, що мій підзахисний — особа цивільна і не може бути позбавлений відповідних прав, як військовослужбовець при виконанні за аналогічне діяння, а саме — своїх громадянських прав, включно з правом власності, без судового наказу або ордеру, виданого у спрощеному порядку вповноваженою на такі дії особою, відповідно до пункту четвертого статті дванадцятої. За відсутності такого наказу або ордеру обшук, здійснений молодшим прокуратором, є незаконним і фактично становить крадіжку зі зломом, а всі відомості, зібрані в результаті незаконного обшуку, не можуть бути використані в судовому розгляді. По-друге, якщо ця річ — каузальний комунікатор, то я банановий слимак.

Це звичайнісінька карта пам'яті на квантових точках. Спитайте в будь-якого компетентного інженера-електронщика, і він вам підтвердить мої слова. Ну, і по-третє, ви не маєте повноважень вести цей липовий процес. Я звірилася зі Статутом, і там чітко сказано, що трибунал має право скликати

виключно старший офіцер, командир. Пред'явіть письмовий наказ адмірала.

Вона схрестила руки на грудях і прикипіла поглядом до судових засідателів.

Зауер похитав головою:

— Молодший прокуратор діяв на підставі наказу розслідувати діяльність Спрінгфілда. В очах управління Куратора це санкціонує всі його вчинки. Також не можу не висловити своє глибоке невдоволення інсинуаціями захисту підсудного щодо незаконності веденого мною суду. Таким правом я *був наділений* своїм старшим офіцером, а тому я ним скористаюся. — У своїх словах Зауер акуратно уникав конкретики відносно того, яким саме правом він був наділений. — Що стосується некоректної ідентифікації доказу, то ми маємо запис самого підсудного, де він стверджує, що це каузальний комунікатор, який він проніс на борт на прохання чужої сторони, а саме — верфі. Оскільки статут оперує поняттям наміру, то великого значення, банановий це слимак чи ні, немає: підсудний винний у намірі пронести на борт корабля пристрій зв'язку.

Зауер на хвильку замовк.

— Прошу внести в протокол факт визнання доказу, — промовив він і люто зиркнув на Рейчел: «Попалася, курво. І що ж ти робитимеш далі?»

Рейчел подивилася на Мартіна і швидко закліпала, а потім повернулася до суддів:

— Питання права, пане молодший лейтенанте. Так сталося, що зазвичай думка не дорівнює дії. І справді, у вашому суспільстві, де навіть не розглядається питання використання механізмів з управлінням подумки, цей поділ виражено ще чіткіше, ніж у моєму. Складається враження, ніби ви намагаєтеся судити мого підзахисного за його думки та переконання, а не за реальні дії. У вас є докази того, що він справді передавав інформацію третій стороні? Якщо ні, то й складу злочину немає.

— *Саме це* в мене якраз і є, — дико вишкірився Зауер. — Якраз вам і повинно бути відомо, кому передавалася інформація, — він тицьнув на неї пальцем: — Адже відомо, що саме ви є іноземним агентом. Підсудний спілкувався саме з вами! Коли ви дали згоду виступити його адвокатом, то вступили в судовий процес. Тому я звертаюся до статті сорок шостої: «Будь-яка особа, наділена повноваженнями учасника судового процесу, має дотримуватися дисциплінарних вимог, передбачених цим Статутом». Із цього я роблю висновок, що ви мужньо поступилися своїм дипломатичним імунітетом заради спроби порятунку власного шпигуна від зашморгу.

Якусь мить Рейчел виглядала розгубленою; вона подивилася на Мартіна і швидко кліпнула, а потім повернулася до судових засідателів:

— То ви влаштували це фарсове лінчування заради того, щоб обійти мій імунітет? Я вражена. Навіть не уявляла, що ви можете бути настільки тупим. *Юта!*

Водномить сталося чимало речей. Рейчел упала на коліна за своїм столом; Зауер махнув матросам у глибині кают-компанії, щоб ті арештували жінку. Та перш ніж він устиг розтулити рота, пролунало чотири різкі вибухи. Щось вибухнуло у вентиляційних отворах на стелі; з них повалилися якісь *штуки*: якісь химерні кізяки з численними руками під високим тиском залили все навколо блідо-голубою піною, що одразу ж застигала, варто було їй чогось торкнутися, від суддівської лави і до вартових під задньою стіною саморобного залу суду. Легка й липка, вона вмить зафіксувала це засідання в твердій пінній матриці.

— Хапайте її! — заволав Зауер. Він потягнувся до пістолета, але десь на півдорозі його рука втрапила у велетенський шмат голубої піни, що ніби цементом знерухомив її і приліпив до боку. Від субстанції йшов сильний хімічний запах, знайомий із дитячих візитів до стоматолога. Зауер хекав на повні груди, намагаючись позбутися липкої маси, і фруктовий, солодкавий сморід вривався в його легені; світ пойнявся туманом.

Рейчел знала, що все пішло шкереберть, тієї само миті, як ввійшла в кают-компанію. Вона вже бачила раніше суддів, налаштованих відправити когось на шибеницю, і на Землі, і під час доброго десятка інших завдань. Такий настрій завжди витав у повітрі, ширив свій ядучий запах, сморід смерті, й глухе до голосу розуму жадання віддати наказ про страту. Цей запах, і не тільки він, линув і від цих судових засідателів. Хитра стриманість, самовдоволене передчуття; немовби вони вчудили офігенний жарт, про ключову фразу якого вона могла тільки здогадуватися.

Коли молодший лейтенант безпеки нарешті промовив цю фразу, сиру й неадекватну, очевидно, склепану експромтом, як здалося їй, вона одразу зиркнула на Мартіна. «Прошу, зберись». Вона кліпнула тричі й побачила, як він напружився та кивнув їй у відповідь — домовлений сигнал. Тоді вона ще раз звернулася до судових засідателів, кліпнувши знов: із внутрішньої сторони повік побігли зелені вогники. «Другий етап», — скомандувала вона субвокально в радіомікрофон, закріплений у горлі, й передаючи наказ дронам, які чекали у вентиляції. Вона знову поглянула на суддів, насуплених, ніби грозіві хмари, що виступали на неї з-за обрію. «Потрібно виграти час».

— Питання права, пане молодший лейтенанте. Так сталося, що зазвичай думка не дорівнює дії... — Вона говорила й говорила, гадаючи, як ті зреагують на фактичне обвинувачення їх у фальсифікації судового процесу; відступляться чи...

— Саме це в мене якраз і є... — Цей гостроносий політрук посередині подарував їй моторошний вищир. — Якраз вам і повинно бути відомо, кому передавалася інформація.

Він тицьнув на неї пальцем. «Почалося», — подумала вона і знову віддала субвокальний наказ: «Багаж. Є готовність номер один?»

«Рятувальний човник готовий до запуску. Пальне в докритичному стані, готове до використання. Запас реактивної маси забезпечено. Запас кисню номінальний. Увага! Дельта-ве до вказаного пункту прибуття, Нью-

Пітерстауна, зараз становить 86 км/с і зменшується при сумарному запасі маневреності 90 км/с».

Має вистачити, подумала вона. Двигун Зубріна майже настільки ефективний, як і допотопні ядерні ракети; вдома цього вистачило би на подорож до Марса й назад, зі зльотом і посадкою. В її ж ситуації можливості трохи змінювалися: назад на орбіту без дозаправки їм не повернутися. Але його вистачить настільки...

— ...Із цього я роблю висновок, що ви мужньо поступилися своїм дипломатичним імунітетом заради спроби порятунку власного шпигуна від зашморгу.

Рейчел важко ковтнула, поглянула на Мартіна, кліпнула йому двічі, подаючи сигнал затамувати подих.

«Багаж, стартова готовність. Очікуваний час прибуття екіпажу сто секунд. Час на запуск — двадцять секунд від цього моменту». Щойно вони сплять цей місток і стрибнуть за борт, покладатися можна буде тільки на свої молитви, а також на те, що екіпаж не наважиться задіяти радар для їх пошуку та ліквідації, щоб не виказати Фестивалю свої координати. У порівнянні з найбільшими зорельютами військового флоту Нової Республіки рятувальний човник був мильною бульбашкою.

Рейчел переключила увагу на суддів і глибоко зітхнула:

— То ви влаштували це фарсове лінчування заради того, щоб обійти мій імунітет? Я вражена. Навіть не уявляла, що ви можете бути настільки тупим... *Юта!*

Вона присіла. Останнє слово — наказ дронам — Рейчел прокричала в ларингофон. Одночасний тріск означав, що всі навантажені кумулятивними зарядами трубоходи вибухнули. Жінка натягнула на обличчя прозорий шолом-капюшон, наглухо його застібнула і ввімкнула мобільну систему розпізнавання «свій-чужий».

Крізь отвори у стелі в кімнату вивалилися десятки дронів: павуки, краби, скорпіони (виготовлені всі зі стічних вод, точніше, вуглецевих полімерів із рециркульованих відходів) бризкали навсідч протипіхотною піною й обдавали особливо

впертих випарами хлороформу. До неї був рипнувся матрос, і її бойові імпланти перебрали на себе управління; Рейчел іще не встигла навіть усвідомити його наближення, як хлопець повалився на підлогу, немов мішок картоплі, пропустивши покроячому швидку серію ударів у голову, завданих не людськи спритними кулаками. Все звузилося до прогаліни між нею і Мартіном, який стояв за столом, витріщивши очі, й немовби тягнув до неї руки, поки матрос намагався його відтягнути до дверей.

Рейчел активувала бойовий режим, начисто відключивши від управління собою людську нервову систему.

Час уповільнився, світло потьмяніло, ослабли пута гравітації, а повітря немовби загусло і стало в'язким на доторк. Маріонетки оберталися, наче в уповільненій зйомці. Вона перестрибнула стіл і кинулася до Мартіна. Його охоронець спробував був повернутися до неї і виставити руку, яку вона схопила й крутнула, відчувши, як щось хруснуло в суглобі. Лівою вона вмить зарядила по іншому вартовому; від удару картонно тріснули ребра і пара тонких кісточок п'ястка. Важко було щось запам'ятати, важко було думати, але її тіло стало її головним ворогом, вразливішим, ніж могло здатися її рефлексам.

Однією рукою Рейчел схопила Мартіна, намагаючись тримати чоловіка, немов порцеляновий виріб, але його «уф-ф-ф» із легенів свідчило, що скрутила вона його все ж таки добряче. Ударом ноги вона вибила незамкнені двері, витягнула Мартіна, перш ніж вони знову зачинились. Вона залишила його на підлозі, а сама замкнула двері і дістала з кишені в жилеті щось схоже на шпатлівку. «Омага!» — крикнула вона в ларингофон. По поверхні шматка забігали червоно-жовті, видимі для її механізованого зору, вогники. Рейчел заткнула шпатлівку між дверима та їхньою рамою і дмухнула на неї. Вона вмить посиніла й розповзлася по всіх дверях. Хвиля липкої рідини повністю заповнила люз, запечатавши їх навіки.

Ув'язнені протипіхотною піною та приспані хлороформом, замкнені за склеєними дверима, з перерізаними кабелями

внутрішнього зв'язку, флотські ще хвилину-дві не зможуть оголосити тривогу.

Мартін намагався зігнути й набрати повні груди повітря. Рейчел підхопила його й припустила коридором. Вона ніби брела по воді, і невдовзі до неї дійшло, що значно простіше поперемінно відштовхуватися різними ногами, пересуваючись, неначе за малої гравітації.

Периферійний зір став тонути в червоному тумані, це був знак, що невдовзі настане виснаження. Нехай її периферійна нервова система і працювала підсилено, та на такій швидкості, яку живило анаеробне дихання, вона напрочуд швидко виснажувала свої резерви. На наступному перехресті трапилася відчинена кабіна ліфта: жінка шугнула в неї, затигнула за собою Мартіна, натиснула на квадратній кнопці номер рівня із житловим відсіком для офіцерського складу. А вже потім повернулася до нормальної швидкості.

Двері ліфта зачинилися, він поїхав угору, і Мартін почав хекати. Рейчел обм'якнула на стіну, перед очима в неї пливли чорні плями, затуманюючи зір, поки вона намагалася наповнити напружені легені повітрям. Першим заговорив він:

— Де... ти навчилась...

Жінка кліпнула, в лівому верхньому секторі її зору крутилася спіраль годинника. Вісім секунд збігло з того моменту, як вона прогорлала «Юта!». Вісім? Може, вісім хвилин? Вона важко відсапувалася, постійно збиваючись на позіхання, вивергаючи із себе двоокис вуглецю. Усі м'язи боліли, пекли так, неначе її до кісток проштрикнули розжарені дроти. Її марудило, а в лівій руці почав пульсувати несамопитий біль.

— Спеціальні. Імплантати.

— Здається, ти там мало ребро... не поламала. Куди ми?

— Рятувальний. Човник. — «Перевести дух!» — Як і казала.

Над ними засвітився вогник. Вони піднялися на один поверх. Іще стільки ж.

Двері відчинилися там, де треба.

Рейчел ледве випросталася. Благо, на цьому рівні нікого не було. В теперішньому стані вона навіть хом'ячкові не дала би

раду, не кажучи вже про солдата. Жінка вийшла з ліфта. За нею виповз Мартін.

— Моя каюта, — тихо промовила Рейчел. — Вдавай, ніби все нормально.

— З ось цим от? — Мартін показав свої кайдани.

«Чорт. Треба було їх порвати, поки ще діяли бустери». Вона похитала головою, пошукала щось у кишені штанів і дістала компактну сіру трубку.

— Станер.

Щастити припинило наприкінці останнього коридору. Відчинилися двері однієї з кают, і звідти вийшов боцман; він відступив був, щоб їх пропустити, та коли роздивився їх ближче, вигукнув із відвислою щелепою:

— Агов!

Рейчел вистрілила в нього і зашипіла собі через плече:

— Хутчіш!

Вони прискорили свій чвал. Мартін плентався за нею. Її каюта була уже за найближчим поворотом. «Золото!» — жінка прокричала команду рятувальному човнику.

Над головами спалахнули червоні вогні. Система гучного зв'язку задзеленчала тривогу:

— Тривога! Небезпека! Зелена палуба. Житловий сектор В. Двоє озброєних заколотників-утікачів. Озброєні і небезпечні. Службі охорони негайно явитися на зелену палубу, в житловий сектор В. Тривога!

— Чорт! — пробурмотів Мартін. За десять метрів перед ними заторохтів, опускаючись, герметичний люк між відсіками.

Рейчел знову ввімкнула бойову швидкість. Перед очима одразу ж посіріло. Вона кинулася вперед і стала під самісіньким люком, узявши на себе його нестерпну вагу. Мартін просувався немовби відморожений, поки двигтіли мотори, намагаючись переломити Рейчел навпіл. Він пірнув під люк, вона — за ним, але лишилася пильнувати, хоч у неї почали терпнути долоні рук і ноги, а шкіру обличчя, як зашпори, кололи голочки. За два метри від них були двері її каюти. «Джуно!» — прокричала вона

в ларингофон, але слово здалося їй писклявим бурмотінням, немовби це хрипів старезний динозавр.

Двері широко розчахнулися. Мартін вбіг усередину, але для Рейчел було вже запізно: вона нічого не бачила, в неї підломилися коліна. Бойове прискорення ущухло, і вона повалилася забитим боком на стіну.

Її хтось тягнув по рині, їй усе боліло. Серце от-от мало розірватися, судячи з його торохтіння. Постійно бракувало повітря.

Грюкнули, зачиняючись, двері.

Темрява.

ЦИРК СМЕРТІ

Револуційний комітет засідав під цибулиною бані кафедрального собору в Плоцьку. Тепер тут розташовувався штаб Комісаріату екстропійної ідеології. Всі незгідні з доктриною револуційної оптимізації та неохочі в такому разі покинути місто поставали перед його трибуналом і вислуховували довжелезні нудні настанови щодо природи свого правопорушення. Потім їх розстрілювали, мізки — картографували й вивантажували у Фестиваль, прирікали на каторжну працю. Зазвичай — усе одним гамузом. Підсудних було небагато, народ переважно розбігся по дикій околиці, або вже подолав трансцендентний бар'єр, або всім серцем, щасливий, прийняв справу револуції.

Хатинка Сестри 7-ї, розпашіла від місцевих міфічних спогадів і легенд, вивантажуваних у ноосферу, присіла навпочіпки надворі перед Револуційним комісаріатом та наклала величезну купу. Незабаром хатина підвелася і рушила прогулятися до вишень, що росли по периметру площі: вона зголодніла, і навіть любов єпископа до вишневого цвіту її не могла спинити.

Сестра 7-ма поморщила носа від невдоволення і почвாலала собі всередину. Штаб був переповнений прохачами, які стояли в чергах, щоб заявити яке-небудь своє клопотання. Всі підходили до кухонного столу впоперек нави, за яким засідало пів десятка знуджених револуційних функціонерів. Дрібний і буйний чоловік на прізвище Рубенштейн махав руками та благав про щось головуючого, вже настільки механізованого та віртуалізованого, що він гримотів при ходьбі. Дискусія полягала в чомусь, пов'язаному з необхідністю відмовитися від колишньої політики винищення мистецьки безграмотного населення. Щоправда, за оцінками Критиків, пріоритетність цієї категорії була невисока (адже неможливо виграти дебати про естетику в трупа), та завзяття Рубенштейна і його прагнення переосмислити все за якийсь день-два у товаристві Сестри 7-ї жодним чином не виправдовували його почуття мистецької доброчесності. Цей допитливий людський люмпен до неможливого гномічний у своїх висловлюваннях,

непослідовний, так що інколи Сестру 7-му охоплював відчай, коли вона бралася зрозуміти його підспудну естетику.

На якийсь час Сестра 7-ма потонула в напливі даних із Фестивалю. Він ділився каналом відфільтрованих знань і лоскотав ним колонію Критиків на орбіті, яка своєю чергою ретранслювала окремі їхні фрагменти в її напрямку. Фестиваль пересувався на «зоряних віхтях», це й правда. А ще — покладався на каузальний зв'язок, повідомляючи новини додому. І вже зараз у кільцях машинерії навколо Спутника набували обрисів великі фабрики Гітсівських бозонів, а на краю планетарної системи крижаний газ і пил збивалися до купи, формуючи плазмові прискорювачі на хвилі биття. Запускалися тисячі велетенських термоядерних реакторів, виплескуючи із себе енергію, якої би стало жити цілу континентальну цивілізацію. Перша партія нових, ненажерливих, «зоряних віхтів» була практично готова, тільки й подай їм по тонні стабілізованої антиречовини кожному; а ще ж чекали каузальні канали зв'язку, чекали на виготовлення петабайтів та ексабайтів сплутаних часток, що їх належало старанно, неемпірично, розфасувати по відповідних партіях. Уже невдовзі перші «зоряні віхті» мали прийняти на борт свій корисний вантаж, націлитися гострими носами на порожнечу і, вловивши потік нейтральних часток, згенерований велетенськими пусковими установками на високій орбіті навколо Світу Рохарда, прискоритись до майже пів мільйона «же». Їхні головні мішені — дві попередні зупинки на маршруті Фестивалю, куди вони доставлять свіжі канали і детальний звіт про поточну гостину; їхні інші цілі... скажімо так, Фестиваль тут таборував уже три місяці. Незабаром чекати на Торговців.

Торговці повсюди слідували за Фестивалем. Самовідтворюване природне джерело каузальних каналів, Фестиваль прокладав караванні шляхи, відкриваючи для торгівлі нові цивілізації, які, все ще не здатні оговтатись від культурного шоку та його візиту, рідко заперечували проти того, що мегаструктури, споруджені Фестивалем, діставались Торговцям. Більше тисячі надзвичайних багатств заробили

приземлені цивілізації торговців, оснащених надсвітловими зорельотами і розумом, якого вистачало, щоб подорожувати вслід за Фестивалем; наче птаство, яке йде за плугатарем по свіжій ріллі, вони вичікували, як би поживитися соковитими шматочками інтелектуальної власності, видобутої орачем перед ними.

Щось потурбувало задній мозок Сестри 7-ї. Вона зупинилася біля фонтанчика попиту. Повідомлення від Тієї, що спостерігає, 1-ї: *«Наближаються кораблі. Фестиваль бачить. Багато кораблів зберігають мовчання»*. Це вже цікаво. Зазвичай Торговці підлітали, немов балаган із шапіто: горять вогні і лунає гучна музика на всіх доступних частотах — так вони привертали до себе увагу. Наближення крадькома говорило про клопоти. *«Категоризовано сорок два судна. Всі мають ходові з ядрами. Всі випромінюють мінімум частот. Тепловий викид спрямовано за корму. Мінімізують фронтальну видимість. Дистанція — сім світлових секунд»*.

«Яка дивовижа». Сестра 7-ма випросталася. У бічні двері ввійшла якась людина — ні, якийсь конструкт Фестивалю, заввишки з людську дитину, але з довгими обвислими вухами, лискучою шерстю та дрібними оченятами обабіч гризунячого писка.

«Посестро-моя-з-приплоду. Про що говорять рефлексії Фестивалю?» Запитала вона подумки. Апаратні розширення дозволяли їй послуговуватися телефонією нервових систем Фестивалю і прокладали місток до сестри.

«Фестиваль уже побачив. Поточну діяльність не завершено; втручання він не допустить. Випущено трьох Бугаїв».

Сестра Меткий Розум, 7-ма здригнулася та вишкірила ікла. Мало що з плодів Фестивалю могло її налякати. І на другому місці після Периферії були саме Бугаї. Периферія могла вбити з нічим невмотивованої неприязні. Неприязнь Бугаїв була якраз дуже вмотивована...

До неї проходом скакала заяча примара з панічним виразом на обличчі. Буря покинув читати лекцію Тимошевському й

озирнувся.

— Що сталося? — обурився він.

— Ти диви. Тушковані кролики самі себе несуть на вечерю, — заgrimотів, подаючись уперед, Тимошевський.

— Ні! Прошу, панове! Поможіть!

Кролик розштовхав зажурених бабунь і став перед ними, простягаючи вперед передні лапки... руки, напрочуд людські рученята, помітила Сестра 7-ма. На кролику була камізелька, що, здавалося, складається всуціль із кишеньок, які трималися купи лише завдяки застібкам-блискавкам.

— Мій хазяїн у біді!

— Товаришу, тут ні в кого немає хазяїв, — озвався Тимошевський, вочевидь повважавши прохача неїстівним. — Істинна революційна доктрина учить нас, що єдиний закон — це раціоналізм і динамічний оптимізм. Звідки ви і де ваш паспорт?

Кроликам підвладно не так багато м'язів на обличчі, та все ж їх вистачило, щоб достовірно зобразити подив.

— Мені потрібна *допомога*, — мекнув він і трохи затнувся, намагаючись зберегти самовладання. — Мій хазяїн у біді. За ним Міми! Вони нас розділили в минулому селі; я втік, але боюся, вони йдуть сюди.

— Міми? — замислився Тимошевський. — Ми ж не про клоунів зараз говоримо?

З-за його спини розгорнулося металеве щупальце із фланцями вогнепальних стволів на кінці та вставилося в небо.

— Цирк?

— Цирк смерті, — пояснила Сестра 7-ма. — Периферійні виконавці, *дуже* кепські. Якщо дійдуть сюди, то поставлять під сумнів усенародне схвалення вашої революції.

— Як це так? — Тимошевський підозріло витріщився на Сестру 7-му.

— Олегу, та *послухай* же її, — загарчав Буря. — Вона прибула з Фестивалем. Розуміє, що відбувається навколо.

Він потер лоба, немовби визнавати наявність у когось більших знань завдавало йому фізичного болю.

— Ет? — Ззаду черепа Тимошевського повільно оберталися коліщатка; вочевидь така сила-силенна механізації відволікала чимало його уваги.

Сестра 7-ма гупнула ногою по підлозі:

— Міми нудні. Скажу допомогти кролю. Дізнайтесь щось нове, може, драматичний порятунок?

— Як скажете. — Буря повернувся до Олега. — Послухай, ти тут непогано впорався. Я би взяв людей шістьох твоїх найкращих (до кого мені звернутись?) і пішов би розібрався з цими Мімами. Вони справді тут зайві; я бачив, на що вони здатні, і мені це геть не сподобалося.

Жовтолиций комісар за спиною Олега пропхався наперед.

— Не розумію, нащо нам тебе слухати, свиноїде-космополіте, — загарчав він із рясним акцентом. — Це не твоя революція. Це незалежна союзна громада Плоцького совету, і нам срати на твою централістську реакційщину!

— Цить, Бабаре, — утнув його Олег, і щупальце з-за його спини повернулося до східняка, на його кінчику горів червоний вогник. — Буря — свій товариш. Якби йому кортіло силоміць накинути на нас який-небудь централізм, то хіба не зі своїми силами він би сюди явився?

— Він явився, — озвалася Сестра 7-ма, але революціонери її проігнорували.

— Він піде із загоном гвардійців. Кінець розмови. — Олег правив далі: — Славний революціонер; довірся йому, зробить усе правильно з цим... кроликом.

— Сподіваюся, ти правий, Тимошевський, — буркнув Бабар. — Ми не якісь дурні. Я не допущу невдачі.

Зауер добрався із кают-компанії в чергове приміщення служби безпеки менше ніж за хвилину по тому, як опритомнів. Він страшенно лаявся, мружився від хлороформного головного болю та намагався розправити складки на заляпаному піною кітелі.

Боцман, який перебував у кабіні на вахті, прожогом підскочив та віддав честь, але Зауер його обірвав:

— Загальна тривога! негайно оголосіть в загальний розшук шпигунку ООН та інженера з верфі. Мені потрібні на моїй робочій станції всі записи з камер спостереження, на яких є шпигунка ООН за останню годину. Займіться цим негайно, як оголосите тривогу та розшуки. Зберіть усіх, хто не на вахті!

Він сердито впав за робочий стіл, пробіг пальцями по підголеному йоржику волосся, люто втупився в монітор і натиснув на кнопку селектора:

— Зв'яжіть мене із черговим офіцером у ситуаційній кімнаті, — буркнув він. Озирнувшись, додав: — Боцмане, ви мене не почули? Негайно! Беріть усіх, кого потрібно!

— Слухаюсь, пане молодший лейтенанте! Дозвольте звернутися, пане молодший лейтенанте. До чого бути готовим?

— Терранський дипломат — саботажниця. Ми її викрили, і вона втекла, прихопивши з собою інженера. І можна було би сказати, що вона зробила нам велику ласку, якби, по-перше, вона й досі не бігала на свободі, а по-друге, вони не були озброєні і все ще на борту цього корабля. А значить, ви шукатимете по всіх закутках коридорів озброєних іншосвітних терористів із забороненими технологіями. Зрозуміло?

— Слухаюсь, пане молодший лейтенанте! — космофлотець виглядав замислено. — Дуже добре зрозумів!

Теленькнув дзвінок на робочій станції. Зауер розвернувся до монітора, звідки на нього із питальним виразом дивився капітан Мирський:

— Хіба ви не мали в цей час стежити за цим слабовільним обдаруванням з управління Куратора, чорти б його забрали?

— Пане капітане! — виструнчився в кріслі Зауер. — Дозвольте доповісти про ускладнення!

— Кажіть.

— Порухення безпеки. — На чолі Зауера проступили краплинки поту. — Припускаючи, що терранський дипломат здійснює секретну діяльність, я організував операцію з дезінформації, за допомогою якої хотів вивести її на чисту воду.

На жаль, захід вийшов більш ніж переконливий, і вона втекла з-під варти, прихопивши інженера з верфі. Зараз ховається десь на борту. Я скомандував загальну розшукову операцію. Утікачка налаштована агресивно й озброєна, тому прошу повністю ізолювати відповідний сектор й оголосити тривогу.

Капітан навіть не зморгнув:

— *Виконуйте!*

Він розвернувся і на якусь мить зник із-перед камери.

— Ситуаційну кімнату вже ізолювано. — За звуконепроникними дверима кабіни служби безпеки пролунала сирена. — Який ваш статус?

Зауер озирнувся на матроса біля дверей, який йому кивнув.

— Дозвольте доповісти: кабіну служби безпеки ізолювано.

— Пане капітане, нас теж ізолювано, — відрпортував Зауер. — Інцидент відбувся всього три хвилини тому. — Він нахилився вбік: — Боцмане, знайшли щось на записах?

— Відмотую на початок, пане молодший лейтенанте, — відповів боцман. — Е, знайшов, камери зовнішнього... *Чорт*. Перепрошую, пане лейтенанте, але дванадцять хвилин тому всі камери спостереження в житловому секторі на зеленій палубі, тобто там, де розташовано її каюту, було відключено. Команда відключити надійшла внутрішнім регламентним каналом, її санкціонували з використанням... е-е, вашої перепустки, пане молодший лейтенанте.

Зауер невдоволено рохнув.

— Ви відстежили нештатні пересування членів екіпажу?

— Так, пане лейтенанте. Схоже, протягом минулої години жоден член екіпажу не перебував деінде, крім робочих чи дозволених місць. Звісно, це ще нічого не означає. Найстрашніше покарання, що зазвичай чекає на порушників, які вештаються без значка із маячком, — це день-два на «губі».

— Не завжди. Відправляйте туди загін. Коридор має бути перекритим!

Зауер геть забувся про все ще ввімкнутий переговорний канал із капітаном, поки той не прокашлявся.

— Я так розумію, у вас поки що все під контролем.

— Так, пане капітане. — Кінчики вух лейтенанта побуряковіли. — Хтось відключив камери біля каюти інспектора, скориставшись моєю перепусткою. Вона нас справді обвела круг пальця.

— Що ви плануєте робити? — повів бровою Мирський. — Нумо. Мені потрібне рішення.

— Ем-м... — затнувся Зауер. — Пане капітане, гадаю, я знайшов саботажників. Дозвольте їх затримати?

Мирський невесело вишкірився.

— Дозволяю. Тільки живцем. Хочу поставити їм кілька питань.

Зауер уперше бачив командира розгніваним, і через це в нього все похололо всередині.

— Саме так, будь ласка, проконтролюйте, щоб захопили саме живцем. Мені не потрібно жодних ексцесів. І ще, Зауере, одна річ.

— Так?

— Коли це все закінчиться, ви мені покладете на стіл повний рапорт із поясненням, як цей інцидент узагалі міг трапитись. Завтра вранці.

— *Слухаюсь, пане капітане.*

Командир різко відключився, і Зауер встав.

— Ви все чули, — промовив він. — Боцмане, я беру персональний приймач. І зброю.

Він підійшов до запечатаного сейфа і приклав до нього великого пальця. Той відчинив дверцята, і лейтенант став вибирати собі спорядження:

— Ви залишаєтесь тут. Зв'язок тримайте на дев'ятнадцятому каналі. Я направлятимуся до її каюти. Стежте за моєю перепусткою. Якщо побачите, ніби я йду деінде, негайно мене інформуйте.

Зауер одягнув легку переговорну гарнітуру, взяв тазер, потримав його біля скроні, поки комп'ютери обмінялися

контактними даними, а потім покрутив очима, випробовуючи автоматичне ведення цілі.

— Ви мене зрозуміли?

— Так точно. Повідомити старших офіцерів на зеленій палубі?

— Звичайно.

Зауер націлився на двері.

— Відчиняйте люк.

— Так точно.

Клацнули засуви, матрос за люком мало не впустив тацю з кавою, коли побачив молодшого лейтенанта.

— Ти! Максиме! Облиш свою тацю і хапай ось це! — Зауер простягнув йому ще один пістолет, і здивований космофлотець незграбно покрутив його в руках. — Зв'язок на дев'ятнадцятому каналі. Нічого не питайте, тільки відповідайте. А тепер за мною.

Вони помчали коридорами. Герметичні шлюзи відчинялися перед ними і з гуркотом сковзали назад позад них, перетворивши ніч на рвану послідовність підсвічених червоними лампами тунелів.

Найперше вона зрозуміла, що в неї болить голова. А наступним...

Вона лежала в стартовому кріслі. В неї були холодні руки й ноги.

— Рейчел!

Вона спробувала відповісти, що вже прокинулася, але нічого не змогла сказати. Розплющити очі їй вартувало неймовірних зусиль.

— Ч-ч-час-с-с. Давно?..

— Хвилину тому, — відповів Мартін. — Що тут сталося?

Він лежав у кріслі поруч із нею. Капсула була крихітною, аж до клаустрофобного страху, немовбито щось родом із досвіту Космічної епохи. Люк над ними все ще лишався відчинений, крізь нього виднілися вхідні двері в каюту.

«Зачинити люк».

— Я ж казала, що в мене є рятувальний човник, правда?

— Еге ж, але я подумав, ти просто намагаєшся мене підбадьорити. — У тьмяному світлі в Мартіна були велетенські зіниці. Згори капсула почала упаковуватися. — Що відбувається?

— Ми сидимо на... — Вона перевела подих. — А, ч-чорт. На ракеті з двигуном Зубріна. Ядерній. З багажем урану. І бору. Такий собі унобтаній, потрібний під час надзвичайних ситуацій. З усього, чим було можна тут пожитися. Мій скромний страховий поліс.

— Хіба можна взяти й просто так висадити в повітря обшивку корабля з екіпажем?! — запротестував Мартін.

— Дивись і вчись. — Вона вишкірилася: — Відсіки ізольовано. Навколо нас герметичний кокон. Єдине питання...

— *Автопілот готовий*, — оголосив рятувальний човник. На консолі перед ними загорілись різні навігаційні дисплеї.

— ...чи стрілятимуть вони по нас після старту.

— Зажди. Я правильно зрозумів, що лишилося менше ніж день польоту від Світу Рохарда? Що... ця річ... має вдосталь ніжок, щоб доправити нас на планету? І тому ти продірявиш охайну дірочку в обшивці, через яку ми втечемо, а вони дозволять нам це зробити?

— Якось так.

Вона заплющила очі, щоб звіритись зі спроектованими на сітківку голубими цифрами дисплеїв:

— Близько десяти тисяч «же»-секунд до посадки. Від перигею нас зараз відділяє біля сорока тисяч секунд. Тож ми дрейфуватимемо, наче той кавалок лайна, еге ж? Вдаватимемо із себе силосну цистерну. Ввімкнуть радар — викажуть себе. Стрілятимуть — стануть видимі. Тому нас відпустять політати, сподіваючись підібрати вже на місці прибуття, де вони будуть раніше. Якщо ж ми спробуємо їх обігнати, тоді відкриють вогонь...

— Отже, ти розраховуєш на те, що з ними раніше розбереться Фестиваль?

— Угумсь, — погодилася вона.

— *Готовий зарядити ініціюючий насос,* — голосом метушливого діда промовив автопілот.

— Мій перший чоловік, — пояснила Рейчел. — Постійно доскіпувався.

— А я думав, це твій улюблений тхорик. — Мартін намагався розібратися з аварійними ременями. — На цьому ж кориті немає штучної гравітації?

— Ну, не яхта люкс-класу.

Щось грюкнуло й брязнуло за дверима.

— От чорт.

— Старт за сорок дві секунди, — повідомила Рейчел.

— Сподіваюся, ми цей час виграємо.

Мартін нахилився й став застібати її в кріслі.

— Скільки «же» витягне ця штука?

Вона зареготала і зайшлася кашлем.

— Скільки треба, стільки й потягне. Це ж ядерна ракета.

— Ядерна? — приголомшений Мартін аж роззявив рота. — Але ж ми дитяча для них ціль. Якщо вони...

— Помовч, мені треба працювати.

Рейчел знову заплющила очі, зайнята приготуваннями до польоту.

Скрадливість, звісно ж, грала роль. Ядерна ракета — надто проста ціль для такого лінійного крейсера, як «Владар Ванек»; тяги їй вистачить на чотири години, за які вона може таки вирватися вперед (якщо тільки нічим не компенсоване прискорення не вб'є її пасажирів і якщо корабель просто не переключиться на бойовий режим і не обжене її на всіх парах), але вже на п'ятій годині вона вичерпає все своє пальне і долучиться до санітарних втрат. Що гірше, то це те, що тільки на відстані в понад десять тисяч кілометрів од «Владаря Ванека» їм не загрожуватиме третинний лазерний захисний рубіж; в межах цього радіуса зореліт може просто ввімкнути свою лідарну сітку, навести її на рятувальний човник і підсмажити їх, наче яйце в мікрохвильовці.

От тільки відстань між «може» і «зробить», сподівалася Рейчел, зяє така велика, що в неї вміститься навіть сам зореліт. Повноцінний запуск ходових систем великого військового корабля засвічує такий маяк, що його побачать усі захисники системи в радіусі до пів світлової хвилини. А ввімкнути велику лазерну мережу — все одно що засвітити велику неонову вивіску на борту корабля: «Прийдіть і візьміть мене». Якщо капітан Мирський не мав на меті влаштувати справжнісіньке шоу для Фестивалю і збирався ризикнути здоров'ям, викликаючи гнів адмірала, то навряд чи намагатиметься так прямолінійно дістати Рейчел. Хіба що вона сама ввімкне двигун або сигнал про допомогу, чим розв'яже йому руки і дасть нагоду збити себе, адже розташування і так буде вже виказано.

Та передусім ще лишалося вибратись із корабля. Ще кілька хвилин, і вони тут стоятимуть із пістолетами та різаками в руках. Послаблена переділка між личинкою рятувального човника та легким корпусом — це все дуже добре, але як забезпечити надійне відділення, не приваблюючи нічиєї уваги?

— Машина один. Передати головну послідовність на знищення.

— Підтверджую передачу головної послідовності на знищення.

— «Меч». Підтвердження?

— Підтверджую.

На хвилі, доступній тільки її механічним шпигунам (тим, що лишилися від них), ретранслятор у її багажі запустив в ефір пісню сирен на знищення. Почує її і машина один — робот-шпигун, якого заклинило в змивному клапані туалету на гауптвахті. Скориставшись крихтами акумуляторного живлення, він детонує свій невеличкий вибуховий заряд. Слабший, ніж у ручної гранати, але цілком достатній, щоб прорвати змивну трубу.

Військові зорельоти не можуть покладатися на гравітацію, коли мова заходить про каналізаційні системи, і «Владар Ванек» послуговувався санвузлами під надлишковим тиском,

підключеними до складного плетива труб із клапанами, які запобігали протитечії. Свої відходи «Владар Ванек» не переробляв, а зберігав, щоб уберегтися від появи мороженої фекальної шрапнелі, яка би дірявила інші кораблі та супутники, немов пострілами з дробовика, зарядженого льодом. Та на кожне правило існують винятки; збереження відходів у цистернах задля меншого ризику утворення балістичних осколків має сенс, допоки це не загрожує безпеці на самому борту короткими замиканнями або зараженням систем життєзабезпечення.

Коли вибухнула саморобна бомба Рейчел, вона розірвала трубу, якою нечистоти з усієї палуби потрапляли в головні цистерни. Що гірше, вибухом знесло запірний клапан. Відходи понеслися з цистерн назад, затопивши прилеглі зони та комунікації зі швидкістю кількох літрів за секунду. На технічних постах пролунала аварійна тривога, і вахтовий матрос похапцем відкрив усі клапани головного накопичувача, зливши всю каналізацію у відкритий космос. Екіпаж на «Владарі Ванеку» під тисячу двісті осіб, чий похід тривав уже декілька тижнів; зі шпігатів забив вогненний фонтан нечистот, коли майже дві тонни потрапили за борт корабля в ту саму мить, як відлік рятувального човника Рейчел сягнув нуля.

Монтуючи апарат, роботизована фабрика в багажі Рейчел завдала надмірної, якщо не сказати руйнівної шкоди всій зоні навколо її каюти. Немовбито солідні переділки потріскали, наче скло; в обшивці корабля штучне алмазне пінопокриття пів метра завтовшки розсипалося на тальковий порошок, утворивши в легкому корпусі діру три метри в діаметрі. В Рейчел усе захололо всередині, коли гамак, де вона лежала, стало розгойдувати в усі боки, аж поки не зашипів стиснений газ імпровізованих маневрових двигунів над головою, забираючи мокро новонароджене немовля-човник подалі від розчахнутого нутра авіаматки. Жінку розривали химерні болісні відчуття; Мартін харчав, немовбито йому зацідили під дих. Рятувальний човник щойно потрапив у поле викривленого зорельотом простору, градієнт якого падав на один «же» десь із

кожними ста метрами чим далі від корабля; човник лиховісно крєктав і бовтався, доки не полетів сторчголов, наближаючись до хвоста крейсера.

На борту «Владаря Ванека» завили нові сирени, сповіщаючи про аварійну невагомість. Офіцери на містку лаялися і хапалися за паски безпеки на кріслах, боцмани криком заганяли матросів на їхні аварійні пости. Внизу в машинному відділенні фрегатенкапітан Крупкін, вивергаючи триповерхові мати, смикнув аварійний рубильник, ухопився однією рукою за стіл, а іншою — за переговорник із містком, намагаючись вибити пояснення згори.

Тим часом, без найменшої метушні, відключилося ядро сингулярності в ходовій системі корабля. Гравітаційне поле викривленого простору, що забезпечувало зореліт власною силою тяжіння, а також компенсувало наслідки прискорення, колапсувало в значно слабшу сферичну область, точка мас якої припадала на машинну залу. Це відбулося дуже вчасно і порятувало всіх від зіткнення двохсот тонн стоків та імпровізованого двадцятитонного рятувального човника із кормовою частиною «Владаря Ванека», де вони могли пошматувати всі його теплообмінники.

У коридорі житлового блоку на зеленій палубі тривала жахлива какофонія різних сирен, закликаючи звернути на них увагу. Під стелею стробоскопічно мерехтіли сині, червоні й зелені вогні. Тривога через порив, тривога через втрату гравітації — всі підряд. Молодший лейтенант Зауер лаявся про себе і боровся з люком аварійного відсіку.

— Допоможи ж мені, дурню! — гаркнув він на блідого, немов сироватка, матроса першого класу Максима Кравчука, який заціпенів посеред коридору. — Хапайся за ручку і чимдуж тягни.

Трохи далі по коридору саме замикався аварійний люк; зі стін повилазили розтяжки з яскраво-оранжевими аварійними сітками. Максим вчепився в ручку, на яку показав Зауер, і наліг на неї. Удвох космофлотцям вдалося розпечатати неповороткі двері до аварійного відсіку.

— Залазь усередину, дурню! — буркнув Зауер. Стробоскопічне мерехтіння аварійного сигналу, який свідчив про жахиття всіх космонавтів — порив, зупинилося, але вже зараз, глибоко в кістках, він загострено відчував звуки сирени, що сигналізувала про зникнення сили тяжіння. Під ногами підкосилася підлога. Кравчук завалився у відсік і заходився інстинктивно пристібатись до стінки, довірившись власним рукам. Матрос вибалушив з переляку очі, і Зауер міг бачити їхні білки. Лейтенант затримався на порозі, вдивляючись у коридор. Каюта ООНівської лярви була в наступному його прогоні. Треба було би вбезпечити цей, узяти кисневу маску і піти вивідати, що вона зробила з кораблем. «Доведеться їй відповісти не тільки на питання капітана», — подумав він.

Коли підлога зайшлася хилитися поперечно, Зауер і собі заліз в аварійний відсік, але нахил зупинився під стерпним кутом градусів у тридцять. Ноги стали трохи ватяні. «Мабуть, відключилася ходова», — усвідомив лейтенант. Залишивши двері відчиненими (вони замкнуться автоматично, якщо раптом упаде тиск), він почав систематично натягувати на себе аварійний скафандр, який більше скидався на секцію із кількох прозорих подушок із запасом повітря на шість годин. Для виходу у відкритий космос костюм не годився, але непогано рятував життя при ушкодженнях корпусу.

— Вдягайся, — скомандував він наляканому матросу. — Підемо шукати того, хто все це накоїв.

Іще через чотири хвилини об'явився боцман Молотов із нарядом із чотирьох озброєних флотських жандармів. Вони насилу пересувалися ізольованими сегментами коридору. За ними волочився розпашілий хлопчисько-прокуратор, заледве даючи раду аварійному скафандру, на якому не надто добре розумівся.

— Боцмане, згідно з моїми припущеннями, озброєні саботажники в наступному прогоні коридору або всередині його третьої каюти. За моїм сигналом вам потрібно буде відчинити люк попереду й зачистити коридор. Я не маю найменшого

уявлення, як вони збираються оборонятись, але вони точно озброєні, тому пропоную просто зачистити все вогнем тазерів. І так сегмент за сегментом. Зрозуміло?

— Так точно, — відповів Молотов. — Хто може бути всередині?

Зауер знизав плечима:

— Найпевніше, той інженер Спрінгфілд і жінка із Землі. Але я можу помилятися. Що ви конкретно зробите з люком, мене мало цікавить.

— Зрозуміло.

Молотов розвернувся:

— Ти і ти, станьте обабіч дверей. Тільки-но відчиняться, стріляйте в усе, що ворухиться, на враження. — Він подумав іще: — А можна віддалено перейняти управління дверима каюти?

— Вони замкнуті. Крім того, тільки ручні засуви.

— Ваша правда.

Молотов зняв ранець із плечей і почав розмотувати товстий кабель.

— Тоді відійдіть трохи.

Він схопився за ручку аварійного відкриття люка.

— За моєю командою! Пішли!

Люк із гудінням піднявся вгору й зник у стелі. Матроси напружилися, але в коридорі нікого не було.

— Направо, хлопці. Каюта.

Він обачно наблизився до дверей у каюту.

— Тут світиться попередження, що всередині вакуум, лейтенанте, — мовив, показавши на застережний вогник в одвірку.

— Готовий закластися, це мікроотвір, який вона продірявила, щоб не пустити нас. Просто нехай усі вдягнуть скафандри, перш ніж їх вибивати.

Зауер підійшов і зблизька спостерігав, як Молотов приліпив гумовий кабель до дверної рами, вирівняв його вздовж завіс, намотав на ручку та навколо замка, закріпивши його клейкою стрічкою.

— Це шнур-різак. Краще попросіть внутрішню техслужбу ізолювати цей коридор про всяк випадок. Може статись перепад тиску, поки ми не відновимо герметичність всього відсіку.

— Пане молодший лейтенанте... — озвався Мюллер, який і заварив усю цю кашу.

— Що таке? — гаркнув Зауер, навіть не намагаючись приховувати свій гнів.

— Я, е-е... — аж відступився Василій. — Прошу вас, будьте обережні, пане молодший лейтенанте. Вона... цей інспектор... не така дурна, якою здається. І тому я хвилююся.

— Доведеться похвилюватися по-справжньому, якщо й далі дійматимеш мене. Боцмане, якщо цей чоловік вам заважатиме, дозволяю його арештувати. Це через нього сталося все це фіаско.

— Справді? Та невже? — боцман Молотов люто зиркнув на молодшого прокуратора, який одразу понурився і відійшов подалі.

— Я попрошу техслужбу ізолювати нас. — Зауер вернувся на командирську хвилю, поки Молотов прикручував дротики до детонатора. Потім узявся обмотувати кабелем вибухівку. Нарешті він відступив на декілька кроків глибше в коридор, де й чекав на наказ.

— Усе гаразд, — промовив Зауер. — Усі готові?

Він теж відійшов і порівнявся з Молотовим:

— Ви готові? — Боцман кивнув. — Тоді *давайте*.

Пролунав гучний тріск, ніби ляснув батіг, і з усіх шпарин навколо дверей повалував дим. Потім щось неймовірно голосно бахнуло, Зауеру аж заклало вуха. Дверей не було. Із-за стіни його своїми крижаними пазурами потягнула чорна порожнеча, завиваючи та хапаючи разом усіх інших. «Не мікроотвір?» Він спробував ухопитись за двері найближчого аварійного відсіку, але вони вже зачинились. Його тягнуло коридором. Щось його болісно гупнуло межі плечі, забивши подих. Усе потемніло, він відчував нестерпний біль. Перед очима крутився чорний циліндр, у вухах вищало й свистіло. В обличчя йому лопотів

пластик. «Мабуть, порвало скафандр, — ніби в тумані подумав Зауер. — Цікаво, що сталося з...» Думати було важко. Чоловік здався на поталу дрімоті, яка швидко, ніби в круговерті, всмоктала його у позбавлену снів тишу.

Зате Василію Мюллеру пощастило трохи більше...

БУГАЇ

Адмірал сидів, примружившись, за столом.

Комодор Бауер прокашлявся:

— Дозвольте звернутися, пане адмірале?

— Га? К-к-кажіть, юначе!

— Сьогодні вночі ми ляжемо на бойовий курс проти ворога, — терпляче промовив Бауер. — Потрібно зібрати останню нараду перед битвою, пане адмірале, і ще раз розглянути актуальну тактичну ситуацію. Мені потрібен ваш формальний наказ вступити у бій.

— Дуже добре.

Адмірал Курц спробував випростатись у кріслі. Помічні руки Робарда допомогли і підтримали його за слабкі плечі.

— Ви маєте свій наказ на руках?

— Адмірале. — Бауер поклав на поліровану дубову стільницю перед ним тонку папку: — Не хотіли би ви переглянути?..

— Ні-ні, — кволо відмахнувся німічною рукою адмірал. — Ви розумний чоловік. Ви й п-п-правда всиплете тим тубільцям, еге ж?

Бауер дивився на командира зі змішаними почуттями відчаю та полегшення.

— Так точно, пане адмірале, — пообіцяв він. — Всиплю. За годину ми вийдемо на лідарну дистанцію від поверхні планети, і тоді вже точно знатимемо склад їхніх сил і диспозицію. Четверта оперативна група підсвітить неприятеля і прийме на себе перший удар, важковаговики лишатимуться в спектральній тіні, а як тільки підійдуть на відстань пострілу, одразу відкриють нищівний вогонь по всіх цілях, які зможемо на той момент визначити, з усіх бойових засобів. Загони есмінців потурбуються про всі вузли опору на геостаціонарній орбіті, а торпедоносці мають наказ перехоплювати всі цілі з високою дельта-ве, які спробують утекти з поля бою...

— Перцю, п-п-перцю дайте тим тубільцям, — сонно промовив Курц. — А посеред головної площі насипте курган із черепів. Біглий вогонь повзводно. Будем' бомбить.

— Слухаюсь, пане адміралє. Підпишіть, будьте ласкаві, ось тут...

Робард вклав адміралові перо між пальців, але вони так тремтіли, що кармазиновий автограф на документі майже потонув під велетенською ляпкою, схожою на свіжопролиту кров.

Бауер віддав честь:

— Панє адміралє, з вашого дозволу маю іти виконувати наказ.

Курц підвів на коמודора погляд запалих очей, в якому на мить зблиснуло відлуння колишньої волі.

— Виконуйте! Перемога б-б-буде за нами, адже наш Господь Бог не дозволить своїй пастві...

Раптом на його зморшкуватому обличчі з'явився напрочуд спантеличений вираз і він повалився вперед.

— Офіцере! Ви...

Адмірал подався був уперед, але Робард уже відтягував крісло з підопічним з-за столу.

— Він сильно перевтомлюється останніми днями, — пояснив Робард, опускаючи спинку крісла. — Я відвезу його в спальню. А коли ми наблизимось до неприятеля, чи не зробили би ви мені таку ласку, пане коמודоре, — напружився він, — і не відправили би до нас корабельного хірурга?

А вже за пів години, спізнившись на десять хвилин, Бауер ввірвався на нараду зі своїм власним штабом:

— Панове офіцери! Сідайте!

Перед кафедрою, звідки адмірал міг звертатися до підлеглих і лінійних офіцерів, сиділо два ряди людей.

— У мене дуже серйозні новини, — почав він, і папка під правою пахвою аж зігнулася від його напруження. — Адмірал... — до нього прикипіли погляди численних облич, облич людей, які йому довіряли. — Наш адмірал нездужає.

Нездужає, аякже. Можна назвати це й так, коли корабельний хірург давав десять відсотків на те, що адмірал переживе крововилив, який стався в момент підписання останнього наказу.

— Кґхм. Він мене вповноважив продовжувати із розгортанням сил, згідно з попередніми планами, і я виконуватиму його обов'язки, поки він не зможе повноцінно вернутися до командування. Хочу додати, що він просив мене переказати вам, що вірить у кожного з нас, що кожен із нас віддасть свій борг батьківщині і що наша справа права, бо з нами сам Бог.

Бауер перебирав папірці, намагаючись позбутися прощального спогаду про адмірала, зморщеного чоловічка горілиць на своїй постелі, з хірургом і тим селяком, які тихо перемовлялися над його тілом, чекаючи на прибуття корабельного капелана.

— Найперше, уточнимо обстановку. Фрегатенкапітане Куррель, що каже навігація?

Підвівся фрегатенкапітан Куррель, дрібний і метушливий, він дивився на світ гострим поглядом розумних очей із-за окулярів із роговою оправою. Це був головний спеціаліст.

— Розбіжність серйозна, але не критична, — промовив він, перебираючи папери перед собою. — Очевидно, їхні світлості хоч і спроектували замкнуту часоподібну траєкторію, але це завдання не відходити від неї виявилось складнішим від очікуваного. Попри модернізацію хрономоніторів ходової системи під час переходу закралася помилка не менш ніж у шістнадцять мільйонів секунд. Одразу скажу, ця похибка не така вже й незбагненна, якщо взяти до уваги, що в сумі ми здійснили шістдесят вісім стрибків, розтягнутих у часі приблизно на сто тридцять дев'ять днів, та здолавши завдяки ним відстань у трохи більше ніж вісім тисяч і п'ятдесят три світлові роки, що є новим, безпрецедентним рекордом в історії флоту. — Він зробив паузу і поправив окуляри. — На жаль, саме ці шістнадцять мегасекунд відобразилися в найгіршому вимірі — часовому — і вже на території ворога, адже той встиг здійснити окупацію. По суті, ми справились би не набагато гірше, якби вдалися до традиційного, нормального переходу в п'ять прямих стрибків на відстань сорока чотирьох світлових років. Повна карта пульсарів, скоригована на вповільнення, свідчить, що наше темпоральне зміщення дорівнює приблизно

три мільйони секунд у майбутнє відносно нашого вихідного пункту, якщо його екстраполювати на світову лінію пункту призначення. Це підтверджують і класичні розрахунки за планетарними ефемеридами. Відповідно до локальної історії, ворог — Фестиваль — окопується тут уже тридцять днів.

За столом пролунало зітхання, ніби хор офіцерів, на яких упереміш накочувались хвилі гніву, не йняв віри таким новинам. Комодор Бауер не зводив із підлеглих гострого погляду.

— *Панове!* — У нарадчій знову стало тихо. — Може, ми й розгубили очікувану тактичну перевагу, здійснивши новітній для нашого флоту маневр, але це ще не поразка; у власному світловому конусі ми випереджаємо вихідну точку всього на десять днів; традиційна траєкторія означала би ще додаткові десять днів у дорозі чи близько того. Ми все ще не слухали рапорту розвідки і зв'язківців. Скільки би тут не окопувався наш ворог, він усе ще не чекає на нас.

Бауер стримано посміхнувся.

— От відсвяткуємо перемогу, а вже потім проведемо розслідування про причини навігаційної помилки.

Ця заява викликала нетривалу хвилю схвальних вигуків.

— Лейтенанте Косов, ваш звіт про загальну обстановку.

— Слухаюсь, пане комодоре, — підвівся лейтенант. — Усі кораблі перебувають у повній бойовій готовності. Найбільше питань викликає технічний стан «Камчатки». Згідно з їхніми рапортами, тиск відновлено майже на всіх палубах, тепер що стосується вибуху в каналізаційній системі нашого корабля. Наскільки мені відомо, за винятком кількох кают на зеленій палубі та локалізованого пориву в районі гауптвахти, ситуацію вже стабілізовано. Щоправда, безвісти пропало декілька осіб, зокрема молодший лейтенант служби безпеки Зауер, який вів розслідування якогось інциденту, коли стався вибух.

— Невже? — Бауер кивнув Мирському. — Капітане, маєте що доповісти?

— Не зараз, пане комодоре. Саме в цю мить рятувальні загони намагаються повернути всіх, хто опинився за бортом під час розгерметизації. Не думаю, що це якось вплине на наш бойовий потенціал. Але за найближчої зручної для вас нагоди я підготую повний і детальний рапорт.

Мирський мав насуплений вигляд, і на те були причини, адже капітан флагманського корабля мав би бути взірцем для всієї ескадри, не кажучи вже про те, щоб першим губити офіцерів та інших членів екіпажу через якусь там сантехнічну пригоду. Якщо то й справді була нещаслива пригода.

— Мушу також доповісти, пане комодоре, що терренська дипломат, найпевніше, входить до числа зниклих безвісти внаслідок цього інциденту. Зазвичай, я би оголосив розшукову операцію, але за поточної ситуації... — І він промовисто стеноув плечима.

— Дозвольте висловити вам свої співчуття, капітане. Лейтенант Зауер служив достойно. Що стосується бойового зіткнення, то я прийняв рішення діяти згідно з планом F. Під час навчань ви двічі мали з ним справу; тепер-от маєте нагоду розіграти його по-справжньому. Цього разу — проти живого, хоч і невизначеного ворога...

Мартін опритомнів від стуку в обшивку. Він моргнув, перед очима плавали пасма його чуба, і витріщився на стінку перед собою. Вона сповзла в сторону, коли маневрові спробували притиснути його до стелі, і сірий колір змінився на чорне простирадло, поцятковане сліпучим розсипом зірок. Припливні сили «Владаря Ванека» намагалися виривати йому руки-ноги, його мучив тупий біль у спогадах про гравітацію. Поруч лежала Рейчел, в неї ворушилися губи, коли вона спілкувалася з примітивним мозком рятувального човника. Вид попереду застинали велетенські сірі хмари каналізаційних стоків, що фонтанували зі шпігатів. Поміж них блимали, помітив Мартін, жовті маячки, де рятувальники шукали щось.

— Як ти? — прохрипів він.

— Хвилинку. — Рейчел заплющила очі і відпустила руки у вільний політ, доки вони не вперлися в склистий дисплей, який виявився набагато-набагато ближче, ніж Мартінові здавалося спочатку. Капсула нагадувала зрізаний циліндр, метри чотири в діаметрі знизу й три в перерізі з протилежного боку. От тільки заввишки він був менше двох метрів; стільки ж місця мали би й пасажери таксомотора. (Паливний бак і двигун під ними займали значно більше місця.) Човник тихенько гудів і джерготів синхронно з ритмом трубопроводів життєзабезпечення, поволі обертаючись навколо власної осі.

— Наша швидкість дванадцять метрів за секунду. Це добре. Значить, ми десь за кілометр від корабля... чорт, от що там відбувається?

— Хтось вийшов у відкритий космос? Шукають нас.

— І аж ніяк не один такий «хтось». Скидається на хмару уламків. — Її очі округлилися від жаху, поки Мартін дивився на неї.

— Що б там не сталося, це вже було після нашого відльоту. Якби вибух спричинили ми, то нас би самих оточували осколки, правда ж?

Рейчел хитнула головою.

— Варто б повернутися й допомогти. В нас є...

— *Дурниці*. В них є підготовані команди пошуковців і рятувальників для роботи у відкритому космосі, які постійно чергують у скафандрах на бойових постах. І тобі це відомо не гірше за мене. Це не твій клопіт. Дай-но вгадаю. Після нашого відльоту хтось спробував прорватися в каюту. І судячи з вигляду, перестарався при цьому.

Рейчел не відводила погляду з далеких цяток, які плавали біля корми корабля, з середньої дистанції оцупкуватого циліндра.

— От якби я...

— Тоді я би зараз крокував зі скрученими клейкою стрічкою руками на вихід зі шлюзу. А ти сиділа би під арештом, — зауважив Мартін.

Утомлений, змерзлий, раціональний. У нього боліла голова; в капсулі, напевно, підтримувався нижчий від корабельного тиск. Пальці похололи й тремтіли через усі ці події останніх п'яти хвилин. Десяти хвилин. Як би довго це не тривало насправді.

— Рейчел, ти врятувала мені життя. І коли ти покинеш ганити себе, чим ти займаєшся останню хвилину, я буду радий віддячити тобі.

— Якщо там хтось залишився, а ми можемо йому допомогти...

— То їх підбере команда, що працює за бортом. От повір. Я гадаю, вони силоміць вдерлися в твою каюту. Не пересвідчилися, що за дверима відкритий космос, і їх винесло назовні трохи далі, ніж вони очікували. Саме для цього й існують рятувальні команди і яли на військових кораблях. Зараз нам треба хвилюватися про те, щоб нас ніхто не помітив до заключної події.

— Хм. — Рейчел хитнула головою: вона трохи розслабилася, напруження поступово спадало: — Все одно ми лишаємося набагато ближче, ніж мені хотілось би. В нас є ще один резервуар з холодним газом, це нам додасть іще десять метрів за секунду; якщо ним скористатися зараз, то перш ніж корабель досягне перигею, ми встигнемо віддрейфувати від нього кілометрів на двісті п'ятдесят, але до цього вони повинні почати маневрувати, чим значно збільшать розрив. Води й повітря нам вистачить на тиждень. Я вже трохи думала повноцінно запустити двигун кілька разів, поки вони будуть зайняті обороною супротивника, чим би вона не виявилась. Якщо взагалі існує.

— Я би поставив на їдців чи формувальників, — коротко кивнув Мартін і завмер, бо йому досі паморочилося. Невже це морська хвороба? Сама думка про гіпотетичну можливість обблюватися, коли ти будеш замкнений у тісній комірчині протягом тижня, вже викликала огиду. — Можливо, антитіла. Але в будь-якому разі на щось незбагненне для Нової Республіки. Нам-то облетіти його труднощів не стане, але якщо попадемо під їхній вогонь...

— Отож, — позіхнула Рейчел.

— У тебе виснажений вигляд, — заперечивав Спрінгфілд. — Як тобі це вдається? Ну, я маю на увазі, там, на кораблі? Тебе ж потім мало просто відрубати...

— А воно й відрубає...

Вона подалася вперед і вивудила з голубої сітки, що правила їм за підлогу, абсолютно домашню на вигляд пачку соку, що злетів перекидаючись угору. Рейчел схопила її і жадібно допалася до питного отвору.

— Частую.

— Ти не подумай, що я невдячний або що, — додав Мартін, витираючи випадкові краплі фруктового енергетика на основі манго й дуріана, — але *навіщо*?

У відповідь вона довго не зводила з нього погляду.

— А, — зітхнув він.

Жінка відпустила спорожнілу картонку й повернулася до нього обличчям:

— Мені було би простіше розказати тобі щось про довіру і про обов'язок. Проте... — вона знизала плечима і незатишно перекутилася в своїй сітці. — Не має значення.

Вона простягнула йому руку, і Мартін безмовно стиснув її у своїй долоні.

— Ти не провалила місію, — зауважив він. — Передусім їй тут узагалі було не місце. Жодних реалістичних шансів, принаймні що стосується планів твого начальника... як там його?

— Джордж. Джордж Чо.

— Недостатньо даних, еге ж? Що би він зробив, якби знав про Фестиваль?

— Можливо, все те саме, — холодно посміхнулася вона пачці з-під соку і зловила собі в повітрі ще одну. — Ти дуже сильно помиляєшся. В мене досі є завдання. Залежно від того, вдається сісти чи ні і коли саме. І шанси його виконати в мене щойно впали нижче п'ятдесяти відсотків через нашу з тобою ескападу.

— Хе. Тільки скажи, якщо я можу тобі чимось допомогти. Гарзд? — Мартін потягнувся й одразу ж смикнувся від уже

знайомого болю. — Ти ж навряд чи бачила мого асистента, правда? Після...

— Він у тебе в кишені під кріслом, разом із зубною щіткою та змінною білизною. Після того, як тебе забрали, я відвідала твою каюту.

— Ти ж моя зірочка, — радісно вигукнув Мартін. Він зігнувся вдвічі й заходився навпомацки шукати її серед іншого мотлоху під консоллю управління. — Леле...

Чоловік розпростався й розгорнув сіру пошарпану книжку. Над її сторінками перед його очима побігли слова й картинки. Він щось надрукував на уявній клавіатурі; з'явилися нові зображення.

— Тобі потрібна допомога в керуванні човником?

— Якщо хочеш. — Рейчел допила другу пачку і штовхнула обидві в сміттєвий пакет. — То можеш допомогти. Літав коли-небудь?

— Я ж дванадцять років прожив у 5-й точці Лагранжа. Так що з базовою навігацією в мене проблем немає. А якщо є типовий житловий модуль, то можу навіть запрограмувати камбуз. Це ж йоркширська традиція: навчитися готувати кров'янку в умовах невагомості. Фішка в тому, як задати кораблю обертання навколо власної осі, так щоб ковбаса лишалася на місці, а сам рашпер крутився навколо неї...

Вона хіхікнула, їй у голову врізалася пачка із соком журавлини.

— Годі вже!

— Гарзд.

Спрінгфілд відкинувся назад, перед ним пропливав його персональний асистент. Його розгорнуті сторінки демонстрували потік даних із мозку човника в реальному часі. (Хронометр у нижній частині відраховував час до першого запланованого Рейчел ввімкнення двигунів на гальмування за дві тисячі секунд від перигею.) Насупившись, він нашкрібав стилусом якісь значки.

— Має вийти. Якщо по нас не стрілятимуть.

— У нас транспондер Червоного Хреста. Доведеться вручну переналаштовувати систему «свій — чужий».

— А цим вони займуться, тільки якщо *насправді* роздратовані. Добре.

Мартін поставив крапку.

— Я був би спокійніший, якби знав, куди ми летимо. Ну, тобто чи нічого не лишилося від Фестивалю на орбіті.

Раптом вони обоє завмерли.

По даху спускової капсули щось зашкребло, немовби порожніми металевими кістками провели по ґратах клітки.

Кріль загарчав і сердито здійняв автомат. Він притис вуха, вишкірив зуби і засичав на кіборга.

Сестра 7-ма сіла й витріщилася на супротивників. І тільки Буря нікуди не ховався, а вмить став між ними:

— Ану припиніть! Негайно!

Кріль довгий час не ворушився. Нарешті розслабився і опустив ствол.

— Не я перший почав.

— Мені байдуже, що він почав. У нас є завдання, і перестрілка між собою в нього не входить. — Але розвернувся питально до кіборга:

— Що ти йому сказала?

Революціонерка немовби засоромилася і поволі втягнула пазурі.

— Що хороші екстропи так не роблять. Ця *істота*... — вона махнула на кроля, а той знову вицирився на неї, — сповідує культ особистості! Це контра і відступництво! Головомети, до бою! Головомети, до бою!

Буря скривився. Чимало ексреволюціонерів подалися себе механізувати, піддавшись пропозиціям Фестивалю, але так і не збагнули, що для цього їм потрібно апгрейдити і центральну нервову систему. Це вело до сум'яття.

— Але ж товаришко, ти теж маєш особистість. Відчуття себе — необхідна передумова існування свідомості, а це, як нас учать

великі вожді й наставники, наріжний камінь у підмурівку трансценденції.

На обличчі кіборга було видно спантеличення. На очах замерхтіли мигальні перетинки, відображаючи потік її думок.

— Але ж усередині спільноти розуму немає місця особистості. Це особистість виростає із спільноти, а тому окрема особа не може...

— Здається, ти неправильно зрозуміла великих філософів, — поволі промовив Рубенштейн. — І я тебе, товаришко, за це не критикую, бо ці філософи по своїй суті — блискучі інтелектуали, за думкою яких важко встежити. Під «спільнотою розуму» вони мали на увазі народження свідомості в індивідуума, яка постає із нижчих передсвідомих агентів, а не суспільство за межами особистості. Таким чином прив'язаність до чиеїсь особистості не означає сповідувати культ особистості. З іншого боку, сповідування... — Він урвав речення і подарував кролю прискіпливий погляд: — Не думаю, що нам варто розвивати це питання, — мовив строго. — Нам час іти.

Кіборг смикнулась, кивнувши головою. Її супутники попідводилися (або в одному з випадків — розкрутився) та повдягали ранці; Буря підійшов до хатини Сестри 7-ї і заліз усередину. Невдовзі товариство рушило вперед.

— Не розуміти революційний сенс, — зауважила Критик, жуючи батат, поки хатина трюхикала ґрунтовкою по слідах загону Плоцького совету. — Заперечувати відчуття себе? Критикований за сродністю з самим собою гризун? Нісенітниця! Як можна цінувати мистецтво без відчуття себе?

Буря стенив плечима.

— Вони надто буквально все сприймають, — тихо промовив він. — Сила є — інновативного розуму не треба. Погано розуміють метафори; знаєте, половина ж із них вважає вас реінкарнованою Бабою-Ягою. Надто довго над нами тяжіла стабільність культури. Пов'їдалися установки, погляди на життя. Із настанням змін прийшла і нездатність на них реагувати. Намагаються все пояснити через засвоєні раніше догми.

Рубенштейн обперся об стіну:

— Я так утомився, намагаючись їх пробудити.

Сестра 7-ма рохнула:

— А *це* як у вас називається? — тицьнула вона кудись надвір.

Перед ними маршувала строката колона кіборгів, частково механізованих революціонерів, які певною мірою переросли свої колишні рамки, але на тому й зупинилися. Уперед їх вів кріль, прямуючи в ліс почасти трансцендентної дичини.

Буря не зводив погляду з кроля.

— Та як йому заманеться, так і називається. Хіба посперечаєшся із тим, хто має зброю?

Опівдні ліс навколо змінився до непізнаваності. Дивні біологічні експерименти переінакшили всю рослинність. Дерева й трава обмінялися листям, так що вони зараз ішли колючим хвойним моріжком, поки над головами шуміло лугове билиння; строкате, чорне й зелене листя розросталося навколо глянцеvими кронами. Найбільше турбували чагарники, гілочки яких по краях немовбито розмивав туман; фенотипи там віддавалися протиприродному безладному обміну характеристиками.

— От що призвело до цього? — Буря спитав у Сестри 7-ї під час одного з годинних перепочинків.

Критик стонула плечима:

— Ніщо призвело. Периферійна лісова лисенківщина. Витвір рекомбінантного мистецтва. «Мій сину, бійсь Курзу-Верзу...» У цьому біомі є тільки природні земні деривати?

— Ви мене питаєте? — гмикнув Рубенштейн. — Хіба я садівник?

— Гадання не вірогідне, — лукаво відповіла Сестра 7-ма. — Хай там як, принаймні деякі периферійні витвори рекомбінантні. Неантропоцентричні маніпуляції з геномом. Елегантні структури, безцільні модифікації. Це ламарківський ліс. Вузли здійснюють обмін характеристиками, що визначають фенотип, корисних набувають.

— Хто ж визначає їхню корисність?

— Виставка Квітів. Елемент Периферії.

— Ото дивина, — пробурмотів Буря.

Під час наступного перепочинку він підійшов до кроля.

— Ще далеко? — спитав Буря.

Гризун принюхався до леготу.

— Кілометрів п'ятдесят? Може, більше? — Кріль мав дещо спантеличений вигляд, немовби оцінка відстаней перетворилась на складну абстракцію.

— Сьогодні вранці ти говорив про шістдесят кілометрів, — зауважив Буря. — Ми пройшли десь двадцять. Ти нічого не плутаєш? Оця народна міліція тебе недолюблює, і якщо ти й надалі мінятимеш покази, я навряд чи зможу їх утримати від якогось дурного вчинку.

— Я простий кріль. — Він притис вуха, навсібіч крутячи головою, немовби дослухаючись якихось загроз. — Знаю, де хазяїна атакують, *атакували*, Міми. Повірте, з того моменту я від нього нічого не чув. Завжди знаю, де він, не знаю як... не знаю, чи далеко. Друже, це наче компас у голові, зрозуміло?

— А ти давно став кролем? — запитав Рубенштейн, у якого закралася жахлива підозра.

Писок кроля набув спантеличеного виразу.

— Точно не скажу. Здається, колись...

Він замовк. Опустилися залізні віконниці, повністю заховавши вогник в очах.

— Ні слова більше. Вперед на пошуки хазяїна. На порятунок!

— Хто твій хазяїн? — із притиском промовив Буря.

— Фелікс.

— Фелікс... Політовський?

— Не знаю. *Можливо*.

Кріль притиснув вуха й вищирився:

— Не хочу говорити! Завтра будемо там. Врятувати хазяїна. Вбити Мімів.

Василій дивився на зорі, які крутилися в нього попід ногами. «Я загину», — подумав він, притлумлюючи жовчну відрижку.

Із заплющеними очима паморочилося трохи менше. Досі дещо гуділа голова від удару об стінку каюти, яку він зачепив, коли його викинуло у відкритий космос; якийсь час перед очима було темно, і Мюллер просто летів собі, обійнятий хмарою болю. Тепер же, коли він мав трохи часу подумати, той біль здався іронічним жартом; трупам же не повинно боліти, правда? А значить, він усе ще лишався живим. Коли ж перестане боліти...

Він знову й знову переживав момент катастрофи. Бачив Зауера, який пересвідчувався, чи всі в скафандрах. Чув, як хтось сказав, що там мікроотвір. І ця фраза здалася тоді геть реалістичною: жінка трошки розгерметизувала каюту, щоб заклинити замки, які вмикаються під час декомпресії. А потім — яскравий спалах шнура-різака довів, що вони всі помилялися. Вируючий мальстрем умить дотягнувся до лейтенанта і боцмана та висмоктав їх із корабля у темний, повний зірок тунель. Василій спробував був ухопитися за дверну ручку, але незграбні руки в рукавицях аварійного скафандра по ній тільки сковзнули. Це через них він потрапив у круговерть і тепер борсався в ній, неначе павук у повній ванні води, з якої витягнули корок.

Холодними кинджальними вогниками оберталися зорі, дістаючи його навіть крізь склеплені повіки. «От і все. Я справді загину. Додому більше не вернусь. Не заарештую шпигуна. Не зустрінуся з батьком і не скажу, що я насправді про нього думаю. Що ж скаже Громадянин?»

Василій розплющив очі. Його все ще крутило. Він робив щось із п'ять-шість обертів на хвилину. В аварійному скафандрі не було маневрових двигунів, його радіопередавач працював у жалюгідному діапазоні кількасот метрів, чого з лишком вистачало для використання на борту. Цього, можливо, навіть вистачило б, якби його радіомаячок хтось шукав. Але ж ні. Мюллера крутило навколо власної осі з прецесією, немовби гіроскоп. Щокілька хвилин темним обрубком на тлі алмазного пилу небесної сфери в його полі зору неквапом пролітав зореліт. Не було жодних ознак, що до нього прямує пошукова партія; і

тільки золотий туман каналізаційних стоків оповивав корабель, який він уперше побачив уже з відстані близько кілометра.

Він скидався на іграшку, якої хотілося, на яку покладалися всі його надії про життя, й любов, і дружбу, і тепло, і щастя — іграшку, яка навіки бовталася недосяжна посеред крижаної пустелі, якої йому не здолати.

Мюллер звірився з примітивним циферблатом на лівому зап'ястку, де стрілочка манометра в кисневому балоні відраховувала години, які йому залишалися. Розташований тут же дозиметр свідчив, наскільки ж гаряче було навколо, заряджені частки літали проз нього в такій кількості, що не лишали його муміфікованому трупу жодних шансів розкластися.

Василій здригнувся. Його охопив гіркий смуток: «Ну, чому ж мені нічого не вдалося?» — думав він. Йому завжди здавалося, що він правильно зробив, коли записався на роботу в управління Куратора. Та варто було показати матері свій прокураторський патент, як її обличчя вбралося в непробивну маску, немовби ролет опустився на вітрину крамниці, а сама жінка відвернулася від нього: вона так робила, коли він іще дитиною вчиняв якусь капость, але їй не хотілося сварити його за це. Йому здавалося, він правильно зробив, коли обшукав багаж інженера, а потім і дипломата, але ж гляньте, до чого все це призвело. Корабель за кілька кілометрів під його ногами перетворився на скалку в темному мороці, яка віддалялася від нього з кожною миттю. І навіть його присутність на борту... було би краще лишитися вдома й дочекатися повернення корабля (й інженера разом із ним) до Нової Праги, а вже потім поновити його переслідування. Тільки новини зі Світу Рохарда, цієї планети вигнання, сповнювали його чудернацьким збудженням. Не хотів би він сюди потрапити сам, то не крутився би зараз тут, не був би захоплений у вир спогадів приреченого на смерть.

Василій спробував пригадати щасливіші часи, але йому це не вдалося. Школа? Його завжди діймали хулігани, глузували з його походження, з його батька, з того, ким він був і ким не був. Усякий хлопчина, що брав прізвище матері, перетворювався на

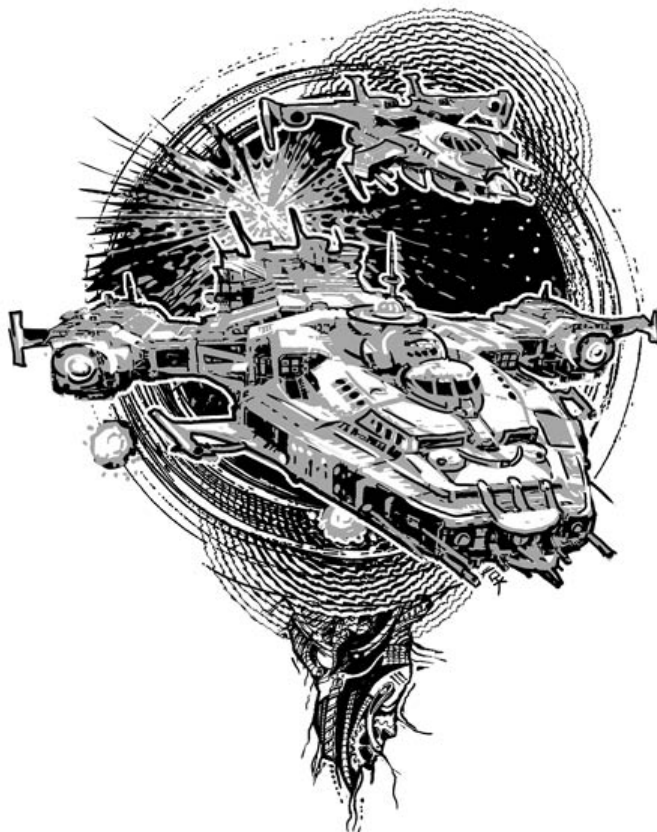
об'єкт знущань; коли ж і батько твій — сумнозвісний кримінальний злочинець, то й мішенню ти стаєш надто простою. Мине час, і своєму кривднику-забіяці він роз'юшить обличчя, одержить за це свою порцію шпіцрутнів, і вся хуліганва навчиться його уникати. От тільки перешіптувань і кепкувань по тихих закутках це не спинило. Він навчився слухати, брехати, зачаюватися після уроків і потім збивати злі посмішки з їхніх облич кулаками. Популярності це йому, звісно, не дало. Базовий курс вишколу? Ха-ха. Це було продовженням школи, тільки з суворішими наставниками. Потім підготовка в жандармерії, в юнкерській школі. Учнівство в Громадянина, якого йому кортіло вразити, оскільки він ним безмежно захоплювався — цією людиною крові й заліза, відданою ідеям Республіки та всього, за що вона боролась, цим духовним батьком, якого він уже двічі примудрився розчарувати.

Василій позіхнув. Болів сечовий міхур, але мочитись він не наважувався, принаймні не в цьому скафандрі з повітряних подушок. Страх утопитись був сильнішим за страх задихнутися від нестачі повітря. До речі, хіба не задихаючись помирили страчувані бунтівні космофлотці? Їх не вішали.

Раптом його пройняв неочікуваний жах. По шкірі пробіг холодок. Карк змокрів і змерз. «Мені ще не можна помирати! — тремтів він. — Так нечесно!» А порожнеча навколо неначе відповіла: «Чесність тут ні до чого. Це неминуче станеться, і бажання твої не мають значення». Очі заболіли, Василій їх міцно стис, заховав від круговерті кинджальних вогників ночі і спробував заспокоїти дихання.

А коли очі знову розплющилися, ніби відповідь на свої молитви, Мюллер побачив, що вже не один у порожнечі.

ДЖОКЕРИ

Високо над Світом Рохарда на орбіті заворушилися Бугаї.

Завдовжки два кілометри, обтічні, сірі, уся військово-космічна ескадра противника у порівнянні з кожним із них видавалася крихітною. Бугаї були одним із найперших продуктів, виготовлених Фестивалем після прибуття. Більшість із них дрейфували на тимчасових орбітах глибоко в Хмарі Оорта, чекаючи на супротивника, чий бойовий курс пролягав замкнутою часоподібною траєкторією глибоко в майбутньому світової лінії Фестивалю; щоправда невеликий загін таки супроводив сам Фестиваль аж до внутрішньої частини системи, де було розташовано їхній пункт призначення.

Бугаї не бачили снів. Бугаї були особливими спецодинацями з низьким рівнем інтелекту. Адже їхнє завдання — просто боронити Фестиваль від невігядливих фізичних загроз. DoS-атакам, квантовій декогерентності та спуфінгу в найширшому значенні слова раду давали значно складніше організовані антитіла; ну, і якби хтось спробував задіяти каузальну зброю, тоді Фестивалю довелося би будити спеціальну службу підтримки реальності. Інколи ж вистачало просто великого дубця і нахабної посмішки — для цього й призначені були Бугаї.

Наближення ескадри Нової Республіки помітили за чотири дні до її прибуття. Постійне прискорення бойових кораблів муляло спостерігачам немов скалка в оці; і поки на Флоті Його величності міркували категоріями лідарних, радарних та активних сенсорів, Фестиваль послуговувався значно точнішим інструментарієм. Так, у зовнішньому периметрі системи було помічено локальні мінімуми ентропії — сліди голих сингулярностей, відлуння тунельного ефекту, за яким стояли міжсистемні стрибки традиційних зорельотів. Радіотиша зі сторони прибульців говорила сама за себе; Бугаї без підказок знали, що робити в таких ситуаціях.

Дивізіон Бугаїв прискорився і зійшов з орбіти. На їхньому борту не було крихких життєвих форм — лишень алмазно-керамічні пластини надпровідників, цистерни з металевим воднем під страхітливим тиском, у порівнянні з яким ядра

газових гігантів здалися би вакуумом, і високоенергетичні генератори мюонів, здатних каталізувати екзотичні термоядерні реактори ходових систем. Ну, і не забуваймо про корисний вантаж Бугаїв — фрактальні куці нанороботів, мільйони яких обліпили кораблі, немовби це якась химерна лоза обплела довгі хребти зорельотів.

Адміралтейству Нової Республіки, яке жадало від своїх кораблебудівників тільки найсучасніших рушіїв із сингулярностями та ходових систем, які викривляли простір, термоядерні двигуни, що діють у межах Ньютонових законів, могли би здатися чудними. От тільки на відміну від Адміралтейства фестивальні Бугаї мали реальний бойовий досвід. Їхні реактивні двигуни давали не просто важливі переваги в космічному бою, а фактично надавали проникливому оборонцю до непристойного велику фору: по-перше, раціональну тягооснащеність, а по-друге, характерну малопомітність. Віртуальна маса бойових кораблів, оснащених двигунами із сингулярностями, досягала десятка мільярдів тонн, що робило їх надзвичайно громіздкими і неманевреними: здатні прискорюватися за мінімальний час, вони однак не спроможні були різко лягати на інший курс, та й помітив їх Фестиваль фактично на міжзоряній дистанції. З іншого боку, реактивні двигуни на кардановому підвісі здатні міняти свій вектор з такою швидкістю, що вона загрожувала структурній цілісності зорельотів, які доводилось будувати з особливим запасом міцності. І хоча термоядерний вихлоп забиває всі сенсори з відстані в мільйони кілометрів, він завжди вузькоспрямований, а значить, малопомітний з протилежного напрямку.

Маючи велетенський випромінювач інфрачервоного спектру за собою — цілу планету, — Бугаї прискорилися із костоломними ста «же» назустріч першому загону ескадри вторгнення. Тріангулювавши координати супротивника за їхніми спектрами, оборонці досягнули пікової швидкості 800 км/с, після чого загасили рушії та продовжили мовчазний дрейф у заданому напрямку.

В ситуаційній кімнаті на «Владарі Ванеку» панували тиша й напруженість.

— Другому комендору приготувати серію із шести SEM-двадцять, встановити заряд сто кілотонн, перші дві налаштувати на максимальний ЕМІ, у наступних трьох — на розсіювання продуктів розщеплення вздовж головної осі. Першому комендору підготувати дві торпеди D-чотири, з відстроченням пасивного запуску на одну хвилину.

Капітан Мирський відкинувся на спинку крісла.

— Прогноз? — пробурмотів він у бік корветенкапітана Вульпіса.

— Усі в повній бойовій готовності, пане капітане. Трошки бентежить відсутність будь-яких сигнатур, але ми будемо готові до здійснення повноцінного маневру за сорок секунд після одержання сигналу на виконання.

— Добре. Радар, є щось нове?

— Ні, пане капітане. Пасивні сенсори нічого не показують.

— От і славно.

До перигею лишалося дві години. Мирський намагався не виказувати своєї нетерплячості.

Тарабанячи по бильцях крісла, він чекав на знак, будь-який знак, що свідчив би про життя в порожньому космосі навколо них. Фатальну засвітку лідарним променем по стелс-обшивці «Владаря Ванека», брижі гравітомагнітних хвиль, хоч який-небудь симптом присутності ворога між бойовим кораблем і пунктом його призначення.

— Що скажете, корветенкапітане Вульпісе?

Той пробігся очима по зайнятих бойових постах перед собою:

— Я був би значно спокійніший, якби вони хоч спробували нас намацати. Або ми повністю їх заскочили зненацька, або...

— Дякую, я почув вашу думку, — промимрив ледь чутно Мирський. — Мареку!

— Так, пане капітане?

— Вам доручена гвинтівка, і вона заряджена. Будь ласка, стріляйте тільки тоді, як здатні будете роздивитися білки їхніх очей.

— Капітане? — зі здивуванням витріщився на командира Вульпіс.

— В разі чого, то я у себе в каюті, — відмахнувся Мирський. — До повернення фрегатенкапітана Муромця або мого штурвал ваш. Негайно кличте, якщо будуть хоч якісь новини.

У своїй каюті, розташованій одразу під ситуаційною кімнатою, Мирський упав у крісло. Він важко зітхнув і набрав номер на телефоні:

— Комутаторна? Перекажіть мої вітання коменданту, спитайте, будь ласка, чи має він для мене хвилинку... Прекрасно.

За хвилину тельнюкнув відеофон.

— Пане коменданте!

— Капітане! — Комендант Бауер мав вигляд напрочуд заклопотаного організаційними справами, дуже втомленого начальника.

— Я хотів би доповісти про одну, е-е... прикрийте. Якщо маєте час.

Бауер склав пальці дашком.

— Тільки якщо стисло, — похмуро відповів він.

— Без проблем. — Очі Мирського мерехтіли у відсвітах газового світильника. — Усе сталося через мого начрозвідки-ідіота. І якби він сам не вбився, то сидів би зараз у кайданах.

Мирський перевів подих.

— Але він діяв не сам. Я би рекомендував, конфіденційно, накласти службове стягнення з мого першого офіцера, фрегатенкапітана флоту Муромця. Хоч би й неформально, адже ми так близько до ворожих позицій...

— Подробиці, капітане. Що він накоїв?

— Лейтенант Зауер перевищив свої повноваження, коли намагався примусити виказати себе терранського шпигуна — тобто жінку, — зімітувавши трибунал проти неї. Якимось чином він переконав фрегатенкапітана Муромця забезпечити йому прикриття, чим, на мою думку, допустив помилкову оцінку ситуації: нічого було лізти на дипломатичну територію. Хай там як, а молодший лейтенант перестарався, і жінка запанікувала.

За нормальних обставин це не проблема, але вона якось... — Мирський кашлянув у кулак.

Бауер кивнув.

— Решту я собі уявляю. Де вона зараз?

Мирський знизав плечима:

— Десь за бортом. Разом із цивільним інженером-підрядником із верфі. Зникли безвісти, можливо, в скафандрах. Але мені не відомо, де саме вони, не відомо, що вони собі в *біса* думали взагалі. Прокуратора, пане комодоре, також недорахувалися. А в нашій обшивці зяє діра на місці її каюти.

Комодор поволі розплився в посмішці.

— Не думаю, що варто гаяти час на їхні пошуки, капітане. Бо навіть якщо знайдемо, доведеться їх знову викинути за борт. Припускаю, прокуратор теж доклав свою руку до цього несправжнього суду?

— Гадаю, що так, пане комодоре.

— Що ж, за таких обставин, мабуть, і переживати за долю цивільних нам не треба. Навіть якщо вони трошки підсмажаться під час бою — байдуже. Я певен, ви знаєте, що робити.

— Так точно! — кивнув Мирський.

— Що ж, — сухо проказав Бауер, — коли ми вже вирішили це питання, то скажіть мені таке: за вашими оцінками, коли ми ввійдемо в сферу враження оборонних засобів супротивника?

Мирський замислився.

— Приблизно за дві години, пане комодоре. Це тільки якщо наше емісійне маскування виявилось достатнім і відсутність активного зондування зі сторони ворога об'єктивно свідчить про те, що вони не в курсі про нашу присутність.

— Я радий, що ви саме так оцінюєте обстановку. Що з графіком бойової готовності?

— Ми вже готові, пане комодоре. Є декілька другорядних постів, за якими націлювання буде відкрите ще годину чи близько того. Але і офіцери в ситуаційній кімнаті, і машинний відсік перебувають у повній бойовій готовності, всі комендори —

за пусковими установками. За розкладом, камбуз саме зараз має подавати гарячу їжу, але загалом ми готові за наказом до бойових дій.

— Добре. — Бауер трохи помовчав, подивився на стіл, пошкрябав край носа довгим кощавим пальцем. Потім підвів погляд: — Мені не подобається це затишся, капітане. Тхне пасткою.

У рефлексивному жаху Мартін і Рейчел задерли голови, шукаючи джерело шуму.

На борту космічного корабля всякий шум ззовні віщує тільки проблеми — до того ж великі. Їхній рятувальний човник дрейфував у напрямку Світу Рохарда на третій космічній швидкості, і тому навіть зіткнення зі знерухомленою шротинкою грозило йому ушкодженнями, немов од протикорабельної ракети. Якщо великі військові кораблі типу «Владаря Ванека» були вкриті багатосантиметровим піноалмазним панциром та мали демпфери, здатні гасити продукти розщеплення атомних ядер, то мембрану рятувального човника можна було проштрикнути складаним ножиком.

— Маски, — коротко скомандувала Рейчел. Із консолі навпроти на руки Мартіну випало плетиво прозорих мішечків зі складними фільтрами та якимсь газовим балоном. Рейчел полізла за крісло і дістала собі шолом. Коли він опинився на голові, то зрісся із її трико, герметично запечатавши комір. Всередині щитка блимнули примітивні іконки. Жінка полегшено видихнула, почувши дзижчання вентилятора за правим вухом. Поруч Мартін намагався упакувати себе в прозорий кокон. Рейчел підняла очі:

— Пілоте, верхній сенсор, оптичний діапазон, по центру.

— Чорт, — невиразно видихнув Мартін.

На дисплеї проти зоряних цяток ворушилася невиразна пляма. Перед їхніми очима пляма трохи відступила назад, і в фокусі камери з'явився упізнаваний обрис. Він рухався.

— Ким би він не був, не можна його так залишати, — промовив Спрінгфілд.

— З маячком — ні, — похмуро згодилась вона. — Пілоте, кисневий запас. Перерахунок на основі збільшення споживання на п'ятдесят відсотків. Як це вплине на параметри виживання?

Екраном майнула діаграма Гентта.

— Повно ж місця, — зауважив Мартін. — А посадка? Гм-м.

Він тицьнув кілька разів у свого асистента.

— Думаю, в нас вийде, — додав чоловік. — Співвідношення маси буде не набагато гірше.

— Думаєш чи знаєш? — гостро перепитала вона. — Якщо в нас на півдорозі скінчиться пальне, то твоя подорож вихідного дня закінчиться набагато сумніше.

— Розумію. Дай-но прикину ще раз... ага. У нас усе вийде, Рейчел. Хто б не проєктував цей човник, але в нього закладали значно більшу масу твого багажу. Цілий гардероб.

— *От не кажи* так, — жінка облизала губи. — Питання номер два. Ну, от заберемо ми його на борт. Як нам буде його спинити, якщо він раптом вирішить пхати нам палиці в колеса?

— Тоді, гадаю, ти зможеш вдатися до своїх жіночих штучок, — незворушно відказав Мартін.

— Так і знала, що ти щось таке ляпнеш. — Утомлена, Рейчел дістала станер. — Ти ж знаєш, що у вакуумі це не спрацює, правда? Та й у закритому просторі такого розміру теж не варто.

— До речі, про закритий простір. — Мартін вказав на екран мас-детектора. — Дванадцять кілометрів і зносить далі. Надто близько для нас, коли вони вирішать вступити в бій.

— Надто, — погодилася Рейчел. — Гаразд, я вже готова далі нікуди. Перевірив? Скафандр цілий? Бо коли ми стравимо тиск, рухатись тобі по-нормальному буде важко.

Мартін ствердно кивнув і підняв роздуту рукавицю. Рейчел відкрутила кран редуктора на кисневому балоні і спеціально позіхнула, цілячись у дах кабіни, де вона збиралася закріпити фал.

— Гаразд, пілоте. Почати цикл для виходу у відкритий космос. Готовність до розгерметизації.

У ситуаційній кімнаті пролунав сигнал тривоги.

— Є контакт. — Лейтенант Кокешов нахилився над душею підлеглого і прикипів поглядом до його консолі. На ній блимали фіолетові та зелені вогники. — Повторюю: є контакт!

— Вас зрозумів. — Лейтенант Марек зглитнув. — Зв'язок, попросіть капітана піднятися в ситуаційну. Червона тривога.

— Слухаюсь, пане лейтенанте.

Над дверима стробоскопічно заблимала червона лампа.

— Характеристики? — уточнив Марек.

— Стежу. Чітко бачу спалах термоядерного джерела двадцять секунд тому. Спершу мені здалося, це якийсь збій у роботі сенсора, але тут я помітив зміщені в голубу частину спектра бальмерівські лінії, ще й достобіса яскраві: температура чорного тіла сягала би діапазону п'ятиста мегаградусів. Швидкість набагато вище третьої космічної.

— Дуже добре.

Марек спробував відкинутись на спинку командирського крісла, але йому це так і не вдалося, бо він не подужав розслабитися.

— То що, вже маємо рішення?

— Одну хвилиночку, — технічному спеціалісту, лейтенанту Кокешову, хотілося знову саянути своєю професійністю. — Намагаюся впіймати для вас парочку нейтрино.

Відчинилися двері, і вартові стали струнко. Лейтенант Марек підскочив, крутнувся на закаблуках і заціпеніло віддав честь:

— Капітане!

— Доповідайте обстановку!

— Маємо попередні дані про вхідний сигнал, пане капітане, — відрепортував Марек. — Ми все ще в пошуках рішення, але йдеться про термоядерний викид із зміщенням у голубу частину спектра. Схоже, ми зазирнули в дзеркальце, приставлене до їхньої кормової частини.

Мирський кивнув:

— Дуже добре, лейтенанте. Щось іще?

— Іще щось? — лейтенант заметушився. — Хіба що буде новий...

— Є контакт! — озвався той самий оператор сенсорів і винувато підняв голову: — Перепрошую, пане лейтенанте.

— Опишіть, — тепер уже командував капітан.

— Спалах другого термоядерного джерела, приблизно на відстані двох мегакілометрів вище й південніше від першого. Іде паралельним курсом. Маю попереднє рішення: схоже, їхні вектори траєкторії прокладено так, щоб проминути нас на відстані близько ста тисяч кілометрів, гальмуючи з восьмиста кілометрів за секунду. Час до перехоплення — дві кілосекунди.

— Яка-небудь іще активність?

— Активність, пане капітане?

— Ну, знаєте, аномальне поперечне прискорення, перешкоди в ефірі, обмін даними на частотах, рожеві люмінесцентні щупальця — будь-що. То є щось?

— Ні, пане капітане.

— Гм-м, — Мирський погладжував бороду, — щось тут не сходиться.

І знову відчинилися двері на місток; зайшов лейтенант Гельсінгус.

— Пане капітане, дозвольте взяти управління вогневими системами?

— Беріть, — махнув Мирський. — Але спершу розгадайте для мене загадку: чому нам видно тільки два рушії і, бородою Імператора клянусь, більше нічого?

Марек екнув і закрив рота.

— Тому що це пастка, капітане, — промовив за плечем Мирського Вульпіс.

— І звідки вам таке в голову прийшло? Нас просто запрошують потанцювати! — дошкульно всміхнувся Мирський. — Гм-м-м... Гадаєте, вони скинули якісь міни, перш ніж запустити двигуни?

— Цілком імовірно, — кивнув Вульпіс. — І в такому разі ми приблизно на них наскочимо... — він покладав за своїм пультом, — за двісті п'ятдесят секунд, пане капітане. Нам іще дуже далеко до дистанції, із якої на них можна було би щось

скинути, але на такій швидкості нам буде непереливки навіть через хмару піску.

Мирський подався вперед:

— *Комендори*. Оборонне озброєння перевести в автоматичний режим! Зв'язок, запросіть підтвердження зі штабу комендора, а також — від «Камчатки» і «Регіни». Нехай усі пильнують за мінами!

Мирський похмуро всміхнувся:

— Настав час подивитися, із чого їх зроблено. Зв'язок, перекажіть моє шанування комендору, передайте також, що я прошу дозвіл на припинення режиму тиші задля ведення оборонних дій.

— Слухаюсь, пане капітане.

Управління режимом тиші, і ширше — емісійним забрудненням військового корабля має для останнього надзвичайно велике значення. Активні сенсори, такі як радар і лідар, фіксують відбитий від чужорідного тіла сигнал; від напрочуд далеких (або надійно замаскованих) тіл відбитий сигнал настільки слабкий, що помітити його неможливо. Найперший же імпульс одразу виказує координати корабля, причому з великою точністю, всякому неприятелю, який додумається баражувати в цьому районі, навіть поза радіусом дії активного сенсора, але в межах досяжності пасивного. Надлітаючи до Світу Рохарда в режимі радіотиші, бойовий загін зорельотів намагався сховатися від оборонців. Перший корабель, який «засвітиться» на спектрограмах, приверне до себе максимум уваги, перетворившись на мішень, поки сам намагатиметься розшукати противника.

— Пане капітане?

— Так, лейтенанте Мареку.

— А що як там не два кораблі, а більше? Ну, от дивіться, в нас є зонди й човник. Що як нам протистоять значно більші сили, а ці два зорельоти — звичайна приманка?

Капітан Мирський невесело посміхнувся.

— Тільки не «а що як», лейтенанте, а «найпевніше».

— Перша точка перехоплення мін, чотири хвилини, — Вульпіс зачитав покази хронометражу на газорозрядному індикаторі. Він поглянув на командира в капітанському кріслі, той просто кивнув у відповідь.

— Зброярня, заряджай торпеди, ракети в режимі готовності. Дистанційне управління, статус червоний, синій, оранжевий, — Мирський говорив врівноважено й холоднокривно, його присутність чинила заспокійливий ефект на доти знервований персонал у ситуаційній кімнаті.

Задеренчав червоний телефон. Мирський вислухав коротке повідомлення і поклав слухавку.

— Радар, дозволяю виконати сканування.

Перший радар:

— В активному режимі, пане капітане. Серія імпульсно-доплерівських сигналів тривалістю десять секунд, діапазон — чотири октави з швидкою перебудовою частоти, потім постановка засобів РЕБ за схемою альфа. Фальшиві цілі, пане капітане?

— Дозволяю. — Мирський склав руки і прикипів поглядом до головного екрана. Під маскою удаваного спокою він дуже сильно переживав; увесь його розрахунок — від якого залежало життя корабля та людей на його борту — ґрунтувався лиш на гаданій природі їхніх переслідувачів. Упевнений він не був, але вважав себе достатньо поінформованим, щоб висувати небезпідставні гіпотези про те, що летить за ними навздогін. «Може, ООНівка й мала рацію?» — подумав Мирський й озирнувся навколо ситуаційної кімнати:

— Фрегатенкапітане Гельсінгусе, яка обстановка?

Бородатий офіцер комендорів кивнув:

— Перші чотири вистріли заряджено, як і було наказано, пане капітане. Дві самохідні торпеди із відстроченим запаленням, за ними — шість ракет із пасивним рушієм, налаштовані на виконання ЕМІ із розсіянням десять градусів. Лазерну мережу запрограмовано на щільний точковий захист. Програми балістичного прикриття завантажено й блоковано.

— Добре. Стерновий?

— Ідемо строго визначеним курсом, пане капітане. Жодних наказів про маневри ухилення не було.

— Радар?

Лейтенант Марек підвівся. Навколо його очей з'явилися нові зморшки:

— Прошу дозволу доповісти, пане капітане, — напружено й натягнуто відрепортував він. — Активний радар — «холодно». На пасивному досі нічого не видно, хіба що залишковий інфрачервоний слід, але ситуація має покращитися за... — Марек опустил очі, — менш ніж три хвилини. Фальшива ціль уже за бортом, наближається до першої точки випромінювання.

Фальшціль — невеликий зонд без власної ходової системи — тягнувся за крейсером на десятикілометровому буксирі і саме зараз мав ввімкнути випромінювач, чия електромагнітна сигнатура повністю збігалася з емісійним викидом корабля та була інтерферометрично з ним синхронізована. При ввімкнутих активних сенсорах на борту «Владаря Ванека» це мало ввести противника в оману та розмити реальні координати зорельота.

— Добре.

Мирський зиркнув на хронометр поруч із головним носовим екраном і перевів погляд на робочу станцію поруч. Час пройтися контрольним списком:

— У першій контрольній точці прошу бути готовим виконати за моїм наказом ввімкнення двигуна відповідно до плану номер один. Прискорення сорок «же» буде постійним до досягнення швидкості шістсот кілометрів за секунду. Після цього — вимкнення двигуна і повне гальмування на курсі триста шістдесят дріб нуль дріб нуль в поточній системі наведення. Зв'язок, повідомте всі кораблі першого загону. Комендори, за п'ять секунд від запалення виконати за моїм наказом скидання першої і другої торпед. Зв'язок, після пасивного скидання торпед повідомити весь перший загін. Як мене зрозуміло?

— Вас зрозумів! — Гельсінгус смикнув за бронзовий важіль: — Перша і друга заряджені, готові до пасивного скидання за п'ять секунд від запалення.

— Добре.

— Час до ймовірного перехоплення мін — дві хвилини, пане капітане.

— Дякую, другий навігаторе, мені видно звідси хронометр, — скреготнув зубами Мирський. — Стерновий, статус?

— Програма «під замком». Запалення головного рушія за п'ятдесят секунд, пане капітане.

— Радар, новини?

— Маємо зафіксувати їхній сигнал десь за дві хвилини, пане капітане. Емісійних слідів не спостерігаю... — раптом лейтенант Марек затнувся: — Що це?

— Контакт, пане лейтенанте! — озвався другий радар. — Є перший пінг на лідарі. Чекаю на...

Пронизливо свиснула сирена.

— Пане капітане, нас щойно підсвітили, — доповів Марек.

Крім операторів радарів, усі витріщилися на Мирського. Той перехопив погляд Гельсінгуса і кивнув.

— Траєкторія бета.

Корпус лінійного крейсера ледве чутно здригнувся, коли головна поздовжня пускова шахта виплюнула двадцятитонний згусток химерної машинерії та пального із носа корабля. З другим поштовхом вилетіла й друга торпеда. Вони пасивно, як не рахувати ввімкненої бортової електроніки, дрейфуватимуть ззаду по курсу «Владаря Ванека», поки той не почне прискорюватись.

— Мінус тридцять секунд, — почулося від другого навігатора.

— Дозвольте доповісти про контакт, пане капітане, — проказав Марек.

— Доповідайте, навігаторе.

— Ми вивчили серію сигналів, і висновки, кгхм, дещо дивні. Забагато шуму, якщо ви мене розумієте. Противник добряче постарався, маскуючи свої характерні сигнатури.

— Десять секунд.

— Усім постам! Переходимо до плану номер два, — оголосив капітан Мирський. — Навігаціє, передайте дані по контакту на «Камчатку» і «Єкатерину». Витягніть із нього хоч щось.

Сам він узяв слухавку, щоб особисто повідомити капітанів свого загону про негайні зміни в планах.

— Слухаюсь, пане капітане. За планом номер два запалення двигуна відбудеться за п'ять... дві... Запалення!

У ситуаційній кімнаті нічого не змінилося. Нічого не трусилося, не двигтіло, руки-ноги не наливалися оливом від різкого прискорення, та в нутрощах зорельота екстремальна чорна діра раптом скрутилася в несподіваних судамах. На максимумі своїх потужностей «Лорд Ванек» прискорився в бойовому режимі — чотириста метрів за секунду в квадраті, понад сорок «же».

І знову тенькнув сигнал тривоги.

— Здійснюємо повне сканування, — доповів навігатор.

Двадцятигігаватні лазерні промені розлетілися на всі сторони від корабля, освітивши безжальним вогнем, од якого плавиласть сталь, незліченні кілометри навколо себе. Глибоко в надрах зорельота почервоніли велетенські, вразливі теплообмінники, вмить перетворюючи воду на насичену пару, яку крейсер стравлював зі шпігатів у кормі; втратити їх перед самісіньким полем бою дорівнювало би самогубству.

Тут озвалися комендори:

— Починаємо запуск за траєкторією бета.

Цього разу корабель здригнувся від добрячого такого штурхана; дві ракети, давніше заряджені Гельсінгусом на траєкторії альфа, лягли на новий курс. Услід зореліт дав залп однією десятою потужностей бортових лазерних батарей, поціливши їм у кормову частину та збудивши реактивну масу.

Це був найнебезпечніший момент, і Мирський докладав максимум зусиль, щоб заради свого екіпажу зберігати незворушний вигляд. Як раніше зауважив йому комендор: «Якщо вони розумні, то покажуться рівно настільки, щоб ми змушені були проявити себе, а вже потім затоплять нас зливою мін, усіх, що вони мають там на орбіті. Їм відомо, куди ми летимо; і це вже половина розв'язку задачі про пошук наших координат. Варто нам порушити режим емісійної тиші, і там одразу дістануть повну відповідь. Питання залишиться тільки в

одному: як сильно вони здатні нас бити і скільки такого биття ми здатні витримати».

Атаку фіксованих позицій (у цьому випадку установок на низькій орбіті навколо заданої планети) традиційно вважають найскладнішим з елементів мистецтва ведення бою у відкритому космосі. Захисники спроможні сконцентрувати всі свої сили на обороні і завдавати по будь-якій рухомій цілі миттєвих ударів у відповідь ракетним або лазерним загороджувальним вогнем; якщо ж нападникам буде потрібно зібрати відомості про характеристики об'єкту, проти якого вони воюють, то їм доведеться засвітити високоенергетичні маяки, що відволікають на себе супротивний вогонь.

За кілька секунд Мирський спокійно видихнув.

— Станції прикриття доповідають, що в них усе тихо, пане капітане. Ми вже всередині їхньої зони досяжності, але ознак мінного поля не видно. Дрейфуюче мінне загородження не переслідує ворожі зорельоти вздовж кривої гальмування, воно зустрічає їх у лоба, оскільки супротивник скидає міни за борт на повному ході.

— Дуже добре, — пробурмотів Мирський. Він не відводив очей від двох червоних цяток на головному тактичному екрані. Чужі кораблі все ще гальмували, до болю швидко зменшуючи обороти, немовби цілили в якихось слимаків із нульовою відносною швидкістю. Назустріч їм повзли (насправді, мчали з абсолютно диким прискоренням у сто «же», долаючи по тисячі кілометрів на секунду) дві ракети зі «Владаря Ванека». Ось вони заглушили ходові і летіли за інерцією, ощадливо зберігаючи рівно стільки реактивної маси, скільки потрібно для завершального маневру за десять секунд до остаточного зближення. А попереду «Владаря Ванека» назустріч ворогу рухалися два фіолетові хрестики торпед з неактивними двигунами.

За хвилину подав голос перший комендор:

— Пане капітане, я втратив сигнал першої ракети. Я її спостерігаю, але зв'язку немає.

— Дивно... — Мирський насупився; ще раз глянув на годинник судного дня. Лінійний крейсер наближався до цілі з черепашачою швидкістю 40 км/с. Ворог нісся на них на понад 200 км/с, гальмував, але їхня тяга падала — в такому темпі, якщо він зблизиться з ними на швидкості 250 км/с, то їхні траєкторії перетнуться приблизно за 500 секунд, а на дистанції запуску ракет вони опиняться ще на 200 секунд раніше. Ці балістичні пуски з великої відстані не здатні були завдати реальних ушкоджень, але зазвичай вони примушують неприятеля реагувати. От тільки перша пущена ними ракета все ще лишалася на відстані понад 50 000 км від своєї цілі.

— Прошу дозволу доповісти, пане капітане, сигнал другої ракети також утрачено.

— Нічого не сходиться, — пробурмотів Гельсінгус. Він не зводив погляду з тактичної схеми: до цілі надлітав іще один шквал із шести ракет, запущених «Камчаткою» із такої дистанції, що про враження ворога лишалося тільки мріяти, але ж...

— Пане капітане, — озвався оператор прикриття, — у нас якісь проблеми на першій палубі. Скидається на... зіткнення з хмарою якихось уламків, ми втратили декілька вічок у лідарній сітці, але міцний корпус ушкоджень не отримав.

— Що ж, схоже, в нашого противника проблеми з лупою, — зауважив Мирський. — Але з прикриттям у них усе гаразд. Торпеди?

— Ще ні, пане капітане, — відповів Гельсінгус. — Їхня дельта-«ве» зараз становить приблизно п'ятсот кілометрів за секунду. Запалення десь за вісімдесят секунд.

Дрейфуючи в сторону неприятеля на швидкості, більшій від швидкості корабля, що їх запустив, майже на 100 км/с, торпеди все ще скидалися на коротконогих бігунів. На відміну від ракет вони мали власний реактор, радар і комп'ютери, які могли управляти боєм, тобто за умов бою вони були цінним набутком, але потребували більше часу для того, щоб набрати потрібне прискорення, і взагалі не могли похизуватися значним потенціалом для розгону.

Озвався другий радар:

— Прошу дозволу доповісти, пане капітане. Здається, я щось засік. Приблизно за сто мілісекунд після зникнення сигналу другої ракети третій детектор уловив нейтринний імпульс; визначити, що стало його причиною, наша ракета чи ціль, неможливо, але він був досить високоенергетичний. Слідів іншого випромінювання не спостерігаю.

— Дуже незвично, — пробурмотів собі під носа Мирський, що значить, це він іще м'яко висловився. — Що по наших дистанціях?

— Торпеди на неї вийдуть за шістдесят секунд. Вогневі установки на дистанції ефективного враження будуть за сто п'ятдесят секунд. Дистанція контакту досяжна за чотиреста секунд. Точка максимального зближення — двадцять тисяч кілометрів, якщо не доведеться маневрувати, то швидкість у момент максимального зближення близько двохсот шістдесяти кілометрів за секунду. Дистанція до цілі зараз по позначці сто п'ять тисяч кілометрів.

— Ха! — кивнув Мирський. — Панове, моє рішення може здатися безглуздим, але мене не влаштовує, як розгортаються події. Гельсінгусе, обидві ваші торпеди... ключ на запалення, зараз, ціль — бандит номер один.

— Але ж вони раніше вийдуть на балістичну...

Мирський підняв руку, обриваючи його репліку:

— Просто виконуйте. Стерновий, варіант номер тридцять два. Сигнальте всім кораблям.

І знову він узяв слухавку, щоб повідомити про це когось зі старших офіцерів у рубці комодора.

— Слухаюсь, пане капітане.

Екран, відцентрований на Світ Рохарда, накренився. Доти пряма оранжева лінія, що позначала курс «Владаря Ванека», раптом вигнулася в криву, віддаляючись від планети. Кривими були й червоні лінії, траєкторії двох усе ближчих кораблів неприятеля, що мали на меті перехопити лінійний крейсер і ще чотири кораблі одного з ним класу в загоні. Дванадцять блакитних цяток показували торпеди, що їх ескадра скинула за

борт майже дві хвилини тому, які теж стали відхилятися геть від планети.

Будь-який нормальний капітан зорельота волів би уникнути торпеди із ввімкнутим рушієм. На відміну від ракет (умовно кажучи, порожнистих циліндрів із запасом реактивної маси, дзеркалом у кормовій частині та боєголовкою в носовій), торпеда сама по собі становила крихітний космічний корабель із власною енергетичною установкою, надзвичайно «брудним» ядерним реактором, що більше скидався на атомну бомбу з довгим запалом, управляти якою практично неможливо, оскільки за нею тягнувся шлейф напрочуд радіоактивних викидів. Крім усього іншого, це ще й був приклад найбільш ефективного з усіх транспортабельних ракетних двигунів, набагато простішого від термоядерної установки або генераторів викривленого простору. До появи новіших технологій першопрохідці початку двадцять першого століття освоювали міжпланетні польоти саме на таких агрегатах.

— Обидві рибки завелись, пане капітане. Наші прискорилися до дев'яноста шести й ста дванадцяти «же» відповідно. Середнє прискорення по всіх елементах бортового залпу — дев'яноста вісім. За сто секунд, після вигорання палива, включаться маршові ступені, і вони здійснять перехоплення обох бандитів приблизно за сто п'ятдесят секунд, якщо їм не доведеться лягати на інший курс. На той момент ми все ще повинні бути в змозі компенсувати поточну навігаційну похибку і здійснити підсумкове націлювання.

— Добре, — коротко відповів Мирський. Несучись на «Владаря Ванека» зустрічним курсом, ворожі кораблі могли відкрити вогонь на протиході: тепер же їм заважатимуть прицілитись торпеди, які водночас самі несли їм загрозу. На цьому й ґрунтувався розрахунок Мирського.

Ці два кораблі були дуже дивними, не міг не помітити він. Їхні дії не вписувалися в жодну тактичну доктрину; вони просто собі прискорилися на прямолінійному курсі, блимнувши лідаром та сліпо зафіксувавши ціль. І жодних вам ознак хитрування. Вони вибралися зі свого сховку і почали пінгувати, наче п'яний

дурень, який шпільється в ігри у відеосалоні, марнуючи всі свої переваги. «Хто би не управляв тими пташками, він або несповна розуму, або ж...»

— Радар, — тихо промовив він. — Повне сканування прямо й нижче по курсу. Є щось?

— Зараз перевірю, — схвильовано відповів Марек, одразу збагнувши напрям думки капітана. Якщо ці два кораблі були загоничами, завдання яких вигнати дичину зі сховку, то прямо по курсу їм назустріч щось би тихо мало рухатись. Не міни, скинуті на максимальній швидкості, а щось інше. Можливо, набагато серйозніше, як-от пара самохідних торпед. — Пане капітане, прошу дозволити сканування в оптичному діапазоні.

— Що ж, гірше нам від цього не стане, — буркнув Мирський. — Їм і так відомо, де нас шукати.

— Пане капітане, — озвався другий радар, — все ще нічого на мас-детекторі. Геть нічого в радіусі двох світлових секунд, ні попереду, ні нижче по курсу. У першій контрольній точці ми зіткнулися з незначною кількістю органічних решток, пройшли немов крізь розріджену хмару, трохи обдерли носа. Але не спостерігаю жодних ознак ні ескорту, ні озброєнь.

— Пане капітане, попереду все чисто, — доповів лейтенант Марек.

— Пильуйте й шукайте далі! — Мирський подивився на свої руки, він склав їх на колінах у замок і стиснув настільки, що аж повипиналися вени — старечі руки, волосинки на зап'ястках сиві. — І як я дотягнув аж сюди? — тихо спитався він.

Теленькнула його робоча станція.

— Пане капітане, вхідний дзвінок.

— Прокляття.

Мирський ввімкнув відео. Телефонував комодор Бауер.

— Я зайнятий, — напружено сказав капітан. — Торпедна атака. Це може зачекати?

— Навряд чи. Відбувається щось чудернацьке. Як ви гадаєте, чому вони не відкривають вогонь?

— Бо вже вистрілили, тільки кулі поки що не долетіли, — зціпивши зуби, відповів Мирський.

Бауер прикипів поглядом до офіцера свого штабу, на його обличчі читався вираз мовчазної згоди. Він кивнув:

— Забирайте нас звідсіля чимскоріше, капітане. Я перекажу решті кораблів загону, щоб вони йшли за вами. Просто витисніть якомога більшу дельту-«ве» між нами й... тими.

Озвався другий радар:

— Час до точки максимального зближення торпед вісімдесят секунд. Пане капітане, поки що жодних свідчень, що вовки помітили рибку. Але вони можуть побачити їх своїми сенсорами, якщо використовують щось типу наших G-дев'яносто.

— Зрозуміло.

Мирський замислився. Щось не давало йому спокою; дошкульне відчуття, немовби він про щось забув. Той сплеск нейтринного випромінювання, ось що воно. Якщо нейтрино, то йшлося про сильну ядерну взаємодію. Чому ж вони не помітили жодного спалаху?

— Комендори, зарядити дванадцять SEM-двадцять і підготувати кормовий залп із найкоротшою траєкторією на перехоплення. Виходячи з припущення про атаку ззаду.

Капітан повернувся назад до телефона, але комодор, не чекаючи, вже поклав слухавку.

— Так точно. Пташок заряджено, — досить весело відповів Гельсінгус, смикаючи важелі та підкручуючи циферблати. Ще ніколи Мирський не бачив суворого офіцера комендорів таким радісним, особливо після втрати собаки. — Готовність десять секунд.

— Стерновий, — і далі командував капітан, — приготуватися до виконання за наказом маневру відступу.

Раптом за радарним постом пролунала тривога.

— Прошу дозволу доповісти, пане капітане, — почав був сплотнілий боцман на вахті. — Я щойно втратив «Принца Вацлава».

У бойовій рубці враз крутнулися обличчя, усі приголомшені.

— Що означає «втратив»? — гаркнув Вульпіс, знехтувавши субординацією. — Не можна просто взяти і «втратити» лінійний крейсер...

— Пане корветенкапітане, звідти більше не відповідають. Я не фіксую прискорення. Корабель видно на схемі, але там серйозні негаразди. — Оператор радара замовк на секунду. — Пане корветенкапітане, «Принц Вацлав» не відповідає на запити системи «свій — чужий». І випромінює забагато енергії. Певно, щось просто знищило її протиємісійне покриття на носі.

— Стерновий, я наказую виконати маневр відступу, — різко скомандував Мирський посеред незвичної тиші, яка запанувала після рапорту.

— Слухаюсь, пане капітане, приступаю до маневру, — і Вульпіс гарячково заходився клацати рубильники.

Одна з фундаментальних проблем ведення бою у відкритому космосі полягає в тому, що коли вже щось пішло чортзна-як, то не просто пішло, а понеслося із захмарною швидкістю. І що гірше, катастрофа ставала очевидною екіпажу тільки тоді, коли його корабель уже настільки перебував глибоко в зоні ракетного враження супротивника, що втеча була фактично неможливою. Мирський неодноразово обігравав цю ситуацію в розмовах із Бауером та іншими капітанами ескадри. Результатом завжди ставав план відступу. План паршивий, який мав єдину перевагу перед іншими альтернативами — ті виявилися ще гіршими. Щойно перед їхніми очима щось підстергло лінійний крейсер і напало на нього із відстані майже дев'яносто тисяч кілометрів. Було би неправдою сказати, що вони такого не чекали, врешті-решт хіба ж не битися вони сюди прилетіли? От тільки не бачили вони ніяких інших ракет, крім своїх пташок, осколків від далекого вибуху та мжички з органічної «лупи» ворожих кораблів. В активному режимі лідар на «Владарі Ванеку» здатен побачити ракету з відстані майже в одну світлову секунду, тобто за триста тисяч кілометрів. Якби неприятель мав якусь променеву зброю, здатну завдати серйозних ушкоджень великому військовому кораблю на такій дистанції, чи вдвічі потужніше за їхнє власне озброєння прикриття, то вони вже, чорт забирай, підібралися до них набагато ближче. Все, що лишалося їм тепер зробити, — це розвернутися в режимі

надзвичайної ситуації й дати тягу по вектору, скерованому геть від супротивника, поки той не встиг зреагувати.

Озвався другий радар:

— Перехоплення торпедами за сорок секунд. Обидва вовки траєкторій не змінювали, прискорення впало до одного «же».

— Що ж, приємно це знати. Фрегатенкапітане Гельсінгусе, я був би вельми вам вдячний, якби ви підготували якомога щиросердніше привітання нашим друзям, якщо їм спаде на думку відправити нам вслід передачку. Я не знаю і не хочу знати, чим вони дістали «Принца Вацлава». Панове, маю перепросити. Мушу зробити приватний дзвінок.

Мирський одягнув шлемофон і ввімкнув глушник звуку.

— Зв'язок, дайте мені комодора.

У навушниках щось клацнуло.

— Комодоре?

— Відступ почали? Так, пане комодоре. «Принц Вацлав»...

Раптом по вухах шмагнуло сиренами, що калатали декомпресійну тривогу.

— Дідько би вас забрав! Процедура! — волав капітан. — Всі по скафандрах!

Мирський кричав у мікрофон. Офіцери й матроси кинулися до шафок в задній частині рубки й, плутаючись, повернулися на свої бойові пости, після чого їхні дублери зробили те саме. В ситуаційній кімнаті, як і всіх інших ключових вузлах корабля, системи життєзабезпечення переключилися на власні резерви, але Мирський не зник поклатися на волю випадку. Скафандр — абиякий захист під час космічного бою між зорельотами, зате добряче рятує від розгерметизації, якої космофлотці бояться не менше пожежі чи гокінгового випромінювання.

— Аварійна служба, говоріть зі мною! — буркнув Мирський.

Якийсь гауптбоцман передав йому скафандр. Капітан підвівся і повільно його одягнув, не забуваючи постійно перевіряти індикатор статусу.

— Прошу дозволу доповісти, пане капітане. Значне падіння тиску на палубі А. Критична розгерметизація. Ми досі подаємо

повітря. Е-е... маємо ушкодження лідарних випромінювачів у третьому квадранті.

— Перевірте, чи всі в скафандрах. Комендори, радары, обстановка?

Першим відзвітував радар:

— Перехоплення торпедами за п'ятнадцять секунд. Бандит курсу не міняв, у найближчій зоні враження перебуватиме двадцять секунд за сто двадцять, потім відстане.

Гельсінгус кивнув:

— Усі пускові заряджено.

— Аварійна, чуєте, давайте закінчіть з ремонтом систем життєзабезпечення, мені потрібен звіт, що в нас не так.

— Уже, пане капітане. В нас якесь забруднення, джерело зараження в першій системі: химерні якісь органічні молекули, низька концентрація. Ще ми, е-е... локалізували вогнища займання. Всі переважно на палубі А. Ушкодження лідарної мережі теж локалізовано. Все в районі зіткнення з осколками. Шістнадцятьох членів екіпажу система не бачить. Фрагмент палуби має наскрізний отвір назовні, усі чоловіки перебували саме там на момент інциденту.

— П'ять секунд до заключного запалення двигуна, — відрпортували комендори.

— Засліпимо-но їх, — промовив Гельсінгус. — Повна потужність мережі.

— Слухаюсь, пане фрегатенкапітане. Виконуємо багатоспектральний залп у максимальному діапазоні.

Гельсінгус похилився набік і зашепотів щось у головний мікрофон, йому відповів перший радар. Вони синхронно поклацали рубильниками, і останній поступився пріоритетним управлінням велетенської фазованої антенної решітки лідарних випромінювачів, яка вкривала весь корпус корабля. Гельсінгус із двома помічниками взялися вводити послідовні команди.

Під прямим кутом до ворожих кораблів «Владар Ванек» припустив у своїй втечі од мовчазних переслідувачів, осідлавши брижі просторово-часових викривлень. Дві торпеди з реакторами на розчині солей ядерного палива, яскраві цятки,

що лишилися позаду на курсі, прискорювалися в напрямку неприятеля, немовби атомний феєрверк. Тепер же практично весь циліндричний корпус лінійного крейсера, щільно вкритий мозаїчними панелями, почав світитися чистим, насиченим, лазерним вогнем. Зливаючись, стикаючись і перетворюючись на велетенський світляний самоцвіт, спалахнули тисячі розмаїтих кольорів; корабель вибухнув мегаватами, а потім і гігаватами енергії, а його обшивка зайнялася, ніби вузькоскерований магнієвий спалах. Сяйво набирало сили, аж поки не кристалізувалося в два когерентні пучки, здатні пропалити наскрізь сталеву плиту на відстані тисячі кілометрів.

У ту саму мить, страшенно петляючи, торпеди розвинули максимальну тягу — до все ближчих ворожих кораблів їм лишилося якихось три тисячі кілометрів. Удесятеро швидші від балістичних ракет передкосмічної доби, вони маневрували й плутали сліди, намагаючись не потрапити на очікуваний загороджувальний вогонь лазерами: летіли тільки на пасивних сенсорах і виконували хитромудрі протиспуфінгові алгоритми, які мали провести їх крізь гіпотетичні засоби й контрзаходи РЕБ. За якихось тридцять секунд торпеди були вже під самісіньким носом ворога, який навіть не думав оборонятися.

З перспективи ситуаційної кімнати на борту «Владаря Ванека» зіткнення виявилось банальним. Один із переслідувачів просто зник із радарів, перетворившись на гарячу радіоактивну хмару, всередині якої горіла розжарена точка, яскравіша від будь-якого пересічного ядерного вибуху; корпус корабля рознесло на шмаття, ходову вивернуло назовні, і вміст посудини з антиречовиною вихлюпнувся назовні, в суп із металічного водню, спровокувавши безліч екзотичних суб'ядерних реакцій. От тільки лиш одна торпеда влучила в ціль; решта одинадцять зникли.

— Прошу дозволу доповісти, пане капітане, фіксую нові нейтринні імпульси, — озвався оператор радара. — Не в місці влучання...

Мирський витріщився на головний екран.

— Аварійна служба, то що там з палубою А? — із притиском запитав він. — Стерновий, решта кораблів відступили?

— Палуба А досі розгерметизована, пане капітане. Я відправив загін на місце, але від них нічого не чути. Падає тиск у рециркуляторі чотири, слідів витоку повітря не спостерігаю. Ем-м... ми сильно втрачаємо потужність в електромережі, пане капітане. Мегават за мегаватом.

— Команду відступати було подано хвилину тому, пане капітане. Поки що всі... — раптом Вульпіс вилаявся. — Пане капітане! «Камчатки» немає!

— Як немає?! — аж нахилився вперед Мирський.

— Ще один обірваний сигнал «свій — чужий», пане капітане, — доповів радар. — Із... — очі чоловіка округлилися від шоку, — «Камчатки», — закінчив він.

На головній схемі в передній частині містка вектори кораблів імператорського флоту видовжилися до позначки в 300 км/с і плавно продовжували рости. Планета прибуття залишилася далеко осторонь.

Мирський перевів погляд на свого першого офіцера. Ілля подивився на нього з тривогою в очах.

— З усією повагою, пане капітане, але ж вони ведуть бій абсолютно невідомим нам чином...

Червоні лампи. Завивання сирен. У переговорну трубу аварійна служба викрикувала накази.

— Статус! — прогримів голос Мирського. — Що, хай вам грець, відбувається?

— Втрачаємо тиск у першому сегменті палуби В, пане капітане! Третій сегмент мовчить на всіх чотирьох палубах, від А до Д. Значні перепади напруги. Горить чотирнадцятий розподільчий щит у відсіку Д-п'ятдесят дев'ять. І ще в мене один розгерметизований відсік і ще один відсік у вогні в В-сорок п'ять. Я взагалі не можу зв'язатися з аварійною командою на тій палубі, а на палубі С сам чорт тепер ногу зломить...

— Відрізати все, що вище палуби F, — наказав сполотнілий Мирський. — *Негайно!* Комендори, приготувати до запуску

фальшцілі два і три...

Але рятувати корабель було запізно; адже зграя реплікаторів завбільшки з бактерію, яка ще раніше, на швидкості 600 км/с, врізалася в палубу А, застрягнувши в захисному кожусі з армованого алмазу та прогризши собі шлях у надра корабля крізь його п'ять палуб, нарешті дісталася машинного відділення. Не припиняючи їсти, не припиняючи плодитись...

Голос Василя тремтів від знервованого перенапруження зляканої людини і за інших обставин здавався би кумедним:

— Я вас арештовую за саботаж, державну зраду, незаконне використання заборонених технологій та сприяння ворогам Нової Республіки! Негайно здавайтеся, або буде гірше!

— Стули рота і хапайся за спинку того крісла, якщо не хочеш відправитися додому. Мартіне, якщо ти не проти, продави його ногою в люк — мені ж треба закрити шлюз...

Рейчел з огидою озирнулася навколо. Вид був прекрасний: всіяне зорями небо, велетенська, запаморочлива планета земного типу, схожа на галюциногенну кульку біло-голубого мармуру... і цей ідіот-дітвак, який крякав їй над самісіньким вухом. А вона тим часом намагалася все це втримати, схопившись обіруч за нижній край люка капсули, а ногами — за крісло пілота. Трохи раніше виткнувши голову назовні й побачивши, хто саме тримався за їхню малочутливу антену, вона мало не надумала вернутися назад і дати газу маневровими, щоби струсити «зайця». Сліпа лють, немовби кинджалом, штрикнула їй під ребра, змусила так голосно клацнути зубами, що Мартін запанікував і спитав, чи ніде вона не пробила скафандр. Але червоний туман гніву швидко спав, жінка простягнула руку і схопила Василя та якось примудрилася упакувати його роздутий аварійний костюм у їхній люк.

— Спускаюся, — повідомила вона.

Чимдуж обхопивши стегнами спинку крісла, вона клацнула розчіпним механізмом на люку, опустила його до кінця вниз і закріпила в такому положенні. Кабіна виявилася переповнена:

Василій навіть не намагався вписуватись, і Мартін саме докладав усіх зусиль, щоб продавити його ногу повз своє крісло й звільнити трохи місця. Рейчел смикнула за трос, опустилася нижче, поки не стала ногами на спинку крісла, після чого дотягнула до кінця верхній люк. Вона відчула, як металом прокотилася хвилька вібрації, коли десяток замків остаточно зафіксували люк з усіх чотирьох сторін.

— Так, гаразд, автопілоте, герметизувати люк, відновити подачу повітря в кабіну. Мартіне, не там, то туалет, повір, якраз його відкривати не варто... Так, ось той ящик буде правильно.

З вентиляційних отворів на стелі в кабіну пішло повітря; перед головним ілюмінатором імлилися віхті білого туману.

— Прекрасно. Ти, а тепер послухай мене: це не військовий корабель. Якщо триматимеш рот на замку, то ми підкинемо тебе на планету, якщо патякатимеш про арешт, я цього не терпітиму — вмить викину тебе за борт.

— Угу.

В молодшого прокуратора округлилися очі, коли його скафандр почав здуватися. Десь за кріслами бурчав Мартін, перебираючи вміст однієї із шафок.

— Ти це шукала? — він передав Рейчел змотаний гамак.

Жінка перевернулася в кріслі, закріпила один його край на стіні за собою, після чого дала йому розмотатися в напрямку Мартіна. Той випірнув зі своєї ніші, мало не зацідивши ногою по голові їхньому «зайцю», і припнув інший край гамака.

— Ти, скидай свій скафандр і залазь у гамак. Мабуть, помітив уже, місця тут малувато.

Рейчел натиснула на кнопку, її шолом відстебнувся і поплив собі в повітрі, але вона не дала йому втекти, вправно зловивши та заткнувши за сидіння.

— Можна знімати скафандри.

Мартін наполовину виліз зі свого костюма, лишившись стояти в ньому. Зі своєї ніші вплив Василій, який намагався дати раду здутій бульбці свого шолома. Мартін скерував його в гамак і допоміг позбутися пластикової торби на голові, поки юнак нею не задихнувся.

— Ви... — Василій не договорив. — Ем-м... Дякую.

— Навіть *не думай* викрасти капсулу, — застерегла його Рейчел. — Автопілот слухає тільки мої голосові накази, ну, й ніхто з нас не хоче випробувати долю з твоїми друзями.

— Е-е... — Василій глибоко зітхнув. — Ну, тобто... — Він озирнувся навколо з диким поглядом: — Ми всі загинемо?

— Тільки якщо ви не дасте мені виконувати свою роботу, — твердо відповіла Рейчел.

— Але ж ворожі кораблі! Вони...

— Це Фестиваль. Ти хоч трошки уявляєш, що це таке? — запитав Мартін.

— Якщо ви це знаєте, то чому не повідомили адмірала? Чому не сказали його людям? Чому?..

— Ми їх *повідомили*. Але вони не захотіли слухати, — зауважила Рейчел.

Видно було, що Василій замислився. Врешті-решт, змінити тему розмови виявилось простіше, ніж осягати неосяжне.

— Що ви зараз збираєтеся робити?

— Ну... Рейчел щось собі присвистувала під ніс, — особисто мені хотілось би посадити цей човник десь у районі Нового Петрограда, замовити номер для молодят у готелі «Корона», набрати ванну шампанського і ніжитися в ній, а Мартін годував би мене чорним хлібом з кав'яром. Але насправді все залежить від Фестивалю. Якщо Мартін має рацію, то...

— От повір мені, — підкреслено озвався він.

— ...ескадра тихенько собі зникне, і її більше ніхто не побачить. Ось що відбувається, коли людям здається, ніби всі грають за одними правилами. Ми ж поки дрейфуватимемо вниз. Двигун запусимо тільки перед посадкою, а доти на всю горлянку кричатимемо, що ми тримаємо нейтралітет. Річ у тому, дитино, що Фестиваль геть не такий, яким його собі уявляє ваше керівництво. Він становить загрозу Новій Республіці (тут воно не помилилося), але її *природу* ніхто з ваших так і не зрозумів. Ніхто так і не збагнув, що з цим усім робити. Будете

стріляти по них, і вони відповідатимуть тим самим. Тільки набагато краще, ніж ваші солдати.

— Але ж у нас сильний флот! — не здавався Василій. — Найкращий у радіусі двадцяти світлових років! Що йому ви — анархісти? У вас не тільки сильного флоту, у вас навіть уряду пристойного немає!

Рейчел захихотіла. Трошки згодом до неї приєднався і Мартін. Поступово їхні веселоці переросли в справжній регіт, од якого трусилися стіни маленької кабіни.

— Чого ви з мене регочете? — обурився Мюллер.

— Послухай! — Спрінгфілд викрутився в кріслі так, щоб зустрітися поглядом із прокуратором. — Ну, добре, тебе виховали на всіх цих теоріях про сильну державу, про божественне право керівної верстви, про те, що жорстка рука управлінця має шмагати міський пролетаріат по голій сраці і все таке. Але хіба тобі не спадало на думку, що система ООН також працює, хоча їй мінімум вдвічі більше років, ніж Новій Республіці? Керувати цирком можна по-різному, і, як нам доводить Фестиваль, жорстка ієрархія на кшталт тієї, що виховала тебе, паскудно справляється зі змінами. Система ООН, принаймні після Сингулярності та прийняття всепланетної антиконституції... — Мартін гмикнув і продовжив: — Давним-давно анархісти-маргінали вважали, що ООН — це такий собі квазіфашистський світовий уряд. У двадцятому і двадцять першому століттях, наближаючись до Сингулярності, цілий світ потерпав через шок від майбутнього, а тому в ньому все ще панувала мода на міцних урядувальників. Але минуло трохи часу, і життєздатних авторитарних режимів практично не лишилося. Чим жорсткішими вони були, тим важче давали раду наслідкам утрати дев'яти десятих населення планети в одну ніч. Ну, і ще ж ці механічні «роги достатку»: не дуже це добре — мати центробанк, щоб потім якогось ранку виявити, що зникло дев'яносто відсотків твоїх платників податку, а решта вважає гроші архаїзмом.

— Так уряд ООН...

— Ні, це не уряд, — наполегливо виправив його Мартін. — Це говорильня. Почалася з договірної організації, перетворилася на бюрократичну, згодом — на третейського учасника міжнародної торгівлі та дипломатії, що забезпечує дотримання стандартів. Після Сингулярності її взяла під контроль проєктна група інтернет-інженерів. Це не уряд Землі, це останній залишок старої політичної системи, яку би у вас опізнали. Ланка, що береться за роботу, від якої виграють усі — для загального блага. Програми вакцинації всепланетного масштабу, торговельні угоди з іншими планетами, страхування від всесвітніх катаклізмів і все таке. Річ у тому, що ООН переважно нічого *не робить* узагалі. В ООН немає своєї зовнішньої політики, зазвичай це просто ширма, про яку можуть теревенити ваші урядовці. Інколи, задля переконливості, прикриттям від ООН послуговуються інші сторони, от тільки домогтися консенсусу на голосуваннях Ради Безпеки все одно що котів видресирувати.

— Але ж ви... — юнак не закінчив речення і подивився на Рейчел.

— *Я казала* вашому адміралу, що Фестиваль — це не люди, — втомлено повторила вона. — Він подякував і надалі планував вторгнення. Саме тому вони скоро всі загинуть. Вашому народу бракує гнучкості. І на цьому фоні навіть спроба здійснити крихітну (але тим не менш абсолютно протизаконну) маніпуляцію з каузальним нападом вийшла цілковито банальною. — Рейчел шмигнула носом. — Хотіли явитися на місце за тиждень до появи Фестивалю, тупоголово скориставшись замкнутою часоподібною траєкторією, «щоб уникнути міноносок і тральщиків». Так наче Есхатон нічого не помітить, так наче Фестиваль — чергове кодло примітивів із атомними бомбами.

На консолі перед нею блимнув червоний вогник.

— Ой, гляньте, — показав на нього Мартін.

— Починається. Тепер тримайтесь... ми надто близько, щоб цей політ пройшов із найбільшим комфортом.

— Я не розумію. Що відбувається? — запитав Василій.

Мартін потягнувся рукою до стелі, де поправив невеличкий об'єктив, а потім озирнувся на прокуратора:

— Жонглювати вмієш, малий?

— Ні. А що?

Мартін показав на екран.

— Спайншиппи, антитіла, хтозна. Частково розумні, керовані на відстані, озброєні... тобі це не сподобається. Дечим, що все жере, змінює, всякими такими *штуками*. Дошкульними, голодними, крихітними наномашинами. «Сірий слиз», одним словом.

— Ох, — аж змарнів Василій. — Хочете сказати, вони збираються...

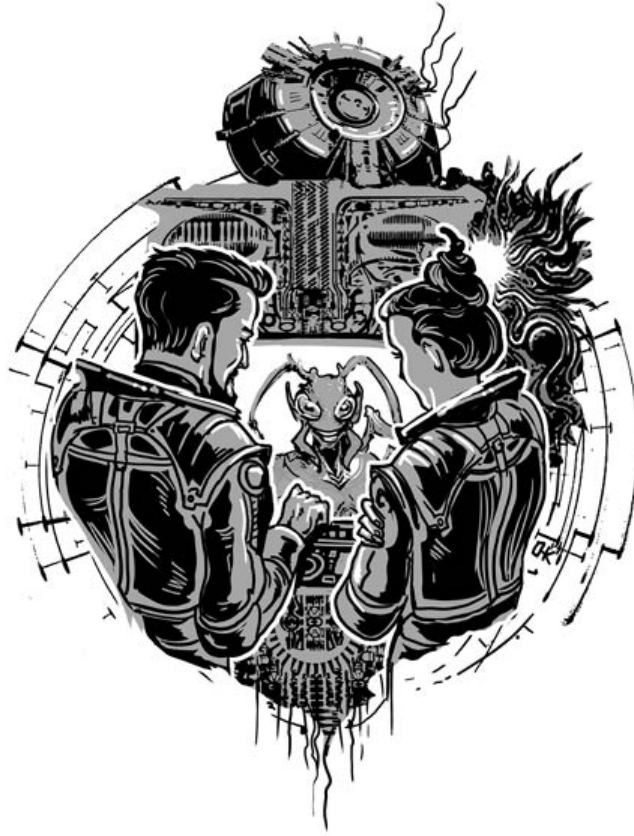
— ...назустріч ескадрі, винюхуватимуть. Схоже на те. На жаль, я сумніваюся в здатності коמודора Бауера усвідомити це. Якщо він не хрюкне їм щось дружнє на знак привітання, то вони всі загинуть. Йому досі здається, що він іде в *бій*, принаймні такий, що без ракет і гармат ну ніяк не обійдеться. Коли ж вони таки приймуть рішення поговорити... то, дивись, Фестиваль — це інформаційний хижак. Поки ти його веселиш і забавляєш, він у тебе стріляти не стане. На наше щастя, гумору він не розуміє, гумор його захоплює, але розібратися в ньому йому не дано. Поки ми його розважатимемо, їсти він нас не стане; може, навіть вдасться зв'язатися з інтелектом, який його контролює, щоб той нас безпечно провів між Бугаїв і дозволив спокійно сісти на планету.

Мартін поліз у сумку, яку дістав із шафки за сидінням.

— Готова до трансляції, Рейчел? Ось, малий, на, вдягни це. Час починати виставу.

У повітрі перед обличчям Василія проплив червоний ніс, який немовбито вже глузував із нього.

ТЕЛЕФОНІСТ

Як сир у маслі, в епіцентрі інформаційного потоку, за шістдесят тисяч кілометрів над провінційним містечком Плоцьк, по високоексцентричній полярній орбіті кружляв головний вузол Фестивалю. В порівнянні з деякими попередніми системами на його маршруті цього разу місцевий врожай виявився убогим, а втім Світ Рохарда можна було вважати незвичним і цікавим. Раніше Фестивалю траплялися примітивні цивілізації, але в порівнянні зі спогадами про них ця планета неабияк виграла.

Тепер, коли в дорогу вже відправилися перші «зоряні віхті», націлені не тільки на нові, невідвідані світи, а й також назад — у вир уже досліджених цивілізацій, Фестиваль почав підбивати дебет із кредитом. Події на поверхні планети відбувалися не надто сприятливо; попри задовільного обсягу дані про місцевий фольклор і глибоке розуміння місцевого суспільного устрою жорсткого статичного суспільства, його інформаційні потреби виявилися сміховинні, а попит на конкретні товари заганяв у відчай. Достоту головним джерелом відомостей про тубільців виявилися мізки тих нещасливців, яких силоміць піддали оцифруванню та вивантаженню рішучі (як не сказати аморальні) елементи периферії. Не вгавали скарги невгамовних Критиків із їхнім вічним інстинктом усе пояснювати й анатомізувати (щось про те, як колонія валиться під ударами катастрофічної економічної сингулярності), але такі проблеми Фестиваль не цікавили. Незабаром уже летіти; надійшли перші слабкі повідомлення від різних клад Торговців, які гомоніли й жебоніли на краю Хмари Оорта. Ще трохи, і роботу з налагодження каналу зв'язку для цієї цивілізації буде завершено.

Кожен із сотень «зоряних віхтів», які стартували з високої орбіти навколо Світу Рохарда, ніс на собі передавач каузального каналу — чорну коробку з набором елементарних часток у квантовосплутаному стані, їхні античастки залишалися тут, у Фестивалю. (Телепортація відомого квантового стану третьої частки котрійсь зі сплутаних часток, коли одна квантова точка

дорівнює одному біту, дозволяє практично миттєво передавати інформацію між передавачами каузального каналу.) Діставшись пунктів призначення, «зоряні віхті» забезпечать підключення нових каналів у замислену творцями Фестивалю інформаційну мережу. І вже тоді, не обмежуваний вузькою шийкою Фестивалю, через яку той тримав зв'язок з останнім відвіданим світом, інформаційний потік іншої спільноти, спільноти, якій він належить, остаточно поглине населення цієї планети.

Якоїсь миті Фестиваль помітив пожвавлення серед Бугаїв, десь за Спутником. Здавалося, вони зайнялися впорядкуванням усього: наближаючись у цілковитій тиші, жменька чужих повільних малопродуктивних кораблів відкрила по них вогонь із примітивної енергетичної зброї. Бугаї відповіли зі смертоносною терплячістю; все, що несло їм загрозу, вмирало. Декільком малим кораблям вдалося пройти повз них, але, схоже, в бою вони участі не брали; прорвалася друга хвиля, але вони одразу втекли і їх пощадили. Та переважно Фестивалю було до них байдуже. Безапеляційна ворожість, що змусила нападників атакувати Фестиваль, навряд чи свідчила про те, що вони виявляться цікавим джерелом інформації. Що стосується інших, то з ними можна буде поговорити після їхнього прибуття.

У рятувальному човнику тхнуло потом і застояними кишковими газами. Рейчел згорбилася над резервною консоллю, незмигнуто стежачи за монітором критичних станів, поки під ними гудів та завивав ракетний двигун, адже найменша затримка сигналу могла їх убити швидше, ніж вона змигне оком, тому контроль за всіма діями її заспокоював. Жінка була страшенно виснажена; коли вони сядуть, вона відсипатиметься дні три, не менше. Відколи вони втекли з борту «Владаря Ванека», збігло чотирнадцять годин, перед якими ще була безсонна доба. Якби вона тільки облишила спроби не спати...

— Загадка це питальне. — Істота на екрані клацнула іклами, на які, неначе кров, падало червоне світло: — Чому не приймати Бугаї?

— Я і так їм уже чимало заборгувала, — промовила вона якомога спокійніше. «*Сталий потік нейтронів, десять кілобеккерелів на хвилину*», — застерегли її імпланти. Іншими словами, сотня флюорограм за ці чотири години гальмування. Під нею, немов живі, здригнулися рушії рятувального човника. Гойднувся гамак із Василієм. Виснажений жахіттями чотирьох годин у відкритому космосі та очікуванням смерті, він заснув напрочуд швидко, варто було переконатися, що ніхто не збирається викидати його за борт. У тьмяному червоному світлі, що линуло від станції зв'язку, похропував не менш утомлений Мартін. «Ніщо не заспокоює краще від усвідомлення обманутої смерті», — подумала Рейчел, якій саме тому і не спалося...

— Боргу за натуральний обмін немає, — промовила дивна істота. — Ви сильно зменшувати ентропію.

— У вас некоректно працює програма перекладу, — пробурмотіла вона.

— Так є питання? Мабуть, некоректно. Повторити і перефразувати: питання, чому ви не нападати на Бугаї, як інші кораблі?

Рейчел напружилася.

— Бо ми не брали участь у їхньому поході, — повільно промовила вона. — Маємо інші наміри. Ми прийшли з миром. Мінятися інформацією. Ми вас розважатимемо. Це зрозуміло?

— Агхм. *Скри-і-і...* — істота на екрані роззирнулася через плече. — Ми вас розуміти. Повідомляти Бугаї про мирний намір. Ви не є частина недавня адміністрація території планети?

— Ні, ми із Землі.

Мартін припинив хропіти. Жінка кинула на нього косий погляд. Він утомлено спостерігав за нею одним оком.

— Із первісного світу людей, — уточнила вона.

— Знаємо про Грунт. Знаємо теж про людей. Цінна інформація. Розказувати все!

— Свого часу, — ухилилася від відповіді Рейчел, помітивши, наскільки важче стало дихати в капсулі. — То Бугаї нам не

загрожують?

— Не розуміти, — впрост заявило створіння. — Ми повідомляти Бугаї про ваш намір. Хіба це загрожує?

— Не факт. — Рейчел подивилася на Мартіна, який насупився і легенько хитнув головою. — Якщо ви повідомите Бугаїв про те, що ми на них не нападаємо, це зупинить їх від того, щоб нас з'їсти?

— Агхм! — Істота кліпнула на неї. — Можливо, ні.

— Так отож. А що *точно зупинить* Бугаїв від нападу на нас?

— *Скри-і-і...* навіщо хвилюватися? Просто говорити.

— Я не хвилююся. Просто не збираюся розповідати вам усе, що вам потрібно, поки мені загрожують Бугаї. Це зрозуміло?

— *Ху-умф!* Не розважати нас. Умф. Гаразд. Бугаї вас *не* з'їдати. Ми накладати вето на їхню дієту. Тепер розказати все?

— Звісно. Але спершу... — Рейчел звірилася із монітором автопілота. — В нас закінчується повітря для дихання. Потрібно сідати на планету. Це можливо? Ви можете повідомити про умови на поверхні?

— Звісно. — Створіння телепнуло головою, неначе смикано пародіювало кивок. — Вас не проблема, приземлитись. Речі могли змінитися. Краще стикуватися тут. Ми — Критики.

— Я шукаю одну людину, — додала Рейчел, яка вирішила скористатися фартом сповна, поки їй щастило. — У вас тут уже інстальовано комунікаційну мережу? Можете спробувати його знайти для мене?

— Могти існувати. Ім'я?

— Рубенштейн. Буря Рубенштейн.

Позаду неї щось зашуміло. Це перевернувся Василій, і його гамак гойднувся в змінній інерційній моделі рятувального човника.

— Вибачити, — істота подивилася вперед. — Ім'я Рубенштейн? Революціонер?

— Так.

Мартін питально поглянув на подругу. Рейчел косо зиркнула, мовляв, *поясню пізніше*, хотіла сказати йому.

— Знати Сестра Буря. Сестра Сьома Меткий Розум. Мати справи з Екстропійне підпілля?

— Саме так, — кивнула Рейчел. — То ви скажете, де він?

— Навіть краще, — істота на екрані вишкірилася. — Ви приймати параметри орбіти, щоб зустрічатися. Ми вас туди проводити.

Позаду Рейчел прокинувся і сів Василій з круглими від здивування очима.

Адмірал не хотів на рятувальний човник.

— Н-н-н-н... — пускав він слину, гнівно дивлячись лівим оком, праве ж було розслаблене і позбавлене життя.

— Пане, будь ласка, не метушіться. Нам треба зайти на борт, — стурбовано визирав із-за його плеча Робард, неначе побоювався, що зараз у люк позаду них ввалиться кровожерливе лихо з багряними пазурами.

— Н-н-н-ніколи не зда-а-а... — ця спроба забрала в Курца надто багато сил, і його голова впала на груди.

Робард наліг на візок і проштовхнув його у тісну кабіну човника.

— Із ним буде все гаразд? — бентежно поцікавився лейтенант Косов.

— Хто ж знає? Просто покажіть, куди пристебнути візок, нам більшого і не треба. На землі буде більше можливостей допомогти йому...

У коридорі зовні жалібно квилили сирени, і Робард поморщився, коли йому заклало вуха. Косов потягнувся проз ще одного офіцера з нарукавними шевронами корветенкапітана і смикнув за аварійний важіль: зовнішній люк рятувального човника зачинився.

— Що відбувається? — крикнув хтось із-під самого кокпіта.

— Розгерметизація в цьому секторі! Задраїти шлюз!

— Слухаюся задраїти шлюз. Адмірал на борту?

— Так. Летите?

Замість відповіді задраїлася палуба. Одною рукою Робард ухопився за пілерс, а іншою притримував візок адмірала,

страхуючи під час крену човника. Прокотилася тріскотлива хвиля піропатронів, що визволили капсулу і втнули кабельну пуповину, яка припинала її до враженого корабля. Човник падав униз, падав у спеціальну прогалину в силовому полі викривленого корабельним рушієм простору, яке в іншому разі могло просто розшматувати крихитний апарат. Офіцери і жменька вибраних матросів чіплялися за все що можна, бо хто б не сидів у кріслі пілота, а здавалося, що його б'є електричним струмом і тому він грає фугу на маневрових двигунах, намагаючись вивести човник із-під крейсера. Потім із помірним дзижчанням увімкнувся основний двигун, і легка подоба сили тяжіння повернула всіх у правильну площину.

Робард зігнувся над інвалідним візком із тросом у руках.

— Допоможіть мені, хто-небудь, з адміралом, — попросив він.

— Що вам потрібно? — повернувся до нього лейтенант Косов, схожий у своєму пенсне на сову.

— Треба прив'язати візка. Потім... а де ми сядемо? На борту є лікар? Хазяїна потрібно негайно доправити в шпиталь. Якогога скоріше. Він дуже хворий.

— І справді. — Лейтенант поглянув на нього зі співчуттям, а потім перевів сонний погляд на адмірала. — Давайте мені.

Робард передав йому інший кінець тросу, і вони вдвох припнули візок до чотирьох рим-болтів, якими була всіяна палуба. Офіцери навколо обговорювали обстановку, акуратно діставали гамаки для аварійної посадки із верхніх відсіків і тихо гомоніли. На човнику панувала притлумлена, смиренна атмосфера. Їм пощастило вижити, але всі соромилися, що їм довелося покинути борт підбитого корабля. Те, що більшість з урятованих складали офіцери адміральського штабу, не лишилося непоміченим; справжні воїни продовжували перебувати на бойових постах і зараз звитяжно боролися з пошестю, яка пожирала крейсер навколо них. В одному закуті невтішно схлипував юний лейтенант, оточений зніяковілим мовчазним колом.

Адмірал нічого з того не розумів. Він щось плямкав і питально кашляв. До нього нахилився уважний Косов:

— Я можу вам чимось допомогти, мій адмірале? — запитав він.

— Боюся, вже нічим, — сумно промовив Робард. Він лагідно поклав руку на плече Курца, вирівнюючи командира в кріслі. — Хіба що хірурги зможуть йому зарадити...

— Він намагається говорити, — обірвав його Косов. — Дайте послухати.

Лейтенант нахилився ближче до обличчя старого воїна:

— Чуєте мене, пане адмірале?

— Кх-хе... — забулькотіло в адмірала у горлі.

— Не перенапружуйте його, благаю вас! Йому потрібен відпочинок!

Косов прикипів до денщика зловісним оком:

— Хоч хвилинку помовчте!

— Кх-худи м-м-ми... летимо?..

Робард смикнувся:

— Доповідаю, пане адмірале, сідаємо на поверхню планети, — відповів лейтенант. — Незабаром будемо в столиці.

Ні про флот, ні про обстановку, яка якнайменше давала надій приземлитися в столиці колонії, він не згадав.

— ...обре... — Обличчя адмірала розслабилося, він заплющив очі.

— Мінох-х-ха... Дати їм чортів-ф-ф...

І він затихнув, вочевидь виснажений спробами говорити.

Робард виструнчився і зустрівся поглядом із лейтенантом.

— Ніколи не здається, — тихо промовив він. — Навіть коли варто було б. Не довго йому лишилося жити.

Їдучи в хатинці на курячих ніжках по безлюддю, яке щойно змінило буколічний феодальний устрій на трансцендентний постгуманізм без найменшого перехідного періоду, Буря Рубенштейн марив сном про крах імперій.

На ідеологічному рівні революціонери були віддані ідеї трансценденції, якої самі до пуття не розуміли, аж поки та не настала у повній мірі, нерозбавлена і незбагненна, немовби айсберг дивної інформації, проламавши кригу, сплив у замерзлому морі ентропії. Ніхто не виявився до неї готовий; їх

ніхто про це не попередив. Вони тішили себе туманними спогадами про міфічні інтернети й машини достатку, що мали би вести їх уперед, та мали каргокультні переконання про цінність технологій. Та слона-то вони якраз і не впізнали. Вони не мали ані найменшої гадки про те, якої форми набудуть новітні явища, а їхні побажання породжували мутантів, які плодилися у фазовому просторі Фестивальної машинерії.

Уявіть собі, як це — вирости без телефонів (факсів, відеопереговорів, онлайн-перекладу, розпізнавання жестів, автоматичного світла). Казки розповідали про те, що можна було обмінюватися миттєвими повідомленнями по всьому світу, і це називалося емейлом. Але казки не попереджали, що цей самий емейл може перетворитися на рот у найближчому об'єкті, який промовлятиме до тебе вустами друга, але саме так вони природно збереглися в пам'яті, а не в образі незвичних текстових даних та мережі поштових маршрутизаторів. Не звичний мати справу з людськими культурами земного типу, Фестиваль міг тільки здогадуватися про природу чудес, яких від нього вимагали. А тому дуже часто помилявся.

Про зв'язок Буря знав усе; малим його на руки садовив дідусь і розповідав легенди, що їх чув від свого дідуся про системи управління інформацією, що повідомляли управлінців про все, що вони тільки могли знати про світ і навіть більше, легенди про дивних геніїв людських ресурсів, що могли доволно навчати будь-яким умінням. Дехто із більш інформатизованих дисидентів Нового Петрограда спільними зусиллями склепали одну штуку, яку й назвали системою управління інформацією: натикали в місті попідстрішню камер з прикритими циклопічними очима, які тепер постачали картинки в центральну цифрову систему революції.

Перш ніж покинути Плоцьк Бурі довелося провести якийсь час разом із Тимошевським, який вирішив п'явками полікувати роздуте чуття його власної важливості й нагадати Рубенштейну, що він хоч і старший, але все ж таки простий управлінець у советі Нового Петрограда. Своєю чергою цей совет — лиш паразит на тілі вільного ринку, врівноважувальний алгоритм,

якого позбудуться, щойно з'явиться воістину прекрасне й рівне поле для подальшої гри. А ще Олег прикладав червів задля встановлення контакту із нервовою системою Бурі, од чого місця, де ті присмоктувалися, нестерпно свербіли і навіть трохи пекли. Тимошевському довелося ставити гострі питання щодо походження дивної схильності Бурі до буржуазного інкременталізму і навіть підштовхувати свого колишнього колегу до згоди на апгрейд, урешті-решт альтернативи йому не лишили. Враховуючи мандрівний спосіб життя Рубенштейна, ЦК міг його просто списати, якби він знову надовго пропав із радарів. Саме тому так сильно свербіла голова, саме тому його переслідували дивні видіння, поки черви Комітету державного зв'язку налагоджували робочі відносини з його мозком.

Буря бачив растрові сні в псевдокольорах, із висоти дахів столичного міста. Революція ніколи не спить, революція багатозаочно вправлялася з його недоладним латеральним тілом, одганяючи дрімоту від синапсів, настановляючи їх розпізнавати підозрілу поведінку. Попри всі зміни, які впали на пореволюційне місто, Бурі було трошки бентежно і якимось навіть заспокійливо дізнатися, що воно продовжувало жити. Ось із тіні в тінь перебігає якийсь юнак, очевидно, на північне побачення з подружкою; ось відбувається щось похмуріше, собаки б'ються за право тимчасової опіки над чиймись кістками, а квартальний сторож пантрує на ображеного домовласника із поглядом убивці. Ніби в уповільненій зйомці, росли й ділилися будинки — великі нерухомі організми, під'юджувані своїми внутрішніми симбіонтами. Все здавалося Рубенштейну невимовно чужим: химерне напівжиття повзло колись знайомим містом, яким гуляли відлуння старорежимного буття, а тепер схожим на труп у відкритій домовині. І навіть сліпуче світло від нічного човника, який сідав на полі за містом, не здатне було повернути колишнього, знайомого йому життя тут.

А ще Буря снів про свою сім'ю, про дружину, якої не бачив чотирнадцять років, і про п'ятирічного сина, чиє пухкеньке обличчя розмивала відстань. (Внутрішнє заслання не передбачало примусового відділення від родини, але його

дружина походила із солідного середнього класу, а тому, почувши вирок, одразу відреклася від чоловіка і таким чином одержала офіційне право на роздільне проживання.) За ним по п'ятах ішла безпорадна, слабка самотність, яку він проклинав кожної миті в денному житті, варто було тільки її помітити. Революційна хунта не сильно й змінила плин подій; вона стала ядром кристалізації значно ширших явищ, лінзою, що звела у фокус пекучі промені народного обурення та скерувала їх на рештки старого режиму, але сама по собі і в своїй суті мало чого досягла. Люди, несподівано обдаровані безмежними багатствами та знаннями, дуже швидко засвоїли, що ніякого уряду їм узагалі не потрібно, і це виявилось справедливим і для підпільників, і для селян із робітниками, яких ті хотіли мобілізувати. Мабуть, саме це й намагалися розтовкмачити йому Критики відтоді, як викрали з кабінету революційного совету: революція, якої він так жадав, не потребувала Бурі Рубенштейна.

Другого ранку від початку розшуків Фелікса Буря одразу прокинувся виснаженим у закапелку хати на курячих лапах, у нього боліло тіло, він добряче змерз у ноги. Сестра 7-ма десь шаруділа й шуміла в підліску понад стежкою, а по периметру галявини, на якій вони зупинялись, вирости яскраві юрти з полімерного покриття. Навколишній гай звитяжно боровся з велетенською чагою, яка загрожувала перетворити дерева на різнокольоровий послід. Повсюди росли гігантські папоротники, літали цикади з фіолетовими прожилками на крильцях — міжзоряні колоністи, доставлені невидимими садівниками з Фестивального флоту. Дрібні мишоподібні істоти доглядали за папороттю, удобрюючи її різноманітною органікою, яку залишали на схожих на росичку годувальних мацаках, що росли з основних стебел.

Згідно з мапами часів до сингулярності, вони ще два кілометри тому повинні були проминути село, але не помітили жодних його слідів. Натомість їм попалася велетенська геодезична сфера, яка ширяла в повітрі й забарвила призахідне небо в кольори пожежі, од виду якої один із кіборгів-ополченців

закричав та заходився шмаляти по ній угору, поки врешті-решт на нього не накричав унтер Лукас:

— Цвіла твоя голова, це ж ферма! — пояснив він із ядучою іронією в голосі. — Ти сам на такій виріс. Тільки цю загорнули в кульку і повісили в небі. Якщо не припиниш стрілянину, можна буде й твою голову відправити туди за компанію.

Хтось із гвардійців щось бурмотів, намагався знаками відвернути чуже лихе око (а в одному нещодавньому випадку — повнофункціональні комашині мандибули), а кріль ішов з притиснутими до голови вухами ще за пів кілометра до останнього таборища. Наприкінці шляху якихось інших інцидентів через чию-небудь огудну поведінку не було. Зате дорога і справді добігла кінця.

Аж до цього місця пошукова партія тримала високий темп завдяки імператорським армованим трасам, от тільки лисенківщина, яка коїлася попереду в цьому пойнятому Периферією лісі, спробувала їх перетравити. Дрібні сліпі гризуни бездумно гризли асфальтове покриття, залишаючи по собі горошок, на який зграями налітали не-мурахи завбільшки з сарану. Усі прогалини між папороттю заповнили високі кучугури, дуже схожі на термітники, звідки долинали тихеньке гудіння, немовби від мільйона мікроскопічних газових турбін.

Табірне багаття зловісно потріскувало й відригувало дим, коли пан Кріль підкидав у нього свіжі оберемки вкритого чагою хмизу. Буря позіхнув, потягнувся у холодному повітрі й вирішив сходити до вітру. Ополченці шаруділи підстилками, ремствували і вимагали кави, їжі й сексуальних утіх в уявної кухарки. Бухнуло полум'я, і наляканий гризун відскочив назад, мало не стрибнувши на солдата, який заматюкався на нього у відповідь. Елементи дорожнього покриття тут виявилися легкозаймисті.

Справивши малу нужду, Буря сів навпочіпки. І саме в цій недостойній позі його і знайшла Сестра 7-ма, яка сьогодні була незвично поблажлива.

— Вітаю з ранком, приємної уринації! Надзвичайні, тихомірні новини в мене.

— Кґхм! — побуряковівши аж до кінчиків вух од напруження, Буря люто зиркнув не велетенського гризуна: — Хіба вас ніхто не вчив, що витріщатися грубо?

— На що витріщатися? — не зрозуміла Сестра 7-ма.

— Облиште, — пробурмотів чоловік. — То що за новини?

— Важливого нічого, — невинно відвернулася в сторону Критик. — Мова про приємну симетрію...

Буря скреготнув зубами і спробував намацати якийсь листя. (Подумки він зауважив, що саме такі моменти зазвичай відсутні в біографіях усіх знаменитих революціонерів. Напад ведмедя? Утеча від розбійників чи королівської кінної поліції? Оце завжди будь ласка. У книжках ніколи не пишуть про дефіцит туалетного паперу на селі чи відсутність м'якого листя, коли воно так потрібне.)

— Самі факти.

— Гості! Гніздо моїх сестер аж вирує від інформації.

— Гості? Але ж... — Буря затнувся. — Ваших сестер? *На орбіті?*

— Так!

Сестра 7-ма аж стала трохи дибки, махнувши оцупкуватими лапками в повітрі та важко гупнувши ними, коли знову впала на землю:

— Гості з космосу!

— Конкретно звідки? — наче подався до неї Буря.

— З Нової Республіки, — весело вишкірилася Сестра 7-ма, зблиснувши велетенськими жовтими іклами. — Відправили флот, наразилися на Бугаїв. Дехто вижив.

— Хто, чорт забирай! — Рубенштейн аж скреготів зубами, застібаючи штани.

— Амбасадорка із Землі-Головної. Ще один інакший компонент-складник її вулика. І непевність. Вони шукають тебе. Хочеш з ними зустрітися?

Буря аж роззявив рота із подиву:

— Вони летять *сюди?*

— Сядуть у пункті нашого призначення. Скоро.

У рятувальному човнику було темно й спекотно і тхнуло метаном, а в очисника газу з'явився астматичний хрип. Система життєзабезпечення ще здатна була протягнути день-два орієнтовно, потім у пошуках придатного для дихання повітря доведеться лізти в скафандри. Тільки-от ще набагато раніше пасажери мали нагоду дізнатися про всі прикрощі польоту в щільних шарах атмосфери.

— Ви впевнені, що це безпечно? — запитав Василій.

Рейчел закотила очі.

— Чи безпечно, питає він, — пробурмотів Мартін. — Малий, якщо хотілося безпечності, то треба було сидіти вдома, коли відлітав флот.

— Я нічого не розумію. Ви говорили з тими іншопланетянами. Вони ж наші вороги! Вони щойно знищили ескадру! А ви берете в них параметри орбіти і коригуєте курс за їхніми порадами. Чому ви настільки довірливі? Звідки вам знати, що вони не стануть нас убивати?

— Вони нам не вороги, — відповіла Рейчел, терпляче відштовхнувши консоль автопілота. — І ніколи ними не були. Принаймні не тими ворогами, яких собі уявляли адмірал та його весела гоп-компанія.

— Значить, ви на їхньому боці, якщо вони вам не вороги! — Василій перелякано зиркав то на одного, то на іншу.

— Ніт. — Рейчел постукувала автопілот. — Раніше я впевнена не була, але зараз уже переконалась: Фестиваль не схожий ні на що, відоме вам. Ви сюди прилетіли відбивати атаку чужопланетних кораблів і солдатів, правда ж? От тільки в цьому всесвіті крім людей із їхніми державами та багатонаціональними організаціями є багато інших істот. Ви боролися з тінню.

— Яка знищила всі наші кораблі! Вона недружня! Вона...

— Заспокойся! — Мартін уважно спостерігав за прокуратором. «От мале невдячне гівно. Чи в нього вже передсмертне запаморочення настало?» Її безтурботне спілкування з Критиками хвилювало його трохи більше, ніж хотілося визнавати, так само, як несподівано блискуча операція з

порятунку. В неї дно не подвійне і навіть не потрійне. — Тут немає ніяких супротивних сторін. Критики нам не вороги; вони навіть не належать до Фестивалю. Ми намагалися повідомити ваших людей, що тут варто чекати на щось абсолютно незбагненне, але нас ніхто не хотів слухати.

— Що ви маєте на увазі?

— Фестиваль не має жодного стосунку до людей. Навіть *віддалено*. Ви звикли оцінювати всіх навколо крізь призму людських мотивацій; це неправильно, ба більше — від самого початку було зрозуміло, що це неправильно. Неможливо оголосити війну Фестивалю, це все одно що воювати зі сном. Це самовідтворювана інформаційна мережа. У систему прилітає зонд. Починає розбудовувати самопоширювану комунікаційну мережу, до якої підключає всі її залюднені (в найширшому значенні слова) світи. Викачує із цільової цивілізації максимум інформації, а потім плодить нові зонди. На зондах часто бувають паразити, вивантажені в них життєві форми, які будують собі тіла і завантажують себе деінде, куди знайдуть вихід. Але існує Фестиваль не для цього.

— Але ж він на нас напав! — роззявив із подиву рота Василій.

— Ні, не напав, — терпляче відказав Мартін. — У нього немає власного інтелекту. Аналізувати його поведінку із перспективи інтенційної установки — помилка. Він просто знаходить заселену планету без телефонного зв'язку в радіусі кількох світлових років і виконує свої інструкції.

— Які ще інструкції... Це ж звичайнісінька війна!

— Ні, він просто фіксує баги. Так уже сталося, що Фестиваль — це звичайнісінький телефоніст. Як робот-ремонтник. От тільки ремонтує він не телефони, а латає діри в галактичному інформаційному потоці.

Мартін кинув оком на Рейчел. Та все ще змагалася з автопілотом, вбиваючи послідовність команд для завершального запалення двигуна перед посадкою. У такий момент відволікати її не годилось; краще чимось іще відволікти малого шкоду.

— Час іде, народжуються і руйнуються цивілізації; напевно, Фестиваль — це запущений багато тисяч років тому механізм, збудований якоюсь загубленою в тумані часу міжзоряною культурою саме задля збереження контакту. Виявивши прогалину в мережі, яку він обслуговує, Фестиваль її лагодить, і саме тому він зайнявся Світом Рохарда, максимально ізольованим та відрізаним від усього іншого всесвіту.

— Але ж ми їх про це не просили, — ледь чуто мовив Василій.

— Звичайно, не просили. Чесно кажучи, мене не полишає враження, що він трохи збився з курсу і давно вийшов за межі району, який обслуговував первинно. Тому так сталося, що абсолютно кожна система, яка трапляється на його шляху в цьому секторі, немовби потребує ремонту. Але цим не обмежується. Складовою ремонту є швидкий обмін інформацією з рештою вузлів мережі, двосторонній потік. Збігло трохи часу, і Фестиваль переріс звичайний ремонтний сервіс, тепер це самоцінна цивілізація, схожа на квітку в пустелі: у підходящому середовищі розквітає на короткий час, а потім знову згортається в насінину й спить, поки долає величезні океани світлових років на своєму шляху від однієї оази до іншої. Телефонні комутатори та маршрутизатори належать до якнайскладніших систем, здатних обробляти інформацію. Звідки, по-твоєму, взявся сам Есхатон?

Після прибуття у Світ Рохарда Фестивалю довелося надолужувати 250-річне відставання й виправляти цей дефіцит. Виконаний ним ремонт — завершення ізоляції, поява товарів та ідей — призвів до появи обмеженої локальної сингулярності, що в нашій професії називається «консенсусною амплітудою реальності»; просто кажучи, люди трошки побожеволіли. Несподіване передозування від змін; безсмертя, біоінженерії, заледве надлюдські ШтІнт-арбайтери, нанотехнології і всяке таке. Це була не атака.

— Але ж тоді... Хочете сказати, там є нічим не обмежений зв'язок? — уточнив Мюллер.

— Угу, — озвалася Рейчел з-над консолі. — Рік за роком ми торочили вашому керівництву, лагідно натякали: інформація має бути вільною. Нас ніхто і слухати не хотів. Це тривало сорок років. Аж раптом з'являється Фестиваль, який вважає цензуру збоєм і тому прокладає обвідний канал. Фестиваль не влаштовує відповідь «ні», тільки тому що він не має власної думки; він просто собі *існує*.

— Але ж інформація не вільна. Не може нею бути. Ну, хочу сказати, що деякі речі... якби всі могли читати, що їм заманеться, то їм би до рук могло потрапити щось негідне, щось зіпсуйте, правда? Що як люди стануть читати якусь блюзнірську порнографію з не меншим запалом, ніж Біблію?! Вони зможуть планувати змову проти держави, проти одне одного, а поліції їх усіх не переслухати і не спинити!

Мартін зітхнув.

— От ніяк тебе ідея держави не відпустить, правда? Ти можеш мені повірити на слово, що в цивілізацій існують інші способи зорганізуватись?

— Ну... — Василія трохи спантеличили ці слова. — Хочете сказати, що там, звідки ви прилетіли, дозволений геть нічим не обмежений обіг інформації?

— Питання не в тому, щоб заборонити це, — зауважила Рейчел. — Нам просто довелося визнати, що цьому ніяк не запобігти. Одні тільки *спроби* обмежувати її обіг вели до значно гірших наслідків, ніж те, проти чого ми власне боролися.

— Але ж божевільні зможуть виготовляти біологічну зброю прямо в себе на кухні! Зможуть руйнувати міста! Анархісти одержать можливість знищити державу, і ніхто їх не зможе знайти, ніхто їм не вкаже на їхнє місце. Ширитимуться найбридкіші дурниці, яких нікому буде спинити... — Василій затнувся. — Ви мені не вірите, — сумно констатував він.

— Віримо, ще й як, — похмуро відповів Мартін. — От просто... послухай, зміни ж не завжди на гірше. Інколи свобода слова дозволяє зменшити рівень суспільної напруги тоді, коли в іншому разі вибухнула би революція. А в інший час... що ж, те,

проти чого ти протестуєш, можна звести до неохоти міняти всякий статус-кво. Для тебе уряд — це тепленька пухнаста ковдра, яка завжди захищатиме від усього поганого. В Новій Республіці багато хто мислить у схожому річищі; панує ідея, що людина, ненадійно зафіксована на своєму місці в суспільстві, неодмінно поводитиметься погано. А от там, звідки я родом, більшості людей, навпаки, вистачає здорового глузду, щоб *уникати* всього, що їм може зашкодити; навчати же потрібно тих, хто цього не розуміє. Цензура просто заганяє всі проблеми в підпілля.

— Але ж терористи!

— Так, — перервала його Рейчел, — терористи. Синку, люди, яким здається, що вони мають рацію та право завдавати горя своїм ворогам, існуватимуть завжди. І ти абсолютно правий, коли говориш про виготовлення біологічної зброї чи поширення чуток. Проте... — вона знизала плечима. — Набагато простіше жити з епізодичними випадками таких інцидентів, аніж існувати під тотальним наглядом, тотальною цензурою всіх і повсякчас.

Рейчел мала сердитий вигляд.

— І якщо тобі здається, що божевільний з атомною бомбою посеред міста — це погано, то це тільки тому, що ти ніколи не бачив, що відбувається з планетами, де всюдисущий нагляд і цензура просто не знають анінайменших меж. Є такі місця, де...

Жінка здригнулася. Мартін поглянув на неї:

— Мова про якусь конкретну...

— Я не хочу про це говорити, — відрізала вона. — А ти би посоромився так накручувати малого. Хоч один із вас звернув увагу на те, як смердить?

— Ага, — позіхнув на весь рот Спрінгфілд. — Ми вже майже...

— ...Я не...

Тут пролунав оглушливий тріск за бортом.

— ...малий! — Останнє слово Василій пропищав.

— Пристебнись, малий. Запалювання головного двигуна за п'ять секунд.

Мартін напружився, поправляючи свій пасок.

— По якій траєкторії йдемо на посадку?

— Якраз зараз проходимо першу контрольну точку: десятисекундне коригування курсу, одна і дві десяті «же». Чотири хвилини сидимо як миші, після чого прибуваємо в другу контрольну точку, дві години на рушії з прискоренням два-двадцять п'ять «же». Це нас виведе на дистанцію майже чотири тисячі кілометрів від поверхні планети. Ще за шістнадцять хвилин після цього ми ввійдемо в щільні шари атмосфери на швидкості близько чотирьох кілометрів за секунду. На той момент у нас має лишатися трохи реактивної маси, але я не хочу вмикати двигун у повітрі, яким нам потім доведеться дихати. Я хочу скинути модуль із ходовою частиною, щойно вийдемо на суборбітальну швидкість, і він самостійно на рештках пального вийде на орбіту захоронення.

— Ем-м-м... — втрутився в розмову Василій, — а хіба чотири кілометри за секунду це не занадто швидко?

— Ні, це...

Поясненням Рейчел перешкодив високий і тонкий свист, у капсулі все полетіло назад і грюкнулося об кормову переділку. Збігло десять секунд.

— Це всього лишень дванадцять «махів» по прямій траєкторії. Та й двигуни вже будуть на той момент за бортом. Але не хвилюйся, в атмосфері ми швидко загальмуємо. Кораблі «Аполлон» тільки так і літали.

— «Аполлон»? Хіба їх будували не тоді, коли космічні подорожі все ще вважалися *експериментальними*?

Мартін помітив, що Василій так сильно схопився пальцями за спинку його крісла, що в нього аж кісточки на пальцях побіліли. «Яка дивовижа».

— Саме так, — буденно відповіла Рейчел. — Звісно, тоді ще не було кораблів із ядерними реакторами в ходових системах. Це ж було до Холодної війни чи вже після?

— До неї, здається. Холодна війна — це ж про те, хто збудує найбільший холодильник у світі, еге ж?

— Холодна війна? — повторив Василій.

— Давним-давно на Землі, чотириста чи п'ятсот років тому, — пояснила Рейчел.

— Тобто вони цим займалися раніше, ніж збудували перший паротяг?

— Чого ж? Не раніше, — легко пояснив Мартін. — Просто рушієм для них була пара з котлів, які нагрівали, спалюючи нафту. Ядерних реакторів тоді було дуже мало і коштували страшенно дорого.

— Звучить якось ненадійно, — із сумнівом промовив Василій.
— Хіба нафта не вибухонебезпечна?

— Так, але Земля належить до ранньої групи планет у зоряних системах третього населення, вона досить стара. Ізотопний баланс нікудишній, урану двісті тридцять п'ять малувато.

— Я би сказала навпаки: з біса багато, — похмуро відзначила Рейчел.

— По-моєму, ви намагаєтеся забити мені баки, і мені це не до вподоби. По-моєму, ви, терранці, надто великі мудрагелі. Але ж не всезнайки! Ви не здатні вберегти свої міста від терористів із бомбами і попри все своє мудрагельство не здатні запанувати над власними брудними пристрастями — клеїти дурня в політиці, і з природою дурня клеїте!

Іще раз чхнув маневровий двигун управління положенням. Рейчел простягнула руку до Мартіна і поклала її йому на плече.

— Він нас розкусив.

— Та да. Засадив по самі помідорки. Усе по-чесноку, начальнику.

Спантеличений, Василій переводив погляд із Мартіна на Рейчел, мало-помалу в нього побуряковіли вуха. Жінка розсміялася:

— Якщо ти хотів мене приголомшити своїм вуличним вокабуляром, то знай, ця ясочка-ласочка не з тих країв, Мартіне!

— Ну, то знай, я б із великим задоволенням бавив би цю ласочку кожен божий день, моя люба.

Інженер мотнув головою. Краєм ока він помітив, що багрянець із вух Василя тепер уже сповз і на шию.

— Малий, тобі доведеться навчитися жити в реальному світі. Я взагалі дивуюся, як тебе твій бос випустив на білий світ без тілоохоронця.

— Годі мене називати малим!

Рейчел згорбилася у своєму кріслі й уважно на нього подивилася:

— Але ж ти й сам це чудово усвідомлюєш. Навіть якби тобі виповнилося шістдесят, для мене ти все одно дитина. Ти лишатимешся дитиною, поки перекладатимеш на чужі плечі свою відповідальність. Можна перетрахати повій у всіх борделях Нової Праги, і *все одно* лишитися школярем-переростком. — Вона поглянула на нього із сумом в очах: — А як би ти назвав батька чи матір, що ніколи не дають своїм дітям дорослішати? Саме таким ми вважаємо ваш уряд.

— Але ж я тут не з цієї причини! Я тут, щоб захищати Республіку! Я тут, щоб...

Головний двигун вийшов на критичну потужність і з глибоким басовим гудінням набрав максимальної швидкості, від чого капсула заторохтіла, наче бляшанка в ураган. Хекаючи, Василій упав на свій гамак. Рейчел і Мартін сповзли в своїх кріслах, розмазані прискоренням на двадцяти метрах за секунду. Ні, це було не перевантаження входу в щільні шари атмосфери, коли на груди немовби 500-кілограмова горила сідає, але цілком відчутний дискомфорт, за якого хотілося відкинутись на спинку сидіння й зосередитися на диханні.

Двигун працював довго, віднісши їх подалі від румовища космічної битви вперед до пункту непевного рандеву.

СЛУЖБА ДОСТАВКИ

Безконтрольно крутячись і перекидаючись, спорожнілі корпуси обох використаних Бугаїв дрейфували на край системи зі значно вищою від третьої космічної швидкістю. Але це не мало ні найменшого значення; свою роботу вони вже виконали.

Далеко позад них, ніби попіл на пекучому гарячому вітрі, лишились розметані останки космічного флоту метрополії Нової Республіки. Дві третини кораблів, укриті бульбашками та піною, на льоту втрачали свої розпечені до червоного жару інженерні сегменти, які демонтували нанороботи «сірого слизу»; їхня обшивка обросла химерним металевим пухом, немовби грибними гіфами, що наскрізь прошивають серцевину мертвого гнилого дерева. Майже всі інші зорельоти ескадри змінили курс і тепер на повній потужності тікали геть із системи, вертаючись у глибокий космос. Простір навколо Світу Рохарда заповнили крики РЕБ, контрзаходи, глушилки, ревуни зворотного зв'язку, інтерферометричні приманки та засоби протиракетної оборони — настільки ж ефективні, чого їхні власники не знали, як і дерев'яні щити на спинах древніх людей проти кулеметного вогню. Жменька повільніших суденець продовжувала свій рух по траєкторії гальмування в напрямку планети або ж повільно котилася своєю глісадою. Бугаї, що лишились на місці, переважно їх зігнорували: від рятувальних човників мало клопоту. Ну, і врешті-решт, із відстані кількох астрономічних одиниць про своє наближення дав знати флот перших Торговців, що невідступно слідував за Фестивалем. Їхні сигнали, веселі, гучні, яскраві та дружні, свідчили про те, що, на відміну від ескадри Нової Республіки, вони чудово знали, чим є Фестиваль, яка з нього користь і яку він може становити небезпеку.

От тільки останньому до них було байдуже. Вся його увага тепер була скерована на появу нового покоління, самого ж його чекали занепад і смерть.

Заводи антиматерії, завбільшки з цілі материки, вже займалися видобутком ув огненній сонячній короні, глибоко в зоні викривленого Рохардовим світилом простору, на

самісінькому краю його фотосфери. Ізольовані кілометрами вакууму, за їхніми кільватерними зондами WSF розташувалися велетенські кільця прискорювачів; чорніші від ночі геліоконцентратори всотали вже мегавати енергії на квадратний метр, дозволяючи мазерам скидати надлишкове тепло в міжзоряний простір високо вгорі. У серці прискорювачів магнітні пастки щосекунди накопичували по міліграму антиматерії. А щодесять тисяч секунд чи близько того черговий мультиграмовий палет із небезпечним вантажем у відсіку транспортного променехода відправлявся за Спутник, де відбувався монтаж «зоряних віхтів». Усього таких заводів була приблизно сотня; на їхнє виготовлення пішов чималий об'єкт поясу Койпера, а сам виробничий комплекс розташувався заледве за мільйон кілометрів над поверхнею зорі. Масштабна інвестиція вже окупилася сирою енергією в такій кількості, що її вистачило би на понад мільйон планетних цивілізацій.

«Зоряні віхті» були не єдиним корисним вантажем Фестивалю, як Периферія та Критики — не єдиними його пасажирами, що ступили на поверхню планети. У надрах біосфери вже розгорнулися вектори з ревертазою та чудернацькими штучними хромосомами. На Світ Рохарда вони опустилися в помірній зоні над північним континентом, там же розмножились і асимілювали ендегенну екологію. Застосовуючи інструменти ДНК-сплайсування та безсовісно складні оперони регулювання експресії генів, безмірно прогресивні органи травлення асимілювали та анатомізували геть усе, що їм приносили їхні діти. І система зворотного зв'язку (позбавлена інтелекту, але значно розумніша від рослинної істоти) висплайсувала на основі тисячолітньої давності моделі цілком функціональну її локальну експресію; носій якої міг повноцінно житися місцевим матеріалом — такий собі «кастомний» сапрофіт, що вписувався в екологічну систему Світу Рохарда.

Гігантські ламарківські синцитії запустили свої корені в сосновий бір, передувивши дерева та замінивши їх схожими на бліді сосни рослинами. Вони плодоносили, заступивши собою місцеву екосистему, неначе гриб, що виріс на її перетравлених

рештках. Новачки швидко зростали, спеціальні клітини в їхній серцевині виробляли особливі ферменти-каталізатори, нітруючи довгі молекули полісахаридів, а довгі електропровідні прожилки на корі все більше скидалися на рослинну нервову систему.

Лісовий паразит ріс не по днях, а по годинах, а його плодоносні тіла додавали у висоті по метру за добу. Так починався довготерміновий проєкт, із яким підключення Фестивалем випадково знайденої німотної планети в інформаційну мережу навіть не могло зрівнятися; і стратегічність задуму була непідвладна навіть його розумним пасажиром. Останні просто могли спостерігати, як розросталася інвазійна рослинність, дошкульна та інколи небезпечна пошесть, що невідступно йшла за Фестивалем разом із Мімами та іншими істотами Периферії. Із настанням посушливої пори цей фестивальний ліс перетвориться на максимально вогнебезпечну ділянку; та поки що він — лиш чергова маргінальна вистава, яка поволі наближається до своєї мети, що співпадає в часі зі смертю Фестивалю.

На відстані п'ятдесяти кілометрів над океаном військовий рятувальний човник, усе ще на швидкості в дванадцять «махів», розгорнув гвинти авторотації за фронтом ударної хвилі після входу в щільні шари атмосфери і приготувався перейти в режим автожира.

— Той момент, коли шкодуєш, що Адміралтейство поскупилося на люксову модель, — зціпивши зуби, промовив лейтенант Косов, коли капсулу, яка неслася крізь іоносферу, знову струснуло, немовби підпалену натрієву кульку на поверхні води, і нею прокотився дроз. На нього сердито витріщився фрегатенкапітан Леонов: чоловік захрипів, немовби одержав удар під дихало, і закрив рота.

На тридцять кілометрів нижче і на тисячу п'ятсот ближче до узбережжя північного материка хвиля плазми стала розвіюватися. Ротори з побілілими від високої температури краями лопатей почали обертатись у верхніх шарах стратосфери, перетворюючись на білий розмитий диск. Екіпаж,

лежачи у ложементях кокпіта, змагався з проблемою, як посадити автожир на гіперзвуковій швидкості на непідготований майданчик без допомоги диспетчерської служби та їхніх приладів, адже цілком можливо, що космодром перебуває в облозі ворожих сил. У Робарда холонуло в жилах, коли він починав про це думати. Він інстинктивно подивився краєм ока на хазяїна: стратити все життя на догляд за адміралом, щоб потрапити в таку от тарапату? Але навіть у такому стані Робард чекав на його підтримку та вказівки, хоча цей бойовий кінь уже заледве тримається життя.

— Як у нього справи? — спитав Робард.

Д-р Герц коротко глянув на пацієнта:

— Не гірше, ніж можна було би очікувати, — лаконічно відповів лікар. — Не забули взяти його ліки?

Робард поморщився:

— Тільки на ще один прийом. Там тих пляшечок до гибелі було...

— Ну, тоді... — Герц попорпався в шкіряному саквояжі і дістав із нього шприц із ліками. — Він приймав опійну настоянку? Я не пам'ятаю цього в рецепті, але...

— Наскільки мені відомо, то ні, — важко ковтнув Робард. — Пив од діабету, од дискінезії, від... е-е, проблем із пам'яттю. Ну, і ноги, звісно ж. Але *біль* його не мучив.

— Тоді побачимо, чи це його розбудить. — Герц зняв ковпачок зі шприца: — Зазвичай, я би ніколи не піддав старого таким тортурам перед посадкою, особливо після апоплексичного удару, проте за таких обставин...

На дванадцяти кілометрах автожир зменшив швидкість до менше ніж двох «махів». Громоподібно гули ротори, розлякуючи все живе на своєму плутаному шляху понад берегом. Поки рятувальний човник втрачав висоту, Герц зробив укол, щоб розбудити адмірала. Менше ніж за хвилину літальний апарат іще значно вповільнився і тепер летів на дозвуковій швидкості. У його кабіні забриніла нова пронизлива нотка. Робард інстинктивно задер голову.

— Знову запустились аероспайк-двигуни, — пробурмотів Косов. — Так ми зможемо сісти на власній тязі.

Тут щось простогнав адмірал, і Робард нахилився ближче до нього:

— Пане, ви мене чуєте?

Човник несло в сторону на швидкості трохи меншій від швидкості звуку — яскравий вогненний циліндр, утворений обертанням роторів, розмитий ближче до середини. Весь цей час другий пілот намагався зв'язатися з імператорською диспетчерською службою, але безуспішно. Він обмінявся стурбованими поглядами з командиром. Будь-яка спроба посадити апарат на летовище, яке прикриває зенітна батарея з гори Череп, навіть не дізнавшись, у чиїх руках місто, не одній людині на борту зіпсує нерви. А коли ще згадати, що в них закінчується пальне і смертельно хворий адмірал на борту...

Але на корпус човника не віяло подихом пошукового радара. І навіть коли з-за обр'ю виріс замок, космічний апарат спокійно собі наближався до нього на комфортній швидкості чотиреста кілометрів за годину, не вдостогній навіть дрібкою уваги зенітників. Пілот натиснув кнопку селектора:

— Космодром на місці, хоча з нами ніхто і не говорить. Сідатимемо у візуальному режимі, так що трохи труситиме. Будьте готові.

Адмірал пробурмотів щось незв'язне і розплющив очі. Робард відкинувся на спинку сидіння, як стишилось ревіння аероспайків у кінцівках лопатей гвинтів, а пілот дав усю потужність на загальний крок несучих гвинтів, набираючи висоту з одночасною втратою швидкості.

Лейтенант Косов позеленів і проблювався.

— *Ненавиджу* вертольоти, — пробурмотів адмірал.

Двигуни зупинились, і рятувальний човник полетів униз на авторотації, наче 50-тонна насінина явора. Перед самісіньким торканням землі апарат трошки пустив реактивний струмінь, прискорившись по вертикалі, але після цього з-під пасажирського відсіку щось захрустіло й задеренчало,

пройнявши людей до кісток. Скрегіт рваного металу говорив сам за себе; рятувальний човник небезпечно погойдувався, поки не спинився під п'яним кутом п'ятнадцять градусів.

— Сталося те, про що я думаю? — запитав Робард.

— Закрийте рота і займіться своєю справою, — огризнувся фрегатенкапітан Леонов. Він виліз із крісла й озирнувся. — Ти! Пильнуй і стань біля шлюзу! Ти і ти, виламайте дверцята шафки зі стрілецькою зброєю і чекайте наказу забезпечити вихід.

Він став спускатися короткою драбиною в кабінку екіпажу, міцно тримаючись за перила попри сприятливий для себе п'ятнадцятиградусний нахил. При цьому не забував віддавати короткі сердиті накази:

— Ти, Робот, чи як там тебе, приготуй свого клієнта, нам треба оперативно покинути корабель, хтозна, скільки маємо на це часу. А, пілоте-капітане Вольффе, я так розумію, ми сіли на космодромі. Є щось від зустрічаючих?

Пілот зачекав, поки Леонов повністю спуститься вниз, і відрепортував:

— Пане фрегатенкапітане, прошу дозволу доповісти, що ми перебуваємо на стартово-посадковому майданчику номер два запасного летовища Нового Петрограда. Зв'язатися із диспетчерською службою чи охороною аеропорту не вдалося, але і по нас ніхто вогонь не відкривав. Навколо ніде нікого не видно, а в місті відбулися значні переміни. Воно геть не схоже на кадри з кінохроніки, які ми переглядали під час інструктажу. Перепрошую за жорстку посадку, нам забракло пального.

— За даних обставин посадка була прийнятна. — Леонов повернувся до шлюзу: — Агов, ви двоє! Відчинити люк, бігом марш виконувати, десанту негайно виставити бойову охорону!

Адмірал намагався підвестися. Робард підняв спинку візочка і нахилився розв'язати троси, якими той кріпився до палуби. Аж раптом хазяїн кумедно крякнув.

— Що зволите, пане?

— Х-р-р... вик-конуйте... хр-р-р!..

— Безперечно, пане.

Робард виструнчився. У трюм рятувального човника ввірвалося свіже повітря; хтось обійшов запобіжники шлюзової камери, і тепер обидва люки стояли розчинені. Пахло дощем і вишневим квітом, травою та болотом.

Лейтенант Косов, який раніше вийшов із першою партією, тепер, пригнувшись, повернувся назад:

— Пане фрегатенкапітане, прошу дозволу доповісти. Десантна партія забезпечила охорону периметра. Слідів місцевих мешканців не виявлено.

— Хе! Чудово. Лейтенанте, ви з Роботом можете спуститися на землю. За мною!

Леонов вийшов за останніми офіцерами: екіпажем човника, парою не знайомих Робардові корветенкапітанів, штабістів адмірала та персоналом містка.

Крехтячи й упріваючи, Робард із лейтенантом Косовим спустили візок униз ненадійною драбинкою-трапом. Ступивши на бетон, Робард вдихнув на повні груди й озирнувся. Одна з опор рятувального човника підкосилася: в неї неповністю розкрився амортизатор. Через це й нахилився космічний апарат, і навіть із першого погляду вже було зрозуміло, що в такому положенні йому тільки для зльоту знадобиться повен бак пального, не кажучи вже про те, щоб вернутися на орбіту. Тільки після цього погляд денщика сковзнув за межі проіржавілої бетонки посадкового майданчика, і він ахнув.

Летовище розташувалося менше ніж за два кілометри від гнітючих стін гарнізону, на околиці негусто заселеного північного берега річки. Південніше неї мала би виднітися щільна забудова маленького міста, двоскатні дахи, шпилі церков, а вже за ними — комплекс адміністративних споруд. Але всі ці будинки переважно зникли, на місці колишньої ратуші височіли зарості моторошної срібної папороті, що сягала самого неба, її фрактально закручене гілля мерехтіло вогниками світляків. Герцогський палац яскраво позначили сліди часу; одну його стіну немовби розгамселив невидимий кулак, бундючний слід важкої артилерії.

Адмірал кволо ляснув по бильцю візочка.

— От добре.

— Безперечно, пане.

Робард знову роззирнувся. Цього разу в пошуках авангарду. Ті вже пройшли пів дороги до диспетчерської вишки, аж раптом над головами зблиснуло щось сліпучо-зелене, від чийого прольоту задвигтіла земля під ногами.

— Повітря! — закричав Косов. — Бачте, вони простежили за нами аж сюди! Адмірала потрібно доставити в укриття!

Він відштовхнув Робарда, захопився за ручки візочка і мало не перекинув його від власної поквапливості.

— Ну, ви подивіться тільки! — розхвилювавшись від втрати власних позицій, обурився Робард. Він стурбовано поглянув іще раз на небо і вирішив нічого не ускладнювати. Лейтенант, звичайно ж, повівся негідно, але безпека адмірала понад усе. — Погляньте, онде стежинка. Я піду перший. Якщо нам вдасться добратись до вишки...

— Ви! За нами! — скомандував Косов двом спантеличеним і знервованим матросам караулу, які, раді мати хоч якісь вказівки, закинули на плечі карабіни та попленталися за ними. Ранок був теплий, і лейтенант сопів, штовхаючи візок по розтрісканому асфальту. Поруч із ним крокував Робард, високий, траурно-чорний, із загостреними від турбот рисами обличчя. Обабіч доріжки бур'яни вимахали по пояс, та й інших знаків цілковитого занедбання вистачало. Поле космодрому мало такий вигляд, немовби за ним уже багато років ніхто не доглядав. Хто би подумав, що з початку навали збіг усього лише місяць. Навколо дзижчали бджоли та інша комашня, крячали й співали птахи, підкріплюючи своїм існуванням ганебні факти невиконання місцевої програми обробки полів ДДТ.

Віддалений гуркіт змусив Робарда знову озирнутися. В небо шугнуло птаство, коли віддалений зелений вогонь раптом крутнувся і завмер, зависнувши під сліпим бірюзовим склепінням неба.

— Тікаймо!

Денщик кинувся вперед і пірнув у тінь молоді лісової порослі.

— Що? — зупинився Косов, у якого з подиву комічно відвисла щелепа.

Зелене сяйво дужчало в своїй страхітливій безгучності і раптом вибухнуло навсібіч смарагдовим огнем. Десь ніби грюкнули велетенські двері, й Робарда повалило в траву. Літальний апарат прогримів над їхніми головами, тягнучи за собою гуркітливий шлейф товарного поїзда; на бриючому польоті він проминув рятувальний човник і зник у напрямку протилежного краю міста. У вухах Робарда гнівno дзижчали бджоли, він підвівся та злякано пошукав очима адмірала.

Ударна хвиля збила з ніг лейтенанта, і зараз той сидів на землі, обережно пробуючи голову руками. Візочок лишився стояти, але з нього линув гучний потік лайки:

— С-с-сучі діт-х-хи, лях-х-рвії душ-ші, пхр-р-ролет-харськ-х-хі під-д-дар-р-расси-и-и! — Курц грозив небу паралітичним кулаком. — Р-р-хрефолюційне гімно, трясця в-ваш-шої мат-т-тері-і-і! Ай!

Його рука безвільно впала.

— З вами все гаразд, пане? — ахнув Робард.

— Під-д-дар-р-раси мене *вкусили*, — обурився адмірал і заслинив собі зап'ясток. — Клятi бджоли.

Навколо денщика дивною траєкторію щось продзижчало, і він спробував убити його, ляснувши брудними рукавицями.

— Пане, я впевнений, усе буде гаразд. От дайте тільки до вишки, а потім і до палацу доберемося.

Він швидко зиркнув на забиту комаху і завмер. На її черевці розпливлися неприродно чіткі, хоч і спотворені від удару літери. Чоловік здригнувся і витер рукавицю об землю.

— Нам краще поквапитися, не варто чекати, поки той літак таки повважає нас ворогами.

— Котіть ви, — промовив Косов, тримаючи почервонілий носовичок на лобі. — Ходімо.

Усі разом вони рушили до диспетчерської вишки, а за нею — і непевного герцогського палацу та всього того, на що перетворилася столиця за нового порядку.

За вісімдесят кілометрів від них на планету сідав іще один рятувальний човник.

Рейчел, немовби п'яна, струсила із себе сон і розплющила очі. За якусь секунду вона розібралася, що відбувається. Їх добряче трусило на вході в щільні шари атмосфери; капсулою рівномірно теліпало, і жінку би знудило, якби їй не допомагали вестибулярні демпфери. Позаду хтось застогнав, і вона розвернулася, наскільки подужала. Їй видно було, що прокидався Мартін, він трусив головою і жахливо морщився та кривився. За нею знову простогнав Василій.

— Як же було тяжко!

— Живий, га?

Рейчел, кліпаючи, дивилася на екран. Велику його частину вкривали чорні плями — рештки абляційного теплового щита, що розплавився і заляпав камери зовні на корпусі. Його рівно прокреслила голуба лінія обр'ю, під якою поверхня планети ховалася в полуді хмар. А над ними розкинувся купол основного парасейла. Висотомір одраховував останні дві тисячі метрів.

— Якщо можете поворушити пальцями ніг, значить, живі.

— Можу, — відповів Мартін. Василій тільки простогнав.

Більшого зацікавлення стан їхнього здоров'я в Рейчел не викликав. Надто багато всього треба було встигнути ще зробити перед посадкою. Тепер, коли вони лишилися без двигуна, обстановка могла щомиті радикально змінитися.

«Піломе, прокласти шлях до точки рандеву омега. Зазначити дистанцію». На екрані з'явилася прозора проєкція з картою. Вони сідали напрочуд близько до пункту призначення, всього лишень за пару кілометрів від цілі. *«Піломе, дати, будь ласка, статус гальмівного двигуна відносно твердої поверхні».* Ще більше дисплеїв; діагностика, карти самоконтролю для посадкових двигунів, невеликий контейнер у стропах посередині між прямокутним парашутом і дахом капсули. Зреагувавши на сигнал радара, посадкова турбіна ввімкнеться за хвилину перед торканням поверхні і зменшить швидкість

падіння з костоломних п'ятдесяти кілометрів за годину до такої, що сприятиме м'якій посадці.

— Я би горло промочив, — мовив Мартін.

— Доведеться зачекати хвилину-дві, — не відводячи уважного погляду з екрана, відповіла Рейчел. Тисяча метрів.

— Я не відчуваю пальців ніг, — поскаржився Василій.

«*От чорт*».

— Можеш поворушити? — похоловши, запитала Рейчел. Вона ж не розраховувала на третього пасажира, і якщо в своєму гамаку він пошкодив собі хребет...

— Так.

— То нахріна ж ти говориш, ніби не відчуваєш їх?

— Змерз.

Рейчел позіхнула, в неї повідкладало вуха.

— По-моєму, ми щойно втратили герметичність. Мабуть, ти зачепив ногами вентиль абощо.

Зовні вибілена картинка посіріла. Іще десять секунд, і пасма хмар розійшлися, а за ними відкрився вид на дерева та річки. Від пейзажу паморочилося в голові, земля була все ближче. Рейчел зціпила зуби. Поруч із нею Мартін поворушився, намагаючись все краще роздивитись.

«*Увага. Надуваю подушки для посадки*». Вздовж периметра нижньої частини капсули з'явився і підскочив угору жовтий пітон, загородивши собою вид безпосередньо під ними. Рейчел вилаялася про себе і пошукала галявину в лісі. Останній здавався незвично густим, через що жінка напружилася.

— Онде, — показав пальцем Мартін.

— Дякую.

За допомогою бічної ручки управління Рейчел вказала на прогалину автопілоту. «*Пілоде, курс на вказаний майданчик для приземлення. Після прибуття ввімкнути систему автопосадки*». «*Увага! За п'ять секунд відбудеться запалення гальмівних двигунів. Зараз відбудеться торкання поверхні. Три секунди. Відділення основного парашута*». Капсула пірнула вниз, від чого в усіх підступило до горла. «*Запалення*

двигунів». Десь згори пролунало голосне гуркотіння, і падіння спинилося. Галявина внизу, накренившись, підбралася ближче, і гуркотіння перетворилося на справжнісіньке ревище. *«Увага. Торкання поверхні за десять секунд. Усім приготуватися».*

Повз екран проповзли дерева, бездоганно зелені стовбури, з яких росло листя завбільшки з книжки, що мало фіолетові прожилки. Мартін роззявив рота з подиву. Вони рівномірно опускалися, неначе в ліфті зі скляною стіною у якомусь невидимому хмарочосі. Врешті-решт капсула зупинилась, а в них при торканні клацнули зуби.

Тиша.

— Агов, хлопці, — гукнула їх Рейчел, тремтячою рукою розстібаючи пряжку на пасках безпеки, — дякую, що скористалися авіалініями ООН. Дозвольте мені принагідно запросити вас і надалі користуватись послугами нашої компанії?

Мартін гмикнув і потягнувся:

— Ні, звідси мені не дотягнутись. Доведеться розстебнутися спочатку.

Його руки безвільно впали.

— Ніби свинцем налиті. Кумедно.

— А всього лишень вісім годин у невагомості, — прокоментувала Рейчел, шукаючи щось у маленьких комірках біля ніш для ніг.

— Мабуть, я тепер краще розумію терранців, — почав був Василій тремтячим голосом, — але потім дозволив йому заспокоїтись. — Ви ж усі психи!

Мартін косо зиркнув на Рейчел:

— Ти ба, тільки помітив.

Жінка сіла і взяла компактний рюкзак.

— Таки забагато на це часу пішло, — погодилася вона.

— Ну, і що тепер? Братися за великий консервний ніж чи дочекатися, поки хтось зірве кільце ззовні?

— Найперше, — зауважила Рейчел, — ми повідомимо Критиків, що успішно сіли. Мені сказали, що допоможуть нам зв'язатися. По-друге, я зроблю *ось це*.

І вона схопилася за верхній край екрана. Той зім'явся, неначе тонкий пластик, а з-за нього вигулькнула внутрішня стінка капсули, в яку наполовину вплавилася велика дорожня скриня, з-під частково прочиненого віка якої врізнобіч розповзлися недоладні труби й кабелі.

— Я так і знав! — раптом вигукнув Василій. — Ви маєте незаконний...

— Закрийся.

Рейчел нахилилася і поправила щось під накривкою скрині.

— О тепер можна йти. Хутчіш.

Вона підвелася, відчинила горішній люк, який сковзнув усередину капсули, зайнявши місце екрана.

— Мартіне, підсади мене.

— Гаразд.

Уже за хвилину вони всі втрюх сиділи на даху капсули. Їхній зрізаний циліндр приземлився у спідничці із жовтих надувних подушок посередині трав'янистої луки. Ліворуч у густих комишах ледачо жебонів струмок, а праворуч проти світла виросла непроглядна стіна дивних темнохвойних дерев. Повітря було холодним, свіжим і здавалося нестерпно чистим.

— Тепер що? — запитав Мартін.

— Раджу вам здатися місцевій владі, — виріс над ним Василій. — Вам так просто не минеться, якщо ви відмовитеся співпрацювати. Зате якщо ви дозволите мені вас затримати, то я, то я... — із диким поглядом Мюллер озирнувся навколо.

Рейчел гмикнула:

— Якій ще владі?

— Столичній...

Нарешті вона дала волю гніву:

— Послухай, малий. Ми застрягли чортзна-де на планеті, яка щойно пережила сингулярність третього типу, і сидимо в мертвому апараті з мінімумом припасів. Останні півтори доби я гарувала як дурна, щоб усіх нас урятувати (зауваж, усіх! і тебе також!), і мені було би страшенно приємно, якби ти *стулив свою пельку* бодай на хвилину! Наш головний пріоритет — вижити;

наступний — зв'язатися із людьми, яких я мала би тут відвідати, а повернутися в цивілізацію всього лише на третьому місці. Встигаєш за ходом думки? Бо саме зараз тут *немає* представників цивільної адміністрації, принаймні тих, на кого ти чекаєш. За неповний місяць їм на голову звалилося щось із тисячу років прогресу, тож якщо твій тутешній куратор усе ще сидить за своїм столом, то тільки тому, що впав у кататонічний стан від шоку од майбутнього. Цивілізація на цій планеті перейшла межу *трансцендентності*. Це вже колишня колонія. Останньої більше не існує. І єдині, хто більш-менш розуміється на тому, що тут відбувається, — це ваші інакодумці. Хоча мій оптимізм щодо них теж дуже слабкий. Це *ми* — твій найкращий шанс вижити. Постарайся цього не забути.

Вона люто подивилася на нього, і він подарував їй не менш люб'язний погляд, хоча й не здатний сформулювати свої претензії до неї.

Позаду неї Мартін спускався на луку. Щось привабило його увагу, і він їх гукнув.

— Що там? — озвалася Рейчел. Напруга між двома спала, Василій, ремствуючи, здався і почав шукати, як спуститися вниз. Мартін відповів щось нерозбірливе.

— Що? — перепитала жінка.

— Із цією травою щось не так!

— Чорт.

Рейчел спустилася вниз за Василієм по боці капсули: двох з половиною метрах некруто похиленої керамічної обшивки та м'якому шовку надувної подушки.

— Що ти маєш на увазі?

Мартін випростався і мовчки простягнув їй трав'яну білинку.

— Це ж... — Рейчел не закінчила речення.

— На Світі Рохарда має ж бути типова земна біосфера, адже так? — Мартін із цікавістю дивився на подругу. — Так було написано в моїй брошурці.

— Та *що там* таке? — спитав Василій.

— Трава, або таке, що нею тут вважають, — ніяково стелю плечима Мартін. — Ну, от мені вона геть не скидається на нормальну земну траву. І колір такий, і навіть форма більш-менш, але...

— Ой. Я нею порізалася.

Рейчел впустила листочок, і він непомітно впав, але при приземленні почав розпадатися із протиприродною швидкістю, розщепившись уздовж радіальних швів.

— А дерева?

— З ними теж щось негаразд.

Тріскотіння за плечима Мартіна змусило його підстрибнути на місці.

— Що там?

— Не переживай. Я просто подумала, що нам знадобиться якийсь наземний транспорт, тому наказала його виготовити, капсула піде на матеріали...

— Прикольний багаж у тебе, — сказав Мартін у захваті. Стінки рятувального човника провалилися всередину, у повітрі почав відчуватися гарячий органічний запах печеного хліба.

— Ну, так. — Рейчел мала стурбований вигляд. — Моя контактна особа повинна була одержати повідомлення про наше прибуття. Цікаво, як довго...

Речення зависло в повітрі. Василій заклопотано покрокував у напрямку дальшого узлісся, насвистуючи якийсь військовий марш.

— Ну, і хто твій контакт? — запитав Мартін.

— Такий собі Рубенштейн. Один із відносно раціональних кадрів у русі опору, який відбував тут внутрішнє заслання. Не дуже раціональні швидко гинуть.

— І нащо він тобі здався?

— Передати йому посилку. Хоча її він уже не потребує, судячи з того, що тут найпевніше відбулося.

— Посилку? Яку ще посилку?

Рейчел розвернулася і показала на дорожню скриню, що стояла посеред усе меншої капсули, од якої лишився тільки каркас, між елементами якого тихо валувала пара.

— Ось цю посилку...

Його виказали очі. Рейчел узяла його попід руку.

— Гайда, Мартіне, прогуляємося до того ряду дерев.

— Але ж... — Він озирнувся через плече. — Ет, ходім'.

— Ситуація така, — почала Рейчел із першим кроком. — Пам'ятаєш, я казала, що ми надаємо допомогу людям у Новій Республіці? Якийсь час тому (власне, кілька років тому) в одному управлінні, назву якого тобі знати геть не обов'язково, вирішили, що революція вже назріла. Зазвичай, ми не втручаємося в такі справи; ліквідація режимів — табу, навіть якщо вони вам не до вподоби або вам так велить мораль. Але наші аналітики вирахували, що з'явився невеликий шанс, скажімо так відсотків двадцять, що Нова Республіка здатна пустити метастази і перерости в справжню імперію. Тому було прийнято рішення трохи пришвидшити процес, і от уже десять років ми доправляємо їхньому доморощеному лібертаріанському підпіллю деякі потужні інструменти.

Коли прибув Фестиваль... ми ще не дуже добре розуміли, що він із себе становить. Якби в Кламовці мені було відомо те, що ти потім розповів уже по дорозі сюди, я би на борт крейсера не сіла. І цей багаж із собою не тягнула. Бо за великим рахунком, саме він був головною ціллю подорожі. Двісті сорок років тому аристократія придушила останній совет робітників і технологів, а разом із ним знищила й останній «ріг достатку» із тих, що дісталися Новій Республіці від Есхатона. Відтоді клас арбайтерів легко було тримати в покорі, обмежуючи доступ до освіти, засобів виробництва, заганяючи їх в інформаційне гетто. Цей багаж, Мартіне, повноцінна машина, справжній «ріг достатку». Креслення будь-чого, про що тільки могло подумати постіндустріальне суспільство середини двадцять першого століття, ліофілізовані примірники з Бібліотеки Конгресу, всяка всячина. Ну, і здатна до самовідтворення, це правда.

До лінії дерев лишалося кілька кроків. Рейчел зупинилася і перевела подих.

— Я мала передати цю машину підпіллю, Мартіне, — зізналася вона. — Мене сюди відправили, щоб я забезпечила їх

інструментом для початку революції.

— Для початку... — Мартін витріщився на неї. — Але ж ти сильно спізнилася.

— Тож-бо й воно. — Вона дала йому змогу осмислити все сказане. — Я можу завершити свою місію, про всяк випадок, хоча не впевнена, чи...

Спрінгфілд похитав головою:

— Як же нам вибратися з цієї халепи?

— Ет... хороше питання.

Рейчел розвернулася поглянути на посадкову капсулу, яка продовжувала зменшуватись у розмірі. Потім дістала з кишені жменю ботів-шпигунів оптичного діапазону. Василій безцільно блукав уздовж периметра галявини.

— За нормальних обставин я би осіла в старому місті й чекала би. За пів року прийшов би торговий корабель. Але з цим Фестивалем...

— Будуть тобі кораблі, — абсолютно впевнено відповів Мартін. — А ще в тебе є «ріг достатку», цілий військово-промисловий комплекс у мініатюрі. Якщо він здатен побудувати рятувальний човник, то я впевнений, ми можемо його запрограмувати на виробництво будь-чого, що нам потрібне для виживання. Аж поки не випаде шанс утекти із цієї проклятої діри. Правильно?

— Можливо, — стонула вона плечима. — Але спершу мені потрібно зустрітися із контактною особою і переконатися, що сенсу передавати йому це устаткування й справді немає. — Рейчел розвернулася та рушила назад до посадкової капсули. — Вважається, що цей Рубенштейн — досить-таки розважлива людина як на революціонера. Може, він нам підкаже...

Удалині щось хруснуло, немовби хтось зламав гілку. З іншого краю галявини до багажу біг Василій.

— Чорт, — Рейчел потягнула Мартіна за собою на траву і дістала з кишені станер.

— Що сталося? — прошепотів чоловік.

— Не знаю.

— Прокляття. Схоже, нас знайшли, от тільки не відомо хто. Рада була знайомству.

На луку з-поміж дерев виступила велетенська горбата істота, прямоходячий монстр з неозорою пащекою, розчахнутою в їхньому напрямку.

— Зажди. Не ворухись, — однією рукою Рейчел притримувала чоловіка. — *Не думай* ворухитись. Це створіння заряджене нарівні з танком. Суцільні сенсори.

Істота гойднулася була до рятувального човника, але раптом сіла навпочіпки. На землю вона вивалила довжелезного товстого язика; на його верхній частині з'явилося щось велике і ступило на землю. Покрутивши головою навсібіч, озирнувши руїну, яка лишилася від посадкового апарата, за якою переховувався Василій, і решту галявини, несподівано глибоким голосом істота поцікавилася:

— Агов? Ми прибули не з війною. Тут є Рейчел Мансур?

«Ну, ось, почалося». Рейчел підвелася і прокашлялася:

— А хто питає?

Критик вишкірила на неї довгі, страхітливі ікла:

— Я Сестра Сьома. Ви прибувати вчасно! У нас є криза.

Навколо герцогського палацу почали збиратися люди. Приходили по-одному і по-двоє і збиралися, жертви ПТСР, під укритими сажею зовнішніми стінами. Вони були схожі на пересічних громадян Нової Республіки, хіба що трохи бідніші та більші невігласи на фоні інших.

Робард стояв у дворі та спостерігав за ними з-за воріт. Двоє матросів, що пережили всі злигодні, стояли з рушницями напоготов, наче реліквія тимчасової влади. Хтось знайшов осмалений по краю, але в усьому іншому готовий до вжитку прапор. За годину по тому, як вони гордо здійняли його під подуном леготу, навколо стала збиратися юрба. Нехай у замку побито шибки, нехай розтровощено меблі, але вони все ще солдати Його імператорської величності, статут освячено самим Богом та Імператором, і тому порушувати його не можна — так сказав адмірал, і так вони вчинили.

Робард важко зітхнув. Комаха його вжалила? Якнайдивніша комаха, чорт забирай! От тільки з часу укусу стан адмірала надзвичайно покращився. Ліва щока лишалася безвільна, пальці все ще терпли, але сама рука...

У диспетчерську вишку Робард із лейтенантом Косовим доставили свого старожитнього підопічного, лаючись, розпашілі посеред спекотного полудня. Тут із Курцом стався напад, він холерично давився, хапав ротом повітря й бився в судамах у своєму інвалідному візку. Робард уже боявся, що сталося непоправне, але потім прийшов д-р Герц і вколов адміралу кінську дозу адреналіну. Хекаючи, мов собака, останній угамувався; розплющив ліве око й прошив Робарда косим поглядом.

— Що, пане? Чим я можу допомогти?

— Чекай, — прошипів адмірал і видимо напружився. — Мені спекотно. Але все так ясно.

Обидві руки його поворухнулися, він ухопився за бильця візочка, і на превелике здивування Робарда зіпнувся на ноги.

— Імператоре мій, я можу йти!

Описати почуття Робарда словами, коли він підхопив свого роботодавця, було неможливо. Переважно невіра, а ще — гордість. Дід уже не повинен був мати змогу це робити, особливо після удару, половину його тіла було спаралізувало. Такі ушкодження не загоювалися, говорив лікар. От тільки Курц підвівся на ноги і ступив слабкий крок уперед...

Від часу їхнього прибуття до диспетчерської вишки події розгорталися неначе в курному тумані. Реквізований транспорт, виснажлива поїздка вдвічі безлюднішим містом, де половину будинків спалено до гобелків, а інша половина обросла незбагненними придатками. Покинутий усіма замок. Адмірал в опочивальні герцога. Знайти кухню, відшукати щось їстівне у безмежних підвальних коморах. Хтось підняв прапор. Біля воріт стали вартові. Дві сором'язливі, схожі на мишенят служниці стрімголов прибігли зі своїх сховків і, припадаючи в кніксенах, узялися виконувати обов'язки, до яких їх давно було привчено. Наряд на прибирання, безжально спалені у багатті рештки

розбитих меблів та опалений його вогнем велетенський бальний зал. Розгорнуті з металевих сіток та шовку маскувальні штори на високих вікнах без шибок. Вартові на воротах, озброєні. Перевірити водогін. Ще більше людей в одностроях цього курного спекотного дня. Клопоти, так багато клопотів.

Вигадавши вільну хвилинку, він виламав двері в кабінет громадянина Фон Бека. Сюди так і не потрапив жоден із революціонерів, не потрапив або просто не пережив активних контрзаходів. Увесь інструментарій прокуратора лишився тут. Робард перевіряв роботу каузального каналу надзвичайного зв'язку, його ентропійність виявилася виставленою на максимум, хоча індикатор пропускної здатності свідчив, що понад половину пакета так і не використали. Пересвідчившись, що найгірші його прогнози збулися, Робард скористався щедрими запасами екзотичних інсектицидів, які зберігалися в Фон Бека, напахавшись ними, поки в кімнаті не став голубий туман і було буквально нічим дихати. Поклавши до кишені невеличкий предмет, володіння яким було категорично заборонено під страхом смертної кари для всіх, крім персоналу управління Куратора, чоловік вийшов у хол, замкнув за собою двері і повернувся до виконання обов'язків адміралового денщика.

Поки він ходив у справах, безцільні групки роззяв під стінами герцогського палацу дивним чином зазнали метаморфоз і тепер перетворилися на справдешній натовп. На Робарда витріщалися знервовані вимучені обличчя, що належали людям, які не розуміли, куди потрапили, й утратили своє місце в житті. Загублені, вони відчайдушно прагнули заохочення зі сторони. Безсумнівно, багато хто з них приєднався би до підпілля інакодумців; ще більше — скористались би унікальною обстановкою, що її спричинила поява Фестивалю, і максимально покращили би власні можливості. Адже тепер, на багато років уперед, навіть зникнення Фестивалю не позбавить широкий світ його привидів, чарівників, балакучих тварин і проникливих відьом. Дехто не бажав переходити трансцендентну межу, яка визначала людський рід; таким хотілося житейської рутини, і

Фестиваль їх позбавив її. То що, армійська шинель бовваніє на далекім краю площі? Жовтолиций, виморений голодом чоловік, якого Робард за інших обставин повважав би розбійником з битого шляху; тут він найпевніше був одним з останніх відданих решток полку, який масово дезертирував з поля бою. Перше враження тут могло виявитися зрадливим.

Робард і далі спостерігав. Удалині, десь за пів милі від них, здійнялася хмара пилу. «Хм-м-м».

У великий вестибюль можна було потрапити одразу з парадного входу, далі були головні сходи, бальна зала і численні скромніші приміщення. Зазвичай денщики пішли би непоказним бічним входом. Сьогодні ж Робард зайшов через велетенські двері, крізь які мали би проходити послы й лицарі королівства. Ніхто не спостерігав за ним на цій укритій порохом підлозі, за його брудними слідами на битих кахлях в обхід розтровоєної жирандолі. Не зупинився він і на порозі Зоряної палати.

— ...іншу баранячу ногу. Чорт забирай, солдате, уже й постукати не можна?

Робард завмер на вході. Адмірал сидів за столом губернатора і наминав холодне м'ясне асорті — дуже холодне консервоване м'ясо та маринади з підвалу, — поки фрегатенкапітан Леонов і двоє інших офіцерів-штабістів уважно спостерігали за його учтою.

— Пане адмірале, наближається революційна гвардія. У нас є п'ять хвилин на те, щоб прийняти рішення, говорити з ними чи одразу стріляти. Чи можу я запропонувати доїсти обід пізніше, після того, як ми розберемося з ними?

— Хам, та як ти смієш турбувати адмірала?! Геть! — гаркнув на нього, розвернувшись, Леонов.

Робард підняв ліву руку і розкрив долоню, в якій тримав картку.

— Ви бачили раніше такі?

— Я... я... — сплотнів Леонов.

— В мене немає на це часу, — безцеремонно ввірвав його Робард, а потім знову звернувся до адмірала: — Мій

повелителю?

Курц подивися на чоловіка, примруживши очі:

— І давно?

— Весь той час, що я служив вам, мій повелителю, — знизав плечима Робард. — Заради вашої ж власної безпеки. Повторюся: у нашому напрямку зі сторони південного берега рухається натовп. Він уже перетнув старий міст. У нас є п'ять хвилин на те, щоб вирішити, як вчинити. Хоча я маю сумнів, що постріли з нашого боку допоможуть з ними подружитися.

Курц кивнув:

— Значить, я вийду до них поговорити.

Тепер настав час Робардові дивуватись:

— Пане адмірале, гадаю, вам не варто вставати з візка. І тим паче — сперечатися з революціонерами. Ви впевнені?..

— Юначе, я вже років вісімдесят так добре не почувався. У тутешніх бджіл не жала, а диво якесь дивнеє.

— Можна сказати і так. Пане адмірале, боюся, вас могло бути скомпрометовано. Очевидно, цей Фестиваль має доступ до широкого спектру молекулярних технологій, що виходять за межі прекрасної послуги, яку вони надали вашій церебрально-васкулярній системі. Якби їм заманулось...

Курц підняв руку.

— Знаю. Але ми і так маємо покладатися на їхню ласку. Я спускаюся до людей і говоритиму з ними. Є діди серед натовпу?

— Ні, — здивувався Робард. — Принаймні я не бачив жодного. Ви гадаєте...

— Зцілення від старості — дуже поширене бажання, — зауважив Курц. — Пічкурам хочеться померти від пострілу ревнивого чоловіка, а не няньки, якій набридло тягати судно з-під ліжка. Якщо цей Фестиваль виконував різні бажання, як доповідає наша розвідка, то... — Він підвівся: — Парадну форму мені, Ро... А... Ви, так, ви, Косове. Тепер ви мій вістовий. Робард старший вас тут усіх за званням. І не забудьте мої медалі!

Білий мов полотно Леонов досі ніяк не міг припинити труситись.

— Пане! А, так, пане! Дозвольте спитати...

— Давайте.

— А давно повелося, що доглядники управління Куратора мусять вдавати з себе денщиків?

— От уже... — Робард дістав із кишені годинник на ланцюжку і звірився з ним, — майже сім років і шість місяців. На особисте прохання ерцгерцога. От чесно. Ніхто навіть *не помічає* слугу. А Його ясновельможність...

Повернувся Косов із регаліями. Леонов провів Робарда на сходовий майданчик, поки адмірал одягався.

— Його ясновельможність не є *прямим* спадкоємцем престолу. Ви ж мене розумієте, правда?

Леонов розумів, і його зітхання з присвистом (вкупі з даними, якими Робарда постачали аналізатори стресу, підключені до слухових нервів) сказало йому про це все, що потрібно було знати.

— Ні, Його величність і не боявся перевороту. Вірнопідданість адмірала бездоганна. От тільки його особиста харизма, слава героя Республіки і всенародна любов роблять питання його безпеки архіважливою справою. Скористатися цим можна прямо тут.

— Овва. — Леонов на мить замислився. — Революціонери?

— Якщо він на них натисне, вони посипляться, — рішуче промовив Робард. — Усі їхні найвідданіші послідовники давно розбіглися. Така вже природа сингулярності. Якщо не посипляться, то — і він поплескав себе по кишені, — я вповноважений вдатися до надзвичайних заходів в ім'я захисту Республіки, включно з використанням заборонених технологій.

Леонов хустишкою змахнув піт із чола.

— Значить, вважайте, все скінчилося. Революціонери посипляться завдяки політичним або силовим заходам. Тимчасово поставте Його ясновельможність губернатором, і за пів року все закінчиться. Хіба що лишаться самі крикуни.

— Я би так не сказав. Навіть якщо та жінка із Землі мала рацію, а я схильний вважати, що вона розповідала правду про

не зацікавлений (наскільки ми зрозуміли) в підкоренні цієї планети Фестиваль, і весь наш похід — надзвичайно дорога помилка, то ми втратили тут дві третини населення. Згубного вірусу доступних частот, яким вони отруїли всю планету, нам не позбутися; значить, доведеться покинути колонію або щонайменше встановити карантин. Кляті революціонери *вже виграли*, і джина з пляшки випущено на волю вольную. Все, за що боролися наші предки, пошматовано і розвіяно на вітрі! Бджоли дарують вірус вічної молодості, а вулиці вибуковано безмежними багатствами. Все знецінено!

Він замовк і глибоко зітхнув, занепокоївшись власною бентежністю.

— Звісно, можна придушити революційний штаб тут, у Новому Петрограді, а на дозвіллі зайнятися очисткою околиць...

Тут розчинилися двері Зоряної палати, за якими стояв адмірал Курц, чий ефектний, продиктований ситуацією образ доповнювали золоті нашивки, малиновий пас та іконостас медалей, згідно із рангом. Виглядав адмірал молодшим років на десять, а не старшим років на двадцять, як можна було би очікувати від сивочолого патриція, викапаного джентльмена-диктатора, що мав заспокійливий вигляд самодура.

— Ну, що, панове? На оглядини до юрби?

Маршовим кроком він не рушив (атрофовані м'язи ніг про це потурбувалися), але й на жодну з рук не спирався.

— Гадаю, це прекрасна ідея, пане адмірале, — відповів йому Робард.

— Правда, пане.

Леонов і старший куратор пішли за адміралом услід, прямуючи до сходів.

— Це присмерк анархії та безладу, панове. Мені би трошки красномовства, і завтрашній день знову належатиме нам!

Усі разом вони вийшли у двір, звідки він збирався звернутися до блудних овець, які вже, самі того не знаючи, повернулися в кошару.

На гребені пагорба, вкритого муміфікованими рештками дерев, лежала бурштинова краплина завбільшки із шарабан. Угору стриміли обвуглені телеграфні стовпи, вкриті тонким шаром сажі; під черевиками Бурі Рубенштейна, який ішов за людиноподібним кролем, хрустіли дрібні кістяки.

— Хазяїн *тут*, — пан Кріль тицьнув пальцем у химерного обрису брилу.

Склавши руки за спиною, Рубенштейн обережно наблизився до неї. Так, без найменших сумнівів, це бурштин або щось дуже схоже на нього. Верхній його шар вкривала комашня й бульбашки, а нижче панувала темрява.

— Це кавалок скам'янілої живиці. Твій хазяїн мертвий, кролику. Навіщо ти мене сюди привів?

Кріль засмутився. Він опустив і притиснув до черепа вуха.

— Хазяїн *усередині!* — переминався він із лапки на лапку. — Коли атакували Міми, хазяїн попросив допомогу.

Буря вирішив підняти настрій істоті.

— Зрозуміло...

Аж раптом він зупинився. Всередині брили й справді щось було, темне й невиразне. Якщо подумати, то й дерева навколо — це трупи, що вигоріли зсередини від жахливого сплеску енергії. Революційна гвардія, і без того настрахана лисенківщиною в цьому лісі, відмовилася заходити в мертву зону. Вони лишилися товктись унизу, дискутуючи на предмет ідеологічної необхідності апгрейдити нелюдські види до інтелекту (дехто навіть гарячково пропонував зробити виняток для котів, подарувавши їм дар мови та протиставленого великого пальця) та порівнюючи свої щораз витіюватіші імпланти. Буря поглянув ближче, а його зір роздвоївся неначе в тумані, коли п'явки від комітету державного зв'язку скерували йому власне бачення. У брилі щось переховувалося, і воно мислило позбавленими форми та мистецької вишуканості думками, які бавилися із мережею клітинної комунікації від Фестивалю, немовби немовля подолом маминої спідниці.

Важко зітхнувши, Буря нахилився до не-бурштину:

— Хто ти? — безслівно, але напористо запитав він, відчуваючи гладінь поверхні під руками. Підшкірні антени передавали всю інформацію в супний набір пакетних даних, який поширювався холодними хвилями через ліс. Він чекав на відповідь.

«Ідентичність. Мене. Фелікс. Ти?»

«Виходьте з піднятими руками і будьте готові віддатися на волю авангарду революційного правосуддя!»

Буря важко ковтнув. Він-то збирався спитати щось типу: «Ви можете вийти поговорити?», але його революційні імпланти, схоже, включали ще й семіотичну стадію підміни референтів, на якій усе, сказане ним за допомогою цього кіберпросторового посередника, зазнавало перекладу на звукові байти Центрального комітету. Розгніваний через таку внутрішню цензуру, Буря вирішив, що наступного разу потрібно буде якось її обійти.

«Серйозні пошкодження. Немає зв'язку з попередньою інкарнацією. Хочу/потребую допомоги з метаморфозом».

Буря озирнувся і обперся спиною на брилу.

— Ти, кріль, що-небудь із цього чув?

Кріль сів і проковтнув повен рот трави:

— Із чого цього?

— Я говорив із твоїм, е-е, хазяїном. Тобі нас чути?

— Ні. — Одне вухо Кроля смикнулося.

— Добре.

Буря заплющив очі, і роздвоєний зір повернувся. Але виступав усе ще його імплант: *«Як ви сюди потрапили? Чого намагаєтесь досягнути?»* і *«Я думав, вам потрібна допомога»*, — на ділі прозвучали як:

— Зізнайтеся в своїй контрреволюційній діяльності перед трибуналом! Які перед вами стояли завдання? Навіщо постійно втручаєтесь в боротьбу з реакційною посередністю і буржуазним інкременталізмом? Гадаю, ви винні в зловмисному хуліганстві!

— Трясця! — пробурмотів уголос Буря. — Має ж бути якийсь фільтр, щоб усе це обходити... — Ет...

«Перепрошую за це. В мене інстальовано ідеологічно упереджений інтерфейс. Як ви туди потрапили? Чого намагаєтеся досягнути? Я гадав, вам потрібна допомога».

На поверхню каменя поступово спливли бульбашки відповіді; підключилася візуальна перцепція, і протягом кількох хвилин Буря тремтів у хлопчачих кошмарах утечі від Периферії.

— Ага. Навіть так. То в очікуванні ремонтних робіт Фестиваль вас муміфікував. І тепер ви готові вирушити... куди? Що це?

Ще один образ. Зорі, нескінченні відстані, безсонним сном за багато світлових років сплять крихітні щільні й дуже *гарячі* тіла. Вибухають листяною бурею в пустелі у новому світі, квітнучи, вмираючи й засинаючи знов до наступного разу.

— Я вас правильно розумію? Колись ви були губернатором. Потім — восьмирічним хлопчиком, який мав балакучих друзів-тварин і яким немовби опанувало прокляття-*гейс* «прожити цікаве життя» з купою пригод. А зараз ви вже хочете бути космічним кораблем? А я, найближчий до вас делегат Центрревкому, маю надати вам допомогу?

«Не геть». Ще одне видіння, цього разу довге й складне, обтяжене цілою низкою політичних концепцій, які дошкульний імплант спробував перетворити на графіки врожайності, які демонстрували поступ п'ятирічного плану сільгоспвиробництва.

— Хочете, щоб я *це* зробив? — скривився Буря. — Я що, по-вашому, вільний агент? По-перше, управління Куратора просто застрелить мене, щойно побачить, а не стане слухати мої пропозиції, які, тим паче, звучатимуть для них як державна зрада. По-друге, більше ви не губернатор, а навіть якби й були, то вас би вмиль звільнили, якби ви щось таке публічно заявили. Якщо ви не помітили вчорашнього феєрверку, то можу вас поінформувати: то була перестрілка Імператорського флоту (принаймні того, що лишилось від нього) з Фестивалем. По-третє, варто мені хоч словом про це обмовитися, ревком

застрелить мене теж. Ніколи не можна недооцінювати вродженого (на протигагу ідеологічному) консерватизму революційної ідеї, варто їй буде розкрутити свій маховик. Ні, це дуже непрактично. Навіть не розумію, навіщо вам марнувати час на таку ідіотську пропозицію... Навіть не...

Він затнувся. Під горою щось шуміло і пробиралося по зоні безпосереднього враження рентгенівським лазером.

— Хто це? — запитав він, але пан Кріль уже зник, панічно змахнувши білим хутром хвостика попід його носом.

Повільно повалилося схоже на телеграфний стовп дерево, і за нього вигулькнула химерна гора на курячих ногах. У проїмі дверей сиділа Сестра 7-ма і кричала, не зводячи з нього пекучого погляду:

— Буря Рубенштейн! Виходь! Є резолюція! Є вантаж! Є гості!

Зустріч уже була близько, і Рейчел розглядала околиці пагорба: її роботи на комашиних крилах здійнялися в повітря і пильнували, чи ніде немає ніяких загроз.

Дерева зусібіч стояли мертві, обпалені жахливою невідомою силою. Мартін схвильовано дивився на них, поки жінка шукала щось в об'ємній дорожній скрині.

— Що там? — поцікавився він.

— Зернятко «рогу достатку», — пояснила Рейчел і кинула йому предмет завбільшки з кулак. Той його впіймав і уважно покрутив у руках.

— Усе машинобудування в одному місці, — зачудовано промовив він. — В мініатюрі.

Кілька мільйонів мільярдів молекулярних асемблерів, сонячні панелі завтовшки з плівку, які здатні були забезпечити їх кіловатом електроенергії, термодинамічні мембранні фільтри для видобутку сировини із доквілля та обчислювальний центр, могутніший від всепланетарного інтернету досингулярної доби.

Мартін поклав насінину в кишеню і поглянув на Рейчел:

— Гадаю, в тебе була на це причина...

— Еге ж. Оригінал скоро доведеться віддати. Малий не повинен це побачити, бо якщо здогадається, що це таке,

скажуться.

Вона видивлялася вперед. На маківці пагорба була розташована якась брила, об котру спирався чоловік. Хатина Критика подалася вперед із шумом і тріском.

— Якщо це той, на кого я сподіваюся...

Вони пнулися вгору по схилу. Всі дерева навколо були мертві. Мартін перечепився через заокруглений камінь і, лаючись, копнув його кілька разів, та, придивившись, припинив це робити, бо камінь виявився людським черепом, інкрустованим металевими волокнами.

— Тут сталося щось дуже погане.

— От дивно, правда? Краще допоможи мені зі скринєю.

Скринєю для подорожей, що тепер функціонувала на власних акумуляторних батареях, виявилось складно керувати на трав'янистому схилі: пів дороги довелося її тягнути через різні перешкоди.

— Маєш які-небудь занички?

Мартін стенив плечима:

— Хіба я схожий на солдафона?

Вона примружилася, дивлячись на нього:

— Любий, в тебе повно таємних талантів. Гаразд, якщо справи підуть через пень колода, я щось придумаю.

— Ну, і з ким ти маєш зустрітись?

— Буря Рубенштейн. Радикальний репортер-підпільник. Справжній пасіонарій. Під час останнього великого страйку робітників керував цілим советом. За ці потуги його відправили у внутрішнє заслання. На щастя, не потрапив під розстріл.

— І ти хочеш передати... — Мартін затнувся. — Тобто планувала. Саме так ви збиралися почати тут революцію, аж раптом прийшов Фестиваль, і все це втратило актуальність.

Спрінгфілд озирнувся через плече, але Василія ніде не було видно.

— Трохи не так. Згідно з планом я мала передати йому інструмент, що — мали би вони таке бажання — дозволив би влаштувати революцію.

Рейчел змахнула піт із чола:

— Насправді, це наш давній резервний план, просто ніяк не траплялося хорошої нагоди його реалізувати... мовляв, застосування сили і так далі. Тепер змінилися правила гри. Наскільки я можу судити, Рубенштейнова порода вижила під час цього переходу до постдефіцитної економіки; можна сказати, зараз вони — це найближче, що є від цивільної влади у цій нікчемній загумінковій колонії. Коли Фестивалю стане нудно і він вирушить у подальшу путь, тут не вижити без «рогу достатку». Хіба що вони вже випросили собі один у Фестивалю.

Виїхавши на кращу поверхню, багаж рвонув уперед, і Рейчел довелося зосередитися на його управлінні, щоб безпечно доставити скриню нагору.

— То яка ж у тебе була стратегія завершення місії? — запитав Мартін, крокуючи їй услід.

— Стратегія завершення? Та здалася мені ця смердюча стратегія! Доставити би просто цей вантаж... А потім злитися з хаосом. Знайти собі житло. Облаштуватися тут, поки не відновиться торгівля. Потім назад. А ти?

— Десь так само. У Германа свій спосіб надолужувати справи. Ти хотіла податися деінде чи в якесь конкретне місце?..

— Містечко під назвою Плоцьк. — Рейчел різко смикнула головою. — Але давай усе по черзі. Найперше — посилка. Потім спекатися нашого сміхунця, де з ним буде все гаразд. Ем-м-м... Ну, і крім цього, я думала... е-е... про нас.

Мартін узяв її за вільну руку:

— Хотіла позбутись і мене?

Рейчел у відповідь витріщилася:

— Е-е... Що? Чого б це я мала тебе позбутись?

Мартін зітхнув:

— А ти *хочеш* мене позбутись?

Вона похитала головою.

Мартін лагідно потягнув її до себе, вона прихилилася до нього.

— І я теж не хочу, — шепнув він їй на вухо.

— Хай там як, — розмірковувала Рейчел, — а вдвох у нас більше шансів. Можна підстраховувати одне одного. Спершу

буде досить важко. Та й застрягнути тут можна на тривалий час. Цілком ймовірно, на роки.

— Рейчел, годі шукати виправдання.

— Невже це так очевидно? — зітхнула вона.

— Твоє почуття обов'язку надмір...

Тут Рейчел трохи відступила, а він зупинився, помітивши застережливий блиск у її очах. Раптом вона тихо захихотіла, і за якусь мить він уже сміявся разом із нею.

— Повір мені, Мартіне, я здатна собі уявити набагато гірших від тебе людей, із якими життя могло би закинути на Богом забуту планету, що намагається оклигати від революції...

— Гаразд, вірю-вірю!

Вона прилинула до нього і міцно поцілувала, а потім відпустила із посмішкою.

Тепер, коли схил вирівнявся, багаж безперешкодно котився собі вперед. У пообідньому світлі брила над ними ясніла жовтим кольором, а чоловік, який раніше спирався на неї, про щось жваво, махаючи руками, дискутував із велетенською істотою-Критиком. Коли вони підійшли ближче, він повернувся до них: жиливий курдупель з кошлатою чуприною, гострою борідкою та старожитньою пристрасстю до пенсне. Судячи з його одягу, він уже не перший день був у дорозі.

— Хто ви такі? — агресивно звернувся він до них.

— Буря Рубенштейн? — утомленим голосом запитала Рейчел.

— Так? — підозріло зиркнув на неї він. — Начувайтесь контрзаходів!

— Посилка для Бурі Рубенштейна на потреби Демократично-революційної партії, Світ Рохарда. Ви не повірите, як здалеку її доставили і які перешкоди при цьому потрібно було мені подолати.

— Е-е... — він витріщився на скриню, і потім знову перевів погляд на Рейчел. — Хто ви ще раз такі?

— Друзі зі Старої Землі, — пробурмотів Мартін. — А ще — голодні, брудні жертви космічної катастрофи.

— Ну, тут на гостинність не чекайте, — Рубенштейн обвів рукою галявину. — Старої Землі, кажете? *Справді*, дуже здалеку для кур'єра! От тільки що в ній конкретно?

— Автоматизований «ріг достатку». Самовідтворюваний завод, повністю програмований, і він ваш. Дарунок із Землі. Цей засіб виробництва на самостійному ходу. Нам здавалося, у вас могло виникнути бажання розпочати промислову революцію. Принаймні ми так вважали до Фестивалю.

Рейчел аж кліпнула, коли Рубенштейн закинув голову і несамовито розреготівся на повний голос.

— І що б це мало означати? — роздратовано спитала Рейчел. — Я сюди добиралася сорок світлових років, наражаючись на серйозну небезпеку, щоб доставити звістку, за яку ще пів року тому ви готові були вбивати. Не хотіли би пояснити свою поведінку?

— Шановна добродійко, я дуже перепрошую, що не зміг належно оцінити ваші зусилля. Ще чотири тижні тому ви своїм дарунком змінили би хід історії. У цьому я абсолютно не сумніваюся! Але ж бачте, — він випростався і посерйознішав, — ми мали такі пристрої від найпершого дня Фестивалю. І попри все те хороше, що вони нам принесли, краще би очі мої їх не бачили взагалі!

Рейчел, не знітившись, подивилася на Рубенштейна:

— Що ж, усе, значить, сходиться. Сподіваюся, ви маєте час просвітити мене, що тут у вас відбувалося, поки я марнувала свій час, — категорично заявила вона.

— Десь три тижні тому в нас відбулася революція, — промовив Буря, обходячи та оглядаючи скриню. — Усе пішло не так, як ми планували. І я певен, наш спільний друг Критик вам усе пояснить. — Рубенштейн сів на скриню. — Есхатон-зна, що тут роблять Критики, та й Фестиваль узагалі. Ми... та власне, ніхто не був готовий до всього, що відбулося. Ви ж знаєте, що наші партійні з'їзди повністю поділяли мої мрії? Так-от, за два тижні, протягом яких розгорталася революція, ми раптом збагнули, що нікому *не потрібні*. Емерджентна критичність.

Сестра показувала мені наслідки... погані наслідки. — Він понури́в голову. — Кажуть, у столиці приземлилося трохи вояків флоту, які пережили його катастрофу. До них потягнулися люди. Вони прагнуть безпечності, і не мені їх судити.

— Давайте впрост, — Рейчел похилилася на бурштинову брилу. — Ви передумали? Вже не хочете міняти систему?

— Ні! Що ви, ні! — Буря аж підскочив. — Просто системи більше не існує. Її зруйнували не комітети, не совєти і не робітничий клас. Її зруйнували бажання людей, які раптом стали справджуватися. Але ж послухайте. От ви самі маєте вигляд, немовби щойно із битви! Повсюди біженці. Як тільки я покінчу тут зі своїми справами, то повернуся в Плоцьк і вже там на місці спробую розібратися, як цю стабільність можна забезпечити. Не хочете разом зі мною?

— Стабільність, — повторив за ним Мартін. — Але ж які тут можуть бути справи? Навіщо ви тут? Де цивілізацією навіть не пахне.

М'яко кажучи, Спрінгфілд видавав бажане за дійсне, подумала Рейчел. Вона понуро озирала ліс. Здолати таку відстань, тільки щоб дізнатися, що спізнилась на три тижні, що могла змінити хід історії на краще, що Фестиваль начисто зруйнував суспільний уклад як такий на цій планеті, перемоловши його в інформаційному блендері на максимальній швидкості. Всю цю інформацію важко було перетравити. А ще вона *втомилася*, до смерті *втомилася*. Вона старалася, як і Мартін. Три тижні. *Якби ж Мартін зазнав невдачі...*

— У цій брилі дехто є, — повідомив Рубенштейн.

— Що?

Перед розподіленим роботичним зором Рейчел постала складна тривимірна модель пагорба. Ось по його схилу дряпається Василій. Ось Мартін. А ось брила...

— Людина всередині, — кивнув Буря. — Все ще жива. По суті, він хоче пасажиром приєднатися до Фестивалю. І я розумію чому. Із його перспективи в цьому є сенс. Але боюся, наш

надзвичайний комітет матиме заперечення — він їм потрібен тільки мертвий. Столичні реакціонери теж заперечуватимуть, хоча і з інших причин. Їм він потрібен назад. Колись він служив губернатором планети, аж поки не справдилося забагато надто особистих, глибоко персональних побажань. Посадове недбальство. — Рубенштейн кліпнув очима: — І сам би не повірив, але...

— Ага. Так чому ж він насправді не може приєднатися до Фестивалю?

— Бо приверне цим їхню увагу. Фестиваль надає послуги за інформацію. Він уже розказав їм усе, що знав. І я — теж. Що нам тепер робити?

— Нісенітниця! — мовив Мартін. — Невже Фестиваль бере пасажирів тільки за плату?

— Як не дивно, але саме так до них потрапили і Периферія, і Критики. Останні й досі ніяк не розплатяться, тому надають послуги, коментуючи всі свої знахідки на високому рівні.

Буря знову сів.

— Агов, Критику! — заволав Мартін:

Нижче по схилу піднялася Сестра 7-ма:

— Питання? — лунко відізвалася вона.

— Як вам добратися додому? — крикнув їй Мартін.

— Закінчити Критику! Ліфт-обмін.

— Пасажира не взяли би з собою?

— Хо! — Сестра 7-ма подибала нагору. — Ідентичність питання?

— Вітрифікована особа в цій комірці. Кажуть, була колись тут губернатором.

Критикеса підійшла ближче. Рейчел постаралася не відсахнутися від її липкої постави з рослинним духом.

— Можемо брати вантаж, — прогуркотіла Сестра 7-ма. — Дайте причину.

— Е-е-е... — замислився Мартін і поглянув на Рейчел. — Фестиваль асимілює інформацію, правда ж? От ми з військово-космічного флоту. Маю цікаву історію.

Сестра 7-ма кивнула.

— Інформація. Корисна, так. Низька ентропія. Пасажир...

— Вітрифікований, — перервав її Буря. — Очевидно, самим же Фестивалем. Прошу, тільки чесно. Дехто з моїх колег не схвалює, а реакціонери...

Якесь шосте чуття змусило Рейчел озирнутися. Це був Василій. Він небезпричинно обійшов пагорб з іншого боку. Тепер вона бачила, що в руках він стискав якесь руків'я, нібито без леза. Вираз на його обличчі був несамовитий.

— Буря Рубенштейн? — ахнув він.

— Це я. А ви хто? — Рубенштейн розвернувся до новоприбулого.

Немов маріонетка в руках ляльководи напідпитку, Василій ступив два невпевнені кроки вперед.

— Я твій син, мерзотнику! Ще не забув мою матір? — і він здійняв енергетичний ніж.

— От *чорт!*

Рейчел раптом звернула увагу на статичне потріскування, яке навіть зараз частково приглушувало її імпланти, намагаючись їх переконати, що тут нікого немає, що нічого з цього не відбувалося насправді. Усе стало ясно, набагато ясніше. Вона тут не єдина особа з імплантами високого рівня.

— Мій син? — спантеличено повторив за ним Рубенштейн, і вираз на його обличчі став зрозумілішим. — То Міллі дозволили тебе залишити після мого вигнання? — Він підвівся: — Сину мій!

Василій зробив у його бік випад, невправний, але дуже завзятий. От тільки в Бурю він не поцілив. Мартін устиг його повалити долілиць, підскачівши ззаду.

Із пронизливим скреготінням енергетичний ніж прошив віко скрині, ввітнувши мільйони якнайтонших мікросхем. І поки юнак намагався видобути назад свою зброю із неї, вона зайнялася містичним мерехтливим світлом та пахнула димком із запахом свіжих дріжджів. Надпровідне моноволокно, утримуване в напруженому стані зловісно могутнім магнітним полем — цей ніж здатен був розрізати практично все на світі.

Мартін перекоотився на спину і глянув угору саме тієї миті, коли Василій, чиє обличчя немов убралось у в'ялу маску, підійшов до нього із здійснитим для удару ножем. Тієї ж миті пролунало коротке дзижчання, очі прокуратора закотилися, і він повалився на скриню.

Рейчел опустила станер і повернулася в нормальний режим, в неї пекли руки та грудина. Вона важко хекала, серце мало не вискакувало. «Трохи частіше так робитимеш і помреш».

— Чорт забирай, та був у нас на борту хоч *хтось* без подвійного дна?! — поскаржилася вона.

— Не схоже на те, — спробував сісти Мартін.

— Що сталося? — озирнувся спантеличений Буря.

— Гадаю... — Рейчел поглянула на скриню. З неї зловісно валували гази: енергетичний ніж розпоров надто багато чарунок синтезу, і вочевидь деякі його паливні баки текли сильніше, ніж могли би подужати ремонтні програми. — Нам не варто тут затримуватися. Поговоримо по дорозі в Плоцьк?

— Так. — Буря скотив Василя зі скрині і відтягнув на кілька кроків. — Він і справді мій син?

— Можливо. — Рейчел позіхнула, набираючи побільше повітря в легені. — Мене не полишали сумніви. Навіщо він у поході? Таких помилок ніхто не робить. Ну, і як він кинувся на вас... Гадаю, був запрограмований. Напевно, управління Куратора вирахувало, що у випадку революції ви відіграватимете центральну роль. А тут безбаченко, знеславлена матір, легко завербувати. Так буде вірогідно?

Сестра 7-ма звелася на лапки й винюхувала біля бурштинової брили з її вітрифікованим в'язнем, практично блаженної пам'яті герцогом Феліксом Політовським.

— Я повідомила Фестиваль про вивантаження пасажира, скоро-зараз, — прогуркотіла вона. — Розказати тепер історію? Шанувати кредит?

— Пізніше, — відмахнувся Мартін.

— Гарзд, — скреготнула в повітрі іклами Сестра 7-ма. — У банку міфологій маєте овердрафт. Я виправлю. Іти в Плоцьк,

скоріше-зараз?

— Поки не вибухнув цей багаж, — погодився Мартін. Він підвівся, похитуючись, наче п'яний, і поморщився від болю, коли переніс вагу тіла на коліно.

— Рейчел?

— Іду. — Темні плями майже розійшлися перед її зором. — Гарзд. Ем-м-м... Якщо його зв'язати і кинути до вас у ту хатину з ногами, то промивання юних мізків можна буде відкласти. Треба розібратися, чи є в нього інші іпостасі, крім програмованого кілера.

— Згода, — промовив Буря. — Такого я не очікував.

— Ми — теж, — лаконічно відповіла Рейчел. — Гайда. Поки тут усе не злетіло в повітря.

Усі разом вони почваланали вниз по схилу, геть від готової до вибуху шипучої революційної бомби та останнього незміненого релікта старожитнього режиму, вертаючи на дорогу до Плоцька.

ЕПІЛОГ

Щойно новини про дивовижну яву адмірала Курца в герцогському палаці розійшлися по місту, тонкі лаштунки нормальності стали вертатися назад. Революційні комітети, чії штаби засідали на зерновій біржі, стурбовано спостерігали за тим, як розгортаються події, але простий люд виявляв значно менше ентузіазму. Багато хто лишався спантеличений, дезорієнтований і глибоко розчарований чудернацькими часами. Переважна більшість інших місто вже покинули. Серед руїн, які колись говорили про стабільність, гуртувалися жертви суспільної катастрофи, вони споживали манну від машин Фестивалю та молились.

Курц і надалі аж пашів здоров'ям; як і зауважив раніше Робард, існували вагомі причини, чому старечі хвороби серед жертв Фестивалю практично не спостерігалися. Дослухаючись до порад Куратора, адмірал великодушно проголосив амністію всім прогресивним елементам суспільства, заявив про початок реконструкції та колективної інтроспекції. Чимало колишніх революціонерів скористалися такою нагодою і злилися з народними масами в таборах або покинули місто, подекуди прихопивши з собою зерна автоматизованих «рогів достатку». Світ Рохарда колонізували досить слабко, і вже за триста кілометрів за містом розкинулися фактично незнані дикі землі. Всі, кому гидко було спостерігати за відновленням колишнього статус-кво, пустилися берега.

Так само за вказівками управління Куратора адмірал не став посилати за ними ополчення. Зі зловмисниками вони поквитаються пізніше, зауважив Робард. Пізніше, коли ті переживуть близьку й голодну зиму.

До поверхні планети безпечно дісталось ще кілька рятувальних човників. Усі вони перебували на летовищі за палацом. Небо осявали регулярні світлові шоу, адже нащадки Фестивалю вже вибиралися в дорогу. Бабуні на вулицях задирали голови, осіняли себе знаменнями проти вроків і плювали в стічні канави на знак того, що лихі часи минули. Деякі із «зоряних віхтів», що пролітали над їхніми головами, забрали з собою і кодовану сутність старого герцога, та про це мало хто знав і ще менше людей на це зважало. Орбітальні заводи Фестивалю поступово добігали кінця свого проєктного часу функціонування і закривались. Один за одним відключалися телефони. Тепер ними дзвонили виключно одне одному, користуючись уже безцільним середовищем їхньої телефонної мережі. Куратора це дратувало, але, зрештою, він мусив змиритися, бо нічого не міг із ними вдіяти. Принаймні аж поки не відновиться контакт із метрополією на іншій планеті.

У Плоцьку події розгорталися геть не так. Віддалене поселення тепер було відрізане від столиці зсувами та химерними, небезпечними структурами, які начисто знищили дорожню інфраструктуру. Тутешній ревом трохи вгамувався, перетворившись на звичайну тимчасову міську управу. Численні покинуті ферми навколо самозахопили селяни, в чиїх родинях другі й треті сини раптом перестали страждати від дефіциту орної землі. В місто потягнулися чужинці, які тікали від хаосу дрібніших поселень, але місця вистачало всім. Товариш Рубенштейн із Центрального комітету оголосив про своє бажання лишитися в Плоцьку; після запальної дискусії в управі він погодився обмежитись редагуванням новинного вісника, а питання ідеології залишити не настільки метким душам. Він переїхав у помешкання лихваря Гавлічека над однією розваленою крамницею по Головній вулиці, а разом із ним — і молодий чоловік, який рідко говорив і не виходив на люди цілий тиждень від своєї появи в місті, що дало чимало поживи для пліток. У маленькому дворіку за крамницею росли й парували дивні споруди, поголос стверджував, ніби

Рубенштейн мав хобі — химерне мистецтво технолога-чудотворця, од якого якийсь час тому занепала держава, проте його ніхто не доймав, бо місцевим правоохоронцям платила управа, а тій вистачало розуму не лізти до небезпечного мага та ідеолога революції.

Інша чудернацька пара поселилася у квартирі над старою крамницею залізних товарів Маркуса Вольфа. Хоч мовчуни обоє, а чоловік-бородань виявився дуже вправним майстром-ремісником. Удвох вони відбудували крамницю і стали вести торгівлю. Продавали замки, годинники, ремонтували телефони і набагато екзотичніші пристрої, які зберігалися на полицях почорнілої від віку дубової шафи за прилавком. Міняли свій крам на їжу, одяг, вугілля, і злі язики любили обговорювати джерело цих чудесних іграшок, які пара спродувала задешево, попри те, що в столиці метрополії вони би коштували величезних грошей, не кажучи вже про провінційне колоніальне містечко. Тих забавок ніколи не бракувало, а вівіска над їхньою яткою рекламувала аж мало не підривні послуги: доступ до інструментів та ідей. Але пліткували про магазин значно менше, ніж про подружку бороданя, високу худу жінку з короткою стрижкою, яка мала сміливість інколи гуляти сама і з непокритою головою, часто хазяйнувала в крамниці за відсутності свого чоловіка і навіть обслуговувала покупців без стороннього нагляду.

У дофестивальні часи їхню поведінку засуджували би, до них напевне навідалися би жандарми, і їх неодмінно викликали би до управління Куратора. Та за нинішніх дивних часів усім було однаково, та й радикал Рубенштейн частенько заходив до них у гості по цікаві деталі для свого друкарського механізму. Безсумнівно, вони мали небезпечних друзів, і цього було вдосталь, щоб сусіди не пхали надмір свого носа в їхнє життя, хіба що як не рахувати вдівця Лоренца, котрий мав за обов'язок нарватися на сварку із тією жінкою (єврейкою, підозрював він, або незаміжньою, що в його очах було однаково грішним діянням).

Дев'ять місяців збігло по Фестивалю, літо змінилося холодними дощовими днями пізньої осені: сонце сховало свій лик, і земля пала жертвою морозів. Довгими вечорами Мартін перебирав залізччя, яке назбирав за літо, згодовуючи його кусник за кусником маленькому фабрикатору в підвалі; він вправлявся в слюсарстві з тим примітивним набором інструментів, доступних йому. Алмазні форми, електродугова піч і фрезерувальний верстат із ЧПУ — такі інструменти виготовив йому фабрикатор, а вже з їхньою допомогою він ладнав приладдя, яке могли оцінити тутешні гречкосії та крамарі.

Поки Мартін займався своєю роботою, Рейчел гляділа за будинком та яткою, шукала їм одяг та харч, замовляла рекламні площі у Рубенштейновому віснику і несла вахту, пильнуючи на можливі злигодні. Вони жили життям чоловіка й дружини, відповідаючи на допитливі питання сусідів скляним поглядом та знизуванням плечей, які промовляли: не ваше діло. Їхнє існування було примітивним, ресурси й добробут — обмеженими не тільки кількісно, а й необхідністю вести нічим не примітне життя. Хоча після того, як настала кусюча зима, а змонтовані Мартіном теплоізоляція і теплові насоси берегли затишок в їхній оселі, двоє-троє зухваліших сусідів завели собі прикру моду подовгу крутитися в них у крамниці.

Одного прохолодного ранку Мартін прокинувся від головного болю й пересохлого рота. Якусь мить він не міг згадати, де він, а розплющивши очі, побачив вигорілу білу запону. Поруч із ним хтось вертівся та бурмотів. «Як я сюди потрапив? Це не моя крамниця. Це не моє життя...» — його накрила хвиля відчуження. Потім, немовби стравлювана через шлюзи, стала миттю вертатися пам'ять, затоплюючи курну низовину. Спрінгфілд перекотився, простягнув руку і пригорнув до себе сонну людину поряд за плечі. Десять далеко на фоні щебетали випромінювачі: з усіма сенсорами сигналізації все гаразд. Рейчел щось сказала і, позіхаючи, смикнулась.

— Прокинулась? — тихо запитав він.

— Угу. Котра година?

Вона поморщилася проти ранкового світла; таку, з розкуйовдженим волоссям і мішками під очима, він її кохав іще більше.

— Щойно зійшло сонце. Собачий холод. Пробач.

Він іще раз її обійняв і виліз ногами вперед, у крижану спальню за запоною навколо ліжка. На шибках своєї руни залишив мороз. Намагаючись не торкатися дерев'яної підлоги, він вліз у повстяні пантофлі, дістав нічний горщик і вмовстився на нього. Він зняв холодний одяг зі шворки під балдахіном і спустився у підвал перевірити грубу, в якій усе ще жевріло вугілля, елементи Пельтьє живили нічну роботу маленького фрезерного верстата. Набрати води, закип'ятити, і вже невдовзі можна буде випити кави — нечувана розкіш, попри те, що це якийсь там сурогат, вироблений «рогом достатку». Може, за тиждень-два геотермальний кран дасть трохи більше тепла; ну, а поки що будь-яка температура вище нуля — це перемога, вирвана в лютої степової зими.

Рейчел встала, під ногами рипнули мостини, позіхаючи, вона вдягла сорочку й нижні спідниці. Він побіг вигребти попіл із печі та розпалити новий вогонь; Мартін змерз у руки й дуже їх тер, щоби розігнати кров. «Бігти на ранковий базар? — подумав він. — Чимало селян. Може, щось спродам». Аж раптом його ніби вжалило. «На що я перетворився?» Він вигрібав попіл з-за камінних ґраток, і той сипався в бляшане відерце. Позаду нього щось зашелестіло. Чоловік озирнувся. Рейчел уже вдяглася йти надвір: об'ємна коричнева сукня закривала її від голови до п'ят, і вона туго зав'язала під підборіддям хустину на місцевий манір. Відкритим лишилося саме обличчя.

— Уже йдеш? — запитав Мартін.

— Сьогодні базар. Хочу взяти хліба, може, курку чи дві. Ще трохи, і їх так просто буде не купити. — Рейчел відвернулася: — Бр-р-р, а сьогодні морозно, правда?

— Поки ти повернешся, хата трохи прогріється.

Мартін закінчив накладати вугілля і скористався простою знайомою магією: зайнялося швидко, антрацит миттю розгорався. Він став спиною до печі.

— Сьогодні має добре торгуватися. Гроші...

— Я візьму трохи з каси.

Рейчел нахилилася ближче до нього, і Мартін її пригорнув. Підбадьорлива, надійна, в образі дружини місцевого ремісника. Жінка таким знайомим рухом поклала підборіддя йому на плече.

— Добре виглядаєш сьогодні вранці. Прекрасно.

Рейчел ледве всміхнулася і здригнулася:

— Облесник. Цікаво, чи довго ми тут протримаємося?

— Протримаємося? Чи муситимемо протриматись?

— Гм-м-м. — Вона на мить замислилася: — Починає доймати?

— Трохи. — Він тихо хіхікнув: — Поки вичищав піч, раптом помітив, що думаю, наче крамар. Так легко потонути в рутині. Скільки це вже? Вісім місяців? За цим тихим життям я вже практично уявив, як ми тут оселилися назавжди, створили сім'ю, пропали в забутті.

— Не спрацює, — вона напружилася в його обіймах, коли він гладив її плечі. — Ми старішатимемо не так, як усі. Наступного року відновляться польоти, і тоді вже. Ну, і ще, я вже гляділа за дітьми одного разу. Повір, не спрацює. Радій, що вазектомія зворотна. Можеш собі уявити, як це — утікати, ще й з дитиною?

— О, я це чудово уявляю. — Він продовжував лагідно погладжувати її. Груба тканина в кілька шарів, на захист від морозів, ворушилася під його пальцями. — Знаю. Треба йти далі. Рано чи пізно. Просто тут... так спокійно. Мирно.

— На цвинтарі теж спокійно.

Рейчел відштовхнула чоловіка на відстань простягнутої руки і пильно подивилася на нього. І знову він затамував подих: бо так вона здавалася ще вродливішою, невимовна красуня.

— Саме в цьому вся Нова Республіка, скажи? Це погане місце для життя, Мартіне. Небезпечне. Місто не може оговтатися від шоку. У них у всіх стан колективного неприйняття. Три місяці вони мали змогу реалізовувати всі свої бажання. Але цього забракло! Прокинувшись, вони потягнуться по ковдру безпечності. У місто проникнуть нишпорки управління Куратора, і цього разу ти не маєш на руках контракту з

Адміралтейством, а я — дипломатичного паспорта. Нам доведеться рухатись уперед.

— А твої роботодавці?..

Продовжувати Мартін не став.

— Як прийшло, так і піде. — Вона стонула плечима: — Раніше я брала відпустки. Це не одна із них. Зараз я залягла на дно, чекаючи на вихід із гарячої зони. Але якби нам вдалося добратися назад до Землі, то я би хотіла зробити з тобою багато чого ще. Разом. Буде простір для планування. Але не раніше. Тут за нас усе плануватимуть інші люди. І для всіх інших також.

— Гарзд.

Мартін повернувся назад до печі. Зі включеним у процес горіння адіабатичним нагрівом вугілля лизали хвильки здорового червоного вогника.

— Але сьогодні на базар. А вже ввечері, можливо, обговоримо, коли...

У вхідні двері хтось голосно погупав.

— Що там таке? — крикнув Мартін. Він почвалав од печі у холодну темну крамницю, зачекав біля дверей. Відчинив вічко поштової скриньки. — Хто там?

— Телеграма! — звістив захеканий голос. — Телеграма мастеру Спрінгбургу!

Покладавши численними засувами, Мартін широко розчинив двері. На тлі сліпучо-білого снігу стояв хлопчик-листоноша і витріщався на нього.

— Телеграма? Для слюсаря?

— Значить, для мене, — мовив Мартін.

Хлопчина нікуди не йшов. Мартін намацав у кишені пару копійок, замкнув двері й обперся об них. «Телеграма!»

— Відкривай! — Над ним нависла схвильована, здивована й обнадієна Рейчел. — Від кого це?

— Від Германа...

Мартін розпечатав конверт і взявся читати вголос:

*«МАРТІНУ СПРІНГФІЛДУ І РЕЙЧЕЛ МАНСУР
МОЇ ВІТАННЯ З ДИТИНОЮ.*

Я ТАК РОЗУМІЮ, ЩО ВОНА НАРОДИЛАСЯ НА ОРБІТІ СВІТУ РОХАРДА І НЕЗАБАРОМ ВІДПРАВИЛАСЯ В РІЗНІ НАПРЯМКИ. ХОЧ Я І РОЗУМІЮ, ЩО ВИ ОБОЄ ВТОМЛЕНІ, МОЖЛИВО, ВАС ЗАЦІКАВИТЬ ОДНА ВАЖЛИВА СПРАВА ВДОМА. ЯКЩО ВАС ПРИВАБЛЮЄ МОЯ ПРОПОЗИЦІЯ, ТО МОЖЕТЕ ЗАБРАТИ НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ ПОШТАМТІ ДВА КВИТКИ ДО НОВОГО ПЕТРОГРАДА.

P. S. КАЖУТЬ, ВЕСНА У ПЛОЦЬКУ ШКІДЛИВА ДЛЯ ЗДОРОВ'Я. БУДЬ ЛАСКА, НЕ БАРИТЬСЯ».

Пізніше того самого дня в старій Вольффовій ятці залізного краму зайнялася пожежа, і вона вигоріла дотла. Місцеві подейкували, то все сталося через її нерозважливого власника. Бачили, немовбито він покинув Плоцьк у найманих санях разом зі своєю дивною жінкою та невеликим саквоюжем. У Плоцьку їх більше ніколи ніде незустрічали, а в столиці вони розчинилися, як чорнильна краплина в синьому океані: зникли посеред бучі та хаосу, що зчинилися в місті в зв'язку з прибуттям першого цивільного зорельота відтоді, як забрався геть Фестиваль. Це був трамповий транспорт зі Старого Кале.

Насправді, вони нікуди не зникли, але то вже цілковито інша історія. І перш ніж я її пригадаю, було би непогано вам сповнити деякі мої бажання...

---

¹ Фазована антенна решітка.

² Skvosty — коштовності (чеськ.).

³ Радіоелектронне придушення.

ЗМІСТ

<u>Буря</u>	
<u>збирається</u>	13
<u>Підготовка</u>	
<u>до відльоту</u>	29
<u>Просторовоподібний</u>	
<u>горизонт</u>	45
<u>Людина адмірала</u>	71
<u>Інцидент</u>	
<u>біля Рудника Вольфа</u>	99
<u>Телеграма</u>	
<u>від мертвих</u>	129
<u>Семіотична війна</u>	155
<u>Зізнання</u>	169
<u>Дипломатична поведінка</u>	191
<u>Запрошення</u>	
<u>до страти</u>	205
<u>Цирк смерті</u>	227
<u>Бугаї</u>	241
<u>Джокери</u>	255
<u>Телефоніст</u>	281
<u>Служба доставки</u>	297
УДК 82-312.9	
С 86	

Стросс Ч.

С 86 Небо сингулярності : роман / Ч. Стросс ; пер. з англ. Б. Стасюка. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2021. — 336 с. : іл. — (Серія «Чумацький шлях»).

УДК 82-312.9

ISBN 978-966-10-4360-1 (серія)

ISBN 978-966-10-6615-0

© Charles Stross, 2003

© Б. Стасюк, переклад, 2021

© І. Дунець, обкладинка, 2021

© О. Кіналь, ілюстрації, 2021

© Навчальна книга – Богдан, виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2021

Літературно-художнє видання

Серія «Чумацький шлях»

ЧАРЛЬЗ СТРОСС

НЕБО СИНГУЛЯРНОСТІ

Роман

Переклад з англійської

Богдана Стасюка

Головний редактор Богдан Будний

Редактор *Ольга Безкаптурна*

Обкладинка *Ігоря Дунця*

Художник Олег Кіналь

Технічний редактор Неля Домарецька

Художнє редагування *Володимира Басалиги*

Верстка Андрія Кравчука

Підписано до друку 30.05.2021. Формат 70x100/16. Папір офсетний.

Гарнітура CentSchbook. Умовн. друк. арк. 27,3. Умовн. фарб.-відб. 27,3. Накл. 2000

пр.

Термін придатності необмежений, зберігати в сухому місці.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої

продукції

ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан» у соцмережах:

📘 bohdanbooks 📧 bohdan_books

📺 c/NKBohdan 📩 t.me/bohdanbooks

